G III
f g : 65
69
G. f. 65

VITA FRANCISCI BORGIAE

Tertij Societatis Iesv Generalis

A

P. RIBADENEIRA

Hiſpanice ſcripta; Latine
vero ab

AND. SCHOTTO ANTVERP.

vtroque eiuſdem Societatis Sacerdote.

Acceſſerunt nunc primum pia Opuſcula
FRANCISCI BORGIAE.



ANTVERPIAE,
E Typographeio Ioach. Trognaeſij.
CIↃ. IↃ. XCVIII.
Cum Gratia & Priuilegio.

SVMMA

PRIVILEGII

ERNESTI PRINCIPIS ELECTORIS, EPISCOPI Leodienſis, &c.

PRIVILEGIO *Celſitudinis ęius cautum eſt, ne quis abſque conſenſu* IOACHIMI TROGNAESII, *Typographi Antuerpienſis*, Vitam FRANCISCI BORGIAE, Tertij Societatis IESV Generalis *a* R^do^ P. AND. SCHOTTO *Latine ſcriptam intra decennium imprimat, aut alibi impreſſam in Dioeceſim Leodienſem importet, venalemve habeat, ſub poena in Diplomate conſtituta. Datum Arenſpergij, 4. Decembris, 1597.*

Signatum

Erneſtus.

APPROBATIO.

VITAM R^{dis} *Patris* FRANCISCI BORGIAE, *Ducis Gandiae, & Societatis* IESV *Praepoſiti Generalis Tertij, nec non eiuſdem libellos, ſeu tractatus ſex approbo, praeloque dignos iudico. Datum Antuerpiae, Nonis Nouemb. 1597.*

SILVESTER PARDO, S. Theologiae Licentiatus, Cathedralis Eccleſiae Antuerp. Canonicus, librorumque Cenſor.

AD ILLVSTRISS.

CAR. BORGIAM GANDIAE DVCEM, LOMBAIAE MARCHIONEM, ET OLIVAE COMITEM

ANDREAS SCHOTTVS *Societatis* IESV *Sacerdos.*

VITAM FRANCISCI BORGIAE, proaui tui, CAROLE Dux, qui Societatis noſtræ tertius ab Ignatio familiam duxit, Gandiae, te hortante, Latine ſcribere ingreſſus, Romae ad exitum adduxi, & in tuo nomine, duabus potiſſimum de cauſſis, apparere volui. Primum, Superiorum iuſſu, qui

hanc qualemcunque exſtare voluerunt grati animi teſtificationem erga gentem Borgiam: e qua FRANCISCVS Societatem recens tunc ortam, acceſſione ſua mirifice illuſtrauit. Deinde, quod in eam ſpem venerim, fore, vt, cum magna ſit in omnem partem ad bene, beateq; viuendum vis exemplorum; maiorem tibi, Sociiſque noſtris fructum domeſtica exempla ſint allatura. Tibi quidem, quod, vt in atriis maiorum tuorum mutas imagines, & ſigna ſpectare ſoleas, hanc ipſam proaui tui ſpirantem paene, ac loquentem effigiem, ea te animi alacritate accepturũ confidam, qua me olim de Principis

officio,

officio, e M. Tullij, Philoſophorumque libris quotidie diſſerentem audire conſueras. Sociis vero noſtris, haec ipſa exempla non mediocre credantur emolumentum allatura: quod ea Parentis optimi expreſſa pietatis veſtigia intuebuntur, quibus dum inſiſtere volent, velle autem debent, minime degeneraſſe a maioribus videri poſſint. De me, illud affirmare licet, lacrymas mihi perſaepe ſcribendo manaſſe: dum me tacitus ipſe tanti exemplo viri caſtigo. Quin & ad alios, vt coniuges, vt nobiles viros, hinc eſt peruentura, cupio quidem certe, vtilitas. Legendis enim noſtris, obſeruabũt rerum humanarum,

honorumq; deſpicientia, veram animi tranquillitatẽ, atque adeo voluptatem contineri: quas artes veterum Philoſophorum natio inueſtigando quaeſiuit, ſed quaeſiuit tantum; Chriſtiana vero diſciplina, atque Religio, inuenit, ac poſſidet. His & illa cauſa acceſſit. Cum Ignatij Loiolae, & Franciſci Xauerij, innocentiſſimorum virorum, res domi, foriſq; ſanctè geſtas, Latinè a tribus Societatis noſtrae diſertis hominibus, Ribadeneira, Maffeio, ac Turſellino ſcriptas viderem; meas eſſe partes duxi, licet conatu impari, pari tamen voluntate, quae de Francisci vita, legendo praeclara Petri Ribadeneirae

monu-

monumenta, ſciſcitandoq; pridem didiciſſem, Latino poſteris ſermone tranſcriberem: quod in iis Edetanorum, Conſentanorumque locis diu, multumque verſatus eſſem, quibus ille, abdicatis iam honorum, bonorumq; titulis, penitus abdens ſe diuinae Philoſophiae primum conſecrarat. Latine vero ſcribendum duxi: quod cum Hiſpana lingua ſuis finibus continetur, Latina ab omnibus prope gentibus legatur, intelligaturque: & res ab illo praeclare geſtae, dignae plane ſint, quae ab omnibus gentibus cognoſcantur. Stylum vero ſtudio ſic temperaui, vt pij, & Religioſi viri res geſtas, hiſto-

riamque Eccleſiaſticam ſcribi a me perpetuo meminiſſem: Salluſtianam quidem breuitatem ſecutus; ſed obſoletis, & nimis antiquis vocibus, quas e M. Catonis Originibus ille hauſerat, valere iuſſis: legi ſimul & intelligi exoptans. Doctis certe ne ſermo agreſtis taedio eſſet, ſedulo caui; ſemidoctis vero ne moleſtiam obſcura dictio pareret, operam dedi. In interpretando M. Tullij, & Horatij regula ſum vſus, ne verba annumeranda, ſed ſententias modo, nihil vt omitterem, appendēdas exiſtimarem. Ad veritatis autem fidem omnia retuli, non ad pompam, oſtentationemq; ingenij: vt militares

olim

olim conciones ſolent; in qui-
bus Salluſtium, Liuiumque Sex.
Pōpeius Trogus apud Iuſtinum,
quod Hiſtoriae modum exceſ-
ſerint, reprehendit: vel denique
funebres laudationes; quibus
iidem Cicero, & Liuius factam
eſſe Hiſtoriam mēdoſiorem me-
rito queruntur. Habes quid ſim
ſecutus. Iam hoc agamus; & a
pueritia, de more, paullo altius
ordiamur.

INDEX

INDEX CAPITVM

QVAE LIBRO PRIMO.

CAP. I. NATALES, *& educatio.* pagina 1

II. *Adoleſcens patrio ſolo egreditur* 5

III. *In aulam Caeſaris proficiſcitur* 10

IV. *Vxore ducta liberos ſuſtulit* 14

V. *Exercitationes animi, & corporis.* 16

VI. *Vita, & obitus Mariae Gabrielae Franciſci auiae.* 22

VII. *Iſabellae Auguſtae mors.* 26

VIII. *Gothalaniae Prorex a Caeſare creatur* 32.

IX. *Orationis, & Paenitentiae in imperio ſtudium* 37

X. *De frequenti Euchariſtiae vſu conſultus Ignatius.* 41

XI *Ioannis Ducis Gandiae mors* 4[illegible]

XII. *Obitus Leonorae vxoris* 46

XIII. *Gandiae Societatis* IESV *Collegium, Academiamque conſtituit.* 48

XIV. *In nouo vitae genere ſuſcipiendo Societatem* IESV *delegit* 50

XV. *In Societatem ab Ignatio recipi cupit* 53

XVI. *Rem domeſticam componit* 56

XVII. *Romam anno ſaeculari ſacro cogitat* 58

XVIII. *Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur* 60

XIX.

XIX. *Ad Caeſarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit* 64
XX. *Pace Caeſaris titulis ſeſe abdicat* 69

LIBRO SECVNDO.

CAP. I. *Abdicatis Fortunae bonis quae geſſerit* 72
II. *Nauarrorum Regnum ingreditur* 76
III. *Ludouici Principis Luſitaniae, & Franciſci litterae* 78
IV. *Franciſci exemplum complures ſecuti* 83
V. *Cardinalium Collegio Franciſcum Iulius tertius adſcribere vult* 86
VI. *Ognato digreſſus, variis in locis quae geſſerit* 90
VII. *In Luſitaniam proficiſcitur* 94
VIII. *Pintiae in Regia quae geſſerit, & concionandi ratio* 99
IX. *Commiſſa Franciſco Hiſpaniarum, Indiarumque Societatis prouincia* 102
X. *Collegiorum Placentini, & Hiſpalenſis origo* 105
XI. *Caeſari Carolo initae Societatis rationem reddit* 1.0
XII. *Septimancae Tirocinij domum inſtituit* 114.
XIII. *Reginam litteris cõſolatus, in Luſitaniam proficiſcitur* 119
XIV. *Caeſaris obitus, & funebris Franciſci laudatio* 122

XV.

XV. *Quae in Hiſpania Societati aduerſa acciderunt* 124
XVI. *Mittit Socios Catechiſtas in Aſturum agros Hiſpaniae, & in Medaurum Africae* 126
XVII. *In Luſitaniam reuerſus, Prouincia obita, luſtrat, fundatque Collegia* 128
XVIII. *Portuenſis Collegij Societatis initia* 121
XIX. *Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus, proficiſcitur* 133
XX. *Bis Societatis Vicarius renunciatus* 134

LIBRO TERTIO.

CAP. I. *Praepoſitus Generalis Societatis renunciatur* 136
II. *Rem Societatis publicā gerere coepit* 140
III. *Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litterae* 142
IV. *Cetera in Societatem Pontificis beneficia* 146
V. *Peſtilenti lue Romae graſſante quae geſſerit* 150
VI. *Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus. Nouem Socij in Florida inſula necati* 153
VII. *Socij Peru Indiarum prouinciam, & nouam Hiſpaniam ingreßi* 158
VIII. *Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exſtruitur* 161

IX. *Va-*

IX. *Varia item variis in Prouinciis conſtructa Collegia* 163
X. *Socij vndequadraginta in Braſiliam Indiae proficiſcentes ab haereticis interempti* 168
XI. *Duodecim rurſum Socij ab haereticis iugulati* 178
XII. *Collegia Societatis paßim aedificata* 183
XIII. *Summo ſe magiſtratu abdicare conatur Franciſcus* 188
XIV. *Profectio in Hiſpaniam, Galliamque Pij Quincti Pont. iuſſu ſuſcepta* 191
XV. *In Luſitaniam, poſt in Galliam proficiſcitur* 199
XVI. *Morbus Frãciſci, et iter Romã verſus* 202
XVII. *Franciſci obitus* 205
XVIII. *Corporis forma, & mores* 208
XIX. *De ſcriptis ab eo editis* 210

LIBRO QVARTO.

CAP. I. *Animi demißio, atque modeſtia* 213
II. *Paupertatis ſtudium* 223
III. *Singularis Obedientiae documenta* 227
IV. *Orãdi frequens ſtudium, & praedictiones* 232
V. *De Paenitẽtia effectis, ſuiq; victoria* 244
VI. *Affinium amorẽ quatenus reſtinxerit* 251
VII. *De Pietate, morumque facilitate* 258
VIII. *De Prudentia eiuſdem* 263

FINIS.

FRANCISCVS BORGIA III.
A te, quid volui ſuper terram?



P. FRANCISCVS BORGIA, *Ex Duce Gandiæ, Societatis* IESV *Præpoſitus Generalis tertius. Obijt Romæ, pridie Kal. Octob. anno Chriſti* CIↃ.IↃ.LXXII. *Ætat.* LXII.

BORGIA, maiores veræ pietatis honore
Præſtinguis, ſtellas Sol veluti exoriens.

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

Societatis IESV Praepoſiti Generalis ab Ignatio Tertij

LIBER PRIMVS

ANDREA SCHOTTO Societatis eiuſdem interprete.

CAPVT I.

Natales, & educatio.

QVI illuſtrium virorum res, domi, foriſque geſtas, literarum monumentis conſignarũt, ij fere maiorum ſtirpes a capite arceſſere ſolent. Equidem breuiter, etſi felicitatẽ his non metiar, FRANCISCI BORGIAE, patre, auo, maioribus clariſſimi, natales recenſebo: quando ad laudem permagni intereſſe exiſtimant, domi nobilem, virtutis via ad Pietatis culmen perueniſſe; contemptiſque maiorum imaginibus, & honorum titulis, CHRISTO ſeſe crucifixo conſecraſſe.

Igitur FRANCISCVS BORGIA, Gandienſium Dux quartus, poſt Societatis IESV ſacerdos, & Praepoſitus Generalis tertius, filius fuit primogenitus Ioannis Borgiae Gandienſium Ducis tertij. Natus matre Ioanna Aragonia, Alphonſi filia, eius qui Ferdinandi Regis Catholici filius fuit: Idque Gandiae, quod in Conſentanis tertio lapide, *Leucas* Hiſpani vulgo appellant, à Sucronis fluminis oſtio, nono vero Valentia ſitum eſt oppidum: ante diem V. Kal. Nouembris, qui dies Simoni & Iudae Apoſtolis, anniuerſario ritu ſacer eſt: anno
1510. reparatae ſalutis decimo ſupra milleſimũ, & quingenteſimum: Iulio ſecundo Pontifice Maximo Eccleſiae Romanae clauum tenente, Imperij vero Maximiliano I. Caeſare: cum apud Aragoniam Regnum obtineret Ferdinandus Rex, cui Catholici cognomentum merito tributum, FRANCISCI noſtri proauus: quique Caſtellae tum regna adminiſtrabat Ioannae filiae nomine, & Caroli nepotis; qui poſt & Hiſpaniarum Rex, & Imperator eius nominis quinctus fuit. Borgia vero gens, Hiſpanas inter familias clara in primis, & nobilis; ex qua meri Principes prodierunt: Pontifices duo, Calixtus tertius, & Alexander Sextus; Cardinales, & Duces plurimi. Mater grauida,

uida,cum vteri doloribus angeretur,& Religioſorum hominum preces ſacrificiaque adhibuit,& pauperibus multa eleemoſynis elargita eſt,vt felicem partum ederet: tum Beatum Franciſcum,cui addicta maxime, dum viueret,appellauit. Partui vicina,eius cingulo ex Diuae Clarae coenobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partum honeſtauit.

Hic iam ſumma cura diligentiaque ab vtroque parente educatus, primis ſtatim fidei Chriſtianae rudimentis imbutus, vna cum lacte ea virtutis ſemina imbibit, quae in omnem aetatem adhaeſerunt. Cauerunt diligenter, ex Platonis praecepto, ne tenera aetas ineptis nutricum fabulis inficeretur. *Lib. 2. de Repub.* Orationibus pro captu aetatis, Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, vt a parentibus edoctus; libentius etiam ſua ſponte: quod indolis optimae, virtutiſque argumentum viſum eſt. Diuum Iacobum inter ceteros colere; aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, ſi vel, vt in tenera aetate, excandeſceret, vel lacrymas funderet. Erat & ſolemne familiae Borgiae vetere inſtituto, vt e Diuorum numero aliquem quotannis ſorte educeret. Seruabat religiose hunc morem puer etiam tum FRANCISCVS: (quem etiam

 in So-

in Societatem induxit, prius quam familiam ducere coepit.) Diui nomen cui obueniſſet, is profeſto die duos mendicos vicatim collectos alebat; feſto vero, binis bini mares, feminis feminae, ad menſam miniſtrabant. Mores candidi, ſuaues, ſine faſtu, neque, vt in hac aetate plerumque, difficiles: ſic fiebat, vt carus omnibus, quibus vteretur, acceptuſque eſſet. Septimum iam aetatis annum attigerat, cum praeceptori Ferdinando, Theologo inſigni, negocium parens dedit, vt primis Latinae linguae praeceptis erudiret accurate, & ſcribendi rationem traderet. Morum item praefectus, vir nobilis, vt cuſtos additus, qui aulicis moribus imbueret; ſalutandique comiter, & agendi officium doceret. Hi inter ſe, non contentione, inuidiaque diſſentiebant; ſed honeſta potius, & ab Heſiodo laudata aemulatione, ſuum quiſque munus ſedulo obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam aetatem prouincia fuit, quod docile ingenium puer nactus eſſet, & obſequens, nec ad parendum peruicax. Decimum agebat annum, cum Verbi Dei praecones in templis libenter audiret: qui ſi forte, vt diſerti homines, actione placuiſſent, eorum venuſte geſtus exprimebat, ſententias memoriter recitabat.

bat. Concionari ab auia, & amita puer iuſſus, ea tum de CHRISTI aſſertoris noſtri cruciatibus verba fecit, ſupra quam ab ea aetate exſpectari poſſet: vt non pueri, ſed Spiritus Sancti vocem audiſſe ſe, qui aderant, affirmarent. Matrem decennio maior morte amiſit, anno poſt natum Chriſtum, milleſimo quingēteſimo viceſimo. Aegrotantis ſalutem à DEO, ſi ita placitum eſſet, poſtulare, lacrymas fundere, obteſtari. Ad haec in cubiculum ſine arbitris ſecedere: flagellis in ſe ipſe ſaeuire; ſua ne ſponte, an a piis hominibus edoctus, non habeo dicere: illud tantum; praeclare iam tum iecisse fundamenta, initiumque feciſſe auſterioris vitae. Matris obitum luxit, quoad aetas illa patiebatur, & conſtanter tulit. Conſilia, vitaeque praecepta piae matronae ad extremum vſque ſpiritum retinuit, religioſeque ſeruauit.

1520.

CAPVT II.

Adoleſcens patrio ſolo egreditur.

TVMVLTVATVM ea tempeſtate in Hiſpania ciuili ſeditione, abſente Carolo Rege, qui tum in Germania, Imperator appellatus, verſabatur. Plebs enim ſeceſſione arma aduerſus Optimates induerat. Quiritando libertatem inclamare, 1521.

& ad pileum etiam ſeruitia vocare. queſta a diuitioribus, potentioribuſque oppreſſam ſe, aegre vitam tolerare, grauem ſeruitutem ſeruire. Tempore, vt fit, paruis e principiis orta ſeditio huc demum euaſerat; vti caſtris locatis ſigna conferrent, neque à nobilium caede inflammatum vulgus temperaret. Non eius expers calamitatis (ſaeuitum enim in omnes maiorum gentium familias) Borgia gens. Iam enim Palmani inter, & Gandiam patentibus campis coniurati cum Prorege, omnique adeo nobilitate manus conſerere auſi, ſuperiores euaſerant: turbati, fugatique nobiles terga verterant. Gandia praedae ceſſit, direptaq; confeſtim: vti vix matrem Ioannes Dux, ſororem, & filias, Virgines DEO ad Diuae Clarae conſecratas, emittere potuerit. FRANCISCVS filius fuga ſalutẽ, admiſſo equo, inuenit; Dianium, qui quarto inde lapide portus eſt, delatus. Inde cum parẽte, & Prorege, nauigio in arcem rupi impoſitam venit: quae rupes a forma *Paeninſula* ab incolis vocatur. Hinc Caeſarauguſtam eum parens deduxit: ipſe tranquillatis rebus, caeſis ad internecionem, fugatiſque a Segobrigenſium Regulo rebellibus, domum tandem reuertit. FRANCISCVS in auunculi Ioannis Aragonij Archiepiſcopi Caeſarau-

ſarauguſtani contubernio haeſit. Is artibus, quas liberum ſcire aequum eſt adoleſcentem, Grammaticis, Muſicis, & equeſtri diſciplina, ab optimis doctoribus imbuendum curauit. In his tamen FRANCISCVS pietatis ſtudium minime negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis ieiuniis, cum de rebus diuinis ad populum ſermones haberi ſolent, familiae Diui Hieronymi diſertum hominem, de vltimo Vniuerſi Iudicio vehementer, firmiſque lateribus perorantem: iterumque de Chriſti paſſi cruciatibus. Pupugit nimirum adoleſcentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius ſeueri, vbi omnes ſiſti nos oportet; hinc commiſeratio dolorum in Cruce, ſui redimendi gratia, ſuſceptorum. Quibus rebus adductus, faſtidire praeſentia, & iam tum de perfectioris vitae ratione, in aliqua piorum hominum familia tranſigenda, animo agitare: ſed quia annis minor, neque integra res ei, qui nondum ſui iuris eſſet: illud ſaltem commodi accepit, vti res omnes prudentius, quoad aetas ferret, ne tranſuerſum animum agerent, adminiſtraret. Caeſarauguſta Baëzam (vt incolae Granatenſi in regno ſitum oppidum appellant) officij gratia in viam ſe dedit, inuitatus a lectiſſi-

ma femina Maria Luna, proauia, vxore Henrici Henriquez, qui Ferdinandi Regis Catholici patruus, & Praetorio praefectus, magnus item Legionenſis militiae Magiſter erat. Huc etiam auia Maria Henriquez, illius filia, cum amita, ſororibuſque ciuili illa ſeceſſione, pedeſtri itinere fuga dilapſae peruenerant. Quarum conſpectu, etſi delectatus FRANCISCVS, in morbum poſt tamen, itinerum forte incommodis, incidit. Sex ipſos menſes lectulo affixus, iacuit. Mox cum meliuſcule haberet, ecce tibi terraemotus; periculoſus iuxta, & diuturnus. Igitur quadraginta dies ſub dio, & pellibus, lectica vſus, egit; haec illi tectum, lectumque, periculo declinando, praebebat. Sanus iam, valenſque, miſſus a parente Tordeſillam (oppidum id *Turrim Syllanam* ſine auctore quidam vocant) ad Catherinam, Principem Hiſpaniæ, Ioannae Reginae filiam: cui de more ſeruiens, operam adoleſcens nauauit; priuſquam ea Ioanni III. Luſitaniae Regi nuptum daretur. Caeſarauguſtam poſt, vnde venerat, ad auunculum redit: qui patruum ſapiens, ne otio adoleſcens (quod vitiorum omnium ſeminarium eſt) langueſceret, ad Philoſophiam, de more, appellere animum iubet: & diſſerendi primum ratione imbuendum tradidit

didit Gaſpari Laxo, ſubtili tum Philoſopho; ſed, vt ea tempora erant, minime diſerto; quod aetatis potius, quam hominum vitio, Humanitatis ibi ſtudia iacerent: quibus caeterae artes, tanquam in bono lumine collocatae, ſplendeſcunt. Dialecticam vero facultatem Borgia tractabat, qua diſputando, qua dictata euoluendo, perinde atque lauream, Academiarum more, accipere conſtitutum haberet. Perceperat, radices ſcientiarum amaras, fructus ex ſe dulciſſimos efferre. Animi vero, quod caput eſt, pietatiſque ſummam curam adhibuit, ne aſſiduo litterarum ſtudio, nimio ſui neglectu ſilueſceret. Igniculos itaque animo inſitos identidem excitabat, aſſiduo Sacramentorum Poenitentiae, & Euchariſtiae vſu. Si quod ſpiritui bellum inteſtinum naturae fomes, & Daemon faceret, ad orationem, confeſſionemque, tamquam ad anchoram confugere. Quibus rebus fiebat, vt domeſticas aulicorum, & paraſitorum blanditias, adulationis plenas, & libidinem, caſti Ioſephi exemplo, effugeret; Vlyſſis denique more, obturatis cera auribus, Sirenum voces praetereundo, ad ſcopulos non adhaereſceret. Sacros adhaec libellos de rebus aſceticis, domi libenter lectitãdo, (qui animos potius, quam oculos Gen. 39.

paſcunt) obfirmata mente virtutem amplectendam; vitia ſibi fugienda perſuaſerat, illud Regij Vatis ſaepenumero vſurpans: *Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiae tuae.* His potiſſimum rebus ad ſacrum coniugium, caſtum integrumque corpus attulit. Quod & in Nebridio, equite Romano, Sanctus Hieronymus mirifice praedicauit.

Pſal. 118.

Epiſt. 9. ad Saluinam.

Capvt III.

In aulam Caeſaris proficiſcitur.

VNDEVICESIMVM aetatis annum agebat, cum Caeſarauguſta domum, viſendi parentis gratia, reuertit: humaniter ibi menſes aliquot habitus, miſſionem deinde poſtulare coepit; liceret pace illius, cui ſemper dicto audiens fuiſſet, in aulam Caeſaris migrare, vt in tanti ſe Principis clientelam daret, cui Chriſtianum orbem multum eſſe merito debiturum augurabatur. Parens filij prudens conſilium probare. *Amo te,* inquit, *de hac ſententia, fili: & volo, vt vis: vnico te non inuitus carebo, dum e re ſit optimi Principis. Macte igitur animi, & quo tua te virtus, & maiorum exempla vocant, perge.* Familiam hinc proficiſcenti adornat, qua honeſte ſtipatus in Vaccaeos venit. Hic Pintia, quae hodie Valliſoletum, Caeſaris tunc ſedes, nobiliſſimis omnium nationum

tionum viris abundabat. FRANCISCVS, vt in hoc aetatis flore pulcra erat, & imperio digna forma, facile omnium in ſe oculos conuertit. Hic igitur, Deo bene iuuante, ita ſe comparauit, vt poſt paullo falſam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum ſimul Chriſti, & Principum aſſeclam eſſe vix poſſe. Vt enim Carolo placere FRANCISCVS ex officio obnixe ſtuduit; ſic ad Chriſtum reſpectum habuit, rerum omnium inſpectorem, & iudicem: vti nihil equite, & Chriſtiano, quae laus ſumma eſt, indignum diceret, ageret, cogitaretue. Domeſticis itaque ignauo otio, aleae ludo, libidine, obſceno ſermone, & iurandi praua conſuetudine, qua verbo, qua exemplo, interdixit. Quae mala, vt ſunt, peſtes palatij iuuenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodum vitium, profiterentur, ſuas ſibi res habere iuſſit. *Aliis*, inquit, *voluptatem paraſiti, Gnathones, Thraſones, & ollae amici aſſentando adferant; mihi, vt quod ſentio dicam, non placent. Placent viri graues, & innocentes, qui verum dicere libere audeant.* Seruos aiebat, non tam dominis honorem ſtipando adferre, quam contra a dominorum bona exiſtimatione decus mutuari. De aliorum fama detrahi, ſe praeſente non ſuſtinebat: ſed vel modeſte,

cum

cum res daret, reprehendere, vel certe ſermonem abrumpere ſolitus, tacite officij admonebat. Hiſce artibus bonis, domi ſuis exemplo eſſe, & honeſtis ſermonibus facem praeferre. Aulicos voti ſui in ambiendo compotes fieri, praemiaque a Principe accipere, tantum abeſt vt inuideret, vt etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum; illis etiam gratularetur, cum bona ſpe, fore, vt ſibi itidem decurſo ſpatio honos aliquando haberetur. Equidem memoria teneo, cum diceret qui ab intimis illi cubiculis erat, vidiſſe ſe, quoties matronas nobiles, officij gratia, viſere oporteret, hirſutum, piliſque aſperum cilicium induere ſolitum: vt hoc tanquam clypeo munitus, tela Daemonis ignea, carniſque illecebras reſtingueret. Solet enim per oculorum feneſtras ad animum mors penetrare, vulnerare etiam telo ſaepe letali. Sic Scyllam inter, & Charybdim, nauem ſaluam deduxit. Quin & coniuge domũ ducta, quae illo natu grandior erat, cum & fores Regiae ſemper illi paterent, nihil vnquam ferunt aut intemperans a FRANCISCO, aut leue dictum, factumue. Equeſtribus porro exercitationibus mirifice delectabatur, hauſta illa ex Xenophonte Philoſopho diſciplina. Ludos igitur

Troia-

Troianos agere libenter, haſtis concurrere, tela iacere, fuga Parthorum more ficta, hoſtem ferire, auerſa manu vulnerare, tauros in arena laceſſere, equum in gyrum agere, curſu cum aequalibus contendere, praemia nemini concedere; omnia denique ſe digna dextre exſequi. Non fefellit ea virtus, quae diu latere non poteſt, Carolum; ſed, quaſi in illuſtri loco poſita, in oculos incurrit, ſermonemque paſſim dedit. Erat in comitatu Auguſtae, fidamque illi operam pridem probarat, Leonora Caſtri, virgo nobili apud Luſitanos loco nata; Aluari Caſtri, & Iſabellae Meneſiae Barretae filia: candidis ornata moribus, & in DEVM eximia pietate Huic conditio dum quaeritur, vnus FRANCISCVS Auguſtis placuit, ob morū honeſtatem prope ſingularem: miſſuſq; extemplo Gandiam Petrus Gundiſaluus Mendoſius, Auguſtae Oeconomus: qui Caeſaris nomine a Ioanne Duce poſtularet, quaeſitam filio vxorem, coniugiumque ratum eſſe vellet, iuberetque. Nec abnuit Dux: Caeſari per litteras gratias agit, quod filij rationem habuiſſet. Nec FRANCISCVS matrimonium detrectauit, ratus id, quod erat, Caeſari, cui omnia deberet vitae ornamenta, ſimul & parenti, cui vitam, morem eſſe gerendum.

CAPVT

CAPVT IV.

Vxore ducta liberos ſuſtulit.

NVPTVM iam data Leonora in Borgiam familiam, FRANCISCVM Marchionis Lombayae titulo Caeſar decorauit, Regioque equorum ſtabulo, quae ſumma fere dignitas eſt, praefecit. Mores vtrique coniugi concordes, & omni bono de aliis merendo, pia quadam contentione certabant. Auguſtorum amicitiam, beneuolentiamque, non tam ſua, quam inopum cauſſa affectabant. Quibus rebus fiebat, vt rerum parens, & effector DEVS, pauperum gratia illos viciſſim proueheret in maius. Hinc conſtans valetudo, opes, clientes, honores, magiſtratus affluebant: quodque DEI benignitate accidere credimus, liberorum, & quidem optimorum, copia. Timentis enim DEVM
Pſal. 126. (inquit Pſaltes Regius) *vxor, ſicut vitis abundans in lateribus domus eius. Filij eius, ſicut nouellae oliuarum, in circuitu menſae eius.* Suſcepti ex ea liberi octo: mares quinque, tres feminae. Natu maximus Carolus Borgia fuit: qui in honorum titulis parenti ſucceſſit. Caroli Caeſaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donauit Auguſta vxor, cum Philippo Principe iuuentutis Hiſpanicae, Chriſti

anno

anno CIↃ. IↃ. XXX. Summa vir prudentia, & acerrimo iudicio, ex omni nobilitatis flore vnus ad Ligurum ſeditionem pacandam, a Philippo II. Rege Catholico miſſus anno CIↃ. IↃ. LXXV. Poſtquam in Regis poteſtatẽ venit Luſitania, idem militiae Imperator, ſumma auctoritate prouinciam rexit. Huius natalem anno vertente Iſabella excepit, Lermae Comes: Marchionis Dianij, Comitumque matronarum Lemoſij, & Altamirae, Ioannis quoque Sandoualli mater. Tertius, Ioannes Borgia Belpouchij, Gothalaniae vico natus, cum vterque parens Caeſarem conuentus Aragoniae regnĩ agentem, ſecutus eſſet. Hic ſimiliter Legatus a Philippo Rege in Luſitaniam miſſus: poſt, ad Maximilianum Auguſtum in Germaniam; nunc in curia Auguſtae Mariae, ſororis Philippi, Praefectus maximus. Quartus, Aluarus, & ipſe, Catholici Regis nomine arduis de rebus Romae apud Pontificẽ Legatus; poſt, vxoris dote, Alcanizij Marchio. Quinta ſoboles, Ioanna Aragonia: nuptum matura aetate data Alcanizij Marchioni. huius filia Aluaro, quem nominaui, auunculo in manum, Pontifice indulgente, conuenit. Sextus, Ferdinandus Borgia, Mariae Auguſtae & ipſe curiae Praefectus. Hinc Dorothea

filia,

filia, quae in tenera adhuc aetate, qua ſe DEO ad Diuae Clarae virgo deuouerat, vita abiit. Natorum vltimus, Alphonſus Borgia, ipſe quoque fratrum exemplo Auguſtae curiae, dum vixit, praefuit.

CAPVT V

Exercitationes animi, & corporis.

TAMETSI prudenter antea rem familiarem adminiſtrarat, vt cuiuis in aula patrifamilias praeire videretur; nunc tamen cautius rem tueri domeſticam coepit. Rationes, & aera ſubducenda Leonorae vxori mandata: publica ipſe negotia curare; nihil praetermittere eorum, quae Caeſar in mandatis daret. Familiam elegit optimam, ex frugi, non nequam, ſeruis. Alea, & id genus ludis, longe quam antea ſeuerius, interdixit: oculorum eam falſam eſſe voluptatem dictitans. Interrogatus etiam, quidnam cauſſae eſſet, cur, quam auide aulici amplectuntur alea ludendi cupiditatem, eam ipſe formidaret? *Dementis*, inquit, *eſt nauem bene compactam, & mercibus plenam, data opera, in ſcopulos velis, remiſque impellere.* Scopulum recte vir prudens aleam appellabat, ad quem, exiguum quidem cubum, vi tamen magnum, plerique re lauta, ac beati, nauem fregiſſent. Quattuor adhuc rerum

rerum quantiuis pretij damna adferre ſolere: temporis, pecuniae, & pietatis iacturam fieri; conſcientiae denique bonae religionem, periurio, ludorum comite, facile amitti. Melioribus itaque, valetudinis tuendae, exercitationibus animum relaxabat; vt Muſicae ſymphonia: in qua ſic excelluit, vt non canere ſolum ſuauiter, moduláteque poſſet, ſed & numeros ipſe ex arte concinnaret, cantuſque meditaretur, qui in Hiſpaniae templis hodieque, in re diuina, ſacriſque, Gandiae Ducis titulo, accinuntur. Corpori vero exercendo aucupium adhibuit, falcone potiſſimum vſus, & accipitre. Qua quidem venationis forma, eo impenſius delectatum narrant, quo gratior ea Carolo Caeſari tum erat, quem ſingulari ſtudio aſſectabatur. Verum non hic FRANCISCI induſtria ſubſtitit: altiora animo agitabat, vberioreſque ex agrorum aſpectu, venationeq; fructus tulit. Vt enim diuinum illum FRANCISCVM, cum pedibus ſe daret in viam, ſpectatis ruri floſculis, DEVM omnium effectorem laudare ſolitum accepimus: ſic noſter ex conditis rebus, agris, auibus, canibuſque architectum DEVM aſſidue laudabat. Quas quidem pias meditationes, non a me excogitatas, ſed ex illius ore acceptas, precium

 operae

operae erit referre. *Magna,* inquit, DEI *exſtant in vtramque partem in me beneficia; agros etiam, ſiluaſque oberrantem, feras inſectantem, & praedam ex auibus agentem. Quo fit, vt interdum ſapientiam illius admirabundus meditari ſoleam, qui hominum generi feras, & aues, ad rapinam comparatas, parere docuerit: quae quidem vinculis ſolutae, in caelum vſque eo ſubuolant, vt vel oculorum aciem effugiant. Homini quoque tantum tribuerit honoris, vt eius imperio aues, & vinculorum, & priſtinae libertatis oblitae, ſibilis, fictiſque clamoribus obediant: vocatae redeant, memores manus, quae cibum praebere ſolet; & quamuis fero ſint, agreſtiq; ingenio, vſu tamen, & educatione manſueſcant. Eaedem emiſſae ad capturam, tanquam milites ad explorandas hoſtium copias, fugandaſque, reliquas aues, etiam maiores, vnguibus, roſtriſque caedunt, ſternunt, & ad humum affligunt. Mox parta victoria, praedam domino relinquunt, partem minimam patienter exſpectant. Pugnantes itidem in äëre cum ſpectarem, ſubiit ea mentem cogitatio, talem videri Daemonis pugnam, cum piorum animos ex inſidiis aggreditur; dum, vt* leo rugiens, circuit quaerens, quem deuoret: *& ſi quis paulo conſtantior exiſtat, cuniculis rationis arcem euertere ſtudet. Frequentius vero pudorem mihi meditatio illa incutere ſolet, feram illam carniuoram, modicae eſcae gratia, agreſte ingenium exuere, cicurem, atque manſuetam reddi, voce hominis accitam ſtatim aduolare;*

1. Petr. 5.

uolare; pati adhaec velari lumina, quibus nihil in vita carius: Hominem contra rationis, & orationis participem, & ad ciuilem ſocietatem conditum, alis, talaribuſque; quibus diuinam vindictam effugere poßit, carentem, tot, tantiſque beneficiis ornatum, adeo ingratum aetatem agere, vt DEO *vocanti parere nolit. In canum vero venatione illud mirabar, quamuis famelicum, & in feram rabie quadam actum animal, obſequi tamen hominum imperiis, praedamque relinquere: Hominem contra,* DEI *ſimulacrum, ſi quo ſe ſcelere obſtrinxerit, aegre auelli, ſurdis auribus degere, nec* DEO *appellanti dicto audientem eſſe.* Hiſce meditationibus FRANCISCVS, etiam agros luſtrans, fructus capiebat vberrimos: dum non oculos ſolum, corpuſque, vt venatorum natio; ſed animum etiam caeleſtium rerum memoria paſceret. Praedam ad haec vnguibus ſaepius eripere, & manumittere ſolitus, quam longo diei ſpatio quaeſiiſſet, vt vincere ſeſe ipſe, animique ſenſum iam tum aſſueſceret.

Mathematicis etiam diſciplinis operam dedit: iis praeſertim, quas in optimo belli imperatore requiri audierat, ad machinas, moleſque iaciendas, moenia munienda, locum caſtris capiendum; caeli, ſolique ſitum, & naturam inueſtigandam. Quibus artibus magnos ſaepe duces victoriam mi-

litiae peperiſſe, metu etiam milites liberaſſe, acceperat. Calcar addebat & Caeſaris, quo familiariter vtebatur, exemplum, cur maiores in dies progreſſus facere vellet: cuius & Coſmographo, Sanctae Crucis cognomento, operam dedit, horis tamen diuerſis. Carolus itaque libenter FRANCISCVM conſulere, dictata exigere. Qua vna re ad priſtinam conſuetudinem non parua acceſſio facta eſt. Ioca itaque & ſeria cum illo communia habebat omnia. Verum ne illis quidem animi ſtudiis, Muſicis, & Mathematicis, aut corporis exercitationibus, venatione, & aucupio, ſatis erat ad conſtante corporis habitudinem tuendam comparatus: ſed, vt plerumque fit, in hac vitae imbecillitate, morbis etiam interdum tentabatur.

Febri enim ardentiſſima debilitatus, didicit nihil eſſe in rebus humanis proprium, nihil perpetuum. Cum vero alterno, & nouercali die, igni medullae coquerentur, pia illa mentem pupugit meditatio, ecquaenam illos flammae vrerent, qui ob flagitia apud Inferos poenas aeternas penderent: quique purgante igni, cum futurae beatitudinis ſpe, expiarentur. Pro his igitur ex illo tempore & orare in dies ipſe, & rem diuinam curare cœpit. Illud etiam com-
modi

modi e morbo acceſſit, vt libris iam tum profanis nuntium remiſerit, ſacros aſſidue tractauerit; nouum praecipue Teſtamentum, Sanctorumque vitas, ſumma & voluptate, & vtilitate: impuros vero ſcriptores, vt vitiorum, libidinumque. ſeminaria, ne nominari quidem ſit paſſus. Lectica valetudinis gratia, dum in agros portaretur, Diui Pauli Epiſtolas, adhibito etiam ſacro interprete, lectitabat: non ſecus atque Iſaiae vaticinia Candaces Aethiopiae Re- *Act. 8.* ginae Eunuchus. Verum non multa, ſed multum legere ſtudium fuit. Si quid laudabile occurriſſet, ſuſtinens, ponderare ea, & exſequi cupiebat. Hinc piorum librorum lectionem, recte primum melioris vitae gradum eſſe dicebat.

Vix iam confirmatus, ſuſcepta in eam Galliae partem, quae Prouincia Romanis eſt appellata, expeditione; arma tractans Caeſarem ſecutus eſt, adſcitis ſociis, Ruiſio Gomeſio Sylua, qui poſt Euoli Princeps; Georgio item Melo: quos vnice caros habuit, & in paucis, vt coniugis cognatos, dilexit. Affecto iam bello, miſſus a Caeſare, qui Auguſtae vxori omnem belli euentum exponeret, deque valetudine ſua ſecuro eſſe animo iuberet.

Anno, qui eſt inſecutus CIↃ.IↃ.XXXVII. 1537.

dum Segouiae in Carpetanis conuentus Ordinum haberentur, morbo item anginae decubuit, vt ſanguine paene fauces obſtruerentur; ſed linguae licet vſum amiſiſſe videretur, mentem tamen in DEVM fixam tenuit: ad mortem obeundam animo, quam vnquam alias, paratiore. Iam tum enim ſingulis menſibus pane illo caeleſti, criminibus expiatis, victitabat. Praeter illa morborum incommoda, ſtimulos ad pietatem addidit triſtis nuncius Gandia de morte Mariae Gabrielae auiae allatus: quae lectiſſima femina, vita prius pie, innocenterque acta, poſt in Diuae Clarae coenobium ſeſe abdiderat. De cuius vita, moribuſque, quando locus manum iniicere videtur, pauca de multis attingam.

CAPVT VI.

Vita, & obitus Mariae Gabrielae FRANCISCI *auiae.*

INTER cetera felicitatis argumenta numerabat, auiam ſibi pientiſſimam obtigiſſe, Mariam Henriquez, Catholici Regis Ferdinandi patruelem, quam Ioannes Borgia Gandienſium Dux ſecundus, thalami conſortem habuit. ſed illo immatura morte praerepto, haec octauo decimo aetatis anno vidua relicta eſt; ſuſceptis duobus

libe-

liberis, Ioanne, & Iſabella: quae tenera adhuc aetate ad Diuae Clarae DEO ſeſe votis obſtrinxit; Ioannes vero natu maximus, in matrimonium Ioannam Aragoniam cepit, ex qua FRANCISCO, primo iam partu ſuſcepto, ad Diuae Clarae Maria, filiae Iſabellae exemplo, migrauit. Nec, vt maxime optarat, praeſtare, citius licuit: quod, vt piam matronam decet, liberi antea parente orbati recte educandi, prolesque ex iis propaganda eſſet. Cuius iam voti compos, in tot, tantiſque vitae miſeriis, nihil coenobij ſolitudine duxit antiquius. Ioannes Dux tertius factum illud heroicum, lacrymis deprecari, & diſſuadere fruſtra tentauit: veritus ne quid vnico familiae, nominiſque heredi FRANCISCO recens nato, humanitus accideret. At illa: *Ego vero hoc te, fili, metu libero. Natus enim tibi* FRANCISCVS *talis, tantuſque euadet, vt multorum inſtar liberorum vnus ſit. Huius itaque diuini beneficij nomine vtrumque gratias* DEO *quotidie agere, niſi ingrati eſſe volumus, neceſſe eſt. Equidem de me affirmare poſſum, quoties in Virginum* DEO *laudes canentium coetu verſor, toties Angelorum choris intereſſe videor. Hanc cur mihi veram voluptatem, fili, inuideas, non video.* Paruit his dictis Ioannes, inuitus tamen. Tertium itaque, & triceſimum aetatis an-

num attigerat, cum Maria, abdicatis aulae titulis, Regum ſe maximo conſecrauit: corporis tamen ea imbecillitate, vt vel annum ſupereſſe poſſe inter velatas Virgines, tam auſtera vitae abſtinentia, negarent medici. Atqui, DEO iubente, tres ipſos, & triginta annos in coenobio, ſumma & religione, & diſciplina, vixit; ceteriſque omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis, & natalium habita ratione. Iam enim Mariae Gabrielae, vt ſacrae ſolent Virgines, nomen adſciuit. Filia, cum forte Abbatiſſae, vt vulgo nominant, titulo virginibus praeeſſet, matri pro tunica detrita nouam tradidit, iuſſitque veterem ſibi indumento relinqueret. Certatum hic vtrimque officioſe de attrita veſte, dum neutra alteri eam concedit. Ceſſit tandem mater filiae, vt dignitate tum maiori; hoc addito, augurij loco: *Habe tibi, nata, veſtem meam, quam cupide affectaſti attritam: faxit parens ille Vniuerſi* DEVS, *qui nos noſtraque reſpicit, tum demum eam abijcias, cum in Carpetanorum Regno* (vt poſt euenit) *noſtrarum Virginum Diuae Clarae titulo familiam inſtitues.* Memorandũ & illud, Ignatiam Corellam virginem nobilem, Conſentanorum Comitis filiam, a Maria ſibi cariſſima, morti vicina, (quod ſine illa vitam ſibi acerbam fore putaret) obnixe obteſtando

teſtando petiiſſe, vt defuncta a DEO impetraret, ſibi in caelum ſubſequi ſtatim vt morte liceret. Facturam ſe Maria recepit. Viſum non longo poſt interuallo illius ſpectrum, iamque voti compotem factam nunciauit. Sic non diu poſt Ignatia feliciter vita decedens, ſubſecuta eſt. Nec minorem illud admirationem legenti pariet; pridie eius diei, quo vita migrauit, mortem praeſagiiſſe: *Cras*, inquit, ad Mariam Ieſu, Comitis Dianij ſororem, conuerſa) *Dei benignitate, hinc tanquam e diuerſorio in caelum, vt ſpero & opto, euolabo. Interea febri ardentiſsima, vt anteactae vitae errata expientur, excoquar: nihil enim immundum ſedes illas introibit. Sed in his ardoribus illud poſtremum morienti officium praeſta, vt pace tua*(erat enim vicaria auctoritate praedita) *ſitienti mihi frigida porrigatur: nec enim niſi ſumma neceſsitate flagitabo.* Vix dicendi finē fecerat, cum febris medullas occupat, adeo vehemens, vt flammis ardere videretur. Dux enim Ioannes, manum exoſculatus, matris benedictionem poſtulans, poſtremū iam Vale de more dicens, ignis ſe carbones, non hominis manum, contrectaſſe affirmauit. Franciſcae filiae, quae cum imperio praeerat, benedicens, id negotij dedit, vt ſimul extremum efflaſſet ſpiritum, hymnum illum, *Te Deum laudamus*, cum

gratiarum actione a Virginibus decantari iuberet; quod DEI benignitate, tandem aliquando, veluti vinculis libera, migraſſet. Fuit & illud ſanctioris vitae argumentum: ſito iam corpore, priuſquam efferretur, auditas eſſe Angelorum voces, ſacrae Virgines praedicarunt. Quibus etiam, cum Dux, Eccleſiaſticis ordinibus ſtipatus, ad iuſta matri perſoluenda, funuſque curandum, adeſſet, Sacerdotes ſacris operaturi ſilentium imperarunt; quod in illarum odéo, cantus ſymphonia audiretur. Neminem vero tum mortalem ceciniſſe compertum; creditumque diuinitus auditam vocem, vt ſaepe in beatorum hominum funere, Gregorius Pontifex accidiſſe commemorat. Hic matronae religioſiſſimae exitus fuit: cuius iactura FRANCISCVS, quod vitae magiſtram re, conſilioque iuuantem amiſiſſet, vehementer indoluit: patrocinio tamen, quod DEO potiretur, iam tum ſe foueri ſenſit. Cuius etiam precibus in Societatem IESV ſe, tanquam in portum poſt eſſe delatum, exiſtimauit.

Lib. Dialogor. II.

CAPVT VII.

Iſabellae Auguſtae mors.

1537. SEPTIMO, illa, & triceſimo, poſt CHRISTVM natum, ſupra milleſi-

nium,

mum, & quingenteſimum geſta: haec, biennio poſt, non minus quam illa admiranda, acciderunt. Carolus Caeſar Toleti, quae Carpetanorum caput, Regumque ſedes Gothicis temporibus, vt Hiſpaniae vmbilicus, fuit, omnium Ordinum conuentum agebat, magno & feſtorum ludorum apparatu, & nobilium, plebiſque plauſu. Sed, vt plerumque fieri ſolet, gaudia luctus contaminauit. Iſabella enim Auguſta, Caroli vxor, vita deceſſit, magno Caeſari ſui relicto deſiderio. Erat enim foemina ob ſingularem pietatis cultum, & in egenos liberalitatem, omnibus cara: & vt illo, non peregrino, caelo nata, Hiſpanica ingenia cum noſſet, moderabatur egregie. Decretum Caeſaris auctoritate, vti Marchio Lombayae funus deduceret, Illiberim verſus: quae vrbs hodieq; Granatenſis Regni caput, templumque in ea ſepulcris Catholicorum Regum, auorum Iſabellae, clarum. Qui Reges, maiorum memoria, eam vrbem Mauris ereptā CHRISTI regno vindicarunt. Efferebatur inſigni pompa cadauer, ſtipante FRANCISCO cum omni familia, & vxore. Hic nihil ad cuſtodiam, decuſque funeris, ac ſumptus quod pertineret, praetermiſſum. Illiberitanis compoſitum corpus traditur, vti Regio ſacello 1539.

cello

cello maiorum monumentis inferretur: & in acta publica, tabellionis fide, & manu, referunt, Auguſtae hoc cadauer eſſe, quo tempore, cuius opera acceptum, conditumque. Nudata vero facie, vt agnoſceretur, ne qua forte fraus commiſſa eſſet, adeo deformis apparuit, vt ſpectantibus terrorem incuteret; graui etiam odore, itineris comites fugaret: vt qui teſtificari auderet illam ipſam Auguſtam eſſe, repertus ſit nemo. Moriens enim, qua erat matrona verecundia, nequis corpus tangeret, vel aromatibus condiret, mandarat. FRANCISCVS ſolus manſit, & quanquam iureiurando firmare non auderet, eamdem illam toto terrarũ orbe clariſſimam Principem eſſe, quod adeo ſui diſſimilis appareret: illud tamen, ſancte, & conceptis verbis affirmans, in acta referri iubet, ipſam Auguſtam videri; quod nihil eorum, quae ad fidam cuſtodiam pertinerent, in Illiberitano itinere, ſciens, prudens, omiſiſſet. Hic tacitus ille ſecum, & moeſtus, praeſentia praeteritis committens, cogitare: *Haeccine illa ſunt lumina, quae omnium in ſe oculos conuerterant? haec venuſtas illa, quae aliarũ formas exſtinxerat? Tune Iſabella? Tune Auguſta? Fallunt oculi? aberrat mens? Sed non fallunt: Nimirum humanarum haec rerum viciſsitudo eſt. I nunc, fragile*

illud

illud formae bonum admirare. Illud ſane verum, certumque eſt, vno hoc, breuique aſpectu cadaueris, adeo immutatum, ſuique diſſimilem redditū & ipſum FRANCISCVM, vt eumdem eſſe negares. Iam tum enim diuina luce illuſtratus, longe diuerſa meditabatur, animumque ſerio ſemel induxit, falſa haec, fluxaque bona, formam, diuitias, clientelas, honores, pro nihilo eſſe ducenda; vera illa, aeternaque ſectanda; caeleſtia terrenis, diuina humanis anteponenda. Breuibus vitae curriculum ſpaciis, anguſtiſque terminis circumſcribi. Vnicum ſingulis animum caelitus infuſum; qui, morte obita, corporiſque vinculis liber, aut delictorum aeternas poenas dabit; aut virtutis praemia ſempiterna conſequetur. Nihil itaque procraſtinandum ratus, meliora omnia, vbi primum poteſtas foret, animo agitare, DEOque religioſe promittere. Quid enim, inquit, *mihi eſt in caelo, & a te quid volui ſuper terram? Quae vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?* Sito iam rite in aede ſacra cadauere, domum FRANCISCVS ſe contulit, & in cubiculum confeſtim, ſine arbitris, peſſulo ianuae obducto, ſe abdidit; humique proſtratus, lacrymis gemitus miſcens, in has fere voces erupit: Auguſtinum, credo, imitatus, cum

Pſal. 72.
Pſal. 29.
Lib. 8. Conſeſſ. cap. 8.

cum & ille recens caeleſti vulnere, cerui inſtar, ictus eſſet. *O miſeram vitae rationem! o fallaces hominum ſpes; & inanes noſtras cogitationes! Quouſque tandem diligimus vanitatem, & quaerimus mendacium? Quouſque veris neglectis, vmbras conſectamur?* Psal. 4. *Regna, imperia, nobilitas, honores, morte ſoluuntur; formae dignitas morbo, & morte amittitur: omnia denique cito ex laetitia, & voluptate; ad luctum, & lacrymas recidunt. En illa Auguſtarum pulcherrima, vt in funere deformata iacet! Expergiſcere igitur anima mea, expergiſcere tanquam e veterno. Sat Principi mortali datum. Te, te ſequar immortalis. Illumina* DEVS *oculos meos, viamque commonſtra; vt quod reliquum eſt vitae ſpacium, perbreue illud quidẽ, at quantum id eſt, recte, pieque tranſigatur.* Sic fere FRANCISCVS, fuſis vbertim lacrymis; repetens identidem illud: *Sat datum mortali Principi; deinceps immortali ſeruiendum, ſi ſapio. Tranſcribam igitur reliquum vitae tempus Regiae caeleſti.* Noctem, quae ſubſecuta eſt, anxiis hiſce cogitationibus inſomnem traduxit: Poſtridie eius diei, facta re diuina, parentatum eſt, iuſtaque rite perſoluta. Mox Ioannes Auila, Eccleſiaſtes inſignis, &, quod ſcripta teſtantur, egregia ſacrarum litterarum peritia, & pietate, pro concione breuiter Auguſtae laudes perſtrinxit: vehementer vero, & fuſius, vitae mortalis condi-

conditionem, ſpes hominum inanes, miſerias, calamitateſque innumerabiles praedicauit. Nec pupugit ſolum FRANCISCI animum, qui diuinitus iam ictus eſſet; verum & gladium ſpiritus, DEI verbum, altius adegit. Sumpto itaque modico in meridie cibo, ſacerdotem illum ad ſe arceſſendum curauit: vulnus aperit; mentem animi detegit; rogat, quae in rem futura exiſtimet, audacter ediſſerat. Ille aulicorum tria potiſſimum vitia fugere iubet; ambitionem, inuidiam, libidinemque, tanquam animorum peſtes, praeſentiaque venena. Alter hic ſtimulus acceſſit. Redditae ea tempeſtate litterae amitae Franciſcae Ieſu, quae ad Diuae Clarae Gandiae velatis Virginibus praeerat. Narrat, viſum ſibi in oratione FRANCISCVM, dum in Illiberitana profectione eſſet, tendere ad DEVM manus, ſupplicem: deinde manu diuina ſublatum, ad optima quaeque ſubuectum. Auguſtae etiam animam a ſacris Virginibus ſpectatam; e purgantibus flammis in caelum ab Angelis elatam. Quibus viſis, tametſi ſummo iudicio, atque delectu fides habenda; quod multae ſimplicitate deceptae mulierculae, graues etiam viros in errorem traxerint: illud tamen inficiari nemo poteſt, ſanctiſſimis hominibus vera

ſaepe

ſaepe viſa, & ſimulacra apparuiſſe. Magnum certe FRANCISCVS, ex hiſce litteris, vt Auguſtae funere, Ioannis item Auilae concione, emolumentum cepit. Adeo verum eſt illud ſapientiſſimi hominis conſilium, *melius eſſe domum luctus, quam conuiuij frequentare*. Quare in auſterioris vitae ſtudio magis in dies confirmatus, ab aula ſe domi colligere, priuatuſque viuere cum vxore, & liberis decreuit. Hoc amplius; ſi quid vxori, quod nollet, accideret, & ſuperſtes ipſe eſſet, fore, vt in aliquam ſe religioſorum hominum familiam daret: tum demum praeclare ſecum actum iri exiſtimabat, hancque vitae felicitatem appellabat. Quod quidem votum DEO rite promiſit, & tandem, data longioris vitae vſura, re ipſa praeſtitit.

Eccleſ. 7.

CAPVT VIII.

Gothalaniae Prorex a Caeſare creatur.

ILLIBERI domum reuerſus, Carolo rei geſtae curatique funeris rationem conſtare voluit. Is collaudato officio, honorifice dimiſit. Poſt non diu, ad ſe accitum, Proregis, ſeu Praetoris cum imperio, legat in Gothalaniam prouinciam: ſic a Gothis, & Alanis, qui ibi ſedem, occupata Hiſpania, fixerunt, appellatam; vt & a Vandalis

Baeti-

Baetica, hodie *Andaluſia* quaſi *Vandalia*; & a *Longobardis* Inſubrum regio *Lombardia* eſt dicta. Quae quidem a Septentrione gentes, immanitate barbarae, & multitudine innumerabiles, in Italiam, & Hiſpaniam infuſae, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt. *Cataluniam* incolae nominant. Sunt qui a Gotalaunicis Galliae campis *Catalauniam* deriuent. Caletanos eſſe Ptolemaeo, alij autumant. Sed hoc agamus. Tergiuerſari primum Marchio coepit; munuſque plenum quidem honoris, oneris tamen immenſi eſſe affirmauit. Caeſar contra ſic vrgere; illius ad hanc rem opus eſſe ingenio. Bonorum enim Principum vti vicaria poteſtate velle ſe, non eorum, qui quaeſtum ex imperio, dignitateq; ambirent. Vicit tandem Caroli, qui pro ſuo iure imperare poſſet, auctoritas. DEVM itaque venerans precatur, quando non ſtudio quaeſitos eſſe faſces, & titulos, nec ambitam a ſe prouinciam ſciret, vires idem negociis pares, qui vnus & poſſet, & vellet, ſufficeret. Proregis iam auctoritate in viam ſe, Barcinonem verſus, dedit: ſed Valentia primum, & Gandia profectus, vt parentem optimum de via ſalutaret. Abeunti, Caeſar, Diui Iacobi Hiſpaniae tutelaris, Crucem rubeam, enſis

forma pectori appoſitam, geſtare iubet, additis etiam annuis opimis praediorum fructibus, & vectigalium. Is eſt inter militares Hiſpaniae Ordines primus, in quem nobiliſſimi dumtaxat, approbatis prius natalibus, optimeque de Repub. meriti, adſcribuntur. His multae in prouinciis, tum in ea, quam ingrediebatur, immunitates a Regibus datae. Barcinone publica ciuium laetitia, feſtiſque ludis exceptus, nihil duxit antiquius, quam vt munus feliciter obiret: DEI ante omnia, Iuſtitiae auctoris, ope implorata, vnde omnia rerum gerendarum ducenda initia. Prima vero cura fuit, viam regiam a latrociniis tutam reddere, vt merces vrbi opulentiſſimae commode, & importari, & exportari poſſent. Erat omnis ea tunc ora, Galliae vicina, latrociniis infamis, ſiue loci ingenio, ſyluis, montibuſque impediti; ſiue gentis vitio, incertum.

Hic FRANCISCVS nobiles quoſdam, latronum receptatores, factioneſque alere audierat. In hos primum, more maiorum, animaduerſum. Rumor erat quinquaginta paene ſicarios, agmine facto, vaſtatis agris, vicisq. direptis, agreſtes abduxiſſe in oculis paene Barcinonenſium. Copiis itaque coactis, corporiſq; cuſtodibus eductis, FRANCISCVS bello eos perſequi ſtudet. Illi

terga vertunt, in arcem ſe recipiunt. Meticuloſi enim id genus homines, ſiue armorum tractandorum imperiti, ſiue conſcientia ſtimulati. Marchio muris incluſos arma deponere, & imperata facere iubet: ni pareant, machinas aeneas admoturum. Sic ad deditionem tandem compulſi, poenas dederunt. Alios in furcam tolli: ſectis corporibus, membra in viis publicis collocari, quo ceteris exempla darent, iuſſit: alios Regiis triremibus, ad remigandum, adſcripſit. Formidinem ea ſeueritas ſontibus ceteris attulit. Obſeruarunt & curioſi, cum diceret, ex hac Sicariorum venatione, qui vias obſidentes in viatores incurrerent, maiorem cepiſſe voluptatem, quam dum feras iuuenis conſectaretur. Rem enim publicam corpori componebat: membra putrida ſecari, & cauterio vti ſolere, vt reliqua ſalua permaneant: improbos a bonis judicibus ad mortem damnari, vt bonis inter improbos tutis eſſe liceat. Vitia itaque, non homines oderat, ſed eorum vicem miſeratus deplorabat: cumque ad ſupplicium raperentur, ſacrificia ſingulatim triginta fieri ſuo aere iubebat. Iudicum quoque rationem habuit: cum vt ius ex aequo, & bono adminiſtrarent: tum ne lites amplіando redderent immortales, litemque

praeuaricando facerent ſuam; magno litigantium, quorum facultates exhauriantur, detrimento. Controuerſias vero, partium conſenſu, ſaepe ad concordiam adigebat, ne lites ex litibus ſererentur. Ditiores aes alienum inopibus diſſoluere confeſtim iubebat. Pauperes quoque, de ſuo diſſoluto aere, quod contraxerant (ne Praetoris Edicto creditoribus addicti ſeruirent) liberali cauſſa, manu aſſerebat. His qui ludos litterarios aperiret, quibus prima aetas optimis informatur & litteris, & moribus, domum publice attribuit, & ſalarium. Seminaria enim rerum publicarum pueros eſſe, e quibus recte inſtitutis, optimi ciues exſiſterent, praedicabat.

Praeſidia item diligenter inſpexit, vt Reipublicae neruos. Militum dilectum habuit. Ignauos, & ad ſigna infrequentes exauctorauit. Si quae copiae, vt ſolent, in Italiam illac tranſirent, iniuria agreſtium abſtinere iuſſit. Qui ſecus feciſſet, damnum Tribunus militum pendere cogebatur. Barcinonem, qua mari alluitur, muris nudam, cinxit, pariete continenter ducto: molemque iecit, cui, quod primum fundamentis lapidem iniecerit, FRANCISCI nomen adhaeſit. Laboratum eo tempore annonae caritate, vti periculum eſſet, ne

fame

ſame exhauriretur reſpub. Marchio vndique, terra marique, datis litteris, importandum frumentum curauit, viritimque diſtribuit. Quo factum eſt, vt Reipub. bono natus diceretur, & Patriae parens a ciuibus appellaretur. Magnam pecuniae vim pauperum ſubſidio donauit. Clam alebat quos ex opimis Fortunae bonis excidiſſe cognorat: quod his inopiam onus Aetna grauius eſſe, non ignoraret. Pias Monachorum, Virginumque familias eleemoſynis iuuit. Denique, vt ne triſtem abs ſe praeſidio indigentem vllum dimitteret, quod & de Tito Veſpaſiano Imperatore ferunt, diligenter cauit. *Sueton. c. 8.*

CAPVT IX.

Orationis, & Poenitentiae in imperio ſtudium.

NEC Caeſaris ſolum curanda negotia, remque publicam tractandam Marchio cenſuit; ſalutis ſuae maiorem rationem ipſe duxit: ratus, quod res eſt, breui mortales occidere: tolli pleroſque in medio curſu, falſos inani ſpe: nihil nos hinc efferre: vnam virtutem comitem eſſe. Animum itaque, cuius ea propria eſt, potiſſimum excolendum; quod a funere ſuperſit. In mentem interdũ reuocabat ſuſceptum melioris vitae conſilium, ne, vt fit, obli-

uione, vel deſidia langueſceret. Dicere & illud ſolitus: mortem Auguſtae, vitam ſibi attuliſſe. Fixum itaque illud manebat, ſaeculi pompis nuncium aliquando remittendum, quamuis ea res ſermonem pleriſque datura eſſet: & quale tandem cumque aliorum de ſe iudicium foret, minime laborandum. His quaſi alte iactis ſolidae virtutis fundamentis, quae in vulgi rumore, gloriaque contemnenda ſita ſunt, precationi quotidie, & rerum caeleſtium meditationi, ſubſeciuas aliquot horas dandas putauit. Hanc vnam rerum prudenter, feliciterque gerendarum anchoram, optimorum conſiliorum baſim appellabat. Sacramentorum item vſum frequentandum duxit, Poenitentiae, & Euchariſtiae, quae naufragij tabulas colligentibus nauem compingant, & anteactae vitae errata expiando reſtaurent. Cum itaque ex commendati ſibi tituli Crucis officio, recitare in dies ſtatis horis orationes Dominicas, ſalutationeſque Angelicas teneretur; ad horas Canonicas ſeptem, meditationes totidem ſalubres adiunxit paſſionis Chriſti: quibus illum a monte Oliuarum, ad Caluariae vſque, hinc cum Spiritum Patri commendaſſet, ad ſepulcrum, officij gratia comitabatur. Vt autem *ſepties in die cadere iuſtum,* morta-

Prouer. 24.

mortalium ſapientiſſimum iudicaſſe: ſic parentem illius, regium Prophetam, *ſepties in die laudem dicere ſolitum*, medias inter regni occupationes, didicerat. B. Virgini preces quotidie rite adnumerabat, myſteria animo verſans: ex quibus triplex capi emolumentum aiebat. Primum, immortales DEO pro tot, tantiſque donis gratias agi: pudore deinde nos affici, quod ea adhuc contempſerimus: denique ad eas ipſas virtutes, quae hic eminent, incitari. Harum meditationum vſu, ad Pietatis maius in dies ſtudium exſtimulabatur, maiora animo agitans: DEI itaque attributa, ineffabilem potentiam, qua condidit vniuerſa; inſcrutabilem ſapientiam, qua gubernat omnia; bonitatem inexhauſtam, qua paſcit cuncta, ac vegetat, meditari: & miſericordiam, atque iuſtitiam, Gloriam denique aeternae beatitudinis, pulchritudinemque contemplari. Quo, tanquam mari magno inuectus, altum tenebat, extraque ſe admirabundus rapiebatur. Hinc fiebat, vt lacrymae vbertim fluerent, diceretque identidem illud: *Domine, quis ſilice, aut rupe, immo adamante durius cor meum mollire potuit, niſi tu miſericordiarum* DEVS, *qui de petra fontes aquarum eduxiſti? Qui potes ex hiſce lapidibus, Abrahae filios excitare: cor denique ſaxeum, reddere carneum.* Sic dilu- *Pſal. 118.* *Matth. 3.* *Ezech. 11.*

culo, quinas ſaepe horas flexis genibus orando tranſigebat: diei reliquum publicis negotiis impendens, ne ſuo ipſe muneri defuiſſe videretur. Ludis ſaepe inuitus aderat, & ſpectaculis, aliud tamen agens; vt quid geſtum eſſet interrogatus, nihil referre aut poſſet, aut vellet. Haec quidem de Oratione admirãda: nunc de Abſtinentia, & Poenitentia. Cenis ſibi perpetuo interdixit. Prandio ita parce victitabat, vt herbis, & leguminibus coctis tantum vteretur: pane ſolum, & frigida contentus. Lautitias, & eduliorum fercula reſpuebat. Piis ipſe ſermonibus conuiuas, prolixe etiam nobiles viros, de more, accipiebat. Principum enim virorum vocationes, quibus illac in mediam Hiſpaniam iter eſſet, omittere honoris gratia non potuit. Hac abſtinentia factum, vt cum obeſo admodum corpore, ventreque eſſet, breui laxae nimis tunicae eſſent, duplicarique indumenta poſſent. Par auſteritas in vigiliis, & cilicio, quibus carnem domabat: flagellis item, & ſui contemptu, atque victoria; quam Plato, vel vrbium expugnatione maiorem eſſe, dicebat. Reprehendet fortaſſe non nemo, nimiam in Principe viro auſteritatem: at non abhorret a vero, DEO ita viſum, atque impetu adeo vehementi, vas illud electum

Lib. 1. de Legib. initio.

edolare

edolare voluiſſe, expiandis prioris vitae peccatis.

CAPVT X.

De frequenti Euchariſtiae vſu conſultus Ignatius.

SACROSANCTVM Euchariſtiae ſacramentum, priuatim quidem octauo quoque die, publice vero anniuerſariis feſtis, quo ciuibus exemplo eſſet, frequentabat. Verum frequens ille Sacramẽtorum vſus, ſermonem pleriſque dedit, variis varie ſentientibus: quando imperitae plebis, quot capita, tot ſententiae. In deſuetudinem enim abierat, vetuſtiſſimus ille mos freqũetius diuinis Euchariſtiae epulis accumbendi: qui tamen, inde ab initio náſcentis Eccleſiae, inualuerat. Non defuere itaque tum homines, cetera non indocti, qui maiorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, ſi raro admodum, vel ſemel quotannis, iuxta Eccleſiae praeceptum, panis ille Angelorũ manducaretur. Ceterum alij nihilo illis inferiores, aſſidua Sanctorum Patrum lectione didicerant, vt indigne ſumere nefas eſſe; ita vtiliſſimum digne, frequenterque illum accipere: quod & frigidos incendat, & a vitiis deterreat. Optabat FRANCISCVS, in tam repugnantibus ſententiis, cognitam veriorem

obuiis vlnis amplecti. Venerat commodum Roma Barcinonem Antonius Araoz, Societatis Theologus, ab Ignatio Loyola miſſus. Hic officij gratia dum Marchionem ſalutat, inter varios de piis animi exercitationibus ſermones, de Euchariſtia etiam mentio incidit: quantumque in eo genere excelleret Ignatius, expoſuit. Inceſſit Marchionem cupiditas, ad illum hac tota de re animi ſenſum referre. Datis itaque Romam litteris, gratulatur primum Ignatio, de recens orta, opera ipſius, ſtirpe, Eccleſiae Catholicae emolumento: orare, quid de frequenti Sacramentorum communione ſentiendum putaret, certiorem faceret. Redditis litteris Ignatius reſpondit, Societatis illud bonum, ſolidum eſſe DEI beneficium. *Paulus plantauit, Apollo rigauit,* DEVS *autem dedit incrementum.* (2. Cor. 3.) Ad Euchariſtiam quod attinet: inter eius commoda, vt plurima ſunt, & illud non poſtremum videri; frequentiore eius vſu, a vitiis homines auocari, rariuſque impingere: ſin, vt homines ſumus, labi contingat, citius exſurgere, reſipiſcere, ad frugemque reuocari. Neque vna amuſſi ingenia omnia metienda: aliis rarius, frequentius aliis, ad diuinam menſam accedere, vtile videri. Suadere itaque, & hortari, prudentem aliquem, piumque e

multis

multis deligeret, cuius potiſſimum conſilio in pietatis ſtudio vteretur. Aſſenſus ſtatim Marchio eſt, in eiuſque ſententiam libens iit; & iam tum Societatis IESV preſbyteros, ad excolendum animum, conſilioque regendum, libenter conſuluit.

CAPVT XI.

Ioannis Ducis Gandiae mors.

HIS fere intentus, recte prouinciam adminiſtrabat; incolis acceptus, quod omnes officio adiungeret, laederet neminem: cum triſtis e patria nuntius nec opinanti allatus, Ioannem parentem vixiſſe. Percuſſit non leuiter FRANCISCI animum, tali ſe parente orbatum. Erat enim ob ſingularem animi facilitatem Ioannes, morumque integritatem, carus, acceptuſq; ſuis; tota vt in luctu, & ſqualore ditio Gandienſis, amiſſo communi parente, iaceret: lugerent vero potiſſimum inopes, quos, vt CHRISTI mēbra, fouit liberaliter. Vnum de multis exemplum ſeligā. Cum Praefectus Curiae pares eleemoſynis non videri rationes expoſtularet, Ioannes reſpondit: *Cum ad meam ipſe voluptatem, deliciaſque ſplendide mea expenderem, conqueri minime ſolebas: nunc cum egentibus, quibus debentur, haec diſtribuo, deeſſe quereris? Verū ita ſtatuo; mihi potius omnia*

vitae

vitae neceſſaria deeſſe, quam CHRISTI *membris, patiar.* In DEVM quoque maxime pius exſtitit: dum enim Gandiae corpus Dominicum per compita ad aegrotos viatici nomine, veteri conſuetudine, deferebatur; facem ipſe ardentem dextra geſtare ſolitus, ſuis omnibus exemplo erat. Quin & venatum egreſſus, (quo ſtudio mirifice tenebatur) ſi forte, vt iuſſerat, ſignū daretur aere Campano, confeſtim retro domum, reducto equi freno, calcaribus etiam admotis, redibat, vt hoc officij de more praeſtaret. Valentiae quoque nobilibus viris praeiuit, vt ab aula, quae Diui Laurentij templo obiacet, ad Hieronymianorum vſque Diuo Michaeli ſacram aedem, Regiam cognomento, longo admodum interuallo, ordines nobilium duceret: qui nobiles taedis ardentibus, honoris gratia, Euchariſtiam antecedebant, & reducebant. Morte itaque parentis nunciata, FRANCISCVS ab Imp. Carolo, qui tum forte Barcinone in Italiam cogitabat, poſtulauit, vti ad ſuos redire, pace illius, remque tueri familiarem liceret. Impetrauit, quamuis aegre, à Caeſare: ea tamen lege, vt Philippi Hiſpanicae iuuentutis Principis, (Romano more loquor) qui tum vxoré ducere parabat, Mariam Ioannis III.

Luſita-

Luſitanorum Regis filiam, Curiae Praefe-ctus eſſet; ſponſae vero a cubiculis Leonora vxor. Quae res tabulis etiam imperata, immatura Mariae morte, diremta eſt. Igitur Gandiam magna omnium exſpectatione peruenit, anno CIↃ.IↃ. tertio, & quadrageſimo: bene ominantibus ſuis, quod in illius humanitate, & beneuolentia, magnum ſibi praeſidium collocaſſent. 1543.
Parentis famulos non dimiſit, ne deſertos ſe quererentur; tametſi pridem familiam integre conſtituiſſet. Xenodochium ad hoc inſtaurandum curauit, & amplificandum; annua etiam pecunia attributa. Oppidum Mari noſtro vicinum, quod piratarum incurſionibus obnoxium eſſet, qui ex Africa in Hiſpaniae oras deſilientes, captiuos abducerent, & pecora abigerent, muniendum, muriſque cingendum, qua parte nudum, cenſuit: tum ne praeſidiis militum, qui fere impotenter agunt, & libidinoſe, inquilini perpetuo vexarentur. Aenea quoque tormenta recens conflata diſpoſuit, moles iecit, foſſas, & vallum duxit, excubias ordinauit: nihil vt ad elegantis oppidi ſpeciem, decuſque deſiderari poſſet. Palatium etiam, membro exaedificato, auxit, poſterorum commodo: pagos ad haec finitimos, ſuorum concordiae, & quieti, ma-

gno

gno appenſo aere, redemit, adiunxitque Gandienſium ditioni. In vico Lombayae, çoenobium Diui Dominici familiae, a fundamentis conſtruxit: vaſis aureis, argenteiſque templum ditauit; victui corporiſque cultui, quantum ſatis eſſet, attribuit. Maximam enim rationem habendam exiſtimabat inopiae Religioſorum hominum. Iudicabat item, reque ipſa praeſtitit, pauperes quidem iure alendos; tum vero iuſtius eos, qui ſplendida olim fortuna vſi, graui accepta calamitate, ad extremam inopiam recidiſſent.

CAPVT XII.

Obitus Leonorae vxoris.

PARENTE optimo orbatus FRANCISCVS, poſt non diu coniuge etiam viduatus luxit. Qua quidem fidiſſima ſocia plures annos vſus eſt; non ſolum tori, verum etiam piarũ omnium exercitationum. Erat enim matrona ſingulari in DEVM pietate, & in egenos caritate. Et, tametſi diſſimili ingenio fuiſſet, mariti tamen domeſtico exemplo frangi potuiſſet. Interrogata aliquando a nobiliſſima femina, cur ſimplici adeo, paeneque attrita veſte, nulla dignitatis habita ratione, vteretur: *Mene*, inquit, *byßinis, ſericis, aut purpureis indui vis*,

cum

cum dominum meum (ſic enim virum appellabat) *cilicium geſtare ſciam?* Cum igitur annos ipſos duodeuiginti, ſine querela, ſimul vixiſſent, prior illa, diuturno morbo confecta, tandem deceſſit. Lento nimirum dolore expiari crimina, ſi quae forte contraxiſſet, voluit DEVS. Afflixit igitur & ille caſus FRANCISCI, quamuis conſtantem, animum: quod altera ſui parte ſpoliari ſe videret, liberorum matre, & dolorum, curarumque ſocia. Aegrotante illa orare frequentius, piorum etiam hominum precibus adhibitis, eleemoſynis, atque ieiuniis. Solus aliquando conclaue, remotis arbitris, ingreſſus, obnixe, lacrymis fuſis, obteſtabatur DEVM, ſaluam coniugem, ſuperſtitemque vellet: cum ecce tibi vocem quandam interiorem clare audire viſus eſt, vt poſt ipſe retulit, quae diceret: *Vxorem ſi diutius ſupereſſe vis, arbitratu tuo fiat: at tibi non expedit.* Qua re turbatus, minime dubitauit DEI vocem eſſe. Parendum itaque: tacite enim redargui, quod, quid peteret, ignoraret. Rurſus vero in lacrymas iit, hiſce admiſtis vocibus: *Domine* DEVS, *vnde hoc mihi, vt arbitratui committas meo, quod in tua ſolius eſt poteſtate? Mea permagni refert, tuam ſequi in omnibus voluntatem. Quis enim te nouit rectius, quid e re mea ſit? tua itaque voluntas fiat: nec de*

nec de vxore ſolū, ſed de liberis etiam, ſtatuas ſupplex oro. Obſeruatum, coniugis morbum ſtatum quendam tunc tenuiſſe, vt dubitarent medici, meliuſcule ne, an deterius haberet; poſt has vero preces ad deſperationem laborare coepiſſe. Animam agenti ad ceruical adfuit, & diuiniis alloquiis confirmauit: mortem forti animo, DEI miſericordiae innixa, obiret. Illa vero CHRISTI de cruce pendentis imagine pie amplexa, animā ſalutis auctori, ſpei plena, reddidit, ante diem vj. Kal. Aprilis, anno redemti
1546. orbis CIↃ. IↃ. quadrageſimo ſexto.

CAPVT XIII.

Gandiae Societatis IESV *Collegium, Academiamque conſtituit.*

MORTVA Leonora, Gandiam commodum venerat Petrus Faber, Allobrox, qui primus ſe ad Ignatij Loyolae ſocietatem Lutetiae Pariſiorum applicuit. Hunc ex Hiſpania Paulus III. Pont. Max. euocandum curarat, vt in Theologorum ſedis Pontificiae numero, Tridētino Concilio, Catholicae fidei cauſſam, aduerſus recens ab inferis excitatas haereſes, tueretur, vna cum Iacobo Layne, & Alphonſo Salmerone Toletano, Sociis. Ignatius in mandatis Fabro dederat, Gandiā iter faceret,

ret, FRANCISCVM Ducem, officij gratia, ſalutaturus; qui aedes Societati excitare animum induxerat: eoque paullo ante ſacerdotes Roma, & Olyſſipone, allegati. Incredibile dictu, quantum illius aduentu delectatus FRANCISCVS: vt animi parentem, & moderatorem, tum demum nactum ſe, DEI beneficio, praedicaret. Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de CHRISTI rebus geſtis, & morte dictarat, meditandas propoſuerat. Aſceticum hoc opuſculum (ſic enim, Baſilij Magni auctoritatem ſecutus, appello, quas vulgo *Exercitationes ſpiritus*) poſt FRANCISCVS, vtilitatem reipſa expertus, Pauli III. Pont. Max. auctoritate, ratum haberi curauit. Diploma quoque vt in eam ſententiam fieret, quod libello additum legimus, impetrauit: ad eorum opinionem minuendam, qui, quae non legerunt, temere damnant; aut ſi legerunt, faſcinato inuidiae oculo, non recta ratione, dijudicant. Iacta collegij fundamenta, feliciter, ante diem iij. Nonas Maias, anni CIↃ. IↃ. XLVI. 1546.
Primũ quidem lapidem Faber, ſacris rite operatus, poſuit; alterum Dux, poſtque, eius exemplo, liberi. Breui aedes conſtructae, ludique aperti humaniorum litterarum, diuinae item, & humanae Philoſo-

phiae. Quin & in Academiae formam, Summi Pontificis, & Caeſaris auctoritate, euexit. Prima ea omnium Societati credita. Bibliotheca item exornauit. Faber, ſalutato FRANCISCO, quammaximis itineribus Romam peruenit. Mox Kal. Sextilibus, magno Sociorum luctu, occubuit.
1547. Inſequenti anno Monſonium, in Celtiberiae finibus id oppidum, vbi trium regnorum haberi conuentus ſolent, Philippus Hiſpaniae tum Princeps, FRANCISCVM honorifice euocauit: quo nobilium animos ad concordiam reuocaret. Memoria tenebat, parentem ſuum Carolum Caeſarem, quincto ante anno, fideli eiuſdem opera vſum. FRANCISCVS, quaſi iam vltimum id officium Principi praeſtaret, & immortali ſe Regi compararet, quod ad patriae commodum, nobilium emolumentum, Regis ornamentum pertinere videretur, nihil praetermiſit.

CAPVT XIV.

In nouo vitae genere ſuſcipiendo Societatem IESV *delegit.*

EXIN maiora animo agitabat; vti ad ſummam vitae perfectionem contenderet, & Euangelij conſilia, vinculis iam coniugij liber, amplectenda duceret. Rogare

gare itaque pios homines, quoties ad ſe adirent, precibus, Liturgiis, a DEO poſcerent, ſalubria ſibi conſilia de optimo vitae genere deligendo, in quo ſunt omnia, ſuggereret. Ipſe quoque eleemoſynas indies erogabat, pluſque tribuebat temporis orationi, meditationi, atque vigiliis: ieiunia, & corporis verberationes intendebat. Didicerat enim puer, deliberationem de vitae curſu ineundo, omnium eſſe difficillimam. *Cicero 1. Offic.* Illud vero fixum, animoque obfirmatum, diuitiis, honorumque titulis abdicatis, CHRISTVM ſequi, eiuſque, Crucem tollendo, veſtigiis inſiſtere. Haec vero dubia, & impedita cogitatio, in duplici Religioſorum hominum via, vtram ingredi melius eſſet: eorum ne, qui caeleſtium rerum meditationi dediti, in ſolitudinem ſe, hominumque infrequentiam abdiderunt, & ſuae duntaxat ſaluti inuigilant; an qui excellente animi magnitudine, proximos Chriſto, qua verbo, qua exemplo, lucrifacere ſtudent: qualis Chriſti, & Apoſtolorum vita fuit. Et vero ſunt arctiſſimo inter ſe vinculo, tanquam germanae, colligatae, quae in contemplatione, quaeq; in actione verſatur vita; in Maria, & Martha ſororibus, deſignatae. FRANCISCVS quidem ſolitudinis amantior videbatur, vt vni

ſibi Deoque in ſolitudine commodius vacaret; ieiuniis, & abſtinentia corpus in eremo maceraret: verum cum ſe ad orandum daret, eorum potius inſtitutum ſibi commendari, Deo inſpirante, ſenſit, qui contemplationi etiam actionem, publico commodo, adjungerent. Sed in hoc ipſo vitae genere, perplexum & illud, in tot, tantiſque piorum hominum familiis, quam potiſſimum ſequeretur. In primis, Diui Francisci inſtitutum ceteris praetulit; quod & tutelarem illum, iam inde a puero, nomenque adſciuiſſet. Illic ſummam & inopiam, & vitae auſteritatem, quas pridem artes bonas exoptarat, exerceri ſciebat. At dum haec Deo ſaepe commendat conſilia, aridum ab oratione, frigidum, & ieiunum exſurgere ſe ſenſit: rapi vero ad Societatem Iesv; quod recens nata Religio, in vulgus etiam ignota eſſet; nullus denique hic ambitioni, dignitatiue locus pateret. Fore itaque, vt ibi ignobilis, & inglorius falleret, ac lateret. Qua in deliberatione, rem ad Diui Francisci pium, & eruditum ſacerdotem, tanquam arcanum, retulit; Dei oraculum, illo interprete, & deprecatore, auditurus. Ille vero ſacris operatus, narrat, vocari illum in Societatem Iesv; ita Deo placitum: *Quod,*

inquit,

inquit, *tibi, Dux, & Eccleſiae vertat bene.* Victus tandem ceſſit FRANCISCVS, Societatemque inire certo decreuit. Haec dum agitat, orationi intentus, ſeptem continuo diebus tiaram capiti imminentem clare vidit. Eccleſiaſticam dignitatem deſignari putans, obteſtari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quaeſiiſſe alibi videretur. Cum poſt Societatis Praepoſitus renuntiatus eſſet, a Gaſpare Fernandez interrogatus, illane tiara eſſet, iucunde reſpondit, eandem videri.

CAPVT XV.

In Societatem ab Ignatio recipi cupit.

IGITVR FRANCISCVS nihil vltra cunctandum ratus, domeſticum extemplo cum litteris Romam ad Ignatium allegauit, qui tum Societatis familiam auctor ipſe ducebat: rogat primum reliquis Sociis adſcribendo, voti compotem faceret. De re omni familiari, liberis, annuo cenſu, reditibuſque certiorem facit: quae conſilio regeret, moderareturque. Non exiguam, redditis litteris, Ignatius voluptatem cepit: quod recens ortam familiam, tanti viri acceſſione, illuſtratum iri confideret. Et vero pridem id praeuideret, DEO ſuggerente. Romam enim ex Hiſpania re-

uerſo Fabro, vitaque mox defunсto, cum moeſtos videret Socios Ignatius, tanti viri immaturo obitu, atque iactura: *Bene ſperare iubeo*, ait, *minimeque lugendum cenſeo: quando praeclare cum illo agi non dubito. Spero item fore, vt qui Fabrum nobis eripuit intempeſtiue, idem alium parem ſufficiat*, Ducem Gandiae tacite vaticinans. Epiſtolam, qua reſpondit Ignatius, attexam: ſed mihi fraudi non ſit, verba non eſſe adnumerata, cum ſenſum fide bona redditum ſciam. BENEDICTVS DEVS, *qui conſolatur nos in omnibus, cui quoniam pro meritis gratias agere non poſſumus mortales, laudent eum omnes Angeli, beatorumque ſpiritus, quia te vineae ſuae excolendae deſtinauit, atque conduxit. Equidem te in ordinem noſtrum adopto, recipioque libens; cum bona ſpe, vtilitati id fore Eccleſiae* DEI, *cuius honor quaeritur; tibi quoque ſummae conſolationi, Societati ornamento, omnibus denique exemplo, & emolumento. Precabor itaque* DEVM, *vt, qui velle dedit, det idem & perficere, ad laudem, & gloriam nominis Filij ſui* IESV *Chriſti, in cuius Societatem, puſillum hunc gregem vocare placuit. Venio ad ſingula epiſtolae tuae capita. De te, quando in noſtrum gregem admitti poſſis, quaeris. Equidem in Domino ſic ſtatuo, rem primum familiarē, vt gnauum patrem familias decet, conſtituas prudēter, & mature. Mature quidem, vt citius voti compos fias; prudenter vero, ne in vulgus efferri*

prius ſanum id conſilium patiaris, quam praeſtare, quod valde exoptas, commodo tuo poſsis. De filiabus matrimonio collocandis, dignitatis, & ordinis tui habendam rationem cenſeo. Marchioni quoque filio natu maximo vxor quaerenda. Fratribus reliquis tantum in bonis relinquas, quantum ſatis eſt, quo in Academiis diſciplinarum ſtudia perſequi commode liceat. Caeſarem praeterea eorum rationem habiturum, cum pro tuis in illum officiis, tum quia ita merebuntur ipſi, confido. Aedificia, ſi quae inchoata, ad tecta perducantur. Denique, vt ſemel dicam, abſolui omnia quam maturrime, ad exitumque, quoad eius fieri poteſt, referri optarim: quo citius libero te, & expedito frui liceat. Interea loci, ſtudia reuocanda omnino exiſtimo; & vrgenda ſerio eſt Theologia, ſacerdoti neceſſaria, in qua etiam laurea te Doctoris inſigniri velim in Gandienſi Academia. Cetera, vt ſe dabunt, ad me referas licet; equidem rebus tuis parentis poſthac animo conſulam: DEVMque precabor, te, tuaque ſoſpitet, atque ad portum ſalutis aeternae perducat. Romae.

Hiſce lectis litteris FRANCISCVS gaudio paene exſiliit, quod e ſua ipſe poteſtate exiſſet, & Ignatio ſe, vt coepit, commiſiſſet. Omnia itaque ſatagere ne longius fieret, quo citius ſeſe vinculis expediret. Optabat iam tum Vota concipere, Religioſorum hominum ritu. Quam rem, litteris illius adductus Ignatius, a Pontifice

Max. impetrauit. Anno itaque ſalutis CIↃ. IↃ. XLVII. Votis nuncupatis ſolemnibus, Sociorum numero adſcriptus Gandiae eſt; paucis tamen conſciis, ne in vulgus prius manaret, quam rebus omnibus compoſitis, Societati ſe adiungeret.

CAPVT XVI.

Rem domeſticam componit.

IGITVR parendum in reliquis ſibi Ignatij ſanis conſiliis duxit. Filio Marchioni Lombaiae Carolo, familiae principi, vxor data Magdalena Centellas, Franciſci Centellae Comitis Oliuae, (id oppidum mille paſſibus Gandiae adiacet) & Mariae Cardonae filia. Filiarum trium natu minima Dorothea, nondum amiſſa matre, Chriſtum ſponſi loco adſciuerat, in coenobiumque D. Clarae, puella admodum, ſe abdiderat; ceterae nobiliſſimis viris collocatae. Iſabella nuptum ceſſit Franciſco Rogio Sandoualio, Lermae Comiti, & Marchionis Dianij heredi: Ioanna Aragonia Ioanni Henriquez, Alcanizij Marchioni, in manum conuenit. Gener ſane vterque, vt genere nobiliſſimus, ſic & moribus honeſtiſſimus. In quibus nuptiis illud FRANCISCI Ducis conſilium laudari video, Alterum generũ, Lermae Comitem,

ad ter-

ad tertium diem adeſſe iuſſit; pactus horam, tempuſque, quo ſacris rite peractis, ſponſalia inirent: ne, vt ſaepe fit, non recte, ante Eccleſiae benedictionem conuenirent ſponſi. Reſtabat alterum e mandatis, quod exſequi ſtudio fuit ſimul & voluptati. Liberorum enim nuptiis expeditus, totum ſe ſacrarum litterarum ſtudio dedit. Ei rei in Societatis Collegio membrum domus, quod exſtat, exaedificarat, quo ſe cum liberis ſtudiorum gratia colligeret. Theologiae itaque partim myſticae, partim ei, quae in ſcholis tractari diſputando, via, ac ratione ſolet, egregiam operam nauauit; Doctore vſus Magiſtro Pereſio, quem Valentia Edetanorum, magno praemio, honore, atque ſtipendio, euocandum curarat. Hunc attente, aſſidueque audiuit, & legendo, diſputandoque, ea induſtriae, atque doctrinae dedit argumenta, vt breui laureae titulo omnium ſuffragiis dignus haberetur. Magiſterij itaque primum, mox Theologiae laurea, adhibitis prius & diſputationibus, & examine, decoratus eſt. Operaepretium fortaſſe fuerit, horas, ſtudiique rationem referre. Tribus horis ſolem anteuertebat, quas, & alteras tres, precationi tribuebat. Octaua diei hora, vt Hiſpani numerant, expiatis quotidie criminibus

communicabat. Nona, Doctorem Theologiae attente auſcultabat, dictata etiam calamo excipiens. Summa temperantia pranſus, de rebus diuinis cum liberis agebat. Pomeridiani temporis reliquum, partim ſtudiis, partim negotiis priuatis, publiciſque dabat. Vergente ad occaſum ſole, SS. Patrum monumenta Scripturae lectioni adiungebat: horis item Canonicis temporis nonnihil tribuens. Somni enim parciſſimi fuit, non lecto; ſed tabulis ligneis, villoſo tegmine inſtratis, vſus. Ante ſomnum ſeipſe accurate excutiebat, apparitoris, lictoris, rei, & iudicis ſuſtinere ſe perſonam fingens. Quo vitae genere factum eſt, vt fama diſſeminata, illius viſendi gratia, dynaſtae aliquot Gandiam venerint: in his & Epiſcopus Carthaginis Spartariae, Stephanus Almayda; datis etiam ea de re honorificis ad amicum litteris.

CAPVT XVII.

Romam anno ſaeculari ſacro cogitat.

CESSERAT dies, quem Pontifex rebus componendis FRANCISCO praefixerat, & decurſo iam triennij ſtudiorum ſpatio, annus ſaecularis ſacer, qui hodie *Iubilaeus*, imminebat. Romam itaque proficiſci decreuit, cum vt principum

Apoſto-

Apoſtolorum,quae tum rite vniuerſa panduntur, limina frequentaret; tum Ignatij videndi ſtudio:denique ne ſua iterum opera Caeſar in negotiis obeundis vteretur. Verebatur contra, ne Romae praeſens cum eſſet, a Paulo III. contra Societatis inſtitutum, Cardinalium Collegio inuitus adſcriberetur: quod Alexander VI. gentis Borgiae, purpureo illum olim galero donaſſet. Auxerat quoque metum, quod FRANCISCI fratres duo,ab eo ipſo Paulo Cardinales nuper creati fuerant. Sed commode cecidit, quod Paulus ex humanis exemptus, Iulio item tertio vacuam ſedem Pontificiam reliquit. Conditis igitur teſtamenti tabulis, Carolum, familiae heredem, ſeuocat. *Poſtremum hoc te, inquit, Carole fili,forſan alloquor.Romam iter adornari vides,anno ſaeculari ſacro, vt Apoſtolorum limina exoſculer.Societati* IESV *me volens addixi,bonis me, titulisque abdicaturus: quo viuam ſecurius, aeternamque beatitudinem,* DEO *bene iuuante, conſequar.Fratres itaque,ditionemque Gandienſem tuae committo fidei: tu viciſſim da operam, ne eam tibi, familiae principi,commiſiſſe nos aliquando poeniteat. Ius,& aequum inprimis tuere: conſiliarios prudentes, fidoſque adhibe, qui verum libere dicant; non aſſentando blandiantur. Ciuium potius, quam tuis commodis ſtude; & amari,quam timeri malis.Tria*

tibi

tibi coenobia, tamquam maiorum monumenta, in manus trado: Lombayae, Sodalium S. Dominici; Gandiae, Sociorum; & D. Clarae Virginum, in quibus ſoror eſt, & amitae. Piorum enim hominum precibus, conſilioq́; reſpub. feliciter geritur. DEVM, *quod rei caput eſt, time, & religioſe colito. Hunc inſpectorem rerum humanarum in oculis geſtato, & Iudicem exſpecta. Salue, & Vale.* Marchio lacrymis vbertim fuſis, paucis optima quaeque pollicitus, dexteram parentis, more gentis, exoſculatur. FRANCISCVS, ceteros ordine liberos complexus, valedixit; Ioanne tantum, natu ſecundo, patrem comitante: moxque vicinum Societatis Collegium ingreſſus, comites adſciuit Antonium Araoz, Franciſcum Stradam, ſeptem item alios Sacerdotes.

CAPVT XVIII.

Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur.

EQVIS conſcenſis, Gandia diſceſſit pridie Kal. Septembres anni ſacri CIↃ. IↃ. L. Oppido egreſſus, ſublatis in caelum oculis, manibuſque, mixtis etiam prae laetitia lacrymis, Dauidis illud alta voce recitauit: *In exitu Iſrael de Aegypto:* mox etiam:
Pſal. 113.
Pſal. 123. *Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus:* cum bona ſpe, & mente fixa, fore vt eodem nunquam reuerti, patriumque ſolum reuiſere

ſere cogeretur, qui ad caeleſtem patriam properaret. Seruauit hoc religioſe. Miſſus enim longo poſt temporis interuallo, a Pio V. Pont. Max. honorifica legatione, cum Alexandrino Cardinali in Hiſpaniam ad Regem Catholicum, Valentiamque ingreſſus, numquam ſibi imperari paſſus eſt, vt Gandiae oppidum, quod vnius duntaxat diei itinere abeſt, inuiſeret. Proficiſcens orationi quotidie horas complures dabat: moremque, quem perpetuo tenuit, de peccatis quotidie confitendi, ſacriſque epulis accumbendi, ſeruauit. In meridie tantum cibum capere ſolitus, etſi de via feſſus langueret: in cena modico admodum contentus cibo vixit: flagellis etiam in ſe, licet in diuerſoriis incommodum eſſet, ſaeuiens. Colloquia diuina, quibus itinerum taedium leuari ſolet, ſic partiebatur, vt precationi horas tribueret viciſſim, & ſermonibus diuinis, piiſque meditationibus; nec ad aurium ſe voluptatem, ſed animi vtilitatem potius compararet. Italiam ſimul attigit, ecce tibi nobilem virum cum litteris ab Hercule Eſtenſi, Ferrarienſium Regulo, FRANCISCI patruo maiore: orare, ad ſe vt de via diuertere non omittat: cupere, pro veteri neceſſitudinis vinculo, aſpectu eius frui; quod ſine vllo paene viae incommodo,

modo,

modo, temporiſque iactura fieret. Paruit, vt decuit, FRANCISCVS, triduumque Ferrarienſi Duci tribuit, comiter acceptus: biduum etiam cum Coſmo Medice, Etruriae Duce fuit, qui & ipſe nullum officij genus praetermiſit. Mox ne longius fieret, quo Ignatium videret, Romam feſtinauit. Introductus honorifice in vrbem, Cardinalium aliquot, Caeſariſque Legati voluntate. Cauerant: enim ne, quod maxime optabat FRANCISCVS, nocte intempeſta obſcurus ingrederetur. Latere nimirum, atque ignorari, qua erat modeſtia, malebat. Sed & ipſe Ignatius, Superiorum auctoritate victus, manu ſua, horis aliquot antequam Vrbē iniret, ſignificarat, aequi, boni gratulationis pompam faceret, quam ille probri, non honoris loco, duceret. Iulius III. Pontifex Max. palatium illi laeta cum gratulatione, quod exſpectatus veniſſet, per Legatos obtulit, aediumque membrum, ſi volenti eſſet, attribuit. Magnas ille gratias agere: Societatis enim IESV humile domicilium delegerat. Hic pro foribus Ignatius praeſtolabatur, amplexus Ducem amice, humoque reluctantem tollens, quod pedes, manuſque exoſcularetur: miſtis etiam caritatis lacrymis, quod magno FRANCISCVM emolumento amplificandae

ficandae Eccleſiae DEI; Sociis quoque, re,& conſilio,iuuandis; exemplo denique ad maiorem DEI gloriam vſui futurum prouideret. Feſſus ille non nihil de via, vbi ſe modicum collegit, confirmauitque, nihil duxit antiquius,quam Pontificem Max. venerari,pedéſque, more maiorum,exoſculari. Hic in baſilica Pontificia acceptus officioſius eſt,quam ceteri eius ordinis ſolent. Laudare factum Pontifex,gratumque id ſibi accidiſſe, ab vltimis paene terris, hoc anni tempore, & aeſtu, qui nondum ſe fregerat, Romam religionis gratia aduolaſſe: vt beatorum Apoſtolorum ſepulcra viſeret, & patefacta iam portae aureae limina oſcularetur. *Vtinam,* inquit, *talium Principum magnam copiam haberemus: conſtantius ſe res Chriſtiana haberet.* Aedes rurſum ſuas patere illi coram teſtatus. At FRANCISCVS modeſte abnuere, gratias agere; quod in Sociorum collegium diuertiſſet: ſatis fore,immo ſummi beneficij loco ducturum,ſi patientes interdum aures ſibi daret,& benediceret. Sic honorifice domum reductus, redditus ſibi videbatur. Cardinales tamen, quos neceſſe erat, officij gratia inuiſit. His tandem ſalutationum curis expeditus, ſacra Diuorum templa ordine luſtrauit, adhibito, tanquam viae duce, &
nomen-

nomenclatore, Itinerarij libello: in quibus templis, innumerabiles beatorum martyrum reliquiae, vt nuſquam alibi plures, aſſeruantur, & a piis hominibus frequentantur. Quibus e commodis, copioſiores vt fructus caperet, omnem anteactae vitae rationem reddendam Ignatio putauit; & errata Sacerdoti confitendo, in Vrbe ſancta, temporeque ſanctiſſimo expianda iterum cenſuit. Nec foris ſolum ſe, luſtrandis, obeundiſque locis ſacris, oblectabat; domi etiam mirifice aſpectu Patrum illorum, principum Societatis, & familiae auctoris Ignatij, recreabatur. Inter cetera vero plurima Romae praeclare geſta, illud ad aeternitatem memorabile, ab illo prima eſſe Collegij Romani fundamenta iacta. Seminarium id omnium nationum quoddam eſt, eritq; ſemper. Sed omnis ea laus Gregorio XIII. Pont. vere Max. Societatiſque parenti optimo relicta ceſſit, aedibus, auguſtoque ludo exaedificato.

CAPVT XIX.

Ad Caeſarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit.

OPTABAT FRANCISCVS aetatem Romae diutius agere, & nuſquam alibi libentius conſeneſcere; tum ob loci ſancti-

ſanctitatem, religionemque; cum ob Ignatij innocentiſſimi viri mores. Optimum itaque factum duxit, ſuis ſeſe Fortunae bonis, tituliſque exſpoliare, quo pietati commodius operam daret. Igitur e domeſticis vnum Gaſparem Villalonum ad Caeſarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris ſeu ſupplice libello allegat: bona illius venia, filio natu maximo, Lombayae Marchioni, Gandiae ditionem concedere, tituloſque liceret, rogat. Gratum id ſibi, acceptumq; fore, qui colligere ſe ipſe, & abdere vellet. Societatis IESV familiam potiſſimum dilegiſſe, in qua reliquum vitae curriculum conſumeret; nuperam quidem illam, ſed vt ceteras, ab origine calidiorem, maioremque in dies futuram. Litterarum exemplum, vt cum voluptate ſimul & vtilitate legatur, adſcribam. *Quanto pridem opere exoptarim, Caeſar Auguſte, tuum in Italiam aduentum, vt quae nunc litteris abſens coram poſtularem, vni* DEO *notum eſt: cui quando ita viſum, ne merito meo voti compos fierem, ratam ipſius, vt debeo, voluntatem habeo. Et cum abſentem me, non minus quam ſi praeſens eſſem, ſenſa mentis explicaturum confidam; idcirco, vt mentis interpres oratio eſt, & viciſſim orationis ſcriptura, hac vtar, quando illa, in tanto loci interuallo, non licet. De me ſic habeto: peccatorem me ingenue*

E *confi-*

confiteor, ceteriſque offendiculo aulicis fuiſſe, cum in regia tua verſarer; cuius delicti gratia nullam detrecto poenam a DEO *caeli Rege, nec abs te, qui in terris imperas. Ille miſericordiarum parens, toties inferorum cruciatus meritus cum ſim, ad hunc diem, incredibili patientia, manſuetudine, benignitate ſuſtinuit me, quo reſipiſcerem, in viamque redirem: tempuſque largitus eſt, vt quanta illius eſſent in me beneficia; quot, quantaeque meae in illum iniuriae, tempeſtiue animaduerterem. Haec ipſe dum conſidero, iam inde a coniugis morte Leonorae, quattuor ipſos annos, multiſque, ea gratia, fuſis a piis viris precibus ad* DEVM, *creuit vitae nouae cupiditas in dies, & quaſi depulſa mentis oculis caligine, terrena omnia deſpicatui ducere coepi. Nunc, licet indignus ſim Dominicae vineae cultor futurus; praeſertim cum tam ſero acceſſerim, & vites olim, quas alij plantarunt, euellere ſtuduerim;* DEI *tamen benignitate, Societatis* IESV *ſacerdotes me in ordinem ſuum, nullo meo merito, admiſerunt. In qua quidem etſi iam pridem degere, & emori exopto; prohibitus ſum tamen, dum boni parentis officium expleo, filiiſque abunde conſulo: qua cura poſt vnum, & item alterũ menſem ſemel me expediam. Quamobrem, maxime Caeſar, bona tua venia, id mihi liceat, quia cliens tuus, & equeſtris D. Iacobi ordinis, rogo, vt quod reliquum eſt vitae ſpacium, perbreue illud quidem, at in lucro deputandum, ita tranſigam, quo anteactae vitae iacturam, dignis poeni-*

tentiae

tentiae fructibus, DEO *bene iuuante, ſarciam; praeterita errata corrigam, praeſentia pericula fugiam, futura euitem. Et ſi quid in hac ipſa vitae melioris forma profecero, equidem dabo operam, vt ſacris aſtans altaribus, re diuina, atque ieiuniis aßidue pro imperij tui incolumitate vota faciam, & pro tua ſalute, a qua & multorum pendet,* DEVM *precer: vt qui nuper de Turcis, & haereticis victoriam tibi conceßit, det idem, vt te ipſe vincas, quae ſane vincendi ratio, vt difficillima, ita eſt & vtiliſſima, maximeque laudabilis: denique amoris te diuini ignibus inflammet, idque aßidua meditatione cruciatuum* CHRISTI; *vt iure cum Apoſtolo dicere poßis,* Mihi abſit gloriari, niſi in Cruce *Galat. 6.*
Domini noſtri IESV CHRISTI. *Ille, qui crucis dolores pro nobis tulit* CHRISTVS, *te quam diutißime Reipub. Chriſtianae ſeruet incolumem. Dat. Romae A. D.* XVIII. *Kal. Feb.* CIↃ. IↃ. LI.

Dum Caeſaris iuſſum exſpectat, ſparſum iam in vulgus erat, mutaſſe FRANCISCVM vitae ſtatum in melius. Qua re cognita Pont. Iulius FRANCISCVM (quod antea metuerat, vt Romam idcirco proficiſci cunctaretur) Cardinalium collegio adſcribere cupiebat. Ille vero triſti nuncio tam exhorruit, quam cupide quidam honorem illum conſectantur, & captant. Itaque Ignatio viſum eſt expedire ſubito

FRANCISCVM Roma diſcedere, vt Pontificis oculis ſubductus, fuga ſe honoribus eriperet. Igitur iiſdem Sociis, quibuſcum Romam ex Hiſpania venerat, cum vix quattuor menſes in vrbe manſiſſet, in Hiſpaniam reuertit. Hic, vt erat ſolitudinis in primis amans, procul a vulgi ſtrepitu agere cum vellet, Guipuzcoam, Cantabriae Prouinciam, ſedem ſibi delegit: cum quod pauciores eam oram haberent; tum quod Ignatij natale ſolũ id eſſet. Hiſpanias itaque ſimul attigit, recta in Cantabriam tendit: domumque Loyoleam ingreſſus, locum percunctando ſtudioſe quaeſiuit, quo loco primum natus terram contigiſſet Ignatius. Hic terrae oſculum, poſtibuſque figere: DEO gratias agere, quod eo loci, tam vtilem orbi terrarum virum naſci voluiſſet, ſeque tanti magiſtri diſcipulum feciſſet. Igitur re diuina audita, ſumptaque Euchariſtia, Ognatum diſceſſit; oppidum id Loyolea domo tertio abeſt lapide. Hic Petrus Michaelius Araoz aedes aliquot Societatis collegio exaedificando moriens teſtamento legarat. Hinc comitum nonnulli varie dimiſſi, in ſuas Prouincias remigrarunt: alij in FRANCISCI contubernio, cum Ioanne filio, haeſerunt.

CAPVT

CAPVT XX.

Pace Caeſaris titulis ſeſe abdicat.

NEC diu factum eſt, cum Gaſpar Villalonus e Germania redux, Caeſaris litteras FRANCISCO attulit: quarum hoc exemplum eſt. *Tuas mihi, Dux Borgia, reddidit Gaſpar Villalonus, cliens tuus. Quamuis ſanctum, piumque id conſilium tuum, vitaeque inſtitutum, quo ſecedere, ac te colligere vis, vt terrena caeleſtibus permutes: (quis enim niſi impius id negauerit?) angit tamen nonnihil nos, te carendum quòd erit. Verum meae ipſe morem gerere cupiditati, commodaque mea tuis anteponere, nec volo; nec, ſi velim, poſsim. Poteſtatem itaque facio libens, volenſque, vt Carolo natu maximo, Gandienſi ditione, tuo arbitratu, cedas. De facto equidem ſic ſentio, plures aemulos, quam imitatores, reperturũ; pronum enim, atque procliue cuiuis alteri inuidere; paria praeſtare fuit, eritque ſemper difficile. Quod ceteros liberos deſeras, id mihi oneris imponi facile patior, iis vt ipſe pro virili conſulam, & parentis in locum ſuccedam. Effectum id dabo, cum officiorum gratia Leonorae matris, ſeminae lectiſsimae; túm parentis, qui & ipſe bene de me, meiſque meritus eſt. Illis damno non erit, vtrumque parentẽ operam mihi dediſſe.* DEVS *Opt. Max. conſilia tua, Dux Borgia, ad exitum felicem adducat; quem, vt nos quoque, remque publicam, difficillimis hiſce temporibus reſpiciat, pre-*

 cator.

cator. Sic te ſeruet ille, & ſoſpitet. Dat. Auguſtae Vindelicorum. Idib. Feb. CIↃ. IↃ. LI.

His lectis gaudio paene triumphans FRANCISCVS, conclaue ſtatim ingreſſus ad CHRISTI de Cruce pendentis imaginem genibus accidit. *Domine* IESV, inquit, *cuius miſericordiae non eſt numerus, tot, tantaque cum exſtent tua in me beneficia, nouis tamen cumulare non ceſſas. Gratiam quam poſſum habeo, agamque, dum viuam. Nunc te vocantem ſponte ſequor; & bonis Fortunae omnibus, quae liberali manu donaras, me exuo, te vt cruci affixũ, nudumq; nudus promptius imiter. Abijcio libens omnia, modica illa quidem; ſed & regna, atque imperia, ſi ſuppeditent, eadem animi alacritate dimitterem, vt tu probe, qui corda ſcrutaris & renes, noſti. Supplex igitur rogo, obteſtorque, vt prodigum illum filium a longinquis reducem me recipe, & amplectere expanſis vlnis miſericordiae tuae. Pateant mihi fores domus tuae, apud Religioſos vni tibi deditos. Vnum hoc peto, vt inhabitem in domo tua, omnibus diebus vitae meae. Tu qui lux es, via, veritas, & vita, reſpice me: & qui hanc mihi mentem dediſti, da exitum felicem.* His cum ſe precibus DEO addixiſſet, in publicum prodiit; confeſtimque accitis tabellionibus, & actuariis, ditionis ſe Gandienſis iure, boniſq; omnibus exuere, & Carolo natu maximo tranſcribere vniuerſa, in acta retulit, ſuperſtitibus prae-

ſentibus,

ſentibus, nihil vt ſibi reliquum fecerit. Mox detonſa barba, veſtibus abiectis, talarem Sociorum togam, tritamque induit: lacrymantibus famulis, non ſecus atque ſi vita decederet. Ille vero gaudere, vix vt apud ſe eſſe videretur, quod toga ſe publica, Duciſque titulis exuiſſet, &, quaſi maximo e naufragio, & tempeſtate emerſiſſet, ratus portum ſe tenere, & in ſumma Societatis paupertate ditiſſimum reuera eſſe: identidem illud exclamans, *Dirupiſti, Domine, vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.* Mox ſeruos amice dimiſit; Ioanni Borgiae alios clientum in numero attribuit; alios Carolo Duci per litteras commendatos, miſit. *Pſal. 115.*

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

Societatis IESV Praepoſiti Generalis ab Ignatio Tertij

LIBER SECVNDVS

ANDREA SCHOTTO Societatis eiuſdem interprete.

CAPVT I.

Abdicatis Fortunae bonis quae geſſerit.

LAETIOREM nullum ad id temporis diem illuxiſſe ſibi FRANCISCVS, & ſentiebat, & praedicabat, quam quo bonis ſeſe omnibus exſpoliaſſet. Liber enim a curis, vni DEO, qua re nihil illi iam tum erat antiquius, ſeſe dabat. Id vt procederet felicius, ſacris initiatus eſt. Quo quidem Ordine ne indignus videretur, orare iam in dies DEVM, corpuſque caſtigare ſolitus erat. Nec enim ignorabat, ad illa adyta illotis manibus irrumpere, ſacrilegio affine crimen eſſe. Ritus iam, cerimoniaſque edidicerat. Loyolam itaque contendit, primamque Liturgiam obtulit, tribuens hoc

Igna-

Ignatij, & patriae, & pietati, Kal. Sextilibus, anni poſt Chriſtum natum CIↃ. IↃ. LI. Arae ornamenta, mappaſque graphice elaboratas, atque ſororis acu pictas, Ludouicae Borgiae Comitis Ribagorzae adhibuit. Ioannes vero Borgia, filius, Euchariſtiam de manu illius ſumpſit. Iulius tertius Pont. Max. liberaliter FRANCISCO Iubilaeum, vt nominant, indulſerat, vt cum primo publice ſacris operaretur, quotquot rite confeſſi adeſſent, ij veniam acciperent peccatorum. Igitur Vergaram in oppidũ ſecundo ab Ognato lapide, vt ad plures ſacrificij manaret vtilitas, properauit. Incolis ſimul atque innotuit, tantus fuit ſubito hominum circumcirca concurſus, vt ſpacioſum quidem templum, non caperet. Quare ſub dio aram erigere neceſſe fuit, iuxta D. Annae ſacellum : totque ad caeleſtem menſam acceſſerũt, vt meridiana hora longe tranſierit; mirantibus cunctis, prae gaudioque a lacrymis non temperantibus, quod Ducem Apoſtolico habitu libẽter ſpectarent, qui ſumma animi magnitudine titulos, faſtumque, cum Euangelica inopia; & purpuram cum Religioſorum hominum attrita veſte commutaſſet: ſiue quod rarum, & inſolens aeui noſtri exemplum eſſet; ſiue quod populari iudicio cuiuis honori ſacer-

 dotium

dotium poſtponerent. Facta re diuina, ad populum concionatus eſt. Rogati plerique cur eo concionante, cuius aut ſermonem ignorarent, ob idiomatis diuerſitatem; aut, quod longius in tanta hominum corona, a ſuggeſtu abeſſent, non ſatis audirent; lacrymati eſſent: illi ingenue, vt eſt gentis illius ingenium, diuinam in eo vocem, non humanam, audiri viſam; ad haec prodigij ſimile eſſe, Ducem ſanctiſſimae vitae ſpectari. Sacerdotio inauguratus, nihil duxit antiquius, quam vt colligere ſe, & DEVM venerari qua precibus, qua poenitentiae effectis poſſet. Petiit itaque modeſte ab Ognatanis ſacellum D. Magdalenae ſacrum, mille paſſibus diſſitum, habere liceret. Impetrauit facile; domum exilem addere conſtituit, & peranguſtam, e materia rudi, & impolita fabricatam, vt paupertatis amantior, aularum, auguſtarumq; aedium pertaeſus. Huc cum paucis Sociis migrauit, quos tum rexit Michael Nauarrus, ſacerdos: a quo illud primum petiit, coquo operam dare, bona illius venia, liceret. Quod non minore animi voluptate, quam alij Principis beneficio ſummum magiſtratum, Prouinciamque, impetrauit. Domeſtica hic officia exſequi, ligna, & aquam in culinam ferre, ignem accen-

dere,

dere, verrere pauimentum, lances mundare,& ollas,ceteraque id genus,quaſi Societatis vel infimae conditionis tiro eſſet. Mox apparatis omnibus,menſae miniſtrabat. A Patribus,fratribuſque negligentiae, erratorumque veniam deprecabatur: ſingulatim pedes oſculatus, pro ſe DEVM interpellarent, hanc vt ſibi mentem perpetuam eſſe vellet, rogabat. His exercitationibus probe informatus, non anguſtis domus finibus contẽtus,de pluribus officio bene mereri ſtuduit: memor illius Areopagitae Dionyſij, *Bonum quo longius manat,eo eſſe praeſtabilius*. Igitur excurrere in vicinos pagos, ſacculo mendicantium more onuſtus, & ſcipionem geſtare, panem eleemoſynae loco vicatim, ſtipemque Chriſti nomine exigere. Cantabricae matronae, ſanctitatis opinione, incredibile dictu eſt, quam alacriter domo pedem extulerint, panemq; oſculatae obtulerint:benedictionem viciſſim repoſcentes, orationemque pro communi ſalute efflagitantes. Hic pueros tintinabulo, virgam manu geſtans, euocabat, ductabatque longo ordine cantantes in templum, forumque publicum, quo prima illos Fidei rudimenta catechiſta doceret: & interrogando,& iterando ſaepius eadem, inculcare non piguit cognitu neceſ-

Lib. de Diuin. nominibus cap. 4

neceſſaria. His fere officiis horas bonas bene collocauit, ad Sebaſtiani vſque Cantabrorum portum peruadens: hinc Victoriam pedibus adiens, (Oppidum id *Vellicam* Cantabrorum Ptolemaeo eſſe putant) & pueros erudiit, & in templis frequenter egit Eccleſiaſten.

CAPVT II.

Nauarrorum Regnum ingreditur.

IN ſolitudinem ſe abdiderat FRANCISCVS, frequentiam hominum vitans: latere tamen, & fallere alios perpetuo non potuit. Odor enim pietatis longius vagatus, finitimis etiam afflabatur: fama, in immenſum omnia augere ſolita, varie increbuerat, dum alij factum praedicant, alij vituperant. Vt enim ſenſus cuiuſque eſt animi, ita fere ſermones ſerit. Qui terrena ſectantur, atque caduca, praeterea nihil, hi ex ſuo ſenſu reprehendere: Indignum illo, honores repudiaſſe iam ad culmen progreſſum; liberos certe deſeruiſſe videri. Quorum contra praeſtans erat de rebus, verumque iudicium, factum FRANCISCI laudibus in caelum tollere. Nec enim honores, magiſtratus, ceteràque imperitae plebi admiranda, in bonis ducenda; animi tranquillitate, Deiq; cultu, & cognitione felicitatem homi-

hominis, aut nulla re, metiendam. DEI obſequio ſeſe dedere, id demum eſſe longe, lateque imperare, liberum, & dominum, ac Regem eſſe: quod rerum terrenarum deſpicientia, infra ſe ducat omnia, caeleſtia tantum animo verſet. Commendare FRANCISCVM, qui excelſo animo Fortunae bona calcaſſet: gratias etiam DEO agere, quod in haec tempora, rara etiam vetuſtatis exempla tranſtuliſſet; quales viros ſingulos vix ſingulae aetates, DEI benignitate, tuliſſent. Officij itaque, & obſeruantiae gratia, latentem inuiſerunt viri nobiles. Inprimis Carolus Borgia Gandiae Dux, & Aluarus Borgia, filij: Martinus item Arragonius, Villae formoſae Dux, qui ſororem eius vxorem duxerat: Comes quoque Lermae, & Marchio Alcanizij, generi. Complures etiam nobiles viri, & Epiſcopi, per ſuos ſalutarunt, de mutata in melius vitae conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedae Dux, qui tum Nauarrici Regni Prorex erat, nouum Eccleſiaſten audire auebat, & de officio Principis coram diſſerentem. Domeſticum itaque cum litteris allegauit: optare ſe, Pompelonamque, cui praeeſſet, praeſente illo frui, & ſalubria vitae conſilia capere. Dimiſſo cum litteris aulico, FRANCI-

SCVS

SCVS poſtridie eius diei in viam ſe duobus adhibitis Sociis, Pompelonam verſus dedit. Hic Proregem inopinato aduentu oppreſſit: qui illum ad ſe traduxit in aulam, omnique officiorum genere accepit. Multae de officiis Principum horae, in multam etiam noctem conſumptae. Quae in mentem veniſſent, ea non voce ſolum tradi, ſed & memoriae cauſſa, litteris conſignari cupiuit Prorex; ſcriptumque religioſe aſſeruandum curauit. Crebro ad populum, rogatus, verba fecit in aede ſumma, familiiſque monachorum, & monialium. Cum ſatis eſſet factum Proregis voto, plebiſque ſtudio, Ognatum reuertit, Allaua Prouincia profectus, per viam erudiens multos, & pietatis ſtudio excolens.

CAPVT III.

Ludouici Principis Luſitaniae, & FRANCISCI *litterae.*

NEC vero Hiſpaniae ſolum eam oram, quae Carpetanorum eſt, FRANCISCI nomen peruaſit; etiam Luſitaniae in extremos fines vſque penetrauit. Hic Ludouicus, Luſitanorum Princeps, Ioannis tertij Regis, & Iſabellae Auguſtae, germanus frater, FRANCISCVM quanti faceret, hac epiſtola teſtatum reliquit.

Alteras

Alteras ad te dedi, Pater optime: his itaque illud duntaxat adijciam, per mihi gratum fore, ſi, quod illis abs te poſtularam, ſemel conſequar: commodo tamen quod fiat tuo: cui, tametſi mea permagni id fieri intereſt, animi mei ſenſum, deſideriumque lubens poſtpono. DEVM *teſtem appello; quanquam nihil adhuc de te meritus ſum, amorem tamen, voluntatemque numquam defuiſſe, ſi qua ſe res daret, tibi gratificandi, pro veteri meo in familiam Borgiam ſtudio: quam tu quidem mea ſententia dum relinquis, teque abdens* DEVM *ſequeris, immenſum quantum illuſtraris. Ea res vna, vt cetera deficiant, ſatis eſſe poterat, te deinceps vt pluris facerem, amaremque ardentius. Mirabilis ſane* DEVS *in ſanctis ſuis, & miſericordiae eius non eſt numerus. Tuum eſt itaque gratias eidem agere, quando conuerſio tua opinione longe maiores fructus adfert Eccleſiae. De me illud certo affirmare liquet, verba tua, quae adhuc memoria teneo, auribus meis inſonare, quaſi coram te audiam; inceſſumque videre videor tuum tam maturum, quaſi praeſens adeſſes. Sed o te felicem* DEI *ſeruum, qui in hac Reipublicae perturbatione, atque tumultu, animi tranquillitatem inueneris, pacemque interioris hominis: quae cum a* DEO *ſit, exſuperat omnem ſenſum. Qua vna in re, ſi quae eſt in vita mortalium, beatitas ſita eſt; ſpecimenque eſt, & particula eius felicitatis, quam in meliori aeternaque vita omnes ſperamus. Equidem maiorem in modum peto abs te, vt poſt hac*

DEVM

DEVM *orans, noſtri memoriam agas; quo ſemitam mandatorum ſuorum benignus oſtendat: eius voluntati, non meae, obtemperem; vitamque beatam, illo bene iuuante, conſequar. Si qua vero in re mea tibi opera vſui erit, pergratum mihi, ſi per te certior fiam. Vale. Almerino* III. *Idus Quinctiles.* CIↃ. IↃ. LI.

Pio Principi reſpondit FRANCISCVS; non tam ad pompam, quam ad vitam, moreſque dictata epiſtola. *Spiritus* DEI, *qui pauperum pater, idem & miſericordiarum eſt, gratiam tibi referat, quod nos amice litteris conſoleris, mei peccatoris non immemor. Quod etiam beneficium ad ſe pertinere Socij omnes, quorum ego minimus ſum, ingenue confitentur. Singulari hac tua humanitate, etſi multis antea nominibus tibi obſtrictus tenebar, magna acceſſio facta eſt: quo nomine meam tibi operam addico,* DEVM*que rogo indies, vt ſicut externis te exornat donis, ita internis magis, magiſque perficiat. Benedictus* DEVS, *qui, vt*

Pſal. 75. *Propheta regius canit, aufert ſpiritum Principum. Qua in re ſi in alios Principes terribilis, in te certe pius, ac clemens exſtitit, exſtincto ſpiritu illo, & faſtu, quo turgent nonnulli dynaſtae, immemores*

Pſal. 50. DEI, *& ingrati. Dedit tibi Spiritum principalem, quo ſe confirmari exoptat idem Propheta. O te felicem, Princeps, cui hic in paucis obtigit Spiritus! Et o beatam Luſitaniam, quae tales Principes, ſine ſpiritu Principum, ſemper extulit! Vtinam vero intelligi*

queat,

queat, quantum id DEI *beneſicium ſit, auferri ab aliquo ſpiritum Principum, & principali confirmari. Vtinam diſcrimen vtriuſque cognoſcatur. Alter enim belli auctor eſt; pacis alter: ille perturbatos; hic pacatos reddit: ille hominum; hic* DEI *eſt. Magnum certe emolumentum eſſet, ſi, quantum ſtudij ponunt mortales in* Fortunae, *corporiſque bonis parandis, tantum in caeleſti ſpiritu quaerendo tribuerent:* Probate, *inquit Apoſtolus*, ſpiritus, ſi ex DEO ſunt. *1. Ioan. 4.* *Plerique ſane erroris tenebris erepti, viderent acutius. Sed noſtra negligentia fit, vt toties cauſſa cadat ſpiritus ille diuinus, & quidem impie; carnis vero ſpiritus ſtet in iudicio, & vincat. Suum quiſque ſpiritum hodie ducem ſequitur, qui caecutit; cum contra* DEI *ſpiritui principali obſecundare oporteret. Erit, erit aliquando dies illa, cum decurſo hoc vitae ſpacio, aperientur libri multorum, qui humani ſpiritus pleni praecipites ierunt, inopes a ſpiritu, qui ad aeternae beatitudinis portum ducit.* DEO *itaque gratias ago, cum te videam a communi ſpiritu Principum alienum, optare ſpiritum principalem. hic enim ſpiritum proprium ſuperat, vt idem Regius vates ait:* Expectabam eum, *Pſal. 54.* qui ſaluum me fecit a puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate. *Hic ille diuinus eſt ſpiritus, qui* vbi vult ſpirat: *qui ingreſſus viuificat, quos,* *Ioan. 3.* *& quomodo libitum fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere ſe ipſe detrectat, non poteſt. In hoc clamamus Abba, Pater: eſt enim adoptionis ſpiritus.* *Rom. 8.*

Hunc accipere oportet; manipulis odorum, operumq;
1. Theſ. 5. *in caritate. Sic gentium Doctori parebimus:* Nolite, *inquit,* extinguere ſpiritum. *Id tibi euenire* DEVM *precor, vt & dicere cum Propheta queas,*
Pſal. 76. Defecit ſpiritus meus. *Sic fiet, vt nihil intelligas, velis, credas, inueſtigeſque praeter ſpiritum* DEI, *fidemque Eccleſiae Catholicae: memoria denique hic defixa haereat: res conditas infra te ducas, & ſcalarum tantum miniſterio adhibeas, quibus ad* DEVM, *architectum vniuerſi, aſcendere poßis: vt ex creatis vere cognoſcas, & cognitum, quae felicitatis ſumma eſt, ames. Vere enim illud dixero, res conditae in* DEO *amplius, quam per ſe ipſae ſplendeſcunt: in eo ſpectatae delectant: contra abſque illo expetitae angunt, & cruciant: poſſeſſae vero timorem, & amiſſae dolorem afferre conſueuerunt. Hoc* DEI *ſpiritu ſi potitus vixeris, vitam viues*
Pſal. 76. *beatam, nec aliud extra eum quaeres. Quo fiet, vt*
Lucae 1. *vere illud vſurpes,* Defecit ſpiritus meus. *& cum Deipara:* Exſultauit ſpiritus meus in DEO ſalutari meo. *De me, vtinam vere dicere queam,* Defecit ſpiritus meus. *Externa ſi ſpectes, talis videor pleriſque, quando mutato vitae genere,* DEI *benignitate, altos ſpiritus abieci, receptuſque ſum, nullo meo merito, in Religioſorum hominum familiam. Vt vt eſt, cum multis antea nominibus, vt dixi, deuinctus tibi tenear, nunc voluntatem, ſtudiumque (quae ſola mihi votis aſtricto reliqua ſunt) libens, volenſque offero: quibus cum*

DEVS *placari ſe ſinat, tu eadem aequi, boni facito; quoniam* DEI *te ipſe voluntati accommodas. Idem bonis te omnibus augeat, proueh atq; in maius virtutis, pietatiſque incrementū, vt caeleſti tandem regno potiaris. Ognati* XV. *Aug.* CIↃ. IↃ. LI.

FRANCISCVS *peccator.*

CAPVT IV.

FRANCISCI *exemplum complures ſecuti.*

MAGNA vis eſt in vtramque partem Exemplorum, vt iis quiſque vel ad virtutem informetur, vel impellatur ad vitia. Cum ergo FRANCISCI fama longius emanaſſet, egregij aliquot ac nobiles viri ad illum profecti ſunt, vt in eius ludo inſtituerentur ad pietatem, & paſſibus, ſi non aequis, non longo certe interuallo, Chriſtum nudum nudi ſequerentur. In his Antoninus Corduba, Laurentij Suarez Figueroae, & Catherinae Ferdinandi Cordubae, Marchionum Priegi, & Comitum Feriae, filius. Hic cum illuſtri genere, & FRANCISCI proprius ſobrinus, tum ſingulari virtute, morumque facilitate praeditus, Salmanticenſi gymnaſio Hiſpaniae celeberrimo, in ſtudia incumbens, omnium ſuffragiis eam Academiam rexerat: qui ſummus ibi magiſtratus, non niſi pri-

mae nobilitatis viris defertur. Agebatur per id tempus, rogatu Hiſpaniarum Principis, vt in Cardinalium collegium adſcriberetur; ſed aliam inſiſtere viam conſtituit: Societati enim, DEO vocante, nomen dedit, & ſe FRANCISCO aggregauit. Ognatum eodem conſilio, & tempore venit Sancius Caſtellanus, & Petrus Lodoza Nauarreus: Theologi item duo, qui Ioanni Auilae, egregio, vt ſupra oſtendimus, in aſceticis viro, operam dederant, Didacus Guſmanus, Comitis Baileni filius, & Gaſpar Loartes. Vterque iam annos aliquot antea in dioeceſi Calagurritana, per oppida, & pagos concionati, rudes homines Euangelium docuerant, pueros etiam Chriſtianae doctrinae ſummam: inopes multorum commodo, qua pecunia, qua conſolatione, iuuerant. Verum inſtituti noſtri ratio non poſtulat, vt ad vnum omnes recenſeam, qui iam tum ad FRANCISCVM confluxerant. Vnum tamen ſine flagitio praeterire non debeo, Bartholomaeum Buſtamantium, ſacerdotem Theologum, & Eccleſiaſten egregium. Is Cardinali Ioanni Tauerae, Toletanorum Archiepiſcopo, a ſecretis, magna apud Hiſpaniae dynaſtas auctoritate valuit, dum Toleti, quod Carpetanorum caput eſt, Eccleſiam Tauera admi-

adminiſtraret. Tandem vero, vt a publicis negociis animum feſſum auocauit, ambitione procul, atque auaritia, rerum terrenarum iam pertaeſus; de optimo vitae genere ſuſcipiendo animi dubius, huc illuc, vt fit, impellebatur: eſt enim ea deliberatio difficillima. Hac in ancipiti cogitatione, ad DEVM, vberrimum vitae fontem, ſitibundus ſe recepit. Rem diuinam faciens, DEVM, quem manu geſtabat, adorans, precabatur, eam monſtraret vitae viam, quam ingreſſus, ſalutem, illo bene iuuante, adipiſceretur. In ea precatione, vt ſaepe poſtea memoriter & iucunde narrare ſolebat, interiorem quandam vocem audiuit, vt, ſi ſaluus eſſe vellet, Cantabriae prouinciam Guipuſcoam adiret, FRANCISCIque Borgiae exemplum ſequeretur; de quo iam ad DEVM conuerſo per nebulam inaudierat: ea tamen vis DEI vocantis fuit, vt eo ipſo die, familia valere iuſſa, nihil cunctandum ratus, in viam ſe Guipuſcoam verſus dederit: quam quidem oram ſanctitatis iam opinione impleuerat FRANCISCVS, quem primum obuiam habuit, ſimul atque Ognatum, ad diuae Magdalenae, ingreſſus eſt Buſtamantius. Sporta reperit geſtantem lateres, & calcem, aediculae conſtruendae: qua abditus

perpetuo, ſi per Ignatium liceret, cum paucis lateret. Genibus ſtatim accidit FRANCISCI ſupplex: aduentus cauſſam exponit: in Societatem vt recipiat, rogat. Nec vero multis opus erat precibus. Famulis itaque dimiſſis, in contubernio haeſit Buſtamantius, & aſſiduus FRANCISCI comes negociorum omnium, & peregrinationum, ob ſingularem prudentiam, fuit.

CAPVT V.

Cardinalium Collegio FRANCISCVM *Iulius tertius adſcribere vult.*

SVMMAM FRANCISCO tot, tantorumque praeſtantium virorum aduentus, laetitiam attulerat: optabat enim complures, eadem animi tranquillitate, quam deguſtare coeperat, perfrui. Parit nimirũ vitae coniunctio honeſtam quandam virtutis, atque vtilem aemulationem: quae tamen careat omni acerbitate diſſenſionum: & vero domeſtica magis inuitant exempla, quam externa. Sed inuidit hanc illi quietem, neſcio quis: vt nihil eſt in rebus humanis proprium; & laeta triſtibus, & amaris dulcia permiſta temperantur. Carolus enim Caeſar Auguſtus, cognito FRANCISCVM ſponte abditum latere, indignum ratus virtutem abſcondi, ad

ſummum Pontificem retulit, Borgiam, raro huic aeuo, & inuſitato ſpectaculo titulis ſe abdicaſſe, & fallere perpetuo ingloriùm velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adſciſceretur, niſi quid ſecus illi videretur. Virtutem enim hac tempeſtate, ſi vnquam alias, id genus praemiis ornandam, & tanquam in illuſtri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat cur laboraret, dubitaretque Caeſar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare. Perſuaſit extemplo Pontifici, cui iam eadem pridem in mentem veniſſent: FRANCISCO enim antea Romae vſus erat familiariter, & amice. Re itaque ad Collegium Cardinalium delata, aſſenſum eſt ab omnibus. Quod vbi Romae Ignatius inaudiuit, ſerius tamen, (vt fieri ſolet ab iis, ad quos periculum proxime pertinet;) veritus, ne, quod res erat, multum de FRANCISCI opinione decederet, dum quiſque calumniandi libidine anſam prompte arripere conſueuit, iactando, hypocriſin late regnare: idcirco bonis ſeſe, tituliſque abdicaſſe FRANCISCVM, vt purpureum galerum priuatus, Religionis, ſanctitatiſq; ſpecie, captaret ſibi; liberos verò, etiamnum ſuperſtes, ditaret. Deinde & illud

perincommodū Societati fore: feneſtram enim ambitioni aperiri, quae peſtis eſt taeterrima, labes, atque pernicies non familiarum ſolum piorum hominum, ſed rerum omnium publicarum, regnorumque. Quare optimum factum iudicauit, natam recens Societatem, contrariis artibus tueri, & amplificare, paupertate nimirum, & honorum contemptu. Aequalitate enim vitae, ſimul & munerum, morumque ſimilitudine, caritas, arctiſſimum religioſae coniunctionis vinculum, inualeſcit. Quamobrem omni ope huc nitebatur, vt aditum ad honores Sociis obſtrueret, legibuſque latis vetaret. Quo factum eſt, vt Pontificis pedibus aduolutus, rogaret, deprecareturque, ne inuito honorem deferret: verum quo Caeſari, & Collegio Cardinalium fieret ſatis, galerum quidem offerret, capere tamē obedientiae vi, ne cogeret. Sic enim & illius honori conſultum iri, & animo ſuo morem geſturum. Intereſſe etiam permagni Societatis, ab honoribus alumnos arceri. Naſcenti ſaltem, & ſurgenti Sodalitatis plantae hoc benignus tribueret. Impetrauit Ignatius, quod ſupplex lacrymis coram poſtularat: FRANCISCO interim nihil horum conſcio, & ſeceſſu illo Cantabrico mirifice capto. Qui ſimul atque

audiuit, animo quidem cruciabatur: at eodem fere nuncio aegritudinem deterſit, audito, rem Ignatij ſingulari prudentia, & oratione diſcuſſam. DEO item gratias egit, qui hunc ſibi honorem detuliſſet, quem libens illi redderet, a quo proficiſceretur; omnemque adeo terrarum orbem, ſi eius imperio potiretur, eadem alacritate animi, ac deſpicientia rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Iulio, grati animi litteris teſtificationem dedit: orans, vt, bona ipſius venia, & benedictione, obſcuro, atque priuato degere liceret, quo coepta mutatae in melius vitae, ad exitum adduceret: quod vnum, praeterea nihil, propoſitum ſibi fuiſſe tum, cum ſe Ducis titulis, boniſque abdicaret, liquido affirmabat. Nec vero ſemel his ſeſe periculis emerſerat, neque iam vſquequaque ſecurus erat. Iterum enim, ſaepiuſque idem a Pontificibus tentatum. Illo ipſo Iulio III. poſtulante Philippo, Hiſpaniarum Principe, qui nunc Regni clauum, atque vtinam diu, tenet: id enim negocij Ioanni Pogio, Apoſtolicae ſedis nuncio, poſt Cardinali dederat, rem vt tranſigeret. Hunc vero FRANCISCVS in coenobio B. Dominici Calcadae, obuium cum habuiſſet, quid rerum gereretur, accepit. Ille facundia qua-

 dam

dam diuinitus data, iis rationum momentis diſſeruit, vt facile rem diſcuteret, & Regi poſt idem atque Pontifici, Pogius diſſuaderet, ne FRANCISCO latere volenti, negocium faceſſerent, animique tranquillitatem adimerent: quando nulli honores animum ſatis explent, beatumque efficiunt. Pij rurſum duo Pontifices, quartus, & quinctus Romae agentem, Cardinalem creare conati, vt fama vulgauit. Cuius rei non modo commemoratio, ſed vel recordatio, lacrymas illi excutiebat. DEVM itaque frequenter precabatur, vt qui a saeculi curis, honoribuſque abduxiſſet, & pauperem eſſe iuſſiſſet, idem in dignitatum procellas reuolui ne pateretur. Memoriae proditum, Gaſparem Hernandes, qui illi aures quotidie confitenti dare ſolitus erat, ex FRANCISCO audiiſſe aliquando, iniecta forte dignitatum mentione, DEVM pridem precatum fuiſſe, vt vita prius abire liceret, quam titulis iterum, boniſque onerraretur inuitus.

CAPVT VI.

Ognato digreſſus variis in locis quae geſſerit.

PERGRATVM FRANCISCO acciderat, honorum titulos, tanquam ſcopulos Sirenum euitaſſe: & ſecuro iam de tempe-

ſtate,

ſtate, atque naufragio, in illo ad D. Magdalenae ſeceſſu, quam ſibi vitae, mortiſque ſedem iam delegerat, ecce tibi nec opinanti mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur, & tanquam ex vmbra, in ſolem, aſpectumque prodiret, fructumque aliis adferret; memor, non eo ſe Societati a DEO aggregatum, ſibi vni vt ſtuderet. Ognato itaque quamprimum digreſſus; cum lacrymis, atque ſuſpiriis, quaſi non amplius dulcem illum ſeceſſum viſurus, oppidum, Reginae caſam appellant, acceſſit Ferdinandi Velaſci Comitis ſtabuli Regij: cuius vxor, Iuliana Angela Aragonia, FRANCISCI matris conſobrina erat. Multa de religione, ac pietate, omnique adeo officiorum genere ſtudioſe quaerendo didicit. In aulam tamen illius vt diuerteret rogatus, recuſauit; humili tecto contentus. Inde Burgos vrbem profectus, in aede ſumma, rogantibus Canonicis, & Senatu, populoque, concionatur. Hinc digreſſus eſt Pintiam Vaccaeorũ, vbi tum Caeſaris ſedes, & regia erat: pauci vero Societatis ſacerdotes anguſte habitabãt, in aede parua xenodochij S. Antonij. Mox in oppidum, quod a Tauris nomen inuenit, profectus eſt; euocatus a Ioanna Luſitaniae Principe. Hic hebdomada, quam maiorem

alij, alij ſanctam appellant, de cruciatibus CHRISTI paſſi, magno audientium fructu, diſſeruit. Hinc Salmanticam venit: qua in Academia, multi magnae ſpei, ſimul & rei adoleſcentes, exemplo FRANCISCI inuitati, Societati ſeſe ſponte addixerunt. Poſt Tordeſillā ingreſſus, vbi Ioanna Hiſpaniae Regina, Caroli mater, tum forte ex morbo decumbebat, in aulam iterum diuertere conſtanter detrectauit. Hinc Methymnae Campi commodum concionatus eſt, in ſacrorum primitias Antonij Cordubae, ſacerdotio recens inaugurati: iactaque Collegij fundamenta ad tectum perducenda curauit. Hic litteris euocabatur rurſum viſendi gratia, ab Antonij Cordubae matre, Marchione Priegae, & ſorore, Ducibus Arcos, & Medinae Sidoniae. Eo profectus, perpetuos de rebus diuinis ſermones habuit, breuique amorem inſeuit, ac beneuolentiam erga Societatem; vt & ipſae poſt non diu, Socios in ditiones ſuas habitatum inuitarint. Illud in praeſens patientiae FRANCISCI, modeſtiaeque exemplum praeterire non debeo. Dum è Caſtellae regno Baeticam adiit, Sociis ſtipatus Antonio Corduba, & Buſtamantio, in aſperis, confragoſiſque montibus Marianis, (*Sierra Morena* hodie incolae nominant)

nant) diuerſorium, manſionemque publicam, feſſus de via, iniit; vt cibo laſſum corpus, dum ſe meridianus aeſtus frangit, reficeret. Ad pedes cum deſiliit, conclaue vnicum hoſpitij,& vacuum ingreſſus, ſtatim,vt ſolet, genibus flexis,orationi intentus, DEI auxilium implorabat. Rediit interea viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occuparat; ratuſque e vulgo clericum illuc ingreſſum, ac pietatis ſpecie,res ſuas furto ſublegere conatum, iurgari iratus coepit, vocemque intendere, conuicia iacere, verbera etiam minitari. FRANCISCVS, qua erat animi modeſtia,ab oratione ſurgens: *Da mihi*, inquit, *hanc veniam, animoque ſis tranquillo.Nec enim mihi propoſitum, conclaui te excludere: quin potius, ſi prior tempore occupaſſem, tibi libens cederem. Verbera, quae mihi minitaris, fateor equidem meritum me peccatis.* Concurſus ſubito ad clamantis vocem factus; qui cum illum iurgantem placaſſent, docuiſſentque, in quos ſtomachum euomeret,illuſtres eſſe,& claros viros,ſibi ille redditus, magno ſui pudore, genibus accidens,veniam precatur.FRANCISCVS vero humo ſublatum,amplexuſque in Domino, aſſidere ſibi iuſſit: hortatus ad patientiam,neue deinceps,ſi ſaperet,iracundiae frena laxaret.

CAPVT

CAPVT VII.

In Luſitaniam proficiſcitur.

CVM in Luſitania increbuiſſet, FRANCISCVM in Baeticam profectum, Hieronymo Natali, qui tum Olyſſipone verſabatur, cuique in Hiſpania Sociorum prouincia commiſſa erat, negocium Rex dedit, eum euocandum curaret. Optare enim vehementer, coram videre, & cum eo de rebus diuinis agere. Natalis vero ad haec, poteſtatem ſe in Hiſpaniae prouincias Sociorum, iuſſu Ignatij, habere, extra vnum FRANCISCVM: rogaturum tamen ſe per litteras, quae Reges vellent. Promittit cum bona ſpe fore, vt quam primum, quo erat obſequendi ſtudio, aduolaret. Nec fefellit hominem opinio. Redditis enim litteris, quod nihil magis Societatis intereſſe arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuo accurrit; non immemor quot, quantaque exſtarent Regis Luſitaniae (vt patronus merito appellari poſſit) in Societatem eximia beneficia. Viam ingreſſo cum Buſtamantio, illud prodigij ſimile accidit. Dum rupem, ſaxis aſperam, & impeditam, iumentis ſuperant, quam *ſeptem Pallares* vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, FRAN-

CISCVS

CISCVS anteibat, precationi intentus; ſequebatur pone Buſtamantius, B. Virgini preces orbiculis numerans. In crepidine, anguſtiiſque loci vel aſpectu formidabilis, iumentum lapſu in praeceps decidit, volutum in gyrum ſurſum, deorſum; vt cetera exanimatus Buſtamantius, integram tantum vocem haberet, inuocaretque CHRISTVM, atque Deiparam. FRANCISCVS dicto citius ad paſtorum, qui ad ſpectaculum inclamarant, vocem, reflectit oculos: illud ſaepe ingeminans: IESV *adiuua, pater miſericordiarũ.* Cum ecce tibi (dictu mirum) lapidi continuo inſtitit mulus: quodque incredibile videtur, illaeſo corpore. Buſtamantius a viatoribus funibus tamquam ex abyſſo extractus, viuus, valenſque emerſit; Virginis, cui tum preces fundebat, & FRANCISCI votis, vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, vbi Socios praeſens FRANCISCVS exhilarauit. E ſuggeſtu concionante, in Societatis aedem, flos Academiae celeberrimae, nobiliumque virorum, confluxit. Olyſſipone poſt, a Regibus ſingulari humanitate exceptus, audituſque de rebus ſacris aſſidue, publice, priuatimque. Catherina Regina FRANCISCI potiſſimum alloquiis eſt delectata, non immemor, puerum ſibi Tor-

deſillae

deſillae olim miniſtraſſe: cum quod ſanctitatis in eo ſplendeſceret non adumbrata imago; tum quia cõſilia vitae ſalutaria, Religioniſque ſuggereret. Ludouicus ad haec Luſitaniae Princeps, FRANCISCO vtebatur familiariter, pro veteri, quae antea interceſſerat, neceſſitudine, in Caeſaris olim aulam profectus cum eſſet, vt Auguſtam ſororem viſeret: cumque in Africa Tunetum Carolo armis expugnanti adfuiſſet. Hic & caelibem degebat vitam, & colligens ſe ipſe, inglorius agebat, aliis pietatis facem praeferens: in oratione ad DEVM aſſidue, & meditatione rerum caeleſtium acquieſcens. FRANCISCI conſuetudine vſque eo inflammatus eſt, vt Societati ſeſe dedicare conſtitutũ haberet: verum, quod imbecilli vtebatur valetudine, & natu iam eſſet grandior, viſum Ignatio, plus commodi publice allaturum, ſi in Regis fratris comitatu re, atque conſilio, vt adhuc, adiuuans caelebs permaneret. Cetera, vnum e Sociis fuiſſe diceres. Humili enim domo contentus, & inelegãti, abſque regio ſplendore, & famulorum turba. Vaſa aurea, argentea, & periſtromata, ornatumque adeo omnem, vaenum dedit, redactaque pecunia, aes omne alienum diſſoluit. Votis continentiae, paupertatiſque, conſilia Euangelicae

gelicae legis ſecutus,& obedientiae,quantum res, & dignitas ferret, ſponte ſe obſtrinxit. Morum facilitate, & comitate, prudenti grauitate miſta, nihil ſermone turgidum,nihil elatum prae ſe ferens.Subleuare ſolitus libenter aliorum inopiam,& eleemoſynis fouere indigentes. Puerum a pedibus, in domum profeſſorum Sociorum ad D. Rochi, Xenobriga pago mittere conſueuerat, qui ſacerdotem aliquem, quiſquis tandem is eſſet, expiandis criminibus,quaſi ad vnum de multis hominem, euocaret. Lacrymans frequenter, haec ſaepe vſurpabat: *Quid miſero me fiet, ſi vel aethiops,mancipium domeſticum, me longe felicius, caelo potiatur; ego vero excludar? Et ſi tam praeclare nobiſcum agetur, vt ambo beati ſimus: quid ſi ille multis me partibus ſelicior,quia* DEVM *dilexit ardentius; ego vero ſaeculi curis nimis implicatus, ſalutem neglexi?* Imitatus fortaſſe hoc ſermone Auguſtinum, cuius memoranda illa *Lib.8.Confeſſ.cap.8.* vox: *Surgunt indocti, & caelum rapiunt: & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce tibi, volutamur in carne, & ſanguine.* Idem fratri Henrico Cardinali auctor fuit, vt Socios amplecteretur,foueretque,extructo Eborae, cuius Praeſul Eccleſiam regebat, Gymnaſio. Quod dum aedificatur, Ludouicus in dies, qui tum Eborae eſſet, opus vrgebat, &

 operis

operis inſtabat. Socios item aegrotos quaſi fratrum loco ducens, inuiſebat: venam, arteriamque, & praecordia, medicorum more, tentabat: morbi ortum, ſtatum, deceſſumque explorabat, miniſtrabat, & alloquiis conſolabatur. Quae quidem eo potiſſimum conſilio referre placuit, quod omnis ea vitae in melius mutatio, FRANCISCO, cum a DEO diſceſſeris, debeatur. Iacta per id tempus fundamēta domus Profeſſorum ad D. Rochi: Sacellum id erat in vrbis Olyſſiponenſis pomoeriis, loco deſerto, & oliuetis conſito. Rex aream ſumma liberalitate, & munificentia coemendam ſuo aere curauit, opera Petri Maſcarenae, viri nobiliſſimi, Societatiſque ſtudioſi: qui olim Luſitaniae apud Pontificem Orator, vt primi in Orientis Indiam Socij mitterentur, auctor exſtitit. Rex, cum Principe Luſitaniae Ioanne, ſacris aderat. Rem diuinam Hieronymus Natalis fecit. FRANCISCVS de ſuperiore loco de rebus diuinis diſſeruit, ſumma audientium admiratione. Princeps templo digreſſus, dynaſtis, qui aderant, dixit: *Hic vero mihi Eccleſiaſtes placet, qui re ipſa, quae docet, praeſtat.* Igitur domus ampla Sociis, templumque auguſtum, regia munificentia aedificari coepta: creuitque, ſuburbanis adiectis circumcirca

cumcirca vicis atque aedibus, vrbs. His rite curatis, regumque votis expletis, in Caſtellae regnum reuerti, vrgentibus negotiis, ſtatuit. Henricus tamē Cardinalis, alter Regis frater, cognitis quae Olyſſipone geſta eſſent ex Ludouici litteris, FRANCISCVM & ipſe videre auebat: rogat illac iter habeat. Idque negocij Sociorum ibi Praefecto dat, vt in aduentu quamprimum ſe certiorem faciat. Poſtridie quam vrbem ingreſſus eſt Eborenſem, in ſumma aede concionatus, Cardinalem mirifice, omneſque adeo ciues recreauit. Octauo inde lapide Theodoſius Brigantinus Dux, Vilauitioſa in oppido, videndi & ipſe cupiditate incenſus, obuiam proceſſit. Ea vero comitatis officia cruciabant potius, quam oblectabant animum FRANCISCI. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in beneuolentiae genere, Dux ille multis praeſtitit; idemq; in Socios ſtudium liberi, poſterique, haereditatis iure a maioribus traditū, ſeruarunt.

CAPVT VIII.

Pintiae in Regia quae geſſerit, & concionandi ratio.

E LVSITANIA reuerſus, Pintiam recta contendit, vbi tunc Philippi Hiſpaniarum Principis, pro Caeſare Carolo

imperantis,regia erat.Huc enim ardua ne-
gocia inuitabant.Diuertit ad Socios, qui in
xenodochio, ad Diui Antonij,anguſte ha-
bitabant , vt veterem ſeceſſum Ognaten-
ſem,quo primum ſe abdiderat, agnoſcere
videretur. Nihilominus vel húmili domo
latitantem,Hiſpaniae dynaſtae frequenter
inuiſebant. Qui cum ſolemne illud ſuum
in ſalutationibus ſpecioſiſque titulis ſerua-
rent,taedio affectus FRANCISCVS,flexis
genibus, interdum rogabat, titulis tempe-
rarent; ne exprobraſſe DEO viderentur,
quod in ſe contuliſſet eximium vocationis
beneficium;neue pluris facerent,quae ab-
ieciſſet,quam quae nunc ſumpſiſſet. Fre-
quentes hic de verbo DEI ſermones ha-
buit, tum ad velatas Virgines, tum in D.
Antonij Sociorum templo,vt magna mo-
rum in melius mutatio ſubſecuta ſit.Thre-
nos Hieremiae pro concione explanauit,
quibus & Compluti finem impoſuit, ma-
gno vtriuſque Academiae doctorum ho-
minum concurſu; qui dicerent, non tam
ex libris, quae publice doceret , quam ex
humili oratione, caelituſque data ſcientia,
proficiſci. Geſſit & illud eo ipſo tempore
memorabile.Virgines DEO ſacratas,quae
auſteram D. Clarae vitam , normamque
tenent, Gandia in Caſtellae regnum tra-
duxit,

duxit. Cuius Gandienſis coenobij haec origo fuit: Anno circiter CIↃ. CCCC. LXII. Gallicae aliquot matronae DEO votis conſecratae, Maſſilia, maritimo itinere, patrio ſolo iuſtis de cauſis cedere coactae, Barcinonem appellunt, & a Ioanne, Aragonum Rege, hoc nomine ſecundo, humaniter acceptae, Gandiamque miſſae ſunt, aede D. Clarae ſacra, quam priuatae aliquot, & piae mulieres habebant, illis attributa. Nec ita multo poſt pietatis odorem, vitaeque ſeuerioris, & continentiae, longe lateque propagarunt, vt integrae virgines complures, illuſtri etiam genere natae, eandem vitae viam ingredi (abdicatis ſaeculi curis) cupientes, CHRISTO ſeſe ſponte addixerint, caeleſtemque in terris vitam egerint. In hac familia auiam FRANCISCVS vidit, filiam item, ſorores, conſobrinas, & neptes. Inde, tanquam coloniae ductae ſunt in alias Prouincias, Gerundam, Tubalim Luſitaniae (quam *Salaciam* veterum fuiſſe non nemo exiſtimat) Valentiam item Edetanorum, Emporias, & in Ilicitanum oppidum, ſiue Alona eſt nominanda, quod hodie *Halicantum* indigenis eſt. Nondum tamen ad eam diem in Caſtellae regna ſacrae illae Virgines penetrarant. Egit ea de re FRAN-

CISCVS cum Iuliana Angela Aragonia, Duce domina Frias, ſimulque ad Luſitaniae Principem Ioannam retulit, perſuaſitque non aegre. Bona itaque Pontificis venia, Gandienſi monaſterio egreſſae, amitae duae, Franciſca Ioannis Gandiae Ducis, Maria Marchionis Dianij ſoror. Sorores item FRANCISCI duae. Pintia dehinc profectae Madriti ſedem fixerunt. Monaſterium Ioanna princeps pecunia ſua exaedificauit: quod idem nuper Margarita Auſtriaca, Maximiliani Caeſaris filia, dum in eam ſe familiam, ſpretis mundi honoribus atque delitiis, tradidit, mirifice illuſtrauit.

CAPVT IX.

Commiſſa FRANCISCO *Hiſpaniarum, Indiarumque Societatis prouincia.*

BENE rem gerere FRANCISCVM viderat Ignatius, vt quas res cumque aggrederetur, ad felicem exitum adduceret. Vniuerſae itaque Hiſpaniae Sociis praeficere decreuit. Erat iam tum Luſitania ſingularis prouincia: reliquam Hiſpaniarum partem Doctor Araoz, Ignatij iuſſu, regebat. Creſcente vero in dies Collegiorum numero, oneri ferendo parem ſe eſſe negabat. Placuit itaque Ignatio, vtriuſ-

vtriuſque Caſtellae, vt hodie vocant, Prouincialem Praefectum renunciare, quo leuius onus Araoz haberet. Acceſſerant prouinciae rurſum duae, Baetica, & Aragonenſis. His in vniuerſum quinque Societatis in Hiſpania prouinciis, & Indiarum Orientis impoſitus ab Ignatio FRANCISCVS, commiſſaque ei generatim adminiſtrandae Societatis cura. Ille vero onus detrectare, latere ſe malle, obſcurum viuere, ſibique & DEO vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris imperare; DEO ita placitum. Quare, vt adhuc fecerat, dicto audiens eſſet; Societatem ad perfectae vitae rationem exemplo, conſilioque vocaret: numerum augeret, quo ad poſſet, cum delectu tamē, & prudentia. Luſtraret item, obiretque collegia Sociorum; quae inſtauraret; proueheretque iam coepta. Quod ab itineribus reliquum eſſet temporis, in regia conſumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negocium promouere, & litteras quaqua verſum mittere. Paruit, ceſſitque, qua erat animi demiſſione, FRANCISCVS Ignatij iuſſis: & vero in difficili hac adminiſtrandae prouinciae ratione, ratus, quod res erat, fore vt rationem DEO reddere creditarum ſibi animarū aliquando cogeretur, licet antea in ſe ipſe ſaeuus

eſſet quaeſitor, tunc tamen facere omnia diligentius, accuratiuſque coepit: illud interdum mente repetens, *Nunc coepi.* Iam enim legibus quaſi ſolutus, & inſpectore carens, morumque cuſtode, immoderatius in ſe ipſe animaduertit vigiliis, ieiuniis, & flagris, valetudinem vt non parum labefactarit. Qua re cognita, Ignatius factum abſens reprehendere, modum in omni re, in aſceticis quoque exercitationibus ſeruandum, vt ſupereſſe poſſimus. Sacerdotem itaque ſenem addidit, cuius conſilio poenitentiae effecta regeret; valetudiniſque, ne laeſiſſe eam temere videretur, rationem haberet. Dici vix poteſt, quot, quantaque Sociis emolumenta, exteriſque in Hiſpania tunc attulerit. Recẽs enim etiam tum Societas erat, & a multis oppugnabatur, vt fere fit maxime in ipſa origine. A ſe primum initium ducere conſtituit; & rogare inprimis DEVM, vt qui humeris onus impoſuiſſet, idem etiam vires, ferendo oneri pares, ſufficeret. Collegia partim inchoata prouexit, ad tectumque perduxit; partim etiam inchoauit; quae maius poſt incrementum ſumpſerunt.

Pſal. 76.

CAPVT

CAPVT X.

Collegiorum Placentini, & Hiſpalenſis origo.

DVORVM de multis Collegiis, ad poſteritatis memoriam illuſtrium, referre libet, Placentini, & Hiſpalenſis originem. Placentiae Epiſcopus Guterius Caruaialius, fama adductus cum FRANCISCI, tum Sociorum Laynis & Salmeronis, quibus in Tridentina ſynodo fuerat vſus; litteras ad eum dandas curauit, rogans Socios aliquot mitteret, quos in curarum commiſſi ſibi gregis partem vocaret: idque cumulatius beneficium, ſi ſe illis adiungeret, futurum. FRANCISCVS nihil prolatandum ratus, mox Sociis aliquot adhibitis, in viam ſe dedit: tam humaniter ab Epiſcopo acceptus, vt a parente maiora proficiſci non poſſent. Domi Sociis vſus perfamiliariter, famam re ipſa, quod contra ſolet, ſuperari comperit. Erat tum Guterius animi impetu inſolentior, & aulicis in vulgus moribus plus aequo deditus, quam ſacerdotis, nedum Epiſcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res FRANCISCVM. Orare igitur DEVM aſſidue, Sociiſque idem negocium dare, menſem vt integrum, Epiſcopi ſalutem DEO precibus, ieiuniis, ceteriſque exercitationibus

commendarent. Viderat vir prudens, magnum eſſe in Principum virorum exemplis ad vitam, moreſque ciuium moderandos, momentum. Tandem intenſiore cura, atque diutius DEVM precatus, conclaui egreſſus, oculis incenſis, vt flammam emicare crederes, obuiis forte Patribus hilari voce, *Bono*, inquit, *eſſe animo iubeo: gratiaeque* DEO *agendae, qui preces noſtras audiit, & Epiſcopum bene de nobis meritum miſeratus aſpexit.* Nec diu factum eſt, cum ſe ipſe Caruaialius collegit. Orationi intentus, & lacrymis anteactae vitae memoriam repetens vltimam, totius vitae crimina rite confeſſus expiauit. Edixit ſtatim praeconis voce, omnibus a ſe ſatisfactum velle. Si quem forte ſciens, prudens laeſiſſet, ſua, vel miniſtrorum opera; ſi fraudaſſet, audacter res repetitum veniret. Iudices adhaec conſtituit, & arbitros, Ioannem Ayoram, qui eius tum vices gerebat, & Ouetenſis Eccleſiae poſt Epiſcopus fuit: Socios item duos, Theologiae alterum, alterum Iuris Pontificij bene peritum. Hi lites componerent, & ius ſuum cuique ex aequo, & bono, tribuerent. Familiam quoque domi ad frugem, parſimoniamque traduxit, ſeruorum, & aulicorum grege miſſo facto, ſex contentus ſacerdotibus, morum honeſtate ſingulari: quos

quos & menſae, ſumma temperantia inſtructae, adhibuit. Lectuſque quotidie ab anagnoſte ſacrae ſcripturae liber, quo animus potiſſimum reficeretur. Cum Canonicis Eccleſiae in gratiam rediit: remiſſiſq; ſponte iniuriis, poſitae ſimultates, & odia. Dioeceſim integram luſtrandam piis maxime viris mandauit, qui non rudes duntaxat docerent, ſed paſcerent etiam inopes, magna vi pecuniarum diſtributa. Domi ſuae trecentis interdum, & mille egenis quotidie victum ſuppeditauit, praeſenſque aderat menſae: doctrinae item Chriſtianae praeceptis a Catechiſta Socio traditis. Vitae haec in melius mutatio, & admirationem attulit omnibus, & exemplum ceteris praebuit. FRANCISCI id omne precibus acceptum referendum.

Hiſpali daemon clam ea tempeſtate zizania ſerere coeperat: cui malo in tempore prouiſum eſt, vigilantia Cenſorũ Fidei: & vt in partem iuuaret FRANCISCVS, eo, tanquam in coloniam, Socios mittere decreuit. Igitur Ioannem Suarez, qui tum Salmanticae Sociorum Collegium regebat, nondũ tamen a diuturno morbo ſatis confirmatum, Hiſpalim allegat. Domum humilem, atque anguſtam quaerere iubet, quae duodecim Socios caperet: ſe propediem

diem eodem venturum Collegio inſtruendo promittit. Paruit, Calendis circiter Nouembris Hiſpalim delatus, comitante Ioanne Guterio. Hic Archiepiſcopi vices gerebat Ceruantes Salazarius, qui poſt Cardinalis creatus, & Archiepiſcopus Taraconenſis, noſtros fouit, Collegiumque exaedificauit. Huic ſe ſupplice libello Suarez obtulit, concionandi poteſtatem, ſacrificandique poſtulans. Pontificis de Societatis inſtituto diplomata profert: ei facile ſe, ſuaque probauit. His rebus peractis, pace tanti viri, gnauiter agere, partim de rebus diuinis publice diſſerendo, partim confitentibus aures dando, vt a lento morbo ſic recrearetur, quaſi hanc illi valetudinis confirmandae viam DEVS oſtendiſſet. Ferdinandus Pontius Leonius, vir nobilis, captus hominis pietate, aedes illi amplas, laxaſque incolendas tribuit. Euocatur itaque FRANCISCVS: qui vna cum Michaele Torres, Bartholomaeo Buſtamantio, & Paulo Hernandes, Palatium vt vidit, non humiles caſas quaeſitas fuiſſe (vt erat paupertatis amantiſſimus) Ioannem Suarez, modeſte tamen, obiurgat; ſuperbam nimis pauperum ſedem videri, paupertatem vero maximum eſſe Religionis praeſidium. Manſit tamen, temporis anguſtiis

coactus,

coactus, quod Natalitia CHRISTI agerentur. Poſt non diu in aedes humiles migrauit, quae vetuſtate iam rimas, vitiumque agerent, vt & pluente caelo guttae cubiculum aſpergerent, ſtillaretque vndique domus. Ingenti inedia primo affecti, quod in vulgus adhuc ignoti Socij laterent. Accidit vt nec cibũ domi, neque aes, pecuniamue haberent, veniſſentque de via Socij non pauci; hora vero meridiei ad prandium inuitaret. Suarez, quod res erat, ad FRANCISCVM retulit, nihil eſſe quod apponeretur: dandumne igitur ſignum, quo in triclinium omnes conuenirent. Ille paululum, quaſi DEVM precaturus, ſe collegit; mox vultu ad hilaritatem compoſito: *Dare ſignum prandij licet, quando multum iam eſt diei:* DEO *fidite; illi curae ſumus.* Ecce tibi ad portam duo, cum ſportis panis, ciborumque, vt ad pauperes foris paſcendos redundarit. Iſabella Galindij, matrona illuſtris, commeatum illum dono miſerat. FRANCISCVS precibus a DEO impetrarat, & Socios allocutus: *Diſcite,* ait, *filij* DEO *fidere: cuius ſi gloriam quaerimus, animis, corporibuſque nihil defuturum ſcitote.* Nec Hiſpali ſolum, ſed alibi ſemel atque iterum idem accidit; Pintiae nimirum, & Septimancae: vbi necopinantibus ſimiliter allatus eſt cibus, ſed ab iis homi-

hominibus, qui dicere nollent, quis mortalium mitteret; vt DEI prouidentia res geri videretur. Et haec quidem Societatis in Baetica initia, parua illa quidem, & infirma, in tanta rerum omnium inopia, ſed quae nimium quantum poſt creuerunt: vt iam Collegium Sociorum, domumque Profeſſorum, diues ea Reſpub. magno ſuorum ciuium emolumento, alat; quod non litteris tantum, ſed & morum pietate, iuuentus imbuatur.

CAPVT XI.

Caeſari Carolo initae Societatis rationem reddit.

DVM Placentiae verſatur, loci opportunitas ſuadere videbatur, vt Caeſarem, qui propius aberat, inuiſeret, rationemq; ſuſcepti conſilij praeſens redderet. Dederat enim res inopinata ſermonem multis, qui ſecus ac par erat interpretarentur. Caeſar vero, pius Princeps, cum bellis externis implicitus antea fuiſſet, Societatem, vt recens ortá, vix agnorat. Seceſſerat hic, feſſa iam aetate, in Sodalium Hieronymianorũ coenobium, Iuſti cognomento, Placentino in agro Hiſpani aeamoeniſſimo: vt quod reliquum eſſet vitae ſpacium, DEO tranſcriberet. Rarum id in primis, & noſtro ſaeculo inauditum exemplum in Impe-

Imperatore ſummo viſum. Qui enim tantos de hoſtibus Fidei, Religioniſque maiorum, Turcis, atque haereticis, triumphos egiſſet, imperio orbis paene terrarum ceſſit: quo ſe commodius Chriſto conſecraret, anteactaeque vitae errata, dignis poenitentiae fructibus expiaret. Igitur FRANCISCVS gratulari coram Caeſari, ſuique facti rationem reddere pretium operae exiſtimauit. Litteris etiam Ioannae Caeſaris filiae, & alteris, Ferdinandi Aluari Toleti, Oropeſae Comitis, ſaepenumero cognorat, in receſſione illa Caeſarem, quid FRANCISCO fieret, quaerere ſolitum. Buſtamantio itaque ſacerdote itineris comite adhibito, ad Caeſarem pergit. Laetus eius aduentu Carolus, apud ſe domi accipi iubet humaniter, a Ludouico Quixada: cubiculumque apparatum. Facta ſalutandi poteſtate, genibus FRANCISCVS accidit. Surgere, & ſedere Caeſar confeſtim iubet; at ille obluctando durauit. *Liceat, quaeſo, Auguſte Caeſar, bona cum venia tua, ſupplici mihi genibuſque nixo hodierno die paucis apud te agere. Multis me tibi nominibus obſtrictum agnoſco, & prae me fero non inuitus, vt cliens deuotus Maieſtati tuae. Quae me cauſa impulit, vt in praeſens tibi mutatae vitae rationem reddendam putarim. Diuerſos enim ea de re in vulgus ſparſos rumores inaudiui.*

audiui. Cum in contubernio tuo haererem, multis criminibus obnoxius, deliqui, fateor, non raro, ceteriſque offendiculo fui. Viſum tandem eſt DEO, animorum parenti benigniſſimo, nullo meo merito, me ad ſe trahere, eamque mentem inÿcere, vt ſaeculi curis nuncium remitterem, & in Religioſorum hominum Societatis IESV familiam me darem. In quam potiſſimum familiam (cum animus ad D. Franciſci inſtitutum magis propenderet) rapi me, & trahi in dies ſenſi, dum precationi ad DEVM fuſae inſiſterem. Idem vt facerem alÿ, qui & intimos animi mei receſſus penitus norant, re eidem DEO oblata, auctores mihi exſtiterunt. Hic & aditum honoribus obſtrui acceperam, quibus iam me ſponte abdicaram. Nuperam eſſe ſciebam: & vero, quemadmodum ſi quis recenti Regis pomario ſtirpem inſerendam afferat, gratius haud dubie munus eſſet, quam ſi in hortos pridem arboribus conſitos traduceret; ſic in piorum hominum familiis, ſummi Regis DEI viridariis, vſu venire exiſtimo. Actionem iidem Contemplationi coniungunt: a quo vitae inſtituto numquam abhorrui, & perfectiſſimum eſſe ſapientes viri iudicarunt. Certe, ex animi mei ſententia, confirmare poſſum, ad hanc me diem iucunde in Societate, & ſumma animi tranquillitate, vixiſſe. Ad haec Caeſar: Mirabar ſane, cum Roma Auguſtam Vindelicorū ad me ea de re putares referendum, quidnam accidiſſet, cur mutata velificatione, quaſi conditionis tuae pertaeſus, vitae curſum retro agere

agere induxiſſes. Tum vero maxime admirabar, quod in nouam illam familiam Societatis te contuliſſes: de qua ſecus, quam vellem, ſentire, & loqui pleroſque video. Scilicet, deerant tot, tantaeque veteres, piaeque familiae antiquitate ipſa, vſuque probatae. Hic modeſte FRANCISCVS: *Si nouas Religiones, magne Caeſar, hoc nomine contemnimus, quia nuper natae; omnium eadem conditio eſt, quod originem ſemel ſumpſerint, temporiſque diuturnitate creuerint: & haec ipſa Sodalitas, tempore ipſo veteraſcet. Immo, ſi vere exiſtimare volumus, quo ab origine res propius abeſt, eo melius verum cernit, & accuratior eſt. Et motus initio ſemper incitatior eſt, & vehementior. Similiter ad fontium capita limpidior aqua, puriorque bibitur. Chriſti Euangelium, lexque gratiae praeſtantiores viros, ſanctiores, doctioreſque extulit, quo principio viciniores fuerunt. De probatione vero, Summi Pontificis authoritate atque auſpiciis Societatem confirmatam videmus. Aemulos reperiſſe, & aduerſarios, non inficior. Hoc enim rebus omnibus, praeſertim recens natis, proprium perpetuumque accidit. Sed ij fere nos oppugnant, qui aut Socios, viuendique modum ignorant; aut animi perturbationibus, odij & inuidiae ducuntur. Equidem, ſi quid in Sociis non probaſſem, pedem non intuliſſem; aut ſi intuliſſem, re comperta, ſtatim retuliſſem.* Mox interpellat Caeſar: *Sed illud quo modo refelles, adoleſcentes huius familiae eſſe omnes; ſenem, quem canities com-*

 mendet,

mendet, atque prudentia, neminem? Hic FRANCISCVS: *Si mater iuuenili aetate eſt, non ſenili, quid, quaeſo, mirum, ſi & liberi eius iuniores ſint? Et ſi propius inſpicias, cani non pauci nobis ſe addicunt. Equidem ſextum iam, & quadrageſimum aetatis annum ago: hicque meus, ne longius abeam, itineris comes* (Buſtamantium ſignificans) *ſexagenarius paene Societati nomē dedit, tirociniumq; ponere vir doctrina, & modeſtia ſingulari, minime detrectauit.* Caeſar introire iubet, & agnitum ſibi olim memoria repetebat: quod olim Neapolim miſſus a Ioanne Tauera, Toletanorum Archiepiſcopo, ſecum de rebus arduis egiſſet. Triduum cum Caeſare verſato, iamque itineri accincto, ducentos aureos eleemoſynae vice dandos Carolus curauit: modicum id eſſe teſtatus, ſed ſe iam bonis exutum priuatam perſonam ſuſtinere. Cuius ſi ſtatus, conditioniſque reſpectum haberet, numquam alias maius a ſe beneficium accepiſſe, agnoſceret.

CAPVT XII.

Septimancae tirocinij domum inſtituit.

PINTIAM reuertit FRANCISCVS, vbi domus ad tectum perducebatur, creſcebatque in dies Sociorum numerus. Ille vero, & in aede noſtra, aliiſque templis frequenter concionabatur. Hic cum pleri-

plerique ad eum aulici confluerent, vt ſuis potius rebus, quam animorum ſaluti conſulerent, dicere ſolitum accepimus: *Quam pauci mortales ex vrbe Hieruſalem huc commeant: plerique omnes ex Aegypto veniunt, vt noſtra opera ditiores potius, quam meliores fiant.* Reſpiciebat ad Antonij Abbatis dictum diuinitus, de quo Palladius memoriae prodidit, e Macario rogare conſueuiſſe, cum abſentem ſe quaeſiuiſſent: *ex Aegyptone, an Hieroſolymis adueniſſent.* Hos CHRISTI gloriam; illos ſua tantũ commoda ſectari ſignificans. Aegre itaque adduci FRANCISCVS potuit, vt ſui omnibus poteſtatem ſine delectu faceret: ne, ſi hanc feneſtram patefaceret, diuinis rebus operã dare non poſſet. Commodum iam Septimancenſes Societati domum obtulerant, quam eo auidius FRANCISCVS arripuit, quo ſecedere aliquò libentius cupiebat, & a negociorum fluctibus, tanquam in portum ſe recipere. E Salmanticenſi, & Complutenſi Academiis, magnae ſpei adoleſcentes, nomen vt Societati darent, confluebant: verum quo reciperentur locus deerat. Ratus igitur FRANCISCVS, quem iam ſolitudini, & orationi idoneum ſibi locum compererat, eundem etiam Tironibus ad pietatem informandis aptum eſſe: augere domum,

Lauſiacae hiſt. cap. 26

membris additis, conſtituit. Obſeruarat enim longo rerum vſu, quod idem epiſtola ad Socios data teſtatur, permagni Societatis intereſſe, omniumque adeo Religionum, primum tirocinium feliciter poni, & tanquam fundamentum iaci. Vt enim bonus tiro, bonus tandem miles euadit: ſic & in aſcetico vitae inſtituto, qui ſe ipſe, perturbationeſque animi vicerit initio, reliquum vitae curriculum feliciter decurſurum. Domum igitur humilem, qualem Ognati aedificandã curarat, inſtituit: laborans ipſe, materiam, calcem, & caementa ferens. Multos hic non adoleſcentes modo, ſed & viros genere, & litteris claros Societati adſcripſit. His magiſtrum morum, & pietatis Buſtamantium, aetate iam & prudentia grauem, praefecit. Libentiſſime vero caeteris aggregabat, qui grandiores natu, & integra aetate Societati ſe addicerent: idque multis de cauſis. Primum, quia iudicio maturo, diu multumque deliberantes, eam vitae rationem amplexantur; eademq; conſtantia ad extremum vſque ſpiritum retinent. Deinde, quod iuniores magnis ſumptibus, multiſque annis educari, incerto etiam euentu, debeant: viros vero, decurſo iam ſtudiorum ſpacio, ſtatim Societati vtilem nauare operam videas,

deas, cum docendo, tum concionando; tales modo ſint, qui paruulorum ſimplicitatem, vt iubet Chriſtus, cum morum prudentia coniunxerint. His FRANCISCVS facem exemplo praeferebat, viamq; monſtrabat, hortando, vrgendo, conſolando, & reuocando; cum freno alij, alij calcaribus indigerent. Per compita publica, praeeunte canentium puerorum choro, catechiſtae officio fungebatur. De ſuperiore item loco DEI verbum explanabat. Erat tum forte in tirocinio, qui a lancium ſordibus abſtergendis abhorreret, inuituſque hoc onus, cetera libenter, ſuſciperet: quem vt inutilem metũ exueret, ſpectante illo, FRANCISCVS aquam ſordibus inquinatam, qua tum orbes lauerat, auidius hauſit. Adoleſcens, rei ſpectaculo fractus, ad pedes ei accidit, veniamque poſtulauit. Collegium Septimancenſe aliquando Pintia ingreſſus, recta in culinam tendit: coquum ignotus rogat, num quid iubeat: hodie ſe illi operam daturum. At ignarus ille, quid noſſet, rogat. *Nihil,* ait FRANCISCVS. *Quae tamen rectius praeſtare, & in quo minus aberrare ſoleo, haec ſunt: pauimentum verrere, ollas abſtergere.* Laua igitur, ait coquus, ollas illas fictiles, fuligine obſitas. Ille vero, *Et libenter*; diuq; ibi haeſit, dum a comite ad res graues *Matth. 18.*

obeundas auocaretur. Pintia quoque ſerius aliquando egreſſus, moraque in itinere iniecta, Septimancam intempeſta nocte, altero inde lapide diſſitam, acceſſit. Fores Collegij pulſat. multa tum caelo nix decidebat: fruſtra tamen ad alteram noctis vigiliam, captis arctiſſimo ſomno Sociis, exſpectat dum fores paterent: domus enim longius a porta abſceſſerat. Tandem aliquando intromiſſus, tantum abeſt vt moleſte moram, caelique intemperiem tulerit, vt magnum & inde fructum pietatis reportarit. *Credo equidem,* aiebat, *vt Princeps, fera ſtimulis, & arundine in arena, & venatione agitata, ſummam capit voluptatem; ſic Deum, me, feris ipſis nihilo meliorem, mollibus dum petit niuium globis, hodie delectatū: qui tamen non me laederent, ſed vrgerēt, atque impellerēt. Sic enim Vates ait: Qui dat niuem ſicut lanam; nebulam ſicut cinerem ſpargit.* Nobilis item adoleſcens hic Sociis recens adſcriptus erat: aſceticis tamen exercitationibus, paupertateque illa domeſtica adeo non capiebatur, vt facti paenitens, a ſuſcepto vitae inſtituto reſiliret. Cum nihil FRANCISCI alloquia ad conſtantiam ſeruandam valerent, Sociis vaticinans ait: *Sinite abire; nondum enim maturuit. Reuertetur, mihi credite, & hanc ipſam iudicij imbecillitatem poſt re ipſa corriget.* Nec vanus augur

Pſal. 147.

augur FRANCISCVS fuit. Poſt enim idem Eccleſiaſtica dignitate ſponte ſe abdicans, in Societatem iterum reuertit, vixitque ad extremum vſque diem pie, conſtanterque, vt ceteris omnibus exemplum eſſet ſingulare.

CAPVT XIII.

Reginam litteris conſolatus, in Luſitaniam proficiſcitur.

DECESSERAT per idem fere tempus, anno eius ſaeculi LVII. A.D. iij. Idus Iunias Luſitaniae Rex Ioannes III. princeps pacis, bellique artibus clarus, pietate vero in DEVM, Religioneque clariſſimus. Societatem maxime fouit, primuſque Socios ad ſe in regnum traduxit; domos regia liberalitate attribuit, collegiaque a fundamentis exſtruxit. Primus idem in Orientis Indiam Socios miſit: qui gentibus illis barbaris, denſa caligine diſſipata, Euangelicae veritatis lucem importarent. Luctuoſa ea mors, cum Chriſtiano orbi vniuerſo, tum Societati fuit: quae & parentem amiſiſſe ſimul & patronum videbatur. Franciſcus Catherinam Regis coniugem, communi Societatis nomine, pia epiſtola conſolatur: eſſe quidem Reges inſtar procerum, fulcrorumq; Eccleſiae

DEI; ſed e militante Hieruſalem in triumphantem, cum placitum fuerit, transferri. Praeclare cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum caeleſti permutaſſet, feliciter: hortari itaque vt regni gubernacula non detrectet, dum Sebaſtianus nepos Imperio adoleſcat. Nec diu poſt, in Luſitaniam ipſe ſubſecutus, Caeſaris iuſſu, cum eadem, & cum dynaſtis magnis de rebus egit. Eboram nondum adierat, cum ardentiſſima febri, quae mox morbi violentia in delirium peſtiferum vertit, ad deſperationem medicorum laborauit. Indictae preces, ſupplicationeſque iuſſu Principis Cardinalis Eborenſis. Iacenti iam in Collegio Sociorum, deplorato, ac paene depoſito lacrymantes aderant medicus Regius, & Socij, quibus necopinato FRANCISCVS; *Cur*, inquit, *lacrymas fruſtra funditis? an illae morti me eripient, ſi* DEO *viſum, in patriam ab hoc me vitae exſilio reuocare? Sed nondum maturuit hic fructus, vt ſummi Regis menſis apponatur. Grandis adhuc nobis reſtat via: immo intra quatriduum viuus, valenſque Olyſſiponem pergam.* Inopinatum illud, praeterq; fidem viſum, &, ſi naturae leges conſuleres, fieri non poſſe. Poſtridie tamen eius diei, hauſto ſalubri pharmaco, purgata aluus eſt, & vis morbi remiſit, habuitque melius. Tertius iam dies illuxerat,

cum

cum a Catherina Regina miſſi domeſtici aderant: quibuſcum poſtridie itineri ſe Olyſſiponenſi commiſit. Verum ne hic quidem periculi omnino expers fuit. Tagum enim flumen traijciente, ea ſubito exorta tempeſtas eſt, vt propius factum ſit nihil, quam vt aquis mergeretur; cum & alia nauigia non pauca, procella illa perierint. Regina aduentu nunciato Xobrigam, regiam in villam flumini vicinam, amoenitate, aërisque ſalubritate claram, deferri iubet: omnique regio apparatu accipiendum curat. Hic dies aliquot moratus, ad D. Rochi Societatis domum Profeſſorum Olyſſiponem maturare ſe oſtendit. Colligere itaque ſarcinas iubet. Regij miniſtri rati, quod res erat, eo feſtinare, quod regium illum luxum fugeret, & Sociorum inopiam longe illi apparatui anteponeret; hortari valetudinis habita ratione, ne intempeſtiue in viam ſe daret. At nihil ille remiſſe agere, & inſtare. noctem ibi tranſacturum ſe negat. Incommodum haud dubie cum Socijs FRANCISCVS accepiſſet, ni prouidentia quadam effugiſſet. Eadem enim ipſa nocte ventorum procella, ab extremis vſque Indiae finibus vehementius ſpirans, peſtilentem morbum inuexit; multique iis anni horis vbique gentium con-

ſumpti. Non diſſimile diuinae prouidentiae exemplum apponam. Occurrit ei olim in itinere Suerus Vega, Ioannis Vegae Hiſpaniae Praeſidis filius, in idemque hoſpitium diuerterant: cumque frigus igne depuliſſent, ſeceſſit, vt ſolet, DEVM oraturus FRANCISCVS. Vega focum retinuit. Poſt non diu cubiculo raptim noſter egreſſus; *Fugiamus*, inquit, *periculum praeſto eſt.* Dictum, ac factum: vix domo digreſſis, tectum decidit, omnes oppreſſurum, ni cauiſſet FRANCISCVS. Pij nimirum in tutela DEI ſunt. A morbo recreatus, confirmatuſque, Luſitaniae Reginam, & Sebaſtianum nepotem ſalutat: regni item dynaſtas, legationemque exponit.

CAPVT XIV.

Caeſaris obitus, & funebris FRANCISCI *laudatio.*

DOMVM reuertit: Caeſari geſtae rei rationem reddit: de animi ſalute, & aſceticis frequens ſermo. Carolus enim ad mortem tum ſe comparabat, optabatque vehementer, rationes anteactae vitae, geſtique imperij DEO ſummo animorum iudici probare. FRANCISCVS miſericordiae DEI, atque clementiae commemoratione, languentem erigebat. Nec fefel-

feſellit de morte vicina augurium. Vix enim coenobio digreſſus Pintiam attigit, cum triſtis nuncius allatus, Caeſarem obiiſſe A.D.xj. Kal.Octob. anno ſalutis CIↃ. IↃ.LVIII. Tabulis exequendae voluntatis vltimae, quam ratam haberi vellet, FRANCISCVM nominat. Permoleſtum vero id ei accidit, quod animam agenti Carolo praeſto non fuiſſet, vt patrono optime de ſe merito, poſtremum hoc officium praeſtaret, oculoſque morienti clauderet. Poſt tamen rogatus non detrectauit funebri illum laudatione praedicare Pintiae, in aulicorum frequenti corona: adhibitis Regij Prophetae verbis: *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.* Factum praedicans heroe dignum; qui cum de hoſtibus toties triumphaſſet, tandem ſe ipſe viciſſet. Nuncio enim rebus humanis, Imperio, & regnis remiſſo, receſſiſſe, priuatumque egiſſe. Coronas, ſceptra, faſces, ad CHRISTI crucifixi pedes ſponte poſuiſſe; quo rationem geſti imperij, mortem longe ante praeſagiens, commodius redderet Imperatori ſummo, cum bona aeternae felicitatis ſpe. Illud in ceteris memorabile, & ad poſteros tranſmittendum; Carolum ab vno, & viceſimo aetatis anno, nullum diem abire paſſum, quo non horam orationi, meditationiq;

1558.

Pſal. 55.

tionique tribueret, negociiſque demeret. De morte demum, quae ad aeternam vitam ianua eſt, ſermonem FRANCISCVS clauſit extremum.

CAPVT XV.

Quae in Hiſpania Societati aduerſa acciderunt.

PER idem tempus Pintiam, occulte inuaſerat deprauatarum in Religione opinionum lues: idque malum, quo occultius, eo periculoſius, paruis, vt fit, igniculis ortum, Prouinciam Hiſpaniae inflammaſſet, niſi ad commune incendium reſtinguendum mature, atque alacriter Philippus Rex vere Catholicus, & Quaeſitores Fidei aduolaſſent. Mali origo haec fere memoratur. Dum Caeſarem Auguſtum flos Hiſpanicae nobilitatis in Germaniam, ceteraſque hac labe infectas regiones ſequeretur, vſu, commercioque, & diſputationibus, (quae damni plus, quam commodi adferre ſolent) contaminati nonnulli venenũ haereticae prauitatis imbiberant; edocti ab iis qui a fide maiorum, vt transfugae, turpiter deſciſcentes, in alia omnia blaſphemiae, impietatis, & atheiſmi abierunt. Conuenticula itaque nocturna, & conciliabula clandeſtina cogere (quod fere ſeditionum initium) Libellos impios, & famoſos

famoſos in vulgus ſpargere auſi; & iam Virgines DEO dicatas tabes illa occuparat. In his ipſis coniuratis nonnulli Socios, vt conſcios, falſo nominarant, in eandem cauſam inuoluere tentantes. At illi innocentia freti, recti ſe conſcientia ſuſtentabant; calumniamque tempus, & eius filia Veritas, diluit. Ferdinandus enim Valdeſius, Hiſpalenſis Archiepiſcopus, idemq; Cenſorum Fidei princeps, ceteris Iudicibus negocium dedit, vt Socios, in templis, viciſque a calumnia liberarent, & honorifica praedicatione in integrum reſtituerent. Hiſpali quoque in Baetica, in Socios incurrere, calumniiſque petere factioſi auſi: &, quod mireris, ij ipſi, quorum intererat omni ope pro veritate niti. Honori tamen noſtro, (ea nimirum vis eſt in omnem partem Veritatis) conſuluerunt boni; noſque pro concione innocentes, & integros publice praedicarunt, ipſi etiam Dominicanae familiae ſodales. Nihil his tempeſtatibus, aduerſiſque fractus FRANCISCI animus, quin & fortius, palmae inſtar, nitebatur.

CAPVT

CAPVT XVI.

Mittit Socios catechiſtas in Aſturum agros Hiſpaniae, & in Madaurum Africae.

CHRISTOPHORVS Rogius Sandoualius, qui poſt ex Epiſcopo Ouetenſi, & Pacenſi, Hiſpalenſis Archiepiſcopus deceſſit, FRANCISCVM amanter monuit, Aſturum, montiumque incolis circa Ouetum habentibus, non ſolum victum in ſumma temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot ſterilitate deeſſe; ſed, quod rei caput eſt, etiam doctrinae Chriſtianae praecepta, & caeleſtis panis frequentiorem vſum. Aſturum enim ager, licet optimorum ferax equorum eſt; ingeniorum non item, in agreſtibus praeſertim hominibus. Adeo verum illud, *Non omnia vno ſolo, caeloque naſci*. Nec mora, FRANCISCVS ad Ioannam clariſſimam Hiſpaniae Principem, quae abſente in Belgio Rege Philippo, imperabat, Ouetenſis agri inopiam animis, corporibuſque ſuſtentandis, retulit: opem implorat: ſe in partem laborum venturum, miſſurumque Socios, qui rudimenta doceant, & ſacra procurent: ſed quando in tanta rerum omnium indigentia, vt anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat, Aſturum inopiam ſubleuare

leuare vellet. Sic enim fore ſperabat, vt fructus non paenitendus animorum colligeretur. Vetus enim, fructuoſumque Societatis eſt inſtitutum, in paganorum agros excurrere, & quaſi legationem DEI, docendo, concionandoque obire. Princeps illa, vt ad omnia pietatis officia propendebat, Aſturum inopiae ſubleuandae, quattuor aureorum millia ex aerario publico numeranda curauit. Haec vt pauperibus viritim diſtribuerent, duo Socij profecti, Petrus Saauedrius, & Caruaialius, agrumq; per ſe ſterilem, diuini verbi ſemine ita coluerunt, vt tum primum nati, videnteſque qui caeci ad eam diem fuiſſent, ſibi viderentur. Miſſi item a FRANCISCO Socij extra Hiſpaniam, in Mauritaniae Caeſarienſis vrbem, hodie *Oranum*, quam olim Icoſium alij, alij Madaurum, L. Appuleij patriam, exiſtimant. Quae vrbs in Africae ora ſita, Franciſci olim Ximenij Cardinalis, & Toletanorum Archiepiſcopi opibus, auſpiciiſque capta, praeſidiis nunc Catholici Regis tenetur, aduerſus Maurorum incurſiones. Exercitus ex Hiſpania nauibus eo deportabatur, ad gentes illas, Chriſtiani nominis acerrimos hoſtes, debellandas, anno, opinor, CIↃ.IↃ.LVIII. 1558.
Igitur miſſi a FRANCISCO e noſtris,

Petri

Petri duo, alter Martinez, qui poſt Martyr obiit in Florida, inſulanorum inſidiis. Alter vero, Petrus, cognomento Domenichus. Eductis in hoſtem copiis, Moſtaganum oppugnaturis, iuſſit belli dux in vrbe Socij manerent, aegrotis quadringentis militibus, qui in noſocomio decumbebant, operam nauarent. Hi, tametſi militibus animum in praelio addendo praeſto eſſe mallent, dicto audientes fuerunt, & viſum magno illi Imperatori DEO, vt ad maiora reſeruarentur. Caeſo enim ad internecionem exercitu, captiſque qui cladi ſuperfuerant, periculum noſtri euitarunt. Poſt in Hiſpaniam reuerſi, mortuorum ſe in numerum relatos, ſacris etiam rite peractis, compererunt.

CAPVT XVII.

In Luſitaniam reuerſus, Prouincia obita, luſtrat, fundatque Collegia.

SEMEL, iterumque Luſitaniam ingreſſo, ſed negociorum duntaxat gratia, Sociorum Collegia luſtrare, ſolatiumque comotioſe adferre, integrum non fuerat. Commodum iam per ea ipſa tempora, Henricus, Luſitaniae Princeps, Cardinalis (qui & Sebaſtiano in Africana expeditione caeſo, regnum tenuit) Eborae Collegium, Academiamq;

miamque excitatam aere ſuo, Societatis fidei commiſerat; petieratque per litteras a FRANCISCO vt mitterentur doctores Sacrarum litterarum duo; vtque ſe his adiungere ne grauaretur. Valetudinis etiam intereſſe medici affirmabant, animum a curis, quibus Pintiae obruebatur, auocare, & peregrinando relaxare. Praemiſſis igitur Sociis duobus, Petro Paulo Ferrario, & Ferdinando Perez, qui Theologiam docerent, in Luſitaniam ſe contulit; vt Principem bene de Eccleſia, Societateque meritum, cum officij cauſa ſalutaret, tum gratias etiam Sociorum nomine ageret. Acceptus hic omni officiorum, & caritatis genere; pari comitate, qua eum olim Ioannes III. Rex, eiuſque frater Ludouicus, complexi fuerant. Concionabatur Dominicis fere diebus, vernis quadraginta dierum ieiuniis, in aede ſacra, audiente cupidiſſime Henrico Cardinali. Hic, cum de via feſſum orationibus ad populum habendis onerandum quidam negarent, inſtabat Cardinalis: *Nec poſtulo*, inquit, *diſerte concionetur: abunde erit populo, mihique, vel ſuggeſtum conſcendiſſe eum, qui omnibus ſeſe bonis ſponte, CHRISTI propter amorem, abdicauit.* Interea Henricum cupido inceſſerat, & FRANCISCI inuiſendi, & Academiae luſtrandae,

quando abſenti integrum nunquam fuiſſet. Deductus itaque a nobilitatis flore, omnibuſque Academiae ordinibus, & Sociis, Collegium ingreditur. FRANCISCVS pro foribus praeſtolabatur. *Iure,* inquit, *optimo, Princeps ampliſſime, omnes te omnium aetatum ordines, doctique homines, honoris gratia, vt ſcientiae parentem, deducunt: hic quoque, licet indoctus coetus* (ſe nimirum, & cocum ſignificabat) *tuus eſt, tibique deuotus.* Adduci tum nullo modo potuit, pugnante licet, diuque vrgente Henrico, vt caput tegeret: obfirmato enim animo honorem illi deberi ſerio affirmabat. Acceſſit eo ipſo tempore & Brigantinus Dux e Villauitioſa oppido, Henricum Luſitaniae Principem, eademque opera FRANCISCVM ſalutaturus. Poſt FRANCISCVS & Collegium Bracarenſe luſtrauit, nuper aedificari coeptum, ſumptu Bartholomaei, Martyrum cognomento, e familia Diui Dominici, Archiepiſcopi: qui ſingularem cum doctrina pietatem ita coniunxerat, vt vtra re praeſtaret, incertum eſſet. Sociorum hic opera, in commiſſo ſibi grege curando vti velle prae ſe ferebat; quod re etiam praeſtitit. Poſt vt erat ſumma vitae innocentia, & ſanctitate, ſponte abdicato Epiſcopi officio, cellae coenobij ſe iterum, ſuiſque reddidit.

didit. Scripſit re penitus explorata, Chryſoſtomi, & Gregorij Pontificis exemplo, *De Cura Paſtorum*, volumen egregium.

CAPVT XVIII.

Portuenſis Collegij Societatis initia.

COLLIGERE ſeſe & ipſe FRANCISCVS, ad orationemque, vt ſolet, & ſolitudinem feſtinabat. Profectus itaque in Galleciae fines, vt a publicis negociis, quae nimis occupatum habebant, ſe abduceret: Portum venit, quae Vrbs hodie nomen retinet, quia portus eſt oppidi Calis: indeq; adeo, vt Hiſpanicarum rerum ſcriptores tradunt, toti prouinciae nomen inditum. Ea mille circiter, & quingentis paſſibus Durio flumine, vbi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio, & ſitu ſaluberrima. Hic olim FRANCISCVS Strada commoratus, aſſiduis concionibus, vt erat in dicendo acer, & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & FRANCISCVS noſter Kal. circiter Sextil. anni CIƆ. IƆ. LX. rectaque in xenodochium Rochi Amatoris pertendit. Vix iam ad pedes deſilierat, cum Rodericus Pinetus Epiſcopus Portuenſis ſalutatum acceſſit. Ciues item admirabundi, cognito quis olim FRANCISCVS fuiſſet, atque ob com-

And. Reſendius, & Ant. Viperanus.

miſſam illi totius in Hiſpania Societatis prouinciam, & modeſtiae nomine obſeruabant. Poſtularunt Socios eo mitteret, qui eum agrum diuini verbi ſemine excolerent. Annuit FRANCISCVS, impetrauitque, bona cum Epiſcopi venia, ſedem Sociis,& ſacellum. Re item iuuit Henricus Gouianus, vir nobilis, ex eorum numero, quos Strada antea Chriſto lucrifecerat; mutata in melius vita, qua virtutis odorem caeteris afflabat ciuibus. Pauperes alere, miniſtrare etiam ipſe in noſocomiis aſſueuerat: DEO, & Societati tres filios obtulit, domumque attribuit. Graſſante in Vrbe Portuenſi lue, pauperum curam incautius gerens, occubuit. Non fugit Catharinam, Luſitaniae Reginam, FRANCISCI aduentus, cui per idem tempus peramanter ſcripſit, laetari ſe, quod eam vrbem de via attigiſſet; ciueſque, & Epiſcopum cum Senatu optaſſe, Socios eo mitti, Collegiumq; excitari. Idem ſibi pridem votum fuiſſe, ratumque eſſe velle. Tale fere Portuenſis Collegij principium fuit. Ille & aetatis immemor, & inualetudinis, cuncta ferre, agere, concionari, Euchariſtiam manu tenendo hortari, pueros aere Campano vicatim ad Fidei rudimenta diſcenda euocare. Quare velut hominem caelo delapſum, ſuſpiciebant omnes.

CAPVT

CAPVT XIX.

Romã, a Pio Quarto Pontifice euocatus, proficiſcitur.

IN ſecreto hoc ſeceſſu libenter acquieuiſſet FRANCISCVS, ſed Pius Quartus Pont. Max. miſſis litteris, honoris gratia euocauit. Nihil vero antiquius FRANCISCO, quam Pij iuſſis parere, tametſi feſſa jam aetate eſſet, & a valetudine non ſatis firmus, aeſtuſque anni a profectione deterreret. Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit: egredi ſe Hiſpania iubente Pontifice; quem penes, vt Chriſti vices gerentem, ſummum eſſet hominum, rerumque arbitrium: orare itaque bona cum venia proficiſci liceret. In viam ſe dedit, ardente etiam tum Canicula, anno CIↃ. 1561.
IↃ. LXI. adſcitis Sociis Petro Saauedrio, & Gaſpare Hernandes ſacerdotibus, & veteri comite Marco. Terreſtri itinere Galliam attigit Narbonenſem, & Prouinciam. Lauretũ vbi venit, luſtrauit ſupplex aedem ſacram Deiparae Virginis Lauretanae; religione, ſimul & loci maieſtate, hominumque frequentia commotus. Poſt A.D. vij. Idus Septemb. Romam ingreſſus, incredibili Sociorum omnium gaudio acceptus. Pius cognito aduentu, cubiculi intimi Praefectum ſalutandi gratia extemplo

miſit, expectatum diu, adeſſe. Ad ſe vt migraret, rogat. FRANCISCVS contra comiter pro officio gratiis actis, recuſare. Poſtridie eius diei poſtquam illuxit, quamuis de via feſſus nondum ſe collegiſſet, Pontificis pedes, more maiorum, exoſculatus, genibuſque nixus, ter aſſurgere iuſſus, obdurauit, rogando, obteſtandoque. Tandem obedientiae imperio, pedibus, aperto capite, inſtitit. De variis mox vltro, citroque habitis ſermonibus, honorifice dimittens Pontifex, hiſce verbis appellauit. *Noſtrum eſt*, inquit, *te, tuaque ſedulo curare, quando raro, & huic ſaeculo inuſitato exemplo, te bonis expoliaſti.*

CAPVT XX.

Bis Societatis Vicarius renunciatus.

ABERAT tum forte Roma Iacobus Laynes, Praepoſitus generalis Societatis, ab eodem Pio IIII. Pontifice ſocius additus Hippolyto Cardinali Eſtenſi, in Galliam Legato, ad Carolum Regem IX. & Catharinam Medicem, matrem: vt darent operam, ne quid, naſcente haereſi, in Gallia Chriſtiana Reſpub. detrimenti caperet. Alphonſus Salmeron, vnus e decem primis Ignatij Sociis, Romae tum a Layne relictus erat, Regni Neapolitani in Socie-

tate Praefectus. Verum poſt non diu ad Synodum, Tridentum pridem indictam, & nunc inſtauratã, vtrumque miſit Pontifex. FRANCISCVS vicariam operam praeſtare, locumque tenere iuſſus eſt. Cui muneri cum repugnaret, qua erat animi demiſſione, ſummo tandem Laynis Imperio dicto audiens, acquieuit. Domi omnes Socios hortari, Collegia luſtrare, re, conſilioque ad pietatem calcar addere: denique ad virtutem verbo, & exemplo impellere. Publice vero ad D. Iacobi feſtis diebus concionari : ad quem audiendum purpurati Patres, Legati, omniſq; adeo nobilitas confluebat. Geſſit hoc Romae munus annos aliquot, dum demiſſa Tridentina Synodo, Laynes rediret: qui cum in grauem morbum reuerſus incidiſſet, inſequentis anni eius ſaeculi quinti, & ſexageſimi xiv. Kal. 1565.
Febr. ſupremum vitae diem clauſit. Igitur extincto Layne, vacuum rurſum tenuit locum FRANCISCVS, communi omnium ſuffragio, antea re bene geſta probatus. Rebus, quoad licuit, ordinatis, ad omnes Societatis in Europa Prouincias, quam citiſſime triſtem nuncium mortis Laynis tranſmiſit: ſimul monẽs continuo conuentus agerent, & nouo Praepoſito deligendo, bini quam maturrime Romam aduolarent.

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

Societatis IESV Praepoſiti Generalis ab Ignatio Tertij

LIBER TERTIVS

ANDREA SCHOTTO Societatis eiuſdem interprete.

CAPVT I.

Praepoſitus Generalis Societatis renunciatur.

EVOCATIS vndique per litteras Sociis (qui conuentus in ſuis quique Prouinciis egerāt, ſelectoſq; binos prouinciali Praepoſito additos, cum auctoritate Romam miſerant) veritus FRANCISCVS, quod euenit, ne in quem omnium oculos coniectos videret, inuitū ſe ac repugnantem Societati praeficerent vniuerſae; occurrendumque ei rei tempeſtiue ratus, Salmeronem, paucoſque ſacerdotes, re mature deliberata,

ita

ita compellat. *Tametſi, Patres, me certo ſcio non ſatis idoneum, qui vel minimum in Societate munus obire queam, dum me ipſe in dies magis, magiſque ad vnguem exploro: tamen, vt ſunt varia hominum, incertaque iudicia, dicam quod ſentio. Praeſagit animus, vereorque ne inuitus a Sociis eligar, ceteriſque hoc nomine anteponar, quod & vicariam operam, morte Laynis, praeſtem Societati; quodque neſcio quod exile nomen Ducis abiecerim. Quamobrem, niſi quid ſecus vobis videatur, animus eſt Socios deprecari omnes, obteſtarique per Ignatij memoriam, vt quemuis potius quam me, huic muneri obeundo deligant, cui ex omni numero me magis ineptum eſſe neminem, ex animi ſententia affirmare liquet. Quod conſilium vobis probari velim.* Patres vero, re mature conſiderata, DEOque precibus conſulto, contra ſentiunt. Deinde ſumma omnium conſenſione reſpondent, in alia omnia ire ſe coactos: ſilentio itaque conſilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demiſſione, ingenioſaque deprecatione, munus potius ambiiſſe, quam defugiſſe viſum iri: abditas enim eſſe mortalium cogitationes. De illo deligendo, vt Societatem adminiſtraret, in mentem veniſſe fortaſſe nemini. Itaque miſſa illa faceret, DEO fretus, cuius Spiritu coetus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facile viderent, tum demum

integrum fore tergiuerſari, onuſque deprecari. Paruit ille, nihil peruicaciter ad haec locutus. Quare quo ſe geſſit ſubmiſſius, eo ſublatus a Deo altius eſt, omniumq; ſuffragiis, Praepoſitus generalis magno omnium conſenſu, atque laetitia renuntiatus, poſtridie Kal. Quinctiles, qui dies B. Virginis viſitationi ſacer eſt. Ille delata dignitate perculſus, animoque perturbatus, tantum abeſt vt ſe purgare verbis potuerit, vt ſermonem etiam impedierit omnino inſperata res, quod vel ipſe vultus, & color ſatis arguebat. Summa Romae laetitia hinc eſt conſecuta, in Prouinciaſque manauit. Deductus, facta re diuina, gratiiſque DEO actis, de more ad Pontificem Pium IIII. *Factum bene*, inquit ille, *prudenter iudicaſtis, multumque vidiſtis, qui* FRANCISCVM *potiſſimum de tanto inſignium virorum numero delegiſtis. Quod Eccleſiae commodum videtur, & Societati, vt euentus ipſe* DEO, *hominibus, meque approbantibus poſt docebit.* Domum vbi cum Sociis reuertit FRANCISCVS, priuſquam coetum dimitteret in Prouincias, ad Patres verba fecit: animaduerterent quantum onus infirmis humeris impoſuiſſent: rogare itaque in partem laborum venirent, ne humo afflictus ſuccumberet. Hortarentur, admonerent, vrgerent, reprehenderent,

rent, ſi, vt res ſunt humanae, opus foret, officioque ipſe deeſſet. Re, & conſilio adiuuarent, ſimul & precibus. *Iumentum,* inquit, *factus ſum apud vos. Si oneri ferendo non ſit, onus cum clitellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, ſi tanto oneri impar videar. Erit hoc diuinae gloriae, Societatique emolumento, vobis, Patres, perutile, mihi denique commodum, & pergratum.* Aſſurrexit his dictis FRANCISCVS: ceteris allacrymantibus gaudio, ſurgere vetitis: mox ordine, ſingulorum pedes humi exoſculatus, etiam complectitur, comiterque in Prouincias diſcedentes dimittit; laetos quod Ignatio, & Layni dignum, qui ſuccederet, reperiſſent. Per idem tempus Melitam inſulam terra, marique arctiſſima obſidione Solimanus Turcarum Imperator cinxerat: capta pridem Rhodo diuturna obſidione, pertinacique conatu, dum equitibus Diui Ioannis, ſingulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam vero ſummi Pontificis Pij vigilantia, & opibus Philippi II. Regis vere Catholici, adhaec militari virtute Equitum, quibus eam olim inſulam Carolus V. Imperator defendendam tradiderat, liberatam vidimus. Militum copiis quae ſuppetias ferre iuſſae erant, Socij additi ſunt, ex eo ipſo aggregatorum Patrum numero: qui militibus

litibus animum, mentemque piam addere conarentur.

CAPVT II.

Rem Societatis publicam gerere coepit.

PRIMA iam cura, dimiſſis in Prouincias Sociis, fuit, quando ab origine pendent omnia, de tirocinij domo Romae conſtituenda in qua iuuenes, qui frequentes quotidie ex omnibus Europae vrbibus confluebant, Societatique adſcribi cupiebant, ad pietatem, & religioſas exercitationes informarentur: ne ignorarent, quo modo orandus DEVS, qua ratione ſpiritui caro ſubijcienda, & animi perturbationes domandae; denique vt pueri Catecheſi Chriſtianae doctrinae imbuendi eſſent. Epiſcopo Tiburtino eam DEVS mentem indiderat, vt templum S. Andreae ſacrum Sociis traderet, quod in colle Quirinali viſitur. Nec diu poſt, eandem beneficentiae voluntatē dedit Ioannae Aragoniae, quae nobiliſſima matrona Aſcanio Columnae nupta, ſingulari pietate in DEVM fuit, & in Socios liberalitate. Domum enim in eodem colle, annuoſque reditus attribuit. Idem in omnibus Prouinciis FRANCISCVS teneri iuſſit, vt ſua cuique tironum Societatis domus eſſet, in qua ad pietatem infor-

informarentur, ſpecimenque ſui darent, qui ſe Societati recens, DEO vocante, adiixiſſent. Alterum item Collegium in Prouinciis inſtituendum curauit, hodieque Seminarium alicubi appellatur, vbi iis artibus imbuerentur, quae humanitatis Profeſſori, qui alios docere commode poſſet, neceſſariae viderentur. Cumque recens nata Societas tunc eſſet, omnes Tranſalpinarum gentium adoleſcentes Romam bonis artibus inſtruendos mittere incredibili ſumptu neceſſe erat: cui incommodo FRANCISCI conſilio remedium adhibitum vt in principiis docerētur. Aedes item ſacra domus Profeſſorum, paucorum capax erat, cum multi ad rem diuinam, & Sacramentorum, hortantibus Sociis, frequentem vſum, ac Verbi Dei ſermonem confluerent. Hanc igitur ampliſſimo Cardinali Alexandro Farneſio DEVS mentem pariter iniecit, vt & Pietatis ſtudio, & in FRANCISCVM amore adductus, auguſtiſſimum templum a fundamentis exſtruendum curarit, videritque ad tectum perductum: auguſtum in primis, ſiue architecturae artem ſpectes, ſiue ornatum. In ceteris vero quibus FRANCISCVS curis angebatur, frequentes erant litterae ex omnibus terrarum oris, & quidem prin-

cipum

cipum in Repub. virorum, vt ſomno ſaepenumero tempus demere opus eſſet, ſi omnibus ſatisfactum vellet. Alij enim Socios ad ſe mitti poſtulabant: nonnulli Collegia apud ſe excitari: non nemo rogare, vt pro incolumitate ſua DEVM precaretur. Quod & olim Regibus ſtudio fuiſſe, ex Athanaſio diſcimus: qui ad Antonium Abbatem ſcribere ſolitum Conſtantinum, refert; vt ſe fidemque Chriſtianam DEO precibus commendaret. Quamuis vero crebrae litterae multum & operae eriperent, & ſomni, nihil tamen deſtinati temporis orationi ad DEVM fuſae detrahi, quo pietatis progreſſum contineri dicebat, patiebatur. Cum DEO enim potiſſimum eſſe agendum, in primiſque eius regnum ſtudioſe quaerendum. Mox Principum Chriſtianorum ſalutem, a qua penderet reliquorum, DEO commendandam.

Athan. in vita Antonij. Niceph. lib. 12. cap. 39. de Theodoſio minore.

CAPVT III.

Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litterae.

HIS rebus ita ex ſententia peractis, eo ipſo anno Pius IV. vita ſimul & cathedra deceſſerat, locumque dederat Michaeli Giſlerio, viro e Dominicanorum familia egregio, qui Pij Quinti nomen induit,

induit, talemque ſe moribus geſſit. Hic etiamnum Cardinalis FRANCISCO vſus perfamiliari,& amico,poſtquam ad Eccleſiae clauum ſedit,nihil in amando remiſit: quin rebus in arduis conſilium eius,& operam, frequenter adhibuit. Commodum iam e Luſitania litterae redditae erant, Socios in Aethiopiam legatos premi, & temporum iniquitate ſudare, nec proficere: praeciſa iam ſpe meſſis colligendae: in Iaponia vero inſula, Epiſcopum ſacris rite procurandis, in recenti naſcentis ibi Eccleſiae origine, vehementer deſiderari. Obibat Aethiopiae regionem e Sociis Andreas Ouetenſis, Patriarcha: quem olim Iulius III. rogante Ioanne item III. Luſitanorum Rege, Epiſcopum crearat, vna cum Melchiore Carnero Luſitano. hi ſocij additi Ioanni Nunneſio Luſitano, Patriarchae, in Aethiopiam Pontificis iuſſu proficiſcenti, Ignatio etiam tum ſuperſtite. Dauid enim Aethiopum Rex, Luſitaniae Regis opera, a ſummo Pontifice, quem in terris Eccleſiae caput agnoſceret, mitti ad ſe rogabat, qui eam Eccleſiam, in remotis Africae, ſiccisſque terris ſitam, paene dixerim relegatam, Iudaiſmo inquinatam (baptizantur enim Aethiopes ſimul, & circunciduntur)purgarent erroribus,in viam
reuo-

reuocarent, rudeſq; illas nationes, ac barbaras erudirent. Nunneſius Goam vix attigerat, inde in Aethiopiam cogitans, & conſcendere parans, in beatorum ſedes, morte ſimul & legatione obita, migrare iuſſus, locum, munuſque Patriarchae, Andreae Ouetenſi Socio, & Epiſcopo ceſſit. Nihil enim Socij praeter dignitatis nomen & labores ferebant; honoribus, & commodis omnibus abdicatis. Hic ſimul in Aethiopiam venit, a Claudio Rege, Chriſtianorum quidem ſacris imbuto, ſed lento homine, non ſatis humaniter accipitur: frigide itaque rem Chriſtianam promouit. Qui vero regnum proxime excepit, re, & nomine Adamantius, natura crudelis, & immanis, in Socios graſſari, ſaeuire, & incurrere ferarum more inſtituit. Chriſti enim nomen exſtinctum cupiebat, nulla vt ſpes propagandi Euangelij ſupereſſet. Vinculis enim, fame, inopia, & nuditate vexati Socij, aliaque incommoda, & per-
2. Tim. 2. ſecutiones paſſi, vt ſolent, qui pie viuere in Chriſto IESV volunt. Quamobrem, iuſto mox iudicio DEI, a Turcis deuicta Aethiopia, in ditionem illorum, tyrannidemque regnum incidit, vaſtum cetera, & incolarũ multitudine frequens. Pius Pontifex re cognita, FRANCISCO referente,
Andream

Andream Patriarcham, Aethiopum furori cedere, & ſe ad maiora reſeruare iubet; commodamque nactum nauigationem, maturrime in Iaponiam inſulam traijcere: vbi multos eſſe & nuper Chriſtianis adſcriptos audierat, qui & confirmari, & ſacerdotio manuum impoſitione inaugurari poſſent. Andreae, accepto Pij diplomate, iniecta Religio eſt, quam eximere nemo poſſet, quod iuberet Pontifex, tum demum Aethiopiam relinquere, cum ſalua religione & tuto poſſet, nullaque ſpes reliqua eius Eccleſiae iuuandae foret, hinc in Iaponiam inſulam frequenter habitatam tranſiret. Ille vero bene ſemper DEI benignitate ſperaret, fore vt CHRISTO plures lucrifaceret; & Aethiopia excedere non poterat, quin in Turcarum aut praedonum manus incideret. In his itaque aerumnis vitam egit, diemque clauſit extremum. Melchior quoque Carnerus, cui par poteſtas tributa fuerat ordinandi, confirmandique neophytos Chriſtianos; in Machaonem portum delatus, qua Luſitaniae naues onerariae in Iaponiam tranſmittunt, rite obita legatione, & Epiſcopi munere, deceſſit e vita. Noſtra quoque memoria Sebaſtianum Moralem, qui Prouinciae Luſitaniae Sociorum praepoſitus fuerat, Sixtus

Quinctus Epiſcopi nomine in Iaponiam legauit: ſed, vt incertae ſunt mortalium res, Goae portum nondum tenuerat, cum & ille, longae taedio nauigationis, incommodiſque, mortem cum vita commutauit. Adeo verum eſt, quod ipſi etiam male in Socios animati fatentur, dignitates Eccleſiaſticas, ex Ignatij inſtituto, defugere Socios, aliiſque libenter concedere: labores vero, pericula, mortem denique pro Eccleſia, ad maiorem DEI gloriam, vltro ac libenter ſubire.

CAPVT IV.

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.

PLVRA vero exſtant Pontificis vere Pij, & illis temporibus perneceſſarij, ſingularia in Socios amoris indicia, ac beneuolentiae. Vetere enim inſtituto, Romae paenitentiae adminiſtri, Pontificia auctoritate, Monachi, & Sacerdotes Theologiae, & canonum, linguarum diuerſarum periti, nodos conſcientiae ſoluebant, peccatiſque expiabant. Magnum id Eccleſiae munus, & arduum, vt quaecunque diuina poteſtate in terris ſoluant. Viſum itaque Pio Pont. quando munus hoc a variis varie obiri vidiſſet, Societati mandare, vt paenitentium curam ſuſciperent, & in

ſacra

ſacra D. Petri aede ſumma confitentibus quotidie aures darent, virgamque manu geſtarent, poteſtatis argumentum. Alciatum itaque Cardinalem, qui tum pro Carolo Borromaeo ei muneri praeerat, ad FRANCISCVM miſit, qui perſuaderet, rem per ſe Eccleſiae vtilem, ac neceſſariam. Ille vero tergiuerſari primum, ac defugere: mox vbi ſe collegit, haec fere capita ſupplice libello Pontifici obtulit. Perincommodum id Societati futurum: qui enim legitime id munus ad hanc diem adminiſtraſſent, iis eripi ſine querimonia non poſſe: ad haec complures in Eccleſia DEI familias, vetuſtate corroboratas, & ſanctitate morum illuſtres, ad quas id potius pertinere videretur, alioquin praeteritas ſeſe, moleſte laturas: Sociis denique priuatim fraudi futurum, & damno: quod qui illud munus obirent, continuo Societatis legibus ſolui, & obedientiae vinculis vellent, tamquam miniſtri Pontificis iam creati. Lectis his, Pius nihil prolatandum ratus, nodoſque facile ſolui poſſe; Societati extemplo paenitentiae Pontificiae munus pro ſuo iure mandat, domumque non procul ab aede ſumma D. Petri, certumque ſtipendium, ad victum, cultumq. corporis aſſignat. FRANCISCVS dicto audiens

acquieuit, praeſtanteſque e Prouinciis vndique ſacrarum litterarum, Officiorum ſimul & linguarum peritos euocatos, locat. Gregorio mox tertiodecimo Romae ſedente, Societas onere illo leuari, ſed fruſtra, optabat: munuſque ſuſtinet in hunc vſque diem, commodo, opinor, publico. Eccleſiaſten item Pontificium e Societate tunc deligendum putauit, qui coram in ampliſſimo Cardinalium conſeſſu de rebus diuinis frequenter diſſereret. Primus hoc munus obiuit, FRANCISCO iubente, Benedictus Palmius, Italus: hunc ſecutus Alphonſus Salmeron, vnus in decem primis Ignatij Sociis: ſed duodecimo poſt menſe, nimirum ſeceſſus amantior, & commentandi S. Scripturam ſtudio intentus, alteri e Sociis, Luſitano Theologo, Emmanueli Sa, lampada tradidit. Mox ceſſit Franciſco Toleto Cordubenſi: qui apud alios continenter Pontifices Eccleſiaſten egit, ad annum vſque CIↃ.IↃ.XCIV. quo anno, inuita, & repugnante Societate, in Cardinalium Collegium a Clemente VIII. adoptatur: vitaque nuper, & dignitate deceſſit, poſtridie Idus Septemb. anni CIↃ.IↃ.XCVI. Neque hic ſubſtitit Pij erga nos ſtudium: Sociis enim examinandi prouinciam dedit eos, qui Romam frequentes con-

confluunt, & ſacris initiari, vel iam initiati confeſſiones excipiendi fieri ſibi poteſtatem, volunt. Erant ea tempeſtate, (quis credat?) in vltimis Neapolitani regni finibus, haereſis Valdenſium reliquiae, qui Pauperes de Lugduno vocari gaudebant, quod malum vt maturrime tolleretur, e Sociis Chriſtophorum Roderiges, doctorem Theologum, mittit: qui partim diſputando, partim monendo, ad bonas eos partes, melioremque mentem traduxit: captos comitate hominis, & pietate, vt poenam, Pontificia poteſtate irrogatam, libenter ſuſceperint. Exploratum iam tum erat, Societati finem eſſe propoſitum, gentes a fide alienas, & haereticos, ad ſanam mentem pro virili reuocare. Si qua forte rurſum tempeſtas exorta in Socios eſſet, ſtatim aduolare Pius ſolitus, & opem ferre; Principibus Chriſtianis Socios commendare, rogare, obteſtari, precibus, miniſq; agere. Vt in ſeditione Auenione excitata, ſtatim exſtinxit incendium. Huius ſtudij ſpecimen erit diploma vnum in multis, ad Colonienſem Epiſcopum. Praeterea Mendicantium in numero eſſe Socios pronunciauit; immuneſque ſimiliter eſſe, & haberi voluit: dato ea de re, quod exſtat, diplomate, quincto Pontificatus anno CIↃ. IↃ.

 LXXI.

LXXI. Nonis Iuliis: vtque tuti ab injuria in Prouinciis Socij viuerent, permiſit Patronum ſibi, quem Conſeruatorem vocant, cum res poſtularet, bona ſua venia, deligere ipſi ſumma auctoritate poſſent. Quod beneficium Gregorius XIII. immatura morte extincto Pio, inſequenti anno Sociis libens datis tabulis conceſſit. Non defuere tamen, vt fit, qui dicerent, Pio propoſitum, Societatis inſtitutum commutare, ſimul & veſtitum. Qui rumor cum latius vagaretur, FRANCISCVS pro Societatis honore diligenter excubans, animiq; pendens, Franciſci Patieci Cardinalis, & Burgenſium Archiepiſcopi opera, Pium rumoris in vulgus ſparſi certiorem facit. Ille vero tantum abfuit, vt id cogitarit, vt nuncio illo tanquam aduerſa re perturbatus, in haec ipſa verba clamans eruperit: *Abſit a nobis hoc peccatum. Video enim complacitum eſſe* DEO *in his famulis ſuis, inſtitutoque viuendi, quo fructum referunt Eccleſiae. Dum iidem erunt, qui hactenus, inſtitutumque religioſe ſeruabunt, nemo illis, qui ſapiet, moleſtus erit, negociumque faceſſet.*

CAPVT V.

Peſtilenti lue Romae graſſante quae geſſerit.

INEVNTE aeſtate anni CIↃ.IↃ.LXVI. Romae multi peſtilentiae lue exſtincti,

vt &

vt & morbi contagio ſerperet latius. Corruptis enim aquis ea vrbis regione, quae Flaminia olim via, nunc Populi dicitur, quod ſtagnarent, ſordibuſque plenae, & putrefactae ſubterraneam puteorum frigidam corrumperent, qui hauſerant, labem, praeſentemque mortem ſenſerunt. Tot paſſim in ea Vrbis regione ſtrages, vt taetro odore, quem afflabant cadauera, inficerent alios prius, quam opem implorarent. Exſtincti incolarũ plerique Myſteriorum viatico non inſtructi. FRANCISCVS ſimul detrimentum cognouit, Socios miſit, qui vicatim aegrotos inuiſerent. Hic opinione maiorem ſtragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus, binos ſtatim Socios ad Pontificem legat. Hic magnam vim pecuniae in eleemoſynam aegrotorum inopiae ſubleuandae liberaliter erogauit: cuius etiam, tali Pontifice digna, audita vox: *Ea tempora eſſe, vt & calices auratos, Cruciſque ſigna argentea oppignerari vellet, quo* CHRISTI *membrorum inopiam ſubleuaret.* Eius etiam mandato Socij Senatum, populumque Romanum adeunt: ne difficili tempore deeſſent, rogant. Auditi, & vero perlibenter, factumque eſt in eorum ſententiam Senatus conſultum: Panis, caro, vinum gratuito aegrotis egenis e publico

daretur. Aedilibus itém mandant, ſtipem ex omnibus Vrbis regionibus corrogarent. Nobilibus e ſuo corpore duodecim viris negocium datum, vna cum Sociis aegrotos quotidie inuiſerent. Igitur Socij aegrotantium numero per vicos exploratò, Vrbem in quindecim regiones diſtribuunt: ſingulis officinas medicamentarias,& penu attribuunt. Ipſi bini ſingulis in regionibus cum medico aegrotos adeunt, miniſtrant animi, corporiſque alimenta, nihil vt egentibus, ad valetudinem quod pertineret, deeſſe paterentur. Nec minor animis curandis diligentia adhibita,ne qua in malis conſolatio deeſſet. Sacris itaque procuratis, erratiſque confeſſis, panis Angelorum migrantibus porrigebatur. Iudicabat enim FRANCISCVS, quantum animus corpori, & aeterna caducis antecellunt,tanto maiorem curam ſacris adhibendam. Gratum id omne Societatis officium Pio, Senatui, populoque Romano accidit, vt & biennio poſt ingraueſcente morbo, non perinde tamen periculoſo, idem Pius; multò poſt etiam Gregorius XIII. Pontifex,Sociis iterum aegrotorum curam mandarit, FRANCISCO Borgia nuper exſtincto.

CAPVT VI.

Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus. Nouem Socij in Florida inſula necati.

IN Orientis Indiam pridem Socij complures penetrarant; in Occidentis vero ad eam diem nemo. Igitur FRANCISCVS portam illic aperiri, Euangeliique lucem, & veritatem incultis illis gentibus noſtrorum opera inferri, ex quo familiam ducere coeperat, vehementer exoptabat. Miſſi primum Chriſti anno CIↃ. IↃ. LXVI. Di- *1566.* dacus Lopez, & Laurentius Gomes ſacerdotes. Ludouicus item Ruiz, & Alfonſus Simonis, in Fortunatas inſulas, quae Canariae hodie appellantur: vbi meridiani circuli extremum Coſmographi olim collocarunt. Ceterum enim terrarum orbem, nuper Hiſpanorum nauigationibus repertum, qua ſol oritur, atque occidit, veteres ignorarunt: exiſtere tamen, & eſſe poſſe, Plato de Atlantidum inſula loquens, & Seneca Tragicus, aliique diuinarunt. Hos igitur, quos nominaui, comites addiderat FRANCISCVS Bartholomaeo Tores, Canarienſium Epiſcopo, homini ſingulari & pietate, & doctrina. Illius enim de Trinitate Commentarij valde probantur. Docebat hic inſulanos Catecheſim vna cum

Plato in Timaeo, & in Critia. Seneca in Medea act. 2.

Sociis, luſtrabatq; dioeceſim pedibus ambulans, boni nullum officium Paſtoris praetermittens. Eo ipſo tempore Philippus Rex Catholicus, datis ad FRANCISCVM litteris, pro bona Societatis exiſtimatione, quattuor & viginti in Occidentis Indiam mitti rogat: victui & cultui corporis in itinere nihil defuturum, gratumque id DEO, ſibi, & incolis fore. Vt tam honeſta, piaque poſtulanti Regi ſatisfaceret FRANCISCVS, miſit primo electos e multis Socios: Petrum Martines, ex agro Turolio regni Aragonij, Ioannem item Rogerium ſacerdotes, Franciſcum Villaregium. Hi A.D. V. Kal. Sextil. eo ipſo anno Hiſpalenſi portu conſcendentes, Floridam inſulam viij. Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Martines claſſe exſiliens, terram ſimul attigit, vt DEI verbum, Euangeliumque praedicaret, interiit, ictus caput pertica ab incolis, qui tum in littore agitabant, aduentum Europaeorũ prohibituri: mox ſemiuiuum in mare proijciunt. Nimirum pro ſingulari in DEVM pietatis ſtudio hunc fructum retulit, vt quod pridem optarat, fidei teſtis, vita decederet. Qui caſus tantum abeſt, vt ceteros in Europa Socios ab expeditione deterruerit, vt etiam incitarit magis, quod pro Chriſto mortem oppetere, & ipſi pari

ſtudio

ſtudio exoptarent. Igitur ſecundo poſt anno CIↃ.IↃ.LXVIII. alia miſſio Sociorum 1568.
in eas ipſas oras inſtituta, quibus praefecit FRANCISCVS Ioannem Baptiſtam Seguram, quo ſe Ioanni Rogerio ſacerdoti, qui ſuperſtes adhuc eſſet, eiuſque ſodali Villaregio coniungeret: qui Hauanam portum occupantes, in Floridam poſt penetrarant. Erat tum forte in comitatu Cacicha quidam (ſic enim Florida in inſula principem virum appellare ſolent) quem Praefectus Petrus Menendes claſſe in Hiſpaniam adduxerat. Hic fidei Chriſtianae rudimentis Catechumenus iam imbutus, & ſalutari baptiſmi lauacro tinctus, Ludouici nomen acceperat. Credebant fore, vt gentis ſuae, morumque gnarus, ſimul & linguae callens, commode Socios deduceret, viamque muniret: ſed contra euenit. Baptiſta enim Segura ſeptem adhibitis Sociis, Floridam ſaluus tenuit: reliqui in portu ſubſtiterunt, nauibuſque exſcenſione facta, pedibus porro ingreſſi, duce viae Ludouico vſi, ſine militum Hiſpanorum, qui ſe illis vltro comites dabant, praeſidio. Supellectilem ſacris procurandis, libelloſque humeris geſtant. Siluas, ſolaque loca, & paludes, pedibus emenſos, commeatus iam defecerat: herbis itaque, & radi-

radicibus victitabant, cubabant ſub dio: Ludouico interim proditionem animo agitante: cuius tandem patriam attigerunt, procul admodum a mari ſitam, a ſiluestribus hominibus, iiſque nude agentibus, habitatam. Socios ille in pago morari iubet, ſeque exſpectare; dum ſalutatis amicis, redeat. Profectus igitur quinque paſſuum millibus, ad diem dictam rediturum ſe pollicitus, cunctabatur: qui dies cum veniſſet, quattuor item additis, diuturnae morae, & ſolitudinis pertaeſus Baptiſta, ſacerdotem cum fratre ad Ludouicum allegat. Hic ſtructis inſidiis, (incertum, ſiue quia a fide Chriſtiana transfuga deſciuerat, ſeu quia proditionem pridem animo cogitarat) armata omni familia, Socios aggreſſus, incautos ſumma perfidia necat. Poſtridie eius diei vix illuxerat, ceteros Barbarum in modum adoriuntur, & ſilenti nocte, duce Ludouico, interimunt Socios, genibus nixos, precibuſque ad DEVM fuſis, mortem fortiter pro fide oppetentes. Exſpoliant cadauera Barbari: ſacratis veſtibus ſeſe induunt: illudunt, petulanterque inſultant, quaſi rem magnam, contrucidatis inermibus, & non repugnantibus, praeſtitiſſent. Arculam mox tres aperiunt, theſauro inhiantes. Erant hic Biblia ſacra, Miſſarum

officia.

officia, libelli pij, precum orbiculi, imagines, agni caeleſtis effigies, cilicia, & flagella: Religioſorum nimirum arma, quibus & carnem ipſi domant, & Daemonem fugant. CHRISTI item Cruci affixi imaginem continebat, quam ſimul curioſe aſpiciunt, exanimes ceciderunt, humo afflicti, & mortui. Comites qui aderant, inopinata re perterriti, in fugam ſe, terga vertentes, dederunt. Quae quidam certa fide retulit, a ſe oculis conſpecta, Hiſpanus adoleſcens, qui e claſſe Socios comitabatur: ideo non iugulatus, quod ad idola euertēda minime veniſſe, & tenera adhuc aetate cum eſſet, nihil metuendum, ſed in vinculis habendum putarint. Occubuere etiam Baptiſta Segura, Toleto Carpetanorum oriundus, morum probitate FRANCISCO gratioſus; Ludouicus item Quiros, ſacerdotes. His aderant fratres, Gabriel Gomez, Petrus Linares, Sanctius Sauallius, Ioannes Baptiſta Mendes, Chriſtophorus Rotondus: alter item Gabriel de Soliz. Eo ipſo an- 1568.
no, vt ex Indicis litteris didici, ob eandem fidei conſtantiam Franciſcus Lopez interfectus; dum e Cochinenſi Collegio Goam proficiſcitur, a piratis Mauris captus, cum tribus Sociis: quodque raſo vertice viderent, ſacerdotem, quod res erat, diuina-

diuinarunt: ad fidei defectionem ſollicitant: ſic ſaluum fore & incolumem. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miſcent. Ille vero: *Ego ne vt* CHRISTI *caſtra deſeram? non ſinat ille* DEVS, *cui milito. Quoduis potius ſupplicij genus ſubire ſtat ſententia, quàm a Chriſtiana Religione migrem.* Lancea itaque ilia confodiunt: ille ad Beatorum ſedes abiit, feliciter. Alterum e Sociis captiuum abducunt: quid reliquis factum non comperi. Eodem ipſo anno, Socios iterum binos Oranum in Africam FRANCISCVS miſit, Petrum Domenicum, & Hieronymum Mur: vtrumque Valentiae ſuperſtitem vidimus: Comites hi dati fratri germano, Petro Ludouico Borgiae, Magiſtro equitum Monteſanorum, a Philippo Rege miſſo, vt eam Africae oram armis teneret, & militaribus copiis praeeſſet. Socij in hac ſtatione incolis, & militibus ſacra rite procurarunt.

CAPVT VII.

Socij Peru Indiarum prouinciam, & nouam Hiſpaniam ingreßi.

1567. EODEM ipſo anno, qui eſt eius ſeculi ſeptimus, & ſexageſimus; alteris ad FRANCISCVM litteris petit Philippus Rex mitti Socios viginti in Peruanam Indiam,

Indiam, prouinciarum ad Occidentem longe maximam: quam in Sacris litteris Ophir, & Pirum etiam nominari quidam putant, Auri fodinis, & Salomonis Iudaeorum Regis commercio nobilem. Conſcenderent igitur primo quoque tempore, collegiaque aedificarent, & domos, vti certis ſedibus morati, Chriſtianam Religionem propagarent, pueroſque imbuerent optimis & moribus, & diſciplinis. Poſtridie Kal. Nouemb. ſelecti de multis pauci, Luciferi fano (quem Baeticae portum *San Lucar* hodie appellāt) profecti Hieronymus Portillius Sociorum praefectus, Antonius Aluarus, Ludouicus Lopez, & Michael Fontanus ſacerdotes. His additi Didacus Bracamontius, Ioannes Garcias Ianguēſis, Franciſcus Methymnaeus, & Petrus Loberus. Hi primi Socios in eas Peru oras duxerunt, ludoſque ſtudiorum aperuerunt: hodieque docentur ibi de ſuperiore locó artes omnes futuro Theologo neceſſariae: incredibili fructu & inquilinorum Hiſpanorum, qui illic negociantur, & neophytorum, qui CHRISTO iam nomen, ſuſcepto Euangelio, dederunt. Quae res, ſimul Regis Catholici auribus, animoque grata accidit, alteram claſſe miſſionem inſtitui iubet, profectique cum Praetore Franciſco Toleto

Gaſpar Barrerius, & Ben. Arias Montanus.

Toleto ſacerdotes quinque,ſeptemque alij Socij. Anno vero ſecundo, & ſeptuageſimo, vndecimo Kal. Quinctil. in nouam, vt vocant, Hiſpaniam, quae regio nihil ambitu noſtra minor eſt, opulentia ſane maior, primi e Sociis traiecerunt quatuordecim, poſtulante eodem Rege Catholico: quorum eo libentius nomina adſcripſi, quod primi viam munierint, portarintque Euangelium, longe nunc, lateque fuſum in Occidentis Indiam. Sociorum Praefectus Petrus Sanchius, doctor Theologus, qui pridem Complutenſem Academiam rexerat, & publici doctoris perſonam ſuſtinens, valere iuſſis titulis, & commodis, Societati ſe addixerat. Sacerdotes vero Didaci duo Lopez, & Fonſeca: Petri item, Diaz, Concha, Bazan, & Camargus cognomento: reliqui ſacris nondum initiati: Ioannes complures, his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius, & Matillus: Bartholomaeus: item Larioſus, Lupius, Nauarrus, Martinus Gonzales. Haec in Peru Prouincia; nuperque detecto orbe, FRANCISCO Generali Praepoſito praeclare geſta: nec minus in Europa Societatis incrementum fuiſſe, nunc oſtendam.

CAPVT

CAPVT VIII.

Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exſtruitur.

APVD Sarmatas, ſuperſtite etiamnum Iacobo Layne, inchoatum Sociis collegium, ſumptu, & auſpiciis Staniſlai Hoſij, Praeſulis Varmienſis, Bransberga in vrbe, eius dioeceſis, magno prouinciae Pruſſiae, quae ad Polonos attinet, emolumento. Hic Epiſcopus, ob ſingularem cum pietate coniunctam doctrinam, in Cardinalium vrbis Romae Collegium adoptatus, Synodo Tridentinae non interfuit ſolum, ſed & Legatus praefuit. Dimiſſo itaque Concilio, inſequenti anno quarto, & ſexageſimo, ob 1564.
praeclare in Concilio nauatam a Sociis Layne, & Salmerone operam, Societatem acciuit, amplexuſque eſt peramanter. Sigiſmūdus vero, qui tum Poloniae Regnum tenebat, animi dubius erat, quid Societate faceret: qua de ſiniſtros in vulgus rumores ſparſerant, vt ſolent haeretici, in circulis, & conciliabulis; famoſis ad haec libellis. Et vero ita nunc comparatum eſt, vt in aulis Principes verum non audiant, vbi aſſentatorum, & paraſitorum (quos palatij ſorices, tineaſque Licinius Imperator appellabat) plena ſint omnia. Tandem vero

Sex. Aurelius Victor in vita Conſtantini.

L Fran-

Franciſci Comendonis opera (qui Apoſtolicae ſedis Nuncius in Polonia, poſt etiam purpuratis eſt Patribus adſcriptus) Rex metu liberatus eſt, honorifica de Sociis praedicatione: neceſſarios cum rebuſpublicis omnibus, tum iis potiſſimum exſiſtere, quae temporum vitio ſectarum labe, & opinionum monſtris infectae ſint. Catholicos enim confirmant: aduerſarios refellunt: incolarum denique liberis pie, honeſteq; educandis mirifice proſunt: qui cum ciuitatum ſint Seminaria, in eius aetatis inſtitutione poſita videri omnia, ſpemque ſitam conſtituendi optimi ciuitatis ſtatus, &, quod rei caput eſt, Religionis maiorum. His ſermonibus, vt a pio viro profectis, aſſenſus Rex, animoque erectus, & rei diligentius veritate explorata, Vilnenſe Gymnaſium vniuerſum Societati attribuere inſtituit: vt ſectariorum, quae tum peſtis ibi graſſari coeperat, audaciam, ſeditiones, atque tumultus infringeret. Pius IV. Pont. Socios eo mitti, Rege poſtulante, iubet. At Vilnae Palatinus vir quidam, domi nobilis, & potens, ſed Ariana labe aſperſus, arma contra tulit; nec prius depoſuit, quam victus, more maiorum, poenas dedit. Pacis itaque tempus in bellum, ſeceſſionemque vertit, reſque de Vilnenſi

Gymna-

Gymnaſio dilata eſt: cuius in locum Pultouiae, quae Prouinciae Mazouiae regni Poloniae ampla vrbs eſt, nouum Collegium Sociis inſtitutum, bona cum Regis venia, qui regiis comitiis honorifico diplomate, quod in manibus eſt, Societatem ornauit. Anno ſequenti Vilnae Collegium 1565.
inſtitutum: mox & Iaroſlauiae: deinde Poſnauiae. Qua tempeſtate parebant vni Prouinciali Praefecto Auſtriae: qui ſtatis anni temporibus ea collegia luſtrabat: verum quod vaſta ea Regio obiri commode non poſſet, creſcente indies Collegiorum, collegarumq; numero, Poloniae regnum Prouincia facta. Acceſſerat enim Collegium ad ea, quae in Moſcouiae finibus ſita, proxime recenſui, & Rigenſe in Liuonia.

CAPVT IX.

Varia item variis in Prouinciis conſtructa Collegia.

APVD Hiſpanos item Collegium in Baetica Marchenae in oppido excitari coeptum a nobiliſſima matrona Maria Toletana, vxore Ludouici Poncij Leonij, Ducis Arcos. erat eadē ſoror Antonij Cordubae, qui Societati pridem ſe addixerat. Tanto igitur ſtudio hoc agebat, vt euocatos Socios ſuorum commodo colligeret, vt aedificando Collegio mundum etiam

muliebrem omnem venderet; redactamq; pecuniam alendis Sociis aedificioque impenderet. Templum ibi ſatis magnifice conditum, domuſque ampla: in qua, quia multorũ capax, Baeticae prouinciae Conuentus Sociorum tertio quoque anno habitus ſaepenumero eſt: in gratiam Roderici Poncij Leonij, & Tereſae Zunigae coniugium, Ducumque Arcos: qui veluti a maioribus relictam in DEVM pietatem, Socioſque ſtudium, cum ipſa haereditate adiiſſe videntur. Hoc ipſo tempore Toleti Carpetanorum, Sociorum coetus, e Collegij iure, in domus profeſſae formam
1567. tranſiit. Proximo anno Pintiae Vaccaeorum ex Collegio, temploque S. Antonij, domus item Profeſſorum Sociorum conſtituta: Collegis ad D. Stephani portam migrantibus, quod antea Ambroſij Collegium dictũ, coemptis aedibus beneficentia nobilis matronae Maioris Biueroae. An-
1568. no poſt ſecuto, in Carpetanis, Carauaccae in oppido Michael Reynus, vir opibus clarus, pro ſingulari in Socios ſtudio, bona omnia teſtamento legauit Collegio Sociis exaedificando: hoc addito elogio modeſtiae pleno: *Si quis tantundem adderet, & auctius opus faceret, fundatoris ſe nomen, iuſque ei conce-*
1569. *dere.* In ea ipſa regione, anno inſequenti
Segurae

Segurae montium, hodie *De la ſierra* indigenae vocant, Chriſtophorus Rodericus Moya, duabus virginibus Catherina Diaz, & Franciſca Auiles, ex ſe natis conſentientibus, ſua item liberaliter Sociis aſſignauit: eo potiſſimum conſilio, vt Collegio exſtructo, ea ora ſatis inculta, litteris coleretur ſimul & moribus. Et haec quidem tunc in Hiſpania geſta accepimus.

In Gallia conditum Auenione Collegium: quae eius regni vrbs eſt Pontificia. Anno quincto, & ſexageſimo, Virodunum 1565.
Socij in Collegium, tanquam in coloniam, primum miſſi; euocante eius vrbis Epiſcopo, e familia Praemonſtratenſi. Camberienſe item Collegium inchoatum: quae vrbs metropolis eſt Allobrogũ. In Auſtria Prouincia iacta tum fundamenta Collegij Olomucenſis, in Morauia regione, ſumptibus Doctoris Guilielmi, qui Praeſul eam tenebat. Anno proximo Spiram Nemetum 1566.
Rhenana in prouincia, quam tunc Hieronymus Natalis obibat, euocati primum Socij beneuolentia, & amore nobilis, inſigniſque Collegij Canonicorum: in primis auctoritate pij, ac nobilis viri Andreae ab Oberſtein, Eccleſiae Cathedralis, vt vocant, Decani. Hic vir ad generis claritatem tanta eſt grauitate, pietate, ac virtute, vt

merito lumen, & exemplũ Eccleſiaſticae diſciplinae dici poſſit. Cumque temporum, ac locorum anguſtiis tam pio deſiderio remora obijceretur, euicit tamen ſententia, vt, quamuis pauci, ac tenuiter, alerentur tamen noſtri. Sed fundata Societas piorum liberalitate nonnihil creuit, tantumque ſua opera domi, foriſque praeſtitit, quantum ab optimo quoque potuit exſpectari. Neque hic ſtetit honorati illius, ac nobilis Canonicorum Collegij officium. Vrbe enim pellendi Socij cum eſſent eorum opera, qui deprauatarum opinionum aeſtu abrepti in alia omnia diſceſſerunt, interceſſere illi, inprimiſque honorandus, ac nobilis, quem dixi, Decanus, contraque nixi, Maximiliani etiam Caeſaris auctoritate peruicerunt. Quin & membris additis amplificare domum, quo maior indies ſeges ſpiritalibus exercitationibus colligatur, ſtudent. Herbipoli, in ea
1567. ipſa Prouincia, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſeptimo, Fredericus Herbipolitanus Epiſcopus, accitis ex Italia Sociis, vacuum monaſterium Beatae Agnetis attribuit: qualia multa in Germania coenobia, pro dolor, videas. In Turolenſi comitatu biennio poſt, conditum Collegium Halenſe, auſpiciis, & pietate Auguſtarum filia-

filiarum Ferdinandi Caeſaris, Magdalenae, & Helenae e gente Auſtriaca: quae ſe virgines DEO deuouerant; eoque ſe abdiderant, Sociis, tanquam pietatis adminiſtris, viae perhumaniter. Bona item cum venia Subalpini Reguli, Auguſtae Taurinorum, quae metropolis Allobrogum eſt, vir locuples Collegium Sociis aedificat: inchoatum quidem anno CIↃ. IↃ. LXIV. ante quam FRANCISCVS Praepoſitus generalis crearetur; ſed triennio poſt profecti Socij, & in poſſeſſionem legibus miſſi Brixiae item, quae Venetae ditionis vrbs eſt, e paruis principiis magnum breui Societas ſumpſit incrementum. Sacerdos enim Brixienſis domi nobilis, Sociis pridem vſus familiariter, (quibus etiam adſcriptus, vt optabat, fuiſſet, niſi valetudine incommoda vſus foret) communia cum Sociis officia exercere: aures paenitentibus dare, hortari ad pietatem, aegrotos inuiſere, cetera id genus exſequi. Aſſeclas, vt fit, mox reperit ad triginta, qui vni illi reuerenter parebant, nullis tamen Religioſorum hominum votis aſtricti. Res item publica Brixienſis duo iis templa attribuit, D. Antonij alterum, alterum Calera nomine. Verum diſciplinis non ſatis excultis, & idcirco de ſuperiori loco concionari

prohibitis, optimum viſum omnibus, Societati ſe adiungere: bonis etiam Fortunae in commune collatis. FRANCISCVS non inuitus accepit; quin & DEO gratias egit, quod tantam, tamque breui tempore meſſem, iis in locis, quibus maxime opus eſſet, attuliſſet. In ea ipſa prouincia tironum domus Societatis Nouiliariae, Comitum eius ditionis beneficio, a fundamentis eo ipſo
1569. nono, & ſexageſimo anno excitata.

CAPVT X.

Socij vndequadraginta in Braſiliam Indiae proficiſcentes ab haereticis interempti.

NEC vero Collegiis duntaxat propagata Societas, nec Europae finibus circumſcripta; in Indiam iterum profecta eſt, & loca illa ſolitudine vaſta, barbarie, & immanitate inculta, fuſo ſanguine irrigauit. Vt enim recens planta agris infixa, aqua rigari ſolet ab agricolis, donec altas egerit radices, tum ventos contra, atque tempeſtates immota conſiſtit; ſic & naſcentem DEVS Eccleſiam martyrum ſanguine, admirandiſque operibus fouit, dum adoleſceret; vt corroborata aduerſus tyrannorum vim, haereticorumque inſidias, duraret. Scitum illud Tertulliani, Martyrum ſanguinem ſemen eſſe Chriſtiano-

rum.

rum. *Plures*, inquit, *efficimur, quoties metimur a vobis. Semen eſt ſanguis Chriſtianorum.* Euentus id verum eſſe noſtra tempeſtate declarauit, cum Socij in vltimas vſque Indiarum terras Euangelium intulere. Accipite nunc breui vndequadraginta Sociorum necem, dum in Braſiliam, fidei propagandae, quae Occidentis Indiae pars eſt ampla, & potens, proficiſcuntur. Miſerat FRANCISCVS Portu Calenſi eam in oram Ignatium Azeuedum Luſitanum, vt genere, ſic & pietate inſignem: vt Sociorum illic obiret Collegia, quaeque opus eſſent, amplificando regno CHRISTI, & Euangelicae praedicationi, diligenter inſpiceret. Qua in re fidem, induſtriamque facile omnibus probauit: cuius vt ratio FRANCISCO, tanquam Societatis capiti, conſtaret, Romam verſus proficiſcitur. Hic ſegetem quidem magnam eſſe bene narrat, & ad meſſem albam, operarios vero paucos. Igitur FRANCISCVS iubet prouinciae illius praefectum eo redire, & ex Hiſpania comites colligere, ac traijcere in Indiam, qui ſe ſponte offerrent. Permiſſum item tirones aliquot Societatis candidatos, qui ad eam ſe expeditionem vltro darent, in Societatem tranſcriberet, ſecumque duceret. Compertum enim adoleſcentes pietati ad-

Apologetico extremo.

dictos, linguis perdiſcendis aptiores: caeli item, ſolique genio, & alimentis melius aſſueſcere. Collectis igitur ad vndeſeptuaginta Sociis, tribus eos nauibus diuiſit, quod vna omnes ſimul vehi, incommodum videretur. Quattuor ſupra quadraginta ſecum Ignatius praetoriae impoſuit. Alteram Petrus Dias ſacerdos cum aliquot Sociis conſcendit: tertiam item reliqui. Claſſi, ſeptem onerariis nauibus inſtructae, praeerat Ludouicus Vaſconcelus, nobilis Luſitanus, manu promptus, & ſtrenuus, cum imperio in Braſiliam miſſus: laetus vehementer tot, tantorumque Sociorum contubernio. Illic enim quiete, non ſecus atque in Collegiis, & amice agitabant. Domeſticas pietatis exercitationes, orandi, ſeipſos excutiendi, & legendi religioſe ſeruabant: ad nauales Socios, nautaſque, & milites, is quoque fructus redundauit. Informati enim ad pietatem: ſiniſtris verbis abſtinere iuſſi ſunt: libri item impudici, & otioſae fabulae manibus excuſſae; pro his pij libelli repoſiti, & piaculares orbiculi, & Agni caeleſtis effigies. Ventum tandem eſt in Materiam Inſulá. Hic praetoria nauis, quam Ignatius conſcenderat, ab aliis deflexit, Palmamque in Inſulam, vnam e Fortunatis, cucurrit. Diſceſſuros

primum

primum ad ſe Ignatius Socios vocat, auguratuſque, quod euenit, fore; vt in haereticorum Piratarum manus inciderent, optionem omnibus dedit, vt ſi quis ex eo numero mortem pro CHRISTO oppetere detrectaret, in Materia Inſula maneret. Qui conſtantes perdurarent, Sacramentis Eccleſiae muniti, ſeſe morti compararent. Quattuor dumtaxat ceſſerunt metu, non ſatis ad mortem parati. Quadraginta confeſſione rite expiati, ſumptoque pane caeleſti, peruigilio Principum Apoſtolorum, miniſtrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorumque reliquias, Roma allatas, diuiſit, hilares conſcendunt: amplexi inter ſe alios, qui cum Petro Dias altera naui vehebantur: quaſi praeſagientes fore, vt poſtremum inter ſe complecterentur. Fortunatis iam inſulis digreſſis, vnus, & frequens de martyrio ſermo erat, vt eam mortem votis exoptaſſe viderentur: vt hoc tanquam celeumate prouecti Socij, non procul Palmenſi portu conſpecti quinque piratici myoparones, quos Iacobus Soria nobilis pirata ductabat: qui Caluiniana labe aſperſus, in Catholicos infeſtiſſimo odio incurrebat. Roſtrata ſtatim inuectus accurrit, armata probe omni genere tormentorum aeneorum. Ignatius

vero,

vero, quod animo praeſagiſſet, ſuggerente DEO, verum eſſe mortis periculum comperit. Adhortatus itaque ad pugnam omnes, conſtantiamque vectores, victores fore pollicetur, ſiue morte occumberent ab haereticis trucidati, ſiue vincerent hoſtes. Imaginem itaque B. Virginis Roma allatam ea forma, qua S. Lucas pinxiſſe creditur, manu tenens, ad Socioſque conuerſus, (qui Sanctorum litanias cum lacrymis recitabant, opemque diuinam, mortem oppetere parati, implorabant) ſic forti animo poſtremum appellat. *Hodie omnes, fratres dilectiſſimi, ita mihi cor ſalit, vita migrabimus, diuiniſque in caelo epulis perfruemur cum* CHRISTO, *&* B. VIRGINE, *ceteriſque caelitibus. Praeclarius certe nobiſcum agetur, caeli, quam Braſiliae portum tenentibus. Orationi itaque intenti, ad mortem nos comparemus, quando hunc nobis poſtremũ illuxiſſe diem credo.* Interea praetoriam Luſitanam pirata oppugnatam, non tamen ſuorum ſine ſanguine, inuadit: cognito Ieſuitas (ſic enim noſtros plerique vocant) naui portari, ad vnum omnes contrucidari iubet. *Pereant*, inquit, *pereant Papiſtae, qui falſam Braſiliae doctrinam important.* Quamuis paulo ante ſacerdotibus, & B. Franciſci monachis captis, vitam condonaſſet, (ſic enim Piratae loquuntur, quoties a caede

a caede temperant, quam per vim, nefaſq; graſſando inferre poſſent) Sociis tamen minime pepercit, licet tironibus adhuc pleriſque, & adoleſcentibus. Propius cum acceſſiſſet, vocem intendens: *Praecipitentur*, inquit, *in mare omnes illi Ieſuitae, Papiſtae, hoſtes noſtri acerrimi*. Nec mora: milites duci non diſſimiles, & haeretici, Socios inuadunt, tritis veſtibus exſpoliant, vulnera pugionibus infligunt, iis primum qui raſo vertice ſacerdotes agnoſcerẽtur. Plerique in mare praecipites dati, brachiis manibuſque, ne qua enatandi ſpes eſſet, truncatis. Ignatius, quod animum ſingulis adderet hortando, & vrgendo, in capite vulnus accipit, vt fiſſum diſſiliret. Hic imnotus mortem operiens, tribus confoſſus lanceis vociferando cadit. *Teſtes*, inquit, *appello mortales, & Angelos, me pro fidei Catholicae Romanae profeßione occumbere: a qua ne latum quidem vnguem reſiliendum puto.* Socioſque reſpiciens: *Filioli*, inquit, *mortem ne expaueſcite.* Imaginem Deiparae manibus eripere haeretici fruſtra conati ſunt. Benedictus Caſtrus, imaginem & ipſe CHRISTI de Cruce pendentis, dextera praeferens, tribus glandibus ictus nondum concidit. Igitur ferro punctim, caeſimque confodiunt, & ſemiuiuum naui deturbant. Emmanuelem item Aluarum in facie vulnerant,

nerant, tabulato affigunt, brachia, cruraq; confringunt, oſſa collidunt: vtque lentius, & diuturnius mortis genus eſſet, exſtinctum nolunt. Mox animam agens in maris fluctus praeceps datus. Ceteris ad imaginem genibus flexis, in rabiem acti haeretici, gladiorum capulos capiti Blaſij Riberae illidunt. Quo ex vulnere conſternatus, periit. Petro vero Fonſecae miles os pugione confodit, maxillamque ſoluens interimit. Didacũ Andradam presbyterum, qui Ignatio ſuccenturiatus erat, confeſſionibus aures dantem, Socioſque hortantem, pugionibus confoſſum in pelagus praecipitant: cum diceret: *Pugnemus, Socij, fortiter, ſanguinis prodigi:* CHRISTI *enim ſanguine redempti ſumus.* Haec dum ſtrages fieret, languebant ex morbo, taedioque nauigationis Gregorius Scribanus, & Aluarus Mendez. fallere itaque, & latere potuiſſent aegroti, ſi animo libitum fuiſſet. At occaſionem, palmamque martyrij minime praetermittendam rati, in pedes vltro deſiliunt, iniectaq; veſte ſeminudos ſe, iugulumq; offerunt. Simon a Coſta, quod corporis dignitate, generis quandam nobilitatem prae ſe ferret, archipiratae a militibus oblatus, interrogatuſque a Soria, Ieſuita ne eſſet? quamuis inficiando effugere, & dilabi potuiſſet,

tuiſſet, mori tamen, licet nuper admodum Societati nomen dediſſet, pro Religione maiorum maluit, quam deſertor videri. Indignatus pirata in oculis iugulari, & in mare proijci praecepit. Nouem igitur, & triginta Socij ſic occubuere, feliciter, Idib. Quinct. anni CIƆ. IƆ. LXX. Singulo- 1570.
rum nomina recenſebo. Ignatius Azeuerus Prouinciae praefectus, Didacus Andrada, Antonius Suarez, Benedictus Caſtrus, Ioannes Ferdinandus Olyſſiponenſis, Franciſcus Aluarus Couillius, Dominicus Ferdinandes, Emmanuel Aluarus, Ioannes Mayorga Aragonius, Alfonſus Vaena Toletanus, Gonzalus Henricus Diaconus, Ioannes Ferdinandus Bracarenſis, Alexius Delgadus, Ludouicus Correa Eborenſis, Emmanuel Rodericus Alcorchetius, Simon Lopez, Emmanuel Ferdinandes, Aluarus Mendez, Petrus Munnos, Franciſcus Magalunius, Nicolaus Dinyus Brigantinus, Gaſpar Aluarus, Blaſius Ribera Bracarenſis, Antonius Ferdinandus Montis Maioris, Emmanuel Pachecus, Petrus Pontaureus, Simon a Coſta, Andreas Gonſaluus Vianius, Amatus Vaſquius, Didacus Perez Miſceus, Ioannes Baëza, Marcus Caldera, Antonius Correa Portuenſis, Ferdinandus Sanches Caſtellanus, Gregorius

Scriba-

Scribanus Logrunenſis, Franciſcus Perez Godoi Torrichius, Ioannes Zaureus Toletanus, Ioannes S. Martini Illeſcanus, Stephanus Zuraire Cantaber: qui ſimplicitate morum, & candore ſingulari cum eſſet, Placentia Hiſpaniae digreſſurus, ſacerdoti noſtro: *Laeto*, inquit, *proficiſcor animo, certus de martyrio.* Interrogatuſque, vnde tam conſtanter id aſſereret: a DEO, qui ipſa Veritas eſt, reuelatum ſibi reſpondit. Vnus Ioannes Sanchius periculum ſic euaſit. Dum vectores a Sociis pirata ſeparat, & manus cuiuſque, veſteſque contemplatur, hunc vt pannoſum, manibuſq; calloſis intuitus: *Tune*, inquit, *coquus es Ieſuitarum?* Affirmauit ille nihil perterritus: tamen quod iuuenis admodum eſſet, breuiorique veſte incederet, & ſibi coquendo vſui fore putarent, lanienae eripitur: delatuſque cum illis in Aquitaniam: mox in fugam ſe domum verſus dedit: DEO nimirum ita iubente, vt maiore fide, tanquam oculatus teſtis, rem geſtam referret: quamquam non defuere & alij, qui fuga elapſi, eadem enarrarunt. Verum ne integro quadraginta Sociorum numero vnus deeſſet, DEI benignitate, veluti Felici olim Martyri Adauctus quidam, qui in Ioannis Sanchij locum ſuffectus, eiuſdem paene nomẽ induit, Sanctus

In Martyrol. 30. Auguſti.

Ioannes

Ioannes vulgo appellatus, claſſis Luſitaniae Praefecti cognatus. Hic Sociis adſcriptus non erat ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer: quare ab illius latere nunquam diſceſſit, Socios in omnibus piis exercitationibus imitatus, cum orando, tum meditando aſſidue. Hic ad caedem ſimiliter deſtinatus, nihil tergiuerſatus, emori maluit, quam vt ſalutis aeternae opportunitatem amiſiſſe videretur. Iugulatus itaque, & in mare deturbatus. Sic & quadraginta Martyribus, Sebaſte, ſub Imp. Licinio, quos Baſilius, eiuſque frater Nyſſenus Gregorius, diſertis ſermonibus laudarunt, acceſſit vnus ſatellitum, cuſtodiae adhibitus: ne quadraginta coronis in caelo ſpectatis vna deeſſet. Vectores hic omnes Soria liberos abire permiſit, exſpoliaſſe contentus: in Socios vero ſaeuiit, non exſpolians ſolum, verum etiam innocentes trucidans: quod & a puero haereticam immanitatem imbibiſſet. Ingenium enim Sectariorum eſt, eorum praeſertim, qui ſe Caluinianos, & Puritanos iactant, vt in pios omnes Catholicos graſſentur. *9 Martij.*

CAPVT XI.

Duodecim rurſum Socij ab haereticis iugulati.

NEC ceteri huius nauigationis Socij a caede, periculiſq; immunes fuerunt: qui Petrum Diaz ſacerdotem ſecuti, Materia in inſula remanſerant. Omitto taedia longae nauigationis, quindecim amplius menſium, atque pericula: de exitu agamus. Ad inſulas maris Atlantici delati Badouentum, hinc ad S. Dominicum, mox Cubam, variis, foediſque iactati tempeſtatibus, ad Tertiam inſulam tandem appellunt. Hic iactis anchoris, quatuordecim Socij, qui Petro Diaz commiſſi fuerant, conſcenderunt praetoriam Ludouici Vaſconceli. Is ceteras naues exarmatas relinquere coactus, vt male compactas, rimaſque agentes, quod plerique aut fuga dilapſi eſſent vectores, aut morte obita deſiderarentur, vnam inſtruxit, oramque ſoluit Tercera, in Braſiliam verſus, poſtridie Nonas Se-
1571. ptemb. anno CIↃ. IↃ. LXXI. Octiduum fere ventis ex voto ſpirantibus, longiuſque prouectis, apparent vela myoparonum quinque. Ex his quattuor Gallus ducebat Ioannes Cadouilius, haeretica perfidia, & animo in Socios, pioſque omnes, Iacobo Soria nihilo inferior. Vna Britanni piratae

erant. Ludouicus, vt erat nauigandi peritus, cognito, id quod erat, periclitari omnes, ad pugnam hortatur: ſignoque dato claſſicum cani, arma expediri iubet, & in verba ſua ſacramento adigit: vt ſe quiſque, Fidem, Religionemque maiorum, armis ab haereticorum incurſu tueatur. Socij quoque blandis verbis ſuadent, ſi feliciter in hoſtem pugnare vellent, cum DEO prius in gratiam rite confeſſi redirent, a quo auxilium ſperare iuberentur. Primus Ludouicus paruit, mox Nauarchus, ceterique ordine milites: datumque tempus ſui colligendi. Nox enim, & tenebrae pugnam impediebant. Poſtridie eius diei vix dum illuxerat, praetoriam grauiter myoparonibus oppugnant, cinguntque obſidione. Obſiſtunt fortiter Luſitani, glandes mittunt; globos, & lapides in hoſtem iaciunt, manus conſerunt, vi geritur res: vt multo ſanguine ſteterit victoria, interemptis aliquot piratis. Coruis tandem nauem comprehenſam conſcendunt, captamque inuadunt. Ludouicus fortiſſimi Ducis functus officio, qua hortando, qua pugnando, binis plumbeis glandibus ictus, vulneribuſque cominus confoſſus, concidit. Irrumpunt hoſtes magna vi: ignotum exuunt, praecipitantque in mare. Reliqui vectores, ho-

ſtium potiti ſunt. Mox cellam ingreſſi, Franciſcum Caſtrium, ſacerdotem, qui Nauarcho e vulnere animam agenti aderat, aureſque confitenti dabat, repertum, multis ferri ictibus confodiunt, rabie agitati: quod Paenitentiae Sacramentum infeſto animo excordes oderint. Petrum item Diaz iiſdem occupatum officiis, qui ad Caſtrium collegam laborantem aduolarat, cum Gaſpare Goezio admodum adoleſcente, qui a ſenis latere non diſcedebat, immaniter iugulant. Vndecim, qui reſtiterant, Socij, inter ſe hortari, animoſque addere, ad fortiter pro CHRISTI nomine, & orthodoxa fide occumbendum. Rapti igitur pugnis, vulneribus, & contumeliis affecti innumeris, tandem vinctis poſt terga manibus, cellulae incluſi, addita etiam militum cuſtodia. Michaelem Aragonium, quod accepto ſecundum brachium vulnere, dum vincula nectuntur arctius, ingemuiſſet, apprehenſum, vna cum Franciſco Paulo, qui latus claudebat, in altum deturbant. Nouem ſuperſtites noctem in vinculis agunt, eorumque aures flagellant interim contumeliis, blaſphemiiſq; in DEVM, eiuſque ſponſam Eccleſiam. Luceſcebat iam, primaeque preces haereticorum in aurora fuſae, vt morti Socios addicerent,
tanquam

tanquam ſuos, vt pleno ore pronunciabant, hoſtes Ieſuitas. Igitur indicta cauſſa, lataque mortis ſententia, antennis primum ſuſpendere conſtituerant: poſt, auaritia ducti, quod magnam auri vim e Luſitania portari, templis in Braſilia aedificandis, putarent, cunctandum rati: vbi nihil repertum, hiantes, ac praedae ſpe decepti, immani, & pluſquam barbara crudelitate innoxios pulſant, calcibus petunt, pedibus humi conculcant: canes adhaec, latrones, Papiſtas, DEIque hoſtes nominant. Socij vero, ſicut oues ad lanienam ducti, ne verbum quidem contra hiſcere, ſed patienter ferre. In altum tandem praecipitantur. Duo natandi ignari, fluctibus ilico mergũtur; quinque natandi periti inuicem adhortantes, iuuanteſque, aliquandiu durarunt. illa tandem oratione ad DEVM fuſa, *Tibi ſoli peccaui*, tres fundum petierunt. Didacus vero Ferdinandus, ſcapha piſcatoria adnatando exceptus, naufragium euaſit. Sebaſtianus Lopez, & ipſe conſpecto in obſcura nocte lumine, nauigium acceſſit, ſed fruſtra fuit: verbis contumelioſis ab haereticis acceptus, & in malam rem abire iuſſus; vt ſunt haereticorum ingenia: receptus alia tandem nauicula, hominis paullo humanioris, & angulo, veſteque tectus. *Pſal. 50.*

 Hi rem,

Hi rem, vti geſta eſt, oculis inſpectam narrarunt, periculis defuncti. Nomina vero duodecim Sociorum ex Annalibus recenſebo. Sacerdotes quidem duo gregem ducebant: Petrus Diaz, & Franciſcus Caſtrus. Fratres vero, Alfonſus Ferdinandus, Gaſpar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diaz, alter Ferdinandus Aluarus, Michael Aragonius, Franciſcus Paulus, Petrus Ferdinandus, & Didacus Gondiſaluus. Neque hic furor ſubſtitit, atque immanitas. Nam & in DEVM, Diuoſque impij, non contenti Socios feris obieciſſe, monſtriſque marinis, reliquias etiam omnes Sanctorum, & imagines, cereaſque Agni caeleſtis effigies, & piaculares orbiculos in fluctus ſpargunt, atque diſſeminant: quibus adminiculis Socij barbaras illas, & incultas Braſiliae gentes, delinire, & ad CHRISTVM allicere cupiebant. Quorum exceſſum idcirco retuli copioſius, cum vt conſolationi mors ſit piorum, & exemplum ſuperſtitibus exſtet: tum vt fidem maiorum hodieque etiam ſanguine, qui clamat ad DEVM, vt ſanguis Abel, ſtabiliri, quiſquis haec leget, vel audiet, intelligat. Interim FRANCISCVS, vt vnde digreſſi ſumus, eodem reuertamur, accepto hoc triſti nuncio, mortem Sociorum

gratu-

gratulatus, qui fortiter, conſtanterque occubuiſſent; Indorum vicem miſeratus eſt, qui talibus verbi miniſtris, haereticorum opera, ac beneficio, priuati eſſent. Sanguinem itaque fuſum DEO acceptum libens referre, veneranſque precari, eundem ſibi, ceteriſque Sociis animum, mentemq; daret. Felices etiam ſaepenumero appellauit, qui bona, caput, omnia denique CHRISTO impendentes, hinc emigraſſent, vitaeque miſerae calamitates effugiſſent, feliciter.

CAPVT XII.

Collegia Societatis paßim aedificata.

ET hi quidem Socij ſanguine viam ſibi ad immortalitatem munierunt: eorum caedes adeo alios non deterruit, vt plures etiam in dies Socij id ipſum votis expeterent. Nec Sociorum duntaxat numerus creuit, ſed & Collegiorum magna eo ipſo tempore facta acceſſio eſt. Nos ordine pleraque, locorum & temporum, quoad eius fieri poteſt, habita ratione referemus. Igitur apud Luſitanos, vt ab vltimis terrae finibus auſpicemur, Reges illi ſingulari in Societatem ſtudio, & beneuolentia, (quam & recens ortam munifice complexi ſunt, & e patrio ſolo, Indiarum in remotas re-

giones tranſtulerunt) inſulis Materiae, & Tertiae Collegia Sociorum, magno inſulanorum commodo, excitarunt. Optabant enim pij Reges non tam ſuum, quam CHRISTI Regnum proferre: ſuoſque, depulſis iam errorum tenebris, Chriſtianae Religionis praeceptis imbui, vnaque cum nutricis lacte imbibere pietatem. Anno
1570. itaque opinor CIↃ. IↃ. LXX. in Materiam Rector cum Sociis aliquot conſcendit Emmanuel Sequeyra. Angram vero, quae metropolis eſt vnius inſularum Tertiae, primus proficiſcitur Ludouicus Vaſconcelus. Rex e publico ſtipendium alendis Sociis, quod ſatis eſſet, aſſignauit.

Eo ipſo tempore in Baetica Collegium Baëzanum his ortum principiis. Eluira Auila, matrona nobilis, teſtamento ſua legauit alendis Sociis. His acceſſit, Collegij S. Iacobi, a Compoſtellano diuerſi, reditus, quod a Didaco Carillo Caruacalio non ſatis fundatum, non habitabatur. Patronorum itaque voluntate, vt vltima teſtatoris rata voluntas eſſet, Pontifex ſupplici libello rogatus, Societati attribuit. In Toletana Prouincia per idem tempus Huetenſe Collegium habitari coeptum, triennio quidem ante inchoatum: quo anno Stephanus Ortiſius, Sacerdos diues, patriique commodi

in pri-

in primis ſtudioſus, moriens ſua, Sociorum alimento, incolarum beneficio, reliquerat. Apud Siculos item Calataierone (id oppidum inſulae vmbilicum tenet, opulentia clarum, & frugum meſſe) Socij acciti domicilium habere coeperunt, & ex aerario ali, fructum animarum tanquam manipulos relaturi. Redeo in Hiſpaniam; in Caſtellana prouincia, Legionenſe Collegium inſtituit, dotauitque Ioannes Sancti Aemiliani cognomento, eius vrbis Epiſcopus, ſingulari vir & caſtimonia, & vitae auſteritate. Propoſitum enim Praeſuli innocentiſſimo, ex Tridentinae Synodi iuſſu, egenos alumnos ad Sacerdotij dignitatem informare, qui iam natu grandiores, in Domini vinea colenda, laboris in partem venirent. Quae ſpes eum non fefellit. Dici enim vix poteſt quanto ſtudio, ſopita illis locis ingenia, exſtinctoſque igniculos, Socij docendo, & concionando, excitarint. Malacitanum Collegium Baeticae Prouinciae, eo ipſo anno coeptum, liberalitate Franciſci Blanci, Epiſcopi: Hic olim Oritanus Epiſcopus, Montis regalis Collegium Sociorum Prouinciae Caſtellanae, alimentis auxerat: nec his contentus fuit. Archiepiſcopus enim creatus Compoſtellanus, Sociis ibidem domum ſua pecunia

exaedificauit: Socioſque qui Salmanticae in ſacra ſtudia incumberent, liberaliter fouit. Vetus nimirum Sociorum patronus, ex quo Tridentino e Concilio in Hiſpaniam Epiſcopus reuertit. Villagarzienſis domus Tirones Socios informat, perficit veteranos. Hanc nobilis, vereque generoſa matrona Magdalena Vlloa, a fundamentis ingenti ſumptu aedificandam curauit: partim auctoritatem ſecuta coniugis morientis, Ludouici Quixadae, qui Praeſes Indici Senatus, dum vixit, fuit, & a conſiliis intimis Philippo Regi Catholico, eiuſque oppidi dominus: partim vt incolarum liberos optimis diſciplinis, Sociorum opera, moribuſque imbueret. Id quidem vltimum Collegium FRANCISCVS in Hiſpanica profectione, qua de infra dicetur commodius, admiſit, probauitque. Illa vero matrona, ſummo pietatis ſtudio, alterum Ouetenſe Collegium Sociis exſtrui iuſſit: eo ſolum conſilio, quod omnem illam Aſturum regionem cultura, litteriſque indigere audiuiſſet. FRANCISCVS in ea ipſa Hiſpanica legatione, anno, qui fuit ei vltimus, CIↃ.IↃ. & LXXII. in Gallia, Burdigalenſe Collegium ciuitatis ſumptibus exſtrui permiſit, Socioſque miſſurum ſe recepit. Alterum item Niuernenſe, bene-

ficio

ficio coeptum Ludouici Gonzagae, eius ditionis Reguli. Ea tempeſtate in Lotharingia Collegium Muſſipontanum inſtitutum, liberalitate Caroli Lotharingi, Cardinalis ampliſſimi, hominis ſumma prudentia, antiqua fide, egregia doctrina, prope ſingulari eloquentia excellentis: quibus artibus egregie Catholicam fidem ſemper defendit: omnique adeo familiae Lotharingicae, & Guiſiae, laus ea propria, ac paene ſingularis, (ſanguinis enim prodigi ſemper exſtiterunt) vt orbi teſtatum reliquerunt. Multum ſane viderat prudens ille vir, Gymnaſium hoc, tanquam molem, murumque obijci oportere, haereticorum audaciae, atque tumultibus. In Germania, Rhenana in Prouincia, Fuldenſe inchoatum Collegium Societati Abbatis, Principiſque Imperij Balthaſaris ſumptu aedificatum. In Polonia quoque tum Poſnanienſe ab vrbis Antiſtite inſtitutum. In Auſtria Prouincia, Brunae, quae in Morauia ſita vrbs eſt, tironibus Sociis e publico domus data. In Italia vero, in Prouincia Inſubrum, altera tironum domus Aronae attributa a Carolo Borromeo, Cardinali ſanctiſſimae vitae, qui & Mediolanenſis Collegij auctor exſtitit: quod quidem domicilium, cum ad ſancti Fidelis aedem

ſacram

ſacram eſſet, vertit in domum Profeſſorum Sociorum. Collegiumq; inde, Breranum in templum tranſiit. Humiliatorum olim ea ſedes fuerat; quam Religionem Pius V. ea fere tempeſtate exſtinxerat, Sociorumque vſui attribuit: hodieque poſſidetur magna ciuium voluntate ſimul & fructu. Et haec quidem triennio condita a FRANCISCO Collegia memoria repeto, niſi forte, vt ſunt res humanae, quaedam nos fugerunt.

CAPVT XIII.

Summo ſe magiſtratu abdicare conatur FRANCISCVS.

HIS fere occupatus, magno Eccleſiae commodo, & Societatis, FRANCISCVS tenebatur: tamen, qua erat animi demiſſione, atque modeſtia, cum ceteris ſatisfaceret omnibus, ſibi ipſi nunquam: magiſtratu abire, ſeque abdicare decreuit: ſperans fore, vt ſi eadem alter poteſtate polleret, maiores Sociis fructus adferret. Tum ſe annis feſſum, labore fractum, & morbis variis obnoxium. Onus ſibi ad haec grauius in dies magis, magiſque impendere, & in tanta Collegiorum Societatis acceſſione auctum iri laborem. Moleſtum & illud, negociis ſe quaſi immerſum quotidie

emer-

emergere non poſſe, ac veluti Euripi aeſtu abripi, variaſque in partes diſtrahi: quo fieret, vt orationi ſacrae, in his temporis anguſtiis, operam dare commode non poſſet: qua vna mentis exercitatione, diuinoq; alloquio, nihil eſſet illi aut antiquius, aut iucundius. Memoria repetebat, qui eundem magiſtratum antea geſſiſſent, Ignatium, atque Laynem, idem olim tentaſſe. Ignatium etiam optionem alterius Praepoſiti Generalis creandi Sociis dediſſe. *Illi,* inquit, *praeſtantiſsimi viri, tot, tantiſque dotibus a* DEO *ornati, vitae innocentia, & ſanctitate praeſtantes, cum leuius adhuc munus hoc eſſet, adminiſtrandae Societatis, (quorum tamen ne vmbram quidem conſequi, etſi maxime coner, poſſum) idem tentarunt: itaque & mihi longe illis inferiori, hoc praeſertim tempore, quo nimium quantum hic labor excreuit, forſitan ex voto ſuccedet, quod opto.* His fere rationibus in eam ſententiam ingreſſus FRANCISCVS, re diu multumque deliberata, DEOque ſacrificiis, & orationibus conſulto, Patres, qui aſſiſtere in deliberationibus ſolerent, conuocat: quid cogitaſſet, fixumque haberet, aperit. *Propoſitum eſt,* inquit, *Societatis conuentum indicere, de nouo generali Praepoſito deligendo: ſenex enim iam, feſſaque aetate, & infirmo corpore, laboribus item fractus, rebus gerēdis publicis non ſatis idoneus*

videor:

videor:neque puto hoc a me diutius ferri onus poſſe, magnum, ſane, & graue. Vel Romana negocia ſatis ſint, quibus obeundis ſuccumbam. Quod ſi ſanctiſſimis viris, Ignatio, & Layni, quibus cum ego nullo modo conferendus, idipſum attentare licuit; quanto aequius mihi concedi, quem corporis iam, animique vires deficiunt. Rem igitur arduam, aequa lance expenſam, DEOque authori commendatam, quod vertat bene, nunc etiam vobis, Patres, proponere libuit. Qua in re vt auctores ſitis, etiam, atque etiam oro. Quo fiet, vt iam defeſſis nobis, integer ſuccedat, qui & velit, & poſſit communem Societatis rem tractare. Erit ſane id e re Sociorum omnium, & per mihi gratum, ad DEIque maiorem gloriam. Equidem tempus colligendi mei, affecta hac aetate, iure poſtulo, vt morti, quae veſtigiis imminet noſtris, liber a curis, atque negociis, rectius me comparem. Sic ille. Patres contra ſermonem refutare: hac de re, quae Societati fraudi eſſet, ſilere iubent: ſtudium quidem laudant colligendi ſui, re tamen exequi velle, id damnant; nec DEO, hominibuſque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dediſſet, quoſque iuuiſſet plurimum, magno Societatis incremento. Hi vero adminiſtrandi etiam formam, rationemque, illius, quem elegiſſent praepoſitum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferrent, & obſeruarent. De orationis ſtudio, & ad mor-
tem

tem praeparatione, ſic haberet, plus illi meriti acceſſurum, ſi DEVM orans, plurimorum etiam commodis inuigilaret, quam ſi in vnam precationem priuatus incumberet. Mortem ad haec recte factis, pluriſque bene de aliis merendo officiis, tutius exſpectari. Et vero Imperatoris iniuſſu, militi de ſtatione decedere non licere: DEO itaque pareret. Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem, & Laynen optaſſe idem potius, quam ſperaſſe. Neutrum itaque conuentum Sociis publicum ea cauſa indixiſſe. Perſuaſum enim illis, damno id Societati fore, & ſumptui: denique quod peterent, non impetraturos. Idem denunciare nunc ſeſe illi: animo itaque ſecuro eſſe iubent, nunquam ipſum effecturum, vt quorum in illum vnum tot vota conſpirarunt, iidem magiſtratu eundē abire ſinant: pergeret porro conſtanter, vt adhuc, rectum clauum tenere. His rationibus, quod fruſtra obniti ſe animaduerteret, in praeſens acquieuit.

CAPVT XIV.

Profectio in Hiſpaniam, Galliamque Pÿ Quinti Pont. iuſſu ſuſcepta.

DVM curis ſolui petit FRANCISCVS, non modo excutere iugum non potuit;

tuit; ſed etiam pondus ſuſcepit nihilo leuius, certe grauiſſimum. Iuſſus enim eſt a Pontifice Pio V. comitem ſe dare Alexandrino Cardinali, agnato, in Hiſpaniam, Galliamque ad Reges legationem obeunti. Selimus enim Turcarum Imp. Venetis ea tempeſtate bello indicto, Cypri regnum arcta claſſium obſidione cinxerat; expugnataque vi metropoli Famauguſta, & Nicoſia, quarum illa *Salamine*, vel *Tamaſſus* veterum putatur, Venetorum duces contra fidem datam, vſitata ei genti barbarie, contrucidarat: quod fortiter ſe, remque publicam armis defendiſſent. His victoriis hoſtis, vt fit, elatus, Europae inhiare, iuguliſq; omnium imminere videbatur. Terror ſane omnes peruaſerat. Pontifex, vt vere parens, & aduigilans gregi Paſtor, Venetorum precibus adductus, ad opem laboranti reipub Chriſtianae ferendam animum appulit. Quare in foedera concordiae Reges, atque dynaſtas Europae vocandos cenſuit: ne quid Reſpub. detrimenti caperet. Legatum itaque Alexandrinum Cardinalem, vna cum FRANCISCO Borgia, qui conſiliorum particeps eſſet, quod & prudentia polleret, Regeſque affari, animoſque tractare noſſet, quam maturrime miſit in Hiſpaniam, vt Philippum Regem Catholicum,

licum, Gallorum Regem Carolum Nonum, Venetae, Pontificiaeque claſſi, belli foedere ſociarent: quo coniunctis copiis, perpetuum, immanemque Chriſtiani nominis hoſtem Turcam arcere, atque repellere, & a vi prohibere poſſent. Omnes enim ſeruituti Chriſtianos addixiſſe inſolens victor dicebatur. Foedus (vt paullulum via deflectam) non ita multo poſt ictum, conductae copiae, & inſtructa claſſis eſt. Imperator dictus Ioannes Auſtriacus, qui & regiae tum claſſi in Italia praeerat. Pugnatum eſt Non. Octob. ad Echinadas inſulas, & Naupactum, ad ſinus Corinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio: vbi Antonium cum Cleopatra Auguſtus ſuperauit. Turca ad internecionem caeſus, paucis fuga dilapſis triremibus, vt mare etiam ſanguine tinctum ruberet. In hanc ipſam belli naualis expeditionem, Socios complures Pontifex miſit, quibus praefuit Chriſtophorus Rodericus, doctor Theologus. Hi praeclaram in tempore naualibus ſociis, militibuſque operam nauarunt, qua hortando, qua aegrotos conſolando. Collectis iam, & iter ingreſſuris, illud admirandum accidit. Cum Pij pedes oſculantes, benedictionem poſtularent, ſic appellauit: *Ite, & redite felices. Ioanni Auſtriaco, ſummo claſſis*

 impera-

imperatori, laetum hunc meis verbis portate nuncium. Macte animi, magne iuuenis: & fortiter in hoſtem pugnare, manuſq; conſerere ne dubites, neue cunctando ducte's bellum, & bene gerendae rei occaſionem omittas. Cauere volo, abſit libido a claſsiariis, & in aleam ludendi cupiditas. Pugnandum eſt Duce, atque auſpice CHRISTO. *Sic te victorem videam,* DEI *exercituum benignitate.* Reſpondit optimi Pontificis vaticinationi euentus. Parta, non ſine ſanguine, victoria eſt, victrixque claſſis ouans rediit, hoſtium ſpoliis, in ipſo hoſtilis maris ſinu detractis, ditior. Signa adempta domum relata, templorum tholis appenſa, hodieque ſpectantur. Sed hactenus digreſſi, ad noſtrum inſtitutum reuertamur. FRANCISCVM Pius accitum, amice compellat: ſe opera illius vti Reip. commodo velle. Poſſet ne integra valetudine in Hiſpaniam iter habere? Vnum illum comitem Alexandrino Cardinali deſtinaſſe; vt Legatum re, conſilioque iuuaret. Dein, quae cum Regibus Galliae, Hiſpaniae, & Luſitaniae agi cupiat, ordine exponit: beneque proficiſcenti voce, crucisq; ſigno precatus, ex A.D. quinct. Kalend. Quinctil. dimittit. Sextil. vero exeunte Hiſpaniam ſalui attigerunt, anno
1571. CIƆ. IƆ. LXXI. Ad Legatum in Gothalania, Regis Philippi nomine, ſalutandi gratia,

gratia, miſſus Ferdinandus Borgia, FRANCISCI filius, regiaſque patri haſce litteras obtulit: *Ferdinandum Borgiam ad Legatum Pontificis miſſurus, faciendum putaui, vt ad te quoque litteras darem: quibus certior fieres, tuas mihi redditas, poſtridie Kal. Quinctiles datas. De duodecim Sociis in nouam Indiarum Hiſpaniam ad diſſeminandum Euangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Laetus & ille mihi nuncius accidit, qui ſaluum te veniſſe in Hiſpaniam attulit, & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus a me referet, quem ad te etiam allegaui, cum ſalute, quam & abs te exſpecto. Ex D. Laurentij aede* A. D. IIX. *Kal. Septemb.* CIↃ. IↃ. LXXI. Eodem fere argumento, paulo tamen copioſius, alteras dedit Didacus Spinoſa, Epiſcopus Seguntinus, Conſilij Regij Praeſes, & Quaeſitorum fidei princeps, Regi tum Catholico in paucis carus, acceptuſque. Barcinone Valentiam profectis, occurrit Carolus Borgia, Gandiae Dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc proxime ſecutus Franciſcus Borgia nepos, Valentinae nobilitatis flore ſtipatus. Genibus vterque accidens, ad Legatum a parente miſſus eſt: a quo ſolemni more benedictionem accepere. Veteres ad haec familiae clientes, domini memores, incredibili gaudio poſt tot annos aſpiciebant.

Ille vero paucis Sociis, quos itineris comites habuit, ſalutantium turba digreſſus, & pompam declinans, furtim ſe ſubduxit, Valentiamque clam ingreſſus in Collegium Sociorum ſe recepit. Patriarcha mox Ioannes Ribera Archiepiſcopus Valentinus, honoris gratia, FRANCISCVM inuiſit, & licet quatriduum tantùm ibi morari per negocia liceret, templi tamen ſuggeſtum vt aſcenderet, ad populumque verba faceret, rogat. Mos gerendus erat honeſta petenti, quamuis colligendi ſui tempus non haberet. Huc tantus hominum concurſus fuit, tanquam ad Panegyrim, & ad inuſitatum ſpectaculum, Ducem verbi DEI Eccleſiaſten agere. Aegre ſane ad pulpitum perrumpere potuit: & incredibile, quanto ſtudio in patrio ſolo auditus fuerit; vt & Gandia ad illum audiendum, videndumq; frequentes confluxerint. Madritum verſus profectus, paululum via deflectens, Villaregienſe Societatis Tirocinium adiit. Hic laete expectateque acceptus a Sociis, a Collegij item auctoribus, Ioanne Silua, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza coniuge; vtroſque alloquiis, piiſque ſermonibus delectauit. Madritum Carpetanorum vbi ventum eſt, Legato Rex honorifice obuiam de more

proceſ-

proceſſit: FRANCISCVM etiam humaniter complexus, & vt conſiliorum ſocium Legato additum, libenter audiuit, omnibuſque deliberationibus adhibuit. Re tota mox facile ex animi ſententia geſta: Regi enim vere Catholico, rem per ſe neceſſariam, vt illa tempora erant, perſuadere difficile non fuit. Priuſquam Luſitaniam verſus diſcederet FRANCISCVS, Regi Catholico, per Marchionem Dianij, generum ſuum, dono miſit Crucis CHRISTI fragmentum: addita hac epiſtola. *Mitto ad te, magne Rex, muneri particulam illius Crucis, de qua* DEI *filius, redimendo generi humano, pependit. Reliquiarum haec praecipua auguſtiſsimo templo digna viſa, quod nunc aedificandum curas* DEO *Opt. Max, eiuſque Martyri fortiſsimo Laurentio. Deinde ad ſubleuandos Crucis labores, quos fers quotidie, tot regnis adminiſtrandis. Equidem peccator magni loco beneficij duxero, ſi me ſacerdotum, miniſtrorumque tuorum aliquo eſſe in numero patiaris, deprecantem quotidie* DEVM *pro tua incolumitate. Sic ille quam diutiſsime ſupereſſe te velit Reip Chriſtianae, vt tandem caeli beatitudine, vita, laboribuſque defunctus perfruaris.* Mirifica Rex laetitia perfuſus, & cum oſculo Crucem veneratus, ſua manu gratias FRANCISCO egit. *Reddidit mihi gener tuus, Marchio Dianij, Crucis Dominicae particulam. Quam vero*

 libenter

libenter acceperim, noli quaerere: cum per ſe: quid enim ligno illo pretioſius? tum quia ipſe, ſi quis mortalium, maxime indigeo Crucis praeſidio, vt recte mones. Denique quia abs te profectum munus eſt, cuius in manibus maiores fructus referret; in meis haud ſcio quid futurum ſit. Faxit ille DEVS, *Crucis vt meritis non indignus videar. Tametſi non dubito, te cum Sociis omnibus, pro ſalute Regia quotidie, vt ſcribis, ſacris operatum, deprecari eum, qui Cruci affixus nos redemit a tyrannide mortis aeternae, tamen vt idem conſtanter agas, iterum, atque iterum rogo: idque eo frequentius, quo magis neceſſarias mihi, Reip. adminiſtrandae, piorum preces cognoris. Salue, & Vale.*

Tabulis vero actuariorum, & tabellionum teſtificatione, oſtenſum erat, verum id eſſe Crucis Dominicae lignum: Rex tamen FRANCISCVM ſubſcribere iuſſit, idem ſibi videri: cuius teſtimonium inſtar eſſet omnium teſtium. In aula regia, tot, tamque frequentes Principum ſalutationes fuere, vt ne reſpirare quidem integrum eſſet. Prouinciarum item Societatis Praefecti quamprimum aduolarunt: vt in commune conſulerent, & de re Societatis publica agerent: quos, dum, temporis anguſtiae patiebantur, audiuit, hilareſque dimiſit. Collegia vero, qua iter haberet, libenter inuiſit, vt Socios praeſens

ſens conſolaretur, animoſque diuinis ſermonibus reficeret: hortareturque ad reliquum vitae curriculum conficiendum, donec e carceribus ad calcem peruentum eſſet, feliciter.

CAPVT XV.

In Luſitaniam, poſt in Galliam proficiſcitur.

HINC in Luſitaniam magnis itineribus, rei gerundae gratia, Legatus contendit. Occurrit in finibus, a Rege miſſus Theodoſij Ducis Brigantini frater Conſtantinus: qui in Orientis Indiae regnis regia auctoritate Praetor fuerat: nobilis iuxta ac pius, ſingularique in Socios, quae propria eius familiae laus eſt, beneuolentia. Sebaſtianus Rex ad Oceani littus Legato obuiam proceſſit, Dynaſtis omnibus ſtipatus, & equitibus, quo nimirũ ſtudio Pontificis Legatos accipere maiores ſoliti erant. FRANCISCVM quoque comiter habuit: Catherina item auia illius, & Henricus regni Princeps Cardinalis. Hic expoſita legatione publica, priuata quaedam FRANCISCVS negocia, Pontificis, & Philippi Regis mandato geſſit, ad exitumque perduxit. Madritum mox reuertuntur: paucoſque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenaeos properant, ſtipante, Regis iuſſu,

Ferdinando Borgia, FRANCISCI filio: vt qui gratulatum aduentum regia voce venerat, idem etiam diſcedentes proſequeretur. In regni limite Vale poſtremum dicturus, parentis manibus, facta re diuina, panem Angelorum edit: quod enim donum a patre maius mortali in vita accipere filius potuit? Verbis deinde, lacrymiſque appellat. DEVM, *fili mi, time, & ama: in quo ſunt omnia. Virtutem amplectere; & vitia, vt colubri faciem, fugito. Diuino honori potiſsimum conſulito: cedant huic inanes mundi ſpes, atque deliciae.* Galliam mox ingreſſis, non perinde tutum, quietumque iter oblatum. Militaribus copiis plena Aquitania, factionibus haereticorum, qui arma Regem contra ferrent. Cernebant hic inuiti, vt lacrymas non tenerent, templa diruta, altaria profanata, coenobia ſolo aequata: faciem denique Reipub. deformatam. Catholicos ab haereticis vi oppreſſos, vel patrio ſolo exactos audiebant. Vt vno verbo dicam, ardebat regnum olim florentiſſimum flamma bellorum ciuilium. Spectanti haec FRANCISCO, animoq; quotidie verſanti, eo maiori in dies dolori erant, quo magis zelo domus Domini ardebat. Et quia, vt a ſapientiſſimis hominibus traditum accepimus, animus aeger, corpus quoque; & contra, corpus animum

Galenus ſingulari lib.

animum afficere ſolet: morbo tentari coepit FRANCISCVS, cui incommodo acceſſit & alterum: re enim diuina facta in templo ſemiruto, ventus languidum corpus vrgebat, cetera debilitatum longinqui itineris taedio: cum non ſatis firma pridem valetudine vteretur. Delati tandem aliquando, ineunte verno ieiuniorum tempore, Bleſum, vbi Carolum eius nominis nonum, Regem Gallorum, Legatus reperit, & matrem Catherinam Mediceam. Vterque etiam FRANCISCVM humaniter accepit, libenterque audiuit, hortantem ſumma animi contentione, vt ſi regnum, olim florentiſſimum, cum eſſet idem & Chriſtianiſſimum, ſaluum vellent, pro Catholica Religione omni ope ac viribus niterentur: cuius comes eſſet Pietas in DEVM, & Regum obedientia. Recens itaque exortas opiniones, tanquam incendium, ſtatim exſtinguerent. Alia id genus addidit, quae eodem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos ſe pro virili polliciti: orare interim, DEVM precetur FRANCISCVS, vt inteſtinum bellum, caeleſtis irae ſignum, a regno depellat. Rebus geſtis, domum in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt poſtridie Kal. Februar. feſto Purificationis die, qui B. VIRGINI

ſacer eſt, & a Graecis Hypopante appellatur. Sacris itaque procurandis templum ingreſſis, parietibus, tectoque nudum apparet, & aram duntaxat lapideam ſupereſſe. Miſſae vero ſacrificio carere FRANCISCVS nolebat. Hic graſſante vento, laeſum eſt infirmum per ſe corpus: vtque tempeſtas frigida erat, frigore corripitur. Mox ardenti febri ad languorem datus: & animus aſſiduo moerore eſt victus, moleſte ferens DEI cultum, ſponſamque Eccleſiam neglectam iacere. Secum enim identidem Regij illud Vatis repetebat: DEVS,
Pſal. 78. *venerunt Gentes in haereditatem tuam: polluerunt templum ſanctum tuum.* Et cum Elia Propheta
3. Reg. 19. querimoniam inſtituit. *Domine, reliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio.* Hanc ipſam auitae Fidei calamitatem decennio ante praedixerat FRANCISCVS, datis litteris ad Petrum Ribadeneyram, Societatis presbyterum, de Gallis iam tum turbantibus, reſque nouas molientibus.

CAPVT XVI.

Morbus FRANCISCI, *& iter Romam verſus.*

MORBO correptus, cum pedibus inſiſtere FRANCISCVS non poſſet, in Allobrogum fines propere delatus, in Ioan-

Ioannis Morani oppido, vi morbi oppreſſus, haeſit diutius. Regulus Allobrogum medicum ſtatim cum aulicis allegauit, qui laboranti adeſſent, Auguſtamque Taurinorum aegrotum deportarent. Difficile id eo anni tempore fuit, quod Cottiarum alpium aſperitas, vulgo *mons Cenīſius,* ſuperanda eſſet; effectum tamen. Hic omni pietatis officio habitus, vt prae verecundia, impetrare a ſe ipſe non poſſet, quin, nulla habita aegritudinis ratione, quamprimū euolare vellet. Miſſionem itaque flagitauit, extorſitque ab inuitis, & repugnantibus. Vectus ſecundo Padi flumine, nauigio Ducis ſumptibus inſtructo. Lectulo affixus, rem diuinam quotidie audiebat, paneq; caeleſti paſcebatur. Octauus iam dies abierat, eodem flumine Ferrarienſium fines attigit. Hic Alfonſus Eſtenſis, Ferrarienſium Dux, eueſtigio omnia, quae opus viderētur, ſubmiſit. In vrbem hinc delatus, vi morbi coactus, qui nihil remitteret, creſceret etiam magis, magiſque, ſubſtitit inuitus: dieſque complures moratus, omni officiorum, comitatiſque genere acceptus domi eſt: vt parentis loco ducere FRANCISCVM viderentur. Nec tantum pharmaca vndique conquiſita, publice ad omnia Diuorum templa etiam vota concipi Dux iubet, ſupplica-

plicationeſque pro ſalute FRANCISCI indicit. Pie haec omnia, & officioſe: cum quia ſanguinis vinculo coniũctus erat: tum opinione ſanctitatis. Euolare & hinc quamprimum, tanti impatiens officij, ſatagebat, conſtanterque Romam portari poſtulabat: ceſſit tamen Ducis precibus, & medicorum, Sociorumq; conſiliis. Mortem animo praeſagiens, Ducem, Sociosque obnixius rogat iterum, Romam quamprimum deferendũ curarent, vt in Vrbe Sancta, Profeſſorumque Sociorum domo, vbi maiores ſuos, Ignatium atque Laynem, exſpiraſſe ſciret, vita decederet. Victi tandem FRANCISCI precibus & ipſi ceſſerunt, praeſertim cum & de ſalute medici deſperarent. Igitur lectulo impoſitum, lectica Romam verſus geſtant. Illinc Lauretanã in aedem ſacram infertur: ſic enim moribundus poſtularat, vt Virgini Deiparae abeuntem animam commendaret, cuius viſceribus DEI filius carnem induens in hanc vitam prodiiſſet. Mox crebra agitatione Romam feſtinans, noctes, dieſque lecticae incluſus; tandem vbi Vrbem ſe Romam ingreſſum cognouit, tendens in caelum manus, & oculos, laetus exclamat: *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine.* Laetus, vitam ſibi in Apoſtolicae ſedis obſequio, & legatione amiſſam.

CAPVT

CAPVT XVII.
FRANCISCI *obitus.*

PIVS V. Pont. Legationis auctor, & foederis, vita prius abierat, quam domum FRANCISCVS reuertiſſet; ſedemq; Apoſtolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, poſt Gregorius XIII. eſt dictus. Quo factum, vt multa Pij conſilia, de quibus cum Rege Catholico, Regiſque miniſtris conuenerat, infecta permanſerint. Acceſſit & illud incommodi, FRANCISCVM, ad deſperationem medicorum laborantem, Romam veniſſe, paene depoſitum, animamque agentem. Vix enim biduum Romae fuerat, cum animam exhalauit. Optabat ille quidem, rei geſtae in Legatione rationem Gregorio reddere; ſed is Tiburi erat, duodeuiceſimo ab Vrbe lapide. Ludouicum itaque Mendozium, Societatis presbyterum, ad Pontificem FRANCISCVS mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque anteactae vitae veniam ſupplex poſtularet. Ille vero ac libenter indulſit, & ex theſauris Eccleſiae liberaliter: hoc addito elogio, miſerari ſe Eccleſiae Catholicae vicem. Magnam enim morte FRANCISCI iacturam facere, quae tali, tantoque miniſtro orba-

orbaretur. Cardinales aliquot,& Regum, Principumq; Legati ſalutatum officij gratia, gratulatumque de aduentu acceſſerant. At modeſte ille: intempeſtiuum nunc videri. Darent itaque hanc veniam. Vni enim DEO, vitae, mortiſque arbitro, dandam eſſe operam. Sacramentis Eccleſiae omnibus rite munitus, dum oleo ſacro, de more, migraturus inungitur, Litaniaeque recitantur, ad ſingula ipſe reſpondit pietate ſingulari. Patres a conſiliis aſſiſtere ſoliti, illud poſtremum rogare, vnum e corpore Societatis, qui vices, interregni tempore, digne ſuſtineret, ex animi ſententia pronunciaret. Is renuit: quod neutrum eorum qui anteceſſerant, Ignatium, & Laynem, morti vicinum nominare voluiſſe meminiſſet. Mox quietis auidus, orationi ſe dedit, ac meditationi: ductiſque imo e pectore ſuſpiriis, ſpiritum DEO reddidit, pridie Kal. Octob. qui dies B. Hieronymo an-
1572. niuerſario ritu ſacer eſt; anno CIↃ. IↃ. LXXII. paullo ante tertiam noctis vigiliam: annos natus cum eſſet duos fere, & ſexaginta. Conditus eſt in aede ſacra veteri domus Profeſſorum: compoſitus cum Patribus, qui eadem dignitate anteceſſerant. Magna ſane, multaque exſtant merita FRANCISCI in Societatem, ſiue priuatus

adhuc,

adhuc, ſiue cũ imperio ageret. In Hiſpania enim, patrio ſolo, ſimul atque abdicatis bonis omnibus, & honoribus, Societati ſeſe addixit, incredibile dictu eſt, quem de ſe virtutis odorem, pietatiſque ſolidae effuderit, aliiſque afflarit. Exinde enim Societas ibi cognoſci magis coepit, adeoque amari, vt certatim principes, Societatis ſacerdotes euocandos, excitandaque Collegia curarint. Septem vero annis, quibus commiſſae illi ab Ignatio Hiſpaniae Prouinciae omnes, & Orientis Indiarũ, plurima Collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus, auctorque exſtitit. Cum vero Generalis familiam duxit, in Atlantici maris remotas inſulas, Materiam, Tertiamque; in Peru item, nouamque Hiſpaniam Indiarum, Socios primus tanquam in coloniam miſit. Ex his etiam, magno poſt addito Collegiorum numero, locis adeo vaſtis, duae Prouinciae factae. Hinc igitur apparet, ſi recte rationem ſubducas, Ignatium ad Superos migrantem, duodecim Societatis Prouincias conſtitutas reliquiſſe: qui magiſtratum proxime excepit, Laynem, quinque adiectas ſtabiliuiſſe: duas denique FRANCISCVM addidiſſe: vt vndeuiginti in vniuerſum Prouincias viderit.

CAPVT. XIIX.

Corporis forma, & mores.

ELEGANS in eo forma, corporiſque dignitas imperio digna. Statura procerus erat, facie oblonga, candore ſimul & rubore temperata. Membrorum ei decens habitudo, corpuſque compactum. Frons ampla maieſtatem addebat: naſus item aquilinus, & longus: oculorum orbes grandiores, colore glauco: genae, & labia rubicunda. Adoleſcens obeſo admodum, & craſſo fuit corpore: verum poſt aſſiduis ieiunijs, ciborumque abſtinentia a cena temperans, adeo ſe ipſe macerauit, vt ventris cutem duplicaret, & togae inſtar pellem, quo vellet, referret; vtrem eſſe dixiſſes inanem. Ceterum etſi integris viribus, firmoque corpore eſſet, & ſanguine abundaret, ea ipſa inedia, qua macilentior factus, ventriculum etiam debilitarat, valetudinemque laeſerat. Quod humi proſtratus horas aliquot plerumque oraret, humore hauſto e terra, dentes illi vacillantes exciderunt, oſque laeſum. Inedia etiam cacoſtomachos vixit, dum ſaepe reijceret cibos, & cruditate laboraret, ructus ederet aſſiduos, non ſine dolore ſtomachi, & medicorum admiratione, qui morbi genus

inſo-

inſolitũ ignorarent. Et vero quamuis corporis vires afflixerat nimia ciborum abſtinentia, morum tamen facilitatem, candorem, animique hilaritatem auxerat. Ingenium viuidum quidem illi, ſed maturum, quietumque: mens perſpicax, propere quae vellet, ſuggerebat. Iudicium temperatum: memoria, theſauri inſtar, tenax. Honeſtis iam inde a puero, caſtiſque moribus, vt leues homines fugeret facile, vitaretque paraſitos, & aſſentatores. Sermo illi modicus, & breuis, de neceſſariis tantum. Oderat officioſa verba eorum, qui aliud pectore clauſum, aliud ore promptum gerunt. Si quis illum coram laudaret, ſermonem mature abrumpere, ſed prudenter ſolitus, quaſi aliud agens. Tametſi vero bene de omnibus ſentiret, praedicaretque, paucis tamen arcana credidit: paucioribus diuinitus viſa, ſenſuſque animi, extra eum, qui a confeſſionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo vſu, experimentiſque probaſſet, his fidere ſuetus, & multa indulgere. Falli, quam male de aliis, & inique ſuſpicari; accipere item iniuriam, quam facere malebat. Ingenij bonitate, ſupra mediocritatem litteras eſt adeptus, praeſertim ſacras, quibus, vt par eſt, delectabatur impenſius: partim ſtudio, diligen-

tiaque, partim oratione pia, meditationeque rerum aeternarum.

CAPVT XIX.
De ſcriptis ab eo editis.

SCRIPSIT, Ducis munus etiamnum ſuſtinens, libellos ſex ad pietatem excolendam: non infrugiferos iis, qui ad perfectae vitae metam contenderent: qui Latine in vulgus editi, Alphonſo Deca, Compluti Societatis Theologo, interprete, circunferuntur. Singula nunc recenſebo. Primum Concio eſt habita in illud Lucae Cap. XIX. *Vt appropinquauit* IESVS, *videns ciuitatem, fleuit ſuper illam.* Speculum item operum Chriſtiani hominis. Collyrium ſpirituale: quo docet ſe quemque noſſe oportere. Dehinc eſt Praeparatio ad Euchariſtiam digne ſumendam: item Spiritus exercitationes, ad ſui cognitionem. Sextus eſt, Hymni illius decantati Explanatio, *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Haec tantum edita, pro legitimis ſcriptor agnouit. Commentatus tamen eſt, non inficior, & alia quaedam; ſed rudia, & impolita cum eſſent, lucem nondum aſpexerunt: excepto libello de *Euangelica praedicatione, ſeu de Eccleſiaſtae officio.* In his erant de perfectionibus animae Chriſti a conceptu,

ad vlti-

ad vltimum vſque, in Cruce, ſpiritum. Threnorum Hieremiae Explanatio, quam in Pintiana, & Complutenſi Academia dictauit. Meditationes item de morte CHRISTI Saluatoris, in horas diurnas, ac nocturnas diſtributae. Denique Meditationes in Euangelia Aduentus, Quadragenarij ieiunij, Dominicorum, feſtorumq; dierum; profectae ab oratione potius ad DEVM fuſa, quam ex libris acute, & ſubtiliter hauſtae. Quibus, tanquam iaculis diuinis, auditorum mentes, ad bonam frugem reuocando, ſuauiter vulnerabat, vt ad virtutis ſtudium inflammaret, a vitiis deterreret.

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

Societatis Iesv Praepoſiti Generalis ab Ignatio Tertij

LIBER QVARTVS

Andrea Schotto Societatis eiuſdem interprete.

Exemplorum, & Apophthegmatum.

Seneca Epiſt. 6. ad Lucill.

LIBET, FRANCISCI vita ad exitum adducta, virtutū exempla, & ſcite dicta ſeiungere: quod, vt ſapiens ille Stoicus ait, longū ſit iter, praeceptis mores informare; breue vero, & efficax, per Exempla. Cetera vero dicta, factaque praeclare, quae per hiſtoriam ſparſa ſunt, quod ad haec Capita reuocari queant, minime iteranda duxi.

CAPVT I.

Animi demiſſio, atque modeſtia.

AB Humilitate, quae parens cetera- 1.
rum, cuſtoſque virtutum eſt, initium ducam: quod virtus ea CHRISTI propria ſit, & Chriſtianorum. Philoſophi enim veteres, mundique ſapientes, eius ne nomen quidem, ne dum rem ſunt conſecuti: qui tamen in veritatis, virtutumque inueſtigatione ſtudij multum, operaeque poſuerunt: vt magnum aliquid, naturae vi, adepti videantur. Quorum faſtum DEI filius auerſatus, eam virtutem ſummam, verbo, atque exemplo docuit: *Diſcite*, inquit, *a me quia mitis ſum, & humilis corde.* Ea ſane virtus, vt Auguſtinus ait, homines Angelis adiungit; vt contra elationis, ex Angelis Daemonas effecit. Non fugiebant haec FRANCISCVM, quando ſtudioſe in animi ſubmiſſionem incubuit: & quoniam ad Humilitatem viam munire Humiliationem Bernardus aiebat, curabat ſedulo, vt rerum omnium conditarum puderet, pigeretque, vbi ſe ipſe perfecte noſſe coepit. Hinc precationum omnium exordia ducebat: haec fere materia de rebus piis, officiiſque diſſerentis fuit. In hac aſſidue occupatus, incredibiles breui progreſſus fecit.

Matt. 11.

2. Itaque ſimulatque ſe Ducis titulis ſponte abdicauit, ſubſcribere ſua manu litteris coepit: FRANCISCVS *peccator:* teſtatus, credo, quod de ſe ipſe ſentiebat, imitatuſq; Iſidorum, alioſque innocentia vitae claros, quos ſic ſubſcribere ſolitos accepimus. Ignatius tamen, ne ſermonem aliis daret, neue in re inuſitata ſecius loquendi anſam praeberet, abſtinere iuſſit, vt FRANCISCVS, praeterea nihil, ſubſcriberet.

3. Pintiae Sociorum Collegio, rei gerundae, egreſſus, Buſtamantio comite, ſolito triſtior incedere viſus, & cauſſam interrogatus; ab Inferni meditatione ſe tum ſurrexiſſe affirmabat: omneſque videri in ſe, tamquam ab inferis exſiſtentem, intueri, circumfuſoſque irridere, iactis hiſce vocibus: *Hunc ab inferis reducem petamus.* Ex qua quidem a poenarum apud inferos meditatione, illud ſe commodi accipere aiebat, vt CHRISTI amore flagraret ardentius, cuius morte mortis chirographum deletum eſt. In qua, dum vita ſuppetit, acquieſcendum cogitatione iudicabat: ne mortui, iis addicti poenis, vramur; Vatis illud Regij vſurpans: *Deſcendant in infernum viuentes.* *Pſal. 54.*

4. Quo die hebdomadis ſanctioris, CHRISTVM diſcipulorum pedes lauantem Eccleſia recolit, ad tirones verba faciens:

Nullum,

Nullum, inquit, *hodie in mundo locum reperi. Sextum enim iam annum, ad Iudae pedes illum mihi ſingebam; nunc, dum* CHRISTVM *attente conſidero, iis aduolutum, lauare, tergere, & oſculari, nullum mihi, inde expulſo, relictum video locum.*

Pintiam primum ingreſſus, abdicatis iam Ognati in Cantabria titulis, boniſque omnibus, accurrentibus vicatim, viſendi gratia, tamquam ad nouae rei ſpectaculum ciuibus, Buſtamantio comiti ait: *Feram, credo, e cauea emiſſam, belluamque ſpectatum venerunt. Equidem quauis bellua immanior eſſem, ſine ope* DEI, *qui me in religioſam familiam ſuam acciuit.* 5.

Precibus intentus, duas minimum horas quotidie impendebat ſui cognitioni: quaeque legeret, audiret, videret, eo omnia referebat, vt erudirent; demiſſionem, pudoremque ſibi incuterent; DEO frequenter gratias agens, quod ſaepe delinquenti ſibi, ad eam diem peperciſſet: neue deſereret, aut in quae vulgus impingere ſe crimina pateretur, orabat. 6.

Occupato de more in hac ſuae vilitatis meditatione, dum ſe rebus a DEO conditis indignum reputat, ea vox eſt audita: *Pudeat te mei*. Quam vbi Daemonis eſſe comperit: *Recte*, inquit, *mones: vnius ſuperbiae cogitatae vitio ardes, ardebiſque aeternis ignibus;*

Ego vero toties DEVM *offendi, non tamen flammis addictus crucior.*

7. Oraturus ſenſit Daemonis opera turbari cubiculum: quem his dictis abegit. *Nil mirum, te a me ne latum quidem vnguem diſcedere, aut ſugere: pridem enim communi vſi menſa, ciboque ſumus.*

8. In Xenodochio verſans, viſum ab illo ferunt humana ſpecie Cacodaemonem ſuperbe ſic appellantem: *Quid tibi hic negocij? Tantus cum ſis, in hominum faece verſari qui potes?* Retudit faſtum FRANCISCVS: *Equidem miror magis, te tam ſuperbo praeditum ingenio, miſerum me, atque peccatorem appellare dignatum.* Sic ille fumi inſtar euanuit.

9. Oblatus ei Energumenus, a quo Daemonem alij exorciſmo pellere fruſtra tentarant; rogatuſque, vt pro illo DEVM precari, & Marci Euangelium recitare ne recuſaret: cum ad ea verba, *In nomine meo daemonia eijcient,* manus impoſuiſſet, ceſſit ſubito, fugitque Daemon, & laetus ille dimiſſus eſt. Qui aderant ſpectatores, orationi illius acceptum retulerunt. Ille vero, qua erat modeſtia, verecundia ductus: *Quid mirum,* inquit, *ſi Daemon me fugit? Nam & veteri verbo dicitur,* Figulus *figulum. Cumq; aliis ego olim offendiculo fuerim, nil mirum, ſi me ille oderit. Solent enim iiſdem artibus dediti, aemulatione quadam*

dam inter ſe odiſſe. Poſt Methymnae Campi, dum praeſente illo forte res geſta referretur,pudore erubuit, illud addens: *Demus verum eſſe, quod narratis: ecquid mirum, cum ego ſaepenumero Daemoni morem geſſerim, ſemel illum mihi paruiſſe*. Et quamquam depellere faſtum,& inuidiae faſcinum arcere poſſet, ſi ſacri Euangelij verbis eam vim merito tribuiſſet, hic tamen rubore ſuffundi maluit. Nihil ferebat, audiebatq; moleſtius,quam ſe coram laudari, Sanctumque appellari. Rogatus cauſſam, cur ea re adeo angeretur,ſubiecit: *Equidem rationem extremi iudicij, morte obita, valde formido: quae nimium quantum a praepoſteris hominum iudiciis diſcrepat*.

Manus abluenti frater illius Thomas 10.
Borgia officioſius, & ambitu aulico linteum porrigebat. Ille vultu iram prae ſe tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem remiſiſſet, odiſſe ſe teſtatus. Montelano in Collegio, locum illi editiorem imprudenter collocarant: ille quaſi Daemonem cerneret, Crucis ſeſe ſigno muniebat. Defugiebat itaque libenter intempeſtiuas honorum occaſiones;negligi, & ignorari malebat: vt vel eo nomine ſaepe via deceſſerit, ad aliud diuerſorium, incommodo & valetudinis, & itineris, ne honos illi putide, vt fit, haberetur.

11. De ſe demiſſe, abiecteque & ſentire, & praedicare ſemper ſolitus. Facilitate idcirco vſus eſt ſingulari: aliquem e plebe diceres. Porro inuitus praeteriti temporis memoriam, quod tamen ſenum eſt vitium, recolebat. Sin neceſſitas extorqueret, ita ſermonem temperare, vt quiuis non omnino rudis facile intelligeret, nihil ſibi eo nomine placere. Numquam auditum vel excidiſſe illi haec paſſim obuia; *Cum Marchio, Dux, vel Prorex eſſem.* Nobiles viros ita comiter appellabat, vt ſe illis inferiorem, ſuperiorẽ nemine, facile declararet. Hanc enim virtutem didicerat eſſe piorum hominum propriam, vt, quo maior quiſque ſit, eo ſe ſubmiſſius gerat.

12. Olyſſiponẽ ingreſſo Franciſco, Ioannes III. Rex miſerat e domeſticis nobilem, qui eum ſalutaret. Qui cum, *Feſſuſne de via eſſet*, interrogaſſet, iteraretq; identidem *Domini* nomen: FRANCISCVS lepide illi reſpondit: *Feſſus quidẽ de via acceſſi, ſed magis* Domini, *qua me oneras potius, quam honoras, appellatione.*

13. Tribus potiſſimum de cauſſis, Ducis titulum vtilem ſibi fuiſſe praedicabat. Primo, quod mortuorum iam in numero haberetur, vt Religioſi viri ſolent; & Gandienſi in ditione, defunctis Ducibus, anniuerſaria ſacra quotidie peragantur. Deinde cum

cum candidatos aegre in Societatem adoptari animaduerteret, dicere ſolitum accepimus: *Hoc mihi commodi Ducis titulus attulit: ſtatim enim Sociis adſcriptus ſum. Ceteroquin, ecquae (amabo) in me ingenij, doctrineque dotes, quae Societate dignum redderent? DEO itaque, Pontificique ſummo gratiam habeo, qui hunc mihi pontem fecit, viamque muniuit, in ſuam familiam, domumque migrandi.* Denique cum iter faciens aliquo diuertiſſet, remque diuinam, vt ſolebat, quotidie facere vellet, detrectarentq; Parochi, licet Societatis tabulas proferret, Socio vrbane in aurem inſuſurrat: *Nunc per me licet, priſtinos titulos nomines. Ciuili hic iure agendum eſt.*

Ex hoc ipſo fonte moeſtitia fluxit, qua 14.
incredibiliter angebatur, cum in Cardinalium Collegium adſciſcere inuitum vellent, vt libro ſecundo narrare memini. *Lib. 2. cap. 5.*
Certe maiori nemo vmquam ambitionis ſtudio honores expetiuit, quam FRANCISCVS repudiauit: ratus indignum ſe honoribus eſſe, & inopiam Religioni vtiliſſimam. Philippum Regem, iam tum Hiſpanicae iuuentutis Principem, litteris ſupplex rogauit, daret hoc amicitiae, & ſi qua exſtarent officia, ne ſacris iam initiatum, Eccleſiaſtica vmquam dignitate oneraret. Priuatum ſe viuere malle, atque inglorium:

rium: & eo ſe cõſilio titulis abdicaſſe. Nec defugiſſe titulos ſatis habebat, ſui etiam vilitatem, contemptumque ſtudioſe, vt ante dixi, quaerebat. Demiſſionis exempla
Lib.2.c.1. eodem ipſo libro attulimus. Vicatim, ſacculo humeris impoſito, eleemoſynam, ſtipemque corrogaſſe. Pueros, tintinnabulo accitos, Catechiſmo erudire ſolitum. Coquo domi operam dediſſe, menſis miniſtraſſe: pedes ſingulorum & frequenter oſculari conſueuiſſe.

15. Conimbricenſe Gymnaſium ingreſſus, commiſſa iam illi ab Ignatio vniuerſa Hiſpaniae Prouincia Societatis: e Praefecto ſtudiorum, viam, rationemque ſtudioſe quaeſiuit pueros docendi prima Latinae linguae rudimenta: quod hoc munus, vt minus honorificum, & valde laborioſum, ita meriti maioris, obire ſerio vellet. Effectum id Cordubae dediſſet, ni Socij valde repugnaſſent: qui hac ſola arte diſſuadere poterant, quod dicerent, non ſatis eum quidem vel ad hoc munus obeundum idoneum videri, & Societati dedecus allaturum. Deſtitit itaque, ratus vera dicere, alioque animum conuertit.

16. Eborae, ſexta feria aggregatis Sociis, vt, more Patrum antiquorum, Collationes de rebus diuinis haberent, dicturus FRANCISCVS

CISCVS ſententiam, hoc tantum: *Opera*, inquit, *verbis praeſtant*. Aſſurgens itaque omnium ordine pedes humi exoſculatus, Socios ad lacrymas, & admirationẽ excitauit.

Calenſi in Collegio Luſitaniae, quod 17.
Oppidum vulgo *Portum* appellant, oſtiarij *Lib. 2. cap.*
officio, arreptis clauibus, perfunctus, cum *18.*
porcum iugulatum, eleemoſynae vice, obtuliſſent, humeris ſublatum tacitus in ſuperiorem domus partem, per gradus non ſine labore portauit: mirantibus Sociis, facti commendationem ſic eluſit: *Quid mirum*, inquit, *ſi porcum porcus commode tulerit?* Non diſſimile nimirum, quod de Carlomanno Caſini montis Annales referunt. *Ioan. Nauclerus generat. 25. & Hieronym. Platus Lib. 2. de bono Status Religioſi, cap. 26.*
Hic Imperio abdicato, regno Pipino fratri relicto, Romam, Zacharia Pontifice Maximo clauum tenente, veniens, in Caſino monte Benedicti Sodalibus ſe adiunxerat. Oues, Abbatis iuſſu, forte paſcens, claudicantem vnam, quod gregem conſequi non poſſet, humeris ſuſtulit, ſumma cum animi voluptate. Et vero id genus officia, quibus antea deſpicatui ducerentur, religioſis viris perhonorifica ſunt: eoque illuſtriora, quo maiore olim dignitate, ceteris praeſtiterunt.

In eo ipſo Collegio, dum claues oſtij geſtat, quidam Societatis candidatus Hiſpali 18.
adue-

aduenerat, cum bona ſpe fore, vt a FRANCISCO ceteris adſcriberetur, cui tum commiſſa Prouincia erat. Videt FRANCISCVS cubiculum proximum plenum ſordibus: *Age*, inquit, *ne otiemur, purgemus hoc conclaue.* Sumptiſque impigre ſcopis, cum illo pariter cubiculū verrit, ſordes extulit: adeo ſe vincere, atque ſubmittere ſtuduit.

19. Religioſos viros, quoties occurreret, ſalutare, & iiſdem aſſurgere ſolebat: honorifice etiam de illis ſentire, & praedicare. Honorare autem ſe in Monachorum habitu aiebat obſequium, quod CHRISTO, eiuſque Sponſae Eccleſiae praeſtarent: & tamquam diuerſorum quidem ſignorū milites, vnius tamen legionis omnes colebat.

20. Acceperat impoſtorem quendam triremibus addictum, quod ſe FRANCISCVM *Borgiam* ſimulaſſet, iactaſſetque. Mirari ſe dicebat exſtitiſſe adeo excordem, qui peccatoris ſummi perſonam induiſſet. *Si ille*, inquit, *triremibus officium nauat, quod nomen meum ſibi vindicarit; quid me fieri par eſt, qui non inane nomen porto Peccatoris, ſed & criminibus refertus ſum, quae aeternam poenam mereantur?*

21. Occurrenti forte nobiliſſimo dynaſtae Hiſpaniae, querentique vicem illius, quod inops, attrita veſte ambularet, ſeq; ipſe, & valetudinem negligeret, acute reſpondit:

In ſine

In me recipio fore vt mihi caueam. Iter enim dum facio, prodromos duos praemittere ſoleo, tamquam exploratores, & ſtructores, qui hoſpitium, menſamq; adornent. Interrogatus iterũ, quinam eſſent, quod nuſquam apparerent: *Mei,* inquit, *cognitio, & poenarum apud inferos, quas merui, contemplatio. Quo fit, vt quod tandem cumque in diuerſorium deferar, tametſi deſint omnia, in lucro deputem, & tamquam in immerentem collata beneficia interpreter.*

Septimancae (oppidum id hodie *Simancas* incolae nominant) appoſitum illi edulium inteſtinĩs veruecinis, ſemicrudum, maleque conditum. Guſtatum repoſuit: ad haec in aurem Buſtamantius inſuſurrauit. *Si bene coctus cibus eſſet, non reÿceres. Bene habet,* reſpondit. Buſtamantius vero cum item guſtaſſet, edi poſſe negabat. Cui FRANCISCVS, *Quid ſi, Pater, inferorum cibum, quod* DEVS *auertat, guſtares?* 22.

CAPVT II.
Paupertatis ſtudium.

DEMISSI animi ſocius, comeſque Paupertatis amor eſt: quam virtutem, incredibile dictu eſt, quo ſtudio coluerit FRANCISCVS. Inſtar enim boni negociatoris, *inuenta hac pretioſa margarita, dedit omnia ſua, & comparauit eam.* Didicerat, perſuaſumque *Matth. 13.*

ſumque habebat, verum eſſe CHRI-
Matth. 5. STI illud oraculum, pauperes ſpiritu beatos fore.

1. B. Franciſcũ puer, vt nomine, ſic & moribus referre coepit. Propriam, familiae illius inopiam admirabundus adamauit: & ſimul atque ſe Societati votis aſtrinxit, pecuniam exinde non contrectauit: quodque mirere magis in homine adeo opulento, argenti, aurique pretium ignorabat.

Lib. 1. cap. 15. & lib. 2. cap. 13.

2. Enituit iſthaec rebus in omnibus virtus, in victu, cultuque corporis, lecto, cubiculo, ceteriſque: vt in papyro, qua conciones ſuas excipiebat: in foco denique, dum frigus vrgeret, inſtruendo. Calceos nouos induere detrectabat, biennio vix atterens. Caligas item, licet pannoſas, ruptaſque haberet, non mutabat. Montellano in Collegio verſanti, femoralia noua muneri oblata, quae furtim noctu appoſuit lectulo Socius, ſubductis laceris. At Pater experrectus, dolo comperto, vetera repetiit, nouaque reddi domino iuſſit.

3. Stipem cum vicatim mendicus cogeret, panis fruſtula oblata libentius, quam appoſitos panes integros guſtabat. Tot itinera ingreſſus, adduci numquam potuit, vt vel ſindonem mundam, valetudinis gratia, circunferre comitem pateretur, ne quid in

Pauper-

Paupertatis iura peccaſſe videretur. Narrant Socij ſe vidiſſe ſuper ſtramine ſaepenumero cubantem, ſub dio, aut tenui tecto, ventis hac illac ſpirantibus, & frigeſcente maxime caelo: ille tamen eam prae ſe hilaritatem tulit, ſuis vt admirationi eſſet, pudoremque incuteret. Sagó in itinere, aut chlamyde non alia vſus, ſiue hyberni, ſiue aeſtiui temporis hora eſſet, quam pallio quotidiano: quod inuertere, duplicareque ſolebat, ne luto inquinatum deterius fieret. Ocreas pedibus vt induceret, impetrari ab eo non poterat. Petaſum vnum ſatis eſſe aiebat, arcendis caeli iniuriis, ſiue ſol arderet, ſiue imber decideret, ventique flarent. Feſſus, fractuſque de via, & largis imbribus perfuſus, tum demum incredibiliter gaudebat, ſi in hoſpitium delatus eſſet, cui deeſſent, quibus refocillari viatores ſolent, ignis, victuſque corporis.

De lectulo, & conclaui nihil laborabat. 4.
Nullum ibi velum, appendi nedum peripetaſmata patiebatur; quin & ſtoream, ſeu tegetem parieti ad ceruical affigi, moleſte ferebat: id genus commoda fugienda praedicans, quod mortis germanus, ſomnus appellaretur. Sitos vero in ſepulcro, breuis vrna, minimeque ſumptuoſa caperet. Scilicet factum ab illo diligenter, vt CHRI-

STVM duabus his potiſſimum artibus, demiſſionis, atque inopiae, quoad poſſet, imi-
2. Cor. 8. taretur: qui, vt Apoſtolus ait, *Propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt inopia illius nos diuites eſſemus.* Quod eius exemplum aemulati non pauci Societati ſe addixerunt.

5. Quin & in ipſis Societatis exordiis, eodem Inopiae ſtudio imbutus enituit. Anguſte enim habitare exoptabat, qui amplas prius, & magnificas aedes occupaſſet. Eius etiamnũ hodie veſtigia apparent in Ognatenſi aedicula, ab illo fabricata, & tirocinij domo Septimancenſi. Quae quidem virtus eo magis clara, quo plura ille Fortunae bona libens, volenſque abiecerat: quaeque in aliis auaritiae, ſordiumque nomine reprehendi queant, ea laudi FRANCISCO vertebant: cognito, Paupertatis fuiſſe ſemper ſtudioſum: vt in CHRISTI adeo
Lucae 9. inopis, vt quo in loco caput reclinaret non habuerit, veſtigiis pedem viuus, morienſq; poneret.

6. Prandenti Romae apud Catholici Regis Legatum, mimus quidam aretalogus iniecit: *O miſerum te, & inopem* FRANCISCVM, *qui tantis te bonis abdicaris, niſi morte obita, caelo potiaris.* Ad Oratorem FRANCISCVS conuerſus: *Vera,* inquit, *narrat: ſed maiora iam tum, quam reliqui, bona ſum conſecutus.* Animi tranquilli-

quillitatem ſignificans,& illud CHRISTI dictum reſpiciens: *Centuplum accipietis*, &c. *Matth. 8.*

CAPVT III.

Singularis Obedientiae documenta.

EX ea ipſa Humilitatis radice, nata in FRANCISCO virtus eſt obediendi DEO, & homini,quem ille ſibi praefeciſſet. Obedientiam itaque tutum appellabat nauigium,quo tamquam per vitae procellas,portum Religioſi viri capiant,rideantq; tempeſtates, & dies, noctesque ſecuri nauigent. Cum igitur in omnibus CHRISTVM ſibi ad imitandum propoſuiſſet, in conſpectuque eius ambularet,vbi expreſſá illius veſtigia cerneret:tum vero praecipue Obedientiae virtutem in eo mirabatur: qui caeli terraeque cum eſſet Dominus, ſubditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernardus, mori maluit: *Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis.* *Philip. 2.*

Praefectos Societatis vſque eo vereri ſolebat, vt licet poteſtate iam abiiſſent, eodem,quo antea,habito reſpectu,coleret. 2.

Litterae ab Ignatio datae, cum redditae illi in Hiſpania eſſent, flexis genibus precabatur DEVM, vt parendi facultatem largiretur iis,quae mandarentur; & veluti 3.

miſſam caelo vocem interpretabatur, ſeruabatque religioſe.

4. Nec fugit Ignatium, quam prompte, & alacriter iuſſa exſequeretur. Non itaque ſic imperabat: *Haec ita curabis*, ſed modeſte: *Nobis haec ita viſa, tu pro tua prudẽtia, reiq; opportunitate, quando abes propius, arbitratu tuo rem gere.* Nihilominus, ne latum quidem vnguem ab Ignatij iuſſis diſcedebat, ſed accuratiſſime exhauriebat, quae mandaſſet: niſi, ſi quid eſſet, quod abſentem fugiſſet Ignatium.

5. Recreatus a lento morbo, cum liberalem animi, honeſtamque relaxationem, valetudini corroborandae, adhiberet, a ſacerdote audiuit: *Ignatium eiuſmodi relaxationibus minus delectari.* E veſtigio igitur abſtinuit, nefas ducens, ab illo, quem in oculis ferret ad eam diem, moribus, ſententiaque diſcedere.

6. Si quae ſuperiorum iuſſa aſperiora viderentur, quam vt aequo animo alij ferrent, ita temperabat, ne quis eſſet querimoniae relictus locus.

7. Prius quam commiſſae illi Hiſpanicae Prouinciae eſſent, Collegium de via ingreſſus, concionandi, qua vti poterat, auctoritatem ſibi vindicare noluit, niſi ſi Rectori aequum, bonum videretur, iuberetue. Imperari enim ſibi, quam rogari, qua erat

erat animi demiſſione, atque obedientia, malebat.

Valetudinis tuendae gratia, comitem 8.
illi Ignatius addiderat, cui Michaeli Marco nomen. In ſe enim ſeuerus plus aequo, & rigidus; in alios blandus iuxta ac benignus: nihil remiſſe, magno valetudinis incommodo, agebat. Huic ſocio FRANCISCVS paruit, non ſecus ac ſi impoſitus cum auctoritate eſſet: nec in victus tantum ratione, ſed in omni tuenda corporis valetudine conſulebat eum, quid facto opus eſſet. Cibo itaque appoſito, interrogare ſolebat, Marcus ne edi iuſſiſſet. Qui frater ſi domo negotij cauſſa diutius abeſſet, alteri negocium dabat. *Haec illi*, inquit, *meis verbis impera.* ſecurus nimirum fore, vt religioſe pareret.

Olyſſipone Catherina Regina, negocio- 9.
rum cauſſa, in aulam acciuerat FRANCISCVM. Ille Marcum conſuluit, quid facto eſſet opus. Huic viſum non ſatis firmum corpore, valentemque eſſe. Poſtridie itaque venturum ſe eſſe reſpondit. Quo nuncio mox aulicus domum reuertit.

Non diſſimili ſtudio coquo domi ope- 10.
ram dabat. Euocato iterum Pintiae a Ioanna Luſitaniae Principe, ſchedulam oſtiarius attulit, cui ille: *A coquo*, inquit, *veniam poſcas licet, cui nunc pareo.* Ad haec ille: *Vade*

pater; at reditum matura: opus enim mihi adhuc opera tua. Principi itaque narra, te coquo domi operam dare; quo facilius miſsionem impetres. Eadem ille animi ſimplicitate dicto audiens fuit, retulitque imperium. Princeps quoque libenter aſſenſa, miſſum fecit: admirantibus, laudantibuſque cunctis, promptam in FRANCISCO parendi vel coquo voluntatem.

11. Coquus item lebetes aeneos duos adferre eum iuſſerat, hauſta e ciſterna aqua. Ex corporis imbecillitate, & laſſitudine, quieuit nonnihil. Occurrit forte Socius, qui ſponte operam obtulit. At ille recuſare: id enim ſibi negocij coquum, cui tum pareret, dediſſe. Cumque ille rogando inſtaret, alterum ſaltem ferre pateretur; ne hoc quidem permiſit. Simul enim ferre coquus duos lebetes iuſſerat.

12. Dicere ſolitum accepimus, ſperare ſe fore, vt Societas, DEO bene iuuante, vigeret, immo creſceret in maius, tribus
1. potiſſimum de cauſſis. Orationis in primis ſtudio, frequentique vſu Sacramentorum.
2. Dehinc, ſi a multis Societatis innocen-
3. tia oppugnaretur. Obedientiae denique bono. Cauſſam rogatus: *In promptu,* inquit, *eſt. Oratio enim* DEO *nos conciliat, atque coniungit: alterum a ſaeculi amore abducit; nec enim*

ſalus,

ſalus, fideſque in hominibus eſt. Tertium vero inter nos arctiſſimo fraterni amoris vinculo colligatos, vt membra capiti, adnectit.

Cum omnibus ſeſe libenter ſubijceret, 13.
tum vero maxime Pontifici ſummo, vt CHRISTI in terris vices gerenti. Morti enim iam vicinus, illud ſibi animam agenti laetitiam adferre incredibilem, ſolatiumq; praedicabat, quod ſedi Apoſtolicae, ſuſcepta cum valetudinis incommodo in Hiſpaniam legatione, quod bene verteret, ad extremum vſque ſpiritum paruiſſet.

Quin & Principibus libenter obſecun- 14.
dabat, DEVM in illis contemplatus: pro incolumitate eorũ quotidie precari ſolitus. Idem & liberos, affineſque ſuos, tanquam per manus traditum, docuit: praeſto vt Regibus eſſent, proque eorum, Principumque ſalute, aſſidue vota & nuncuparent, & perſoluerent, precati DEVM, in
cuius manu cor Regum eſſet: vnde & po- *Prouer. 21.*
teſtas omnis manaret: cui qui reſiſtat, *Rom. 13.*
DEI haud dubie ordinationi reſiſtere.

Illud demum incertũ, Obedientiaene, an 15.
patientiae, vel vtrique potius tribuam, conſtanter illum in Ognatenſi receſſu potuiſſe Superiori parere, qui in ſe ipſe rigidus cum eſſet, ac laborioſus, talis etiam FRANCISCO exſtitit. Fraena itaque in tirocinio

verſanti, non modo non reduxit, (ne, vt fit initio, in ſpiritus feruore, nimium in ſe ipſe ſaeuiret) ſed etiam habenas laxauit, & calcaria ſubiecit: lapides, calcem, lignaque aedi conſtruendae, ferre eum iubens. Paruit ille libenter, & expedite, quaſi Angeli vocem exaudiret. Hac enim via ad Pietatem a DEO eſt informatus, ſingulare vt nobis obedientiae exemplum exſiſteret: Bernardum credo imitatus, qui moroſi hominis, atque difficilis ſe imperiis eo cupidius ſubdidit, quo maiora, valetudinis incommodo mandabat.

Lib. 2. vitae D. Bernardi cap. 7.

CAPVT IV.

Orandi frequens ſtudium, & Praedictiones.

CVM eſſet inops, atque obediens, quid mirum, ſi & precandi eum ſtudio DEVS exornarit? Quae vna virtus, radix, & quaſi fons eſt vberrimus ceterarum.

1. Prima FRANCISCO cura in cordis puritate paranda, quo diuinae cognitionis radios purius acciperet. Mundos enim corde beatos pronunciari, DEVMque viſuros. Quotidie itaque, & quidem crebrius, ſingulis horis diurnis ſe ipſe ad vnguem excutiens, exploranſque, memoria repetebat dicta, facta, ac praetermiſſa: inquirens in ſe grauiter. Biſque in die rite confeſſus,

Matth. 5.

ſacris

ſacris in aurora operaturus, & veſperi quieti ſe comparans, nullum diem abire patiebatur, quo non ſuo ſe pede metiretur, actique temporis rationem ſubduceret, ſi forte reddenda ſummo Iudici eſſet: neue mors, vt ſolet, ante diem, & imparatum opprimeret. Vix qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent, expiandumque putarent, reperiebant. At ille caeleſti lumine acutius videbat, ſemperque pauidus vixit: omnia metuens, ac paene trepidãs. Iudicia enim DEI viuentis, ac videntis omnia, longe a mortaliũ iudicio diſcrepare aiebat: timeret itaque, quiſquis ſaperet, DEVM.

Orandi aſſiduitate, hoc commodi ac- 2.
ceperat, vt DEVM vbique praeſentem circumferret. Quo fiebat vt vel frequens locus, atque negocium, templi, ſolitudiniſque vicem ei praeberet, materiamque adeo ſuppeditaret, ac ſegetem precandi.

Primam S. Thomae Aquinatis Summae 3.
partem dum euoluit, veluti Litaniam ex ſingulis articulorum capitibus, doctrinae, memoriaeque ſimul & pietatis gratia, concinnarat.

Iter ingreſſo, etſi corporis laſſitudine 4.
incommoda ceperat, animo tamen illud praeclare euenire dicebat, liberum ſibi in via ab interpellatoribus, vacuumq; tempus

precandi dari. Montes enim, ſiluas, flumina, & apricos campos, herbis, vitibus, & arboribus veſtitos, ad orandum inuitare, praeconiſque vocem emittere: DEVM vt mortalis agnoſcat, agnitum amet, amatum rerum conditarum gratia laudet aſſidue; & laudato, tandem aliquando, morte obita, feliciter perfruatur.

5. Si colloquium inuito eſſet cum exteris hominibus, quibus non ſaperet CHRISTVS, ſermonem illis tacitus relinquebat: ipſe colligere ſeſe, vt in receſſu verſari, locoque abdito videretur: animo DEVM praeſentem appellabat, rogabatque. Diſcedentes vero interrogabat; *Num quid vellent?* cum tamen multa iam ab illo poſtulaſſent, quae diuinis cogitationibus intus, minus intellexiſſet.

6. Cum ita interdiu aſſidue ferme DEVM precaretur, tum vero trãquille maxime, & libere precari, poſt mediam noctis horã ſolitus: quo tẽpore extra ſe rapi videbatur, vt quinque, ſexue horas, momenti inſtar iudicaret, ſurgeretq; ignibus quaſi inflãmatus.

7. Michaeli Marco, vt retuli, dicto audiens vixit: precationi tamen intentus, cum diutius aequo moraretur, interpellaretque ille; valetudinis gratia, finem orandi faceret: *Pluſculum*, inquit, *temporis da, Marce frater, mox adero*:

adero. Tantam orando voluptatem capere ſolitus, vt cum DEO luctari, velut alter Iacob, nec ſine benedictione dimitti velle, videretur. *Gen. 32.*

Extra ſe non raro poſitus videbatur; vt 8.
corpore quidem praeſens, animo vero in caelis verſaretur. Si qui altiore voce contenderent, nihil mouebatur: atque adeo a re, qua de ageretur, alienas interdum ingerebat, praeſertim ſi profanus ſermo, deque nihili re iniectus eſſet. Admonitus itaque a Socio, praeter rem reſpondere nonnunquam ſolitum: *Malo*, inquit, *rudis, & hebes videri, quam garrulus; & temporis iacturam feciſſe.* Omne enim perire tempus exiſtimabat, quod non aut DEO, aut rebus ad DEVM pertinentibus, tranſigeretur. Placentinus Epiſcopus, ſalutandi gratia FRANCISCVM inuiſerat. Hic in medio ſermonis curſu aſſurrexit, & quaſi honoris gratia deduceret, deſcendebat. Epiſcopus vero cum Antonio Araoz, qui tum forte aderat, relictus, facile quod res erat, mente diuina agitari FRANCISCVM, obſeruabat.

Orandi, & in ſe inquirendi ſtudioſos 9.
amabat, & conſuetudine illorum diu delectatus, Collegiorum his curam Societatis mandabat, vt eam ipſam Socios, fidei ſuae creditos, virtutem docerent.

Nego-

10. Negociis diurnis, quoad eius fieri poterat, ſubducere ſe ſolitus, vt in orationis montem ſecederet. Euchariſtiae Sacramentum aſſidue, cupideque coram adorabat: domoque egreſſus, templa hoc nomine libentius intrabat, nictantibus aſſidue oculis ſpectans, ſiue luminis ingenti ſplendore praeſtingueretur, ſiue attendere animum, reuerenterque adeſſe ea ratione iuberet.

11. Huius quidem panis caeleſtis vſque eo deliciis capiebatur, vt nemo vnquam gulae deditus, cupediis magis. Quo fiebat, vt dum vita excederet, nullum abire diem fineret, vt alibi monui, quin rem diuinam faceret. Immo & ipſo Paraſceues die, & Sabbato inſequenti, cum alias canendo, ſacris operari non ſoleret, ne iis ipſis diebus diuino illo careret bono, Liturgiam peragebat.

Lib. 3. cap. 15.

12. Iter faciens, quo ſacrificium Miſſae facere liceret, vel ad duo milliaria via decedere non dubitabat: & diuerſorij incommoda libenter ferre, dum ſacris operari poſtridie liceret.

13. Eborae in Luſitania grauiter aegrotans, & lethargico morbo captus, euigilare per vim, medicorum iuſſu, cogebatur. At allata Euchariſtia, tanquam ſomno, vt erat, graui, & veterno experrectus, agilis, alacerque apparuit: vt licet infirmum corpus haberet,

ſpiritus

ſpiritus tamen promptus, bonique ſummi appetens eſſet.

Sacris vero operaturus, horas aliquot precationi impendere, ſeque probe excutere ſolebat. Quotidie item, vt iam retuli, rite confeſſus, rem diuinam faciebat. In media Liturgiae parte, lacrymas illi vbertim fluere ſolitas obſeruatum. Poſt, gratias diutius agere, quod velut in Zachaei domum diuertiſſet: vt non niſi aegre ad prandium,& cum ſuſpiriis,Iobi,atque Bernardi exemplo,duceretur. 14. *Lucae 19.* *Iob 3.*

Altari ſummo in Profeſſorum aede Romae, imminentem cellulam frequenter adibat, quoties a negociis ſe publicis eripere, partemque demere poſſet. Ceteris item in Collegiis Societatis, orationis ſedem vicinam arae ſummae exſtruendam curauit. 15.

Cubitu ſurgens, terram, communem omnium parentem, hoc conſilio ter quotidie oſculari ſolebat. Primo, vt ſe ex humo conditum, recenſque natum, eam contigiſſe meminiſſet. Deinde vt CHRISTO, qui in terram e caelo, genus humanum liberaturus, deſcendit, gratias ageret. Denique vt a terris abductum, in caelum, tanquam ab exilio tranſcriberet DEVS, precabatur. 16.

Sancto-

17. Sanctorum reliquias, imagineſque religioſe venerabatur, ſplendideque adornari curabat: nuſquam affirmans gemmas, aurum, argentumque, dignius impendi, vertique, quam in auctoris DEI, Diuorumque cultum. Cum manibus eas tractaret, ſumma animi voluptate in has voces erumpebat. *Saluete pignora, nobis in hoc exſilio, lacrymarumque valle degentibus, a* DEO *relicta, atque depoſita: Saluete ſalutis noſtrae ſpes, atque ſolatium: Erit, erit dies illa, cum decorem induti cineres, hoſpites nunc beati, aeterna illa luce perfruemini: & animae Sole candidiores, thronuſque veſter ſupra firmamentum clareſcent.*

18. Ex hoc ipſo fonte manauit pia, ſolemniſque Societatis conſuetudo, vt ſingulis menſibus Sanctorum nomina ſorte e ſitula educantur, diſtribuanturque ſingulatim. Quo die, votis conceptis, religioſeque perſolutis, opem ſui quique Diui implorant. Didicerat id in gentilitia Borgiae familia FRANCISCVS: in qua illum olim morem
Lib. 1. c. 1. viguiſſe docui. Ognati quoque idem ſeruauit; multa Sociis indulgens, quo die Diui nomen ſorte illis obtigiſſet: ipſe ad haec precationi plus etiam temporis tribuere ſolitus.

19. Diuorum cultum vt excitaret, augeretque, (contra atque haeretici ſolent, qui

in San-

in Sanctorum imagines, vt olim Iconomachi, graſſantur) Romae FRANCISCVS in aes graphice inciſas, & affabre ſculptas imagines, in omnes Prouincias miſit. Quin & archetypa donauit Sociis, atque diſtribuit.

Viſitur Romae in aede ſacra B. Mariae maioris, illius effigies a Luca Euangeliſta, vt pie creditur, depicta; religioſe etiam a piis frequentatur. Hanc imaginem, cum per ſe, tum ob antiquitatem, pietatemque, tum ob pingentis fidem venerabatur FRANCISCVS. Laborandum itaque ſibi exiſtimauit, vt ad archetypum depingere alteram, bona cum Caroli Borromaei, Cardinalis innocentiſſimi, venia liceret. Obtinuit tandem, quamuis aegre, & euicit ſingulare pietatis in illo ſtudium: humique in ara collocauit, ſuoque arbitratu exemplaria eduxit, miſitque ad Hiſpaniae dynaſtas aliquot, Societatiſque Collegia, vt Virginis cultus merito creſceret, quia mortalium patrocinium gerit. 20.

Interpellare orantem Daemoni ſtudium ſaepe fuit, nunc ſimij ſpecie ſubſannando, nunc gigantis inſtar, forma ſupra humanam maiore, ſpectriſque territando. Pintiae cubiculo digreſſus, Crucis ſe ſigno muniens: *Videſne*, inquit, *Marce frater, nigrum, & aſpe-* 21.

& aſpectu formidandum cacodaemonem, paßim obambulantem? Quo dicto acquieuit FRANCISCVS, animoque non nihil ſedato, erubuit: quod metum eius prae ſe tuliſſet ſpiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocere homini, niſi DEO concedente, queat. Interrogatus aliquando a Socio, num metuiſſet, obambulare viſo Daemone noctu per conclaue, membrumque domus: demiſſis ille oculis modeſte reſpondit. *Illud, frater, certe conſtat,* DEO *permittente, apparere interdum Daemones: improbis quidem, vt a flagitiis territi abſtineant, vel puniantur; bonis vero, vt ad pietatem exerceantur, & merita meritis cumulent.*

22. Precāti ſummo animi ardore ad Euchariſtiae aram, incidit forte lignea columella e gradibus. Nihil ille territus orare perrexit, quoad eam, qui aderant, ſuſtulerunt.

23. Ea erat vultus hilaritas, decus, atque maturitas, vt Socij, etiam auctoritate ſumma praediti, cum pietatis calorem refrixiſſe ſentirent, vel aſpectu illius, ad priſtinum ardorem redirent.

24. Methymnae Campi orantis conclaue ingreſſus Hieronymus Ruiſius Portillius, Collegij Rector, qui poſt primus Peruanae Indiarum Prouinciae Praefectus fuit, FRANCISCVM lumine ſplendere, faciemque

ciemque, Solis inſtar, radios emittere deprehendit.

Idem in Berlangae vico, Ayalae Do- 25.
ctori Societatis vſu veniſſe comperi. Hic intempeſta nocte cubiculum FRANCISCI, conſilij gratia, ingreſſus, ſummis in tenebris ſplendere omnia, non ſecus atque ſi faces arderent, vidit: vultu item oculos praeſtingui obſeruauit.

Templa de more ingreſſus, incredibili 26.
ſagacitate nouerat, eſſetne, & in quo altari ſeruaretur Euchariſtiae panis ille caeleſtis: vt raro aberrarit aiens, vel negans: licet lampas incenſa arae appenderetur.

Ognati verſanti, anno CIↃ. IↃ. LII. 27.
litteras a Carolo Gandiae Duce datas reddidit vetus, & domeſticus familiae cliens Sampſon. Nunciabant laete, auum eſſe factum, natumq; primogenitum ſibi FRANCISCVM nomine, qui poſt Gandiae Dux. Nondum reſignatis litteris, FRANCISCVS vaticinans, ſic tabellarium appellauit: *Exſpectate aduenis, Sampſon: valetne Franciſcus recens natus?* Obſtupuit ille, miratuſque quis ſe curſor veredarius anteuertiſſet, qui nullum currendi finem feciſſet, *Mercedem equidem,* ait, *laeti nuncij abs te exigere cogitabam.* Ad haec ille: *Ea te priuare nolo: ter tibi Angelicam ſalutationem recitabo, litteriſque negocium*

Duci filio dabo, tui vt rationem habeat, quaeque donauerit, mihi expenſum ferat.

28. Aegrotabat grauiter Franciſcus Briones, e Societate, nondum ſacris initiatus, comes aliquot annos peregrinationum FRANCISCI. Iam depoſitum paene, ac deploratum inuiſit: animumque addens confidere iubet: *Non hic,* inquit, *ad mortem te morbus dabit, ſed breui conualeſces.* Idem rurſum in itinere laboranti ſibi accidiſſe narrauit Briones.

29. Segobiae, ad eundem modum Ferdinandus Soler, doctor Theologus, tertiana laborans, dum noxium diem, morbumque imminere ſenſit, interrogatus a FRANCISCO: *Satin' ſaluae res? Vt vales? Quomodo viſum eſt* DEO, reſpondit ille: *Febrim exſpecto. Cur exſpectas?* ait. *Tu Pater,* inquit ille, *impera, ne accedat, ne exſpectare cogar.* Fecit vt rogatus erat, imperauitque morbo. Lectulo inde laetus, valenſque ſe ſubduxit.

30. Ex Hiſpania cum Alexandrino Cardinale Romam per Gallias reuertens, comitem Ioannem Suarez habuit, Mirandam vſque; qui ad Iberum eſt Aragoniae vicus. Hic diſceſſione facta, Ioanni de ſe praedixit fore, vt Romam vix ſaluus rediret: illum vero Caſtellanae Prouinciae Praefectum iterum creatum iri: certe vtramque

veram

veram praedictionem fuiſſe, res ipſa declarauit.

Morti vicinus, cum fere cygneam vocem emitti Sapientes homines affirmant, Marco fratri praedixit fore, vt in Indiam adnauigaret; itaque euenit, cum ne Marco quidem tum id veniſſet in mentem. 31.

Plato Phad. Ariſtot. lib. 9. Hiſtor. Aelian. lib. 2. cap. 32. Hiſt. anim. Plin. lib. 10 cap. 23.

Regulus quidam Hiſpaniae, a filio diſſentiens grauiter, ſegregarat ſe, vt ne aſpectum quidem eius aequo animo ferret. FRANCISCVS, qua erat pietate, ad concordiam reuocare alloquiis ſtudens, hortatur, parentem ſe eſſe meminiſſet. Filium ad ſe recipiendo, quod ſe dignum eſſet, facturum. Ille indignabundus vultu terrebat, miſſum faceret illum ſermonem. Igitur verbis FRANCISCVS repulſus, ad ſummum parentem DEVM confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abiit, & ardente correptus febri, lectulo affixus iacuit. Poſt in mentem venit, morbo ſe iuſte puniri, quod ſana pij hominis conſilia repuliſſet. FRANCISCVM eueſtigio arceſſit, veniam obteſtatur; illiuſque ſe fidei committit, & cum filio quamprimum in gratiam redit. 32.

Summa illi animarum cura, quae corporibus ſolutae, purgante igne crimina expiant; vt etiam tum Dux Gandiae aſſi- 33.

due pro illis orarit, & Liturgias, remque diuinam fieri curarit. Cuius officij nomine ſaepe illi animas reduces apparuiſſe, gratiaſque egiſſe narrant: promiſiſſe etiam ſe viciſſim pro illo in beatorum ſedibus DEVM precaturas. Haec candide ille, vt omnia, Hieronymo Natali, ſacerdoti optimo, narrare ſolitus: quem bis in Hiſpaniam ab Ignatio miſſum, commiſſaſque illi Societatis prouincias, diximus. Plura equidem, fateor, commemorare praedictionum, viſorumque genera poteram, teſteſq; omni exceptione maiores laudare, quorum plerique etiam ſuperſtites: verum haec ſatis eſſe duxi; eo conſilio a me allata, vt precationis effecta in FRANCISCO cognoſcantur: cum praeſertim propoſitum ſit virtutes potius, quam id genus ſigna laudare. Admiranda enim opera, quae ſancti homines patrarunt, miranda quidem: at ſolida, incorruptaque virtus, imitanda etiam eſt. Illa immenſam DEI erga mortales bonitatem oſtendunt: haec etiam ad imitationem exſtimulant.

Lib. 2. c. 7.

CAPVT V.

De Paenitentiae effectis, ſuique victoria.

RECTE in Aſceticis iudicant homines pij, ſuſpectum videri orandi ſtudium, niſi

niſi & ſui victoria comes accedat. Sic enim appello, quam vulgo *Mortificationem*: quae domandas eſſe animi perturbationes, affectioneſq; doceat. Sic Plato Philoſophiam, mortis meditatione, animum a corpore abducendo, definiiſſe videtur. Non fugit caeleſtis haec Philoſophia FRANCISCVM, diu, multumque in ea exercitatum; cuius & multa paſſim exempla retuli, & nunc pauca colligam.

Audito ſe praeſente laudari quempiam de vitae ſanctitate, atque innocentia, reſpondere ſolitus erat: *Talis erit, ſi ſe ipſe vincere norit.* 1.

Corpus, carnemque hoſtem capitalem appellabat. Qui cum paciſci, induciaſque facere perpetuo recuſauit: quin & domare magis indies, magiſque ſtuduit. Qua in re, quaecumque opem ferre ſolerent, amicos, ſocioſque appellabat. In ſolis ardoribus, ſummoque aut aeſtu, aut frigore, & imbribus iter faciens, dicere ſolitus: *Quam belle me iuuant amici!* 2.

In morbis ſumma ſemper adhibita patientia, dolores conſtanter ferebat, quin & augere illos ſtudebat, quo meriti vberior ſeges colligeretur. Pharmaca aegrotans, quamuis amara, ſorbendo hauriebat, vt amaritie diutius cruciaretur. Catapotia 3.

quoque dentibus, eadem de cauſſa, mandere ſolitus: vt qui miniſtri voluptatis olim fuerant, iidem paena torquerent. Cauſſam aliquando rogatus, modeſte reſpondit: *Belluam iſtam* (ſic enim corpus nominabat) *plorare iubeo: vt quam deliciis voluptatem cepit palatum, eandem abſtinendo amittat, expietque. Meminerim & ego,* CHRISTVM *Saluatorem fel in Cruce guſtaſſe.*

4. Septimancae Societatis tiro coqui officio functus, FRANCISCO condire cibos guſtatui iucundos ſtudebat. Collectis itaque in viridario herbis, abſynthium amaram herbam ignarus decerptam collegit, & iuſculum Patri apponens: *Ede*, inquit, *Pater, ius mea manu conditum.* Edit, & vero libenter, tametſi amarum. Rogatus vero ecquid placuiſſet: *Nihil vnquam edi in vita me dignius,* reſpondit. Guſtarunt, quod reliquum erat Socij, ruboremque re comperta coquo incutiunt. Ille genibus mox accidens, veniam precatur imprudentiae. At ille: *Dominus tibi benedicat, faciatque benigne. Vnus tu de tot fratribus ſenſum meum noſti; quaque potiſſimum re indigeam, percalles.*

5. De via feſſus, diuerterat in hoſpitium, humilemq; caſam cum Buſtamantio, pro lecto in ſtramine diuerſi accubant. Tuſſi hic laborans, tota nocte conſpuit impru-
dens

dens FRANCISCVM, faciem etiam non raro foedans. At ille nihil turbatus, tacituſque tranſegit noctem, ſputo deformatus, vix vt agnoſci poſſet. Vbi diluxit, comperto quod res erat, veniam Buſtamantius precatur. Ad haec ille: *Non eſt, Pater, quod ea re labores: nec enim vſquam me dignior locus in cubiculo ſputo aſpergi debuit.*

In Hiſpaniam cum Alexandrino Cardinale reuerſus, germanae ſorori Ioannae Crucis, quae ſacris Diuae Clarae virginibus Madriti praeerat, dicere ſolebat: *Noſtrum eſt, qui religioſae nos vitae conſecrauimus, quater, & vicies quotidie morti nos comparare, vt ex eorum de quibus Apoſtolus ait,* Mortui eſtis, *Coloſ.3.* *numero ſimus. De me quidem affirmare liquet, Quotidie morior.* 6.

De purgantis ignis paenis aiebat, non tam paenarum nomine metuere ſe, quam quod nullus ibi, vt in mortali hac vita, meritis, operibus bonis, ac paenitentiae, relictus locus ſit. *Alioqui,* inquit, *pridem a* DEO *popoſciſſem.* 7.

Moeſtitiae ſibi fore affirmabat, ſi quando forte imparatum ſe, nullaque ſui, ſenſuumque victoria mors opprimeret. Aduigilabat itaque ſedulo, perpetuumque cum corpore bellum gerebat. Quod vt maxime tegeret, celatumque cuperet, manabat 8.

tamen foras. Capillos enim ipſum ſibi velliſſe deprehenſum. Scrupulos, lapilloſque, & arenam calceis inijciebat, vt pondere ambulanti, aſperitateque moleſtiam adferrent. In diuerſoriis, ne noctu in ſe flagellis ſaeuire audiretur, ad artes confugit, quibus ſanguinem ſibi excuteret, vellicaretque ſe, ac pungeret. Sole ardente, pedetentim ambulare: niues item hyeme lente calcare, & id genus alia adhibere, quo ſe ipſe vinceret.

9. Gothalaniam dum Prorex teneret, & Societatis poſt Generalis Praepoſitus, cilicia, atque flagella clauibus occluſa, pannoſque quibus ſanguinem detergeret, habebat. Cilicia etiam vſque eo camelorum pilis horrida erant, vt vel ſpectanti terrorem incuterent.

10. DEVM orans, humum ore diu contingebat: ex quo molares dentes amiſit, atque igni labia ſuccenſa: vt propius factum ſit nihil, quam vt eo morbo periclitatus, vita decederet, ni tempori cauiſſet.

11. Flagellis humeros, lumboſque diſciderat, vt putreſcere viderentur: quae res religionem illi iniecit. Fidere tamen ſe aiebat, beneque ſperare, fore, vt DEVS ſui miſertus ignoſceret, ſi quando modum exceſſiſſet: quod pio id ſtudio factum eſſet: meminiſſetque idem aliis prius vſu veniſſe.

Dicere

Dicere ſolitum ferunt, Paenitentia viam 12.
in caelum muniri. Vrgebant Ognatae ſacerdotes aliquot Societatis, longe illi cariſſimi, de ſui victoria, ne eos perpetuo celaret. *Equidem quando ita vultis,* inquit, *acerbam mihi vitam, cibumque amarum duxero, quo die non me ipſe flagellis cecidero.* Qua in re, nihil remiſſe agere: vt Socij interdum octingentos ictus, verberaque numerarint. Nec ſatis erat poppyſmo, ſeu comploſis vola manibus, vt ſolet, ſignum datum, vt a caedendo temperaret.

Dicebat & illud, ne ſe deliciis delinitum 13.
lautius acciperent, donec a DEO quae vellet impetrauiſſet. Poſcebat enim aſſiduis precibus, vt deliciae in cruciatum verterent; dolores contra voluptati eſſent. Filiam itaque Lermae Comitem, cum moeſtam, aegramque videret, & quiritantem, his alloquiis ſolatur, *Dolores nolenti* DEVS *immittit, poſtulanti negat.*

Cum in Principum aulas diuertere in- 14.
uitus cogeretur, ea duntaxat edulia, quae domi in triclinio, frugali in menſa, edebat. Si mollis, vt fit, lectulus ſtratus eſſet, ſine arbitris, culcitram vnam, fulcris ſubductam, humi collocabat, hic ſomnum capiebat, mane vero reponebat.

Paenitentiae quantum in FRANCISCO 15.

ſtudium fuerit, vel illud argumento eſt. Rogatus aliquando Septimancae a Buſtamantio, vt ea illi a DEO poſtularet, quae ſibi ipſe expoſcere ſoleret. Ternae vix horae abierant, ecce tibi ardentiſſima correptus febri Buſtamantius, cum capitis dolore, vt in rabiem agi videretur. Didicit nimirum illud eſſe quod FRANCISCVM rogarat, maioreſque ſe ſpiritus, quam vires gerere, neque cum FRANCISCO eſſe comparandum. Optatis itaque liberari, tanquam voto, cupiebat. Precaretur itaque rurſum DEVM, vt morbum depelleret. FRANCISCVS bono eſſe animo imperat: nec enim pati DEVM tentari nos ſupra id quod poſſumus. Precibus iterum fuſis, abiit continuo morbus: remque deinceps non ſine rubore narrare Buſtamantius conſueuit: audaciam, ſuique confidentiam auerſatus, maioreſque gigantis eſſe, quam pumilionis vires fatebatur.

16. Abſtinentiae immodicae cauſſa, dolorumque ventriculi imbecillioris, morbiq; cardiaci, viginti fere annos a piſcium eſu abſtinere medici eum iubebant, quadragenarij ieiunij tempore, niſi ſi in diſcrimen caput, vitamque adducere vellet. Quibus quidem non parere, durum videbatur, atque incommodum: euicit tamen preca-

precatione, animique celſitudine. Audito enim Pium Quinctum Pont. Max. aetate maiorem, annua ieiunia religioſe ſeruare, nulla aetatis feſſae, atque decrepitae habita ratione; idem ſibi vel capitis diſcrimine tentandum putauit. Quod cum bene, feliciterque eueniſſet, abſque valetudinis detrimento, diuturna illa verni temporis ieiunia, & quattuor anni partium, atque Aduentus, ſeruare perrexit: mirantibus, qui corpuſculi imbecillitatem noſſent; ſed a DEO vires, quod res erat, celſo animo ſuppeditari exiſtimabant.

E morbo decumbentem conſolaturi qui 17. acceſſerant, in cubitum erigi ſolitum obſeruarunt, dum diuinis de rebus verba facerent, ſiue cupiditate ſacra audiendi, ſiue diſcendi ſtudio. Quin & identidem tunc in haec Hieremiae verba erumpere ſolitum: *Deſolatione deſolata eſt terra, quia nullus eſt qui* *Hier. 12.* *recogitet corde.*

CAPVT VI.

Affinium amorem quatenus reſtinxerit.

VICERAT ſe ipſe FRANCISCVS, non paenitentiis duntaxat corpus ſpiritui; verum etiam animi perturbationes ſubigendo. Ex his qui aequo maiorem erga propinquos affectioné vicerit, nae ille alias animi

animi perturbationes, motuſque, non perinde violentos, ſuperabit. *Sunt enim plerisque,* inquit Gregorius, *qui non ſolum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae poſſederant in mundo derelinquunt, ſemetipſos deſpiciunt, nullam praeſentis vitae gloriam requirũt, ab huiuſce mundi actibus ſeparant, & paene quicquid proſperitatis arriſerit, calcant; ſed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis alligati, dum amori propinquitatis nimis ſeruiunt, ad ea ſaepe per affectum cognationum redeunt, quae iam & cum proprio deſpectu ſubegerant.*

Lib. 7. in Iob. cap. 14 & Hom. 27.

1. At FRANCISCVS poſtquam vocatus a DEO eſt, nihil habuit antiquius, quam *obliuiſci populum ſuum, & domum patris ſui*: vt iam inde a puero in Religionis ſeceſſu educatus videretur. Immo ne in ſermone quidem deprehendi cognatorum, affiniumq; vllum amorem paſſus eſt. Mirabantur id alij; agnati etiam indignabantur; vtrique tamen, quod domi diſcerent, habebant. FRANCISCVM tam felici memoria praeditum, oblitum tamen propinquorum fuiſſe, vt ne minimum quidem de illis cogitaret. At qui recta rem ratione expendere ſoliti, facile animaduertere, eum cognatorum amorem caeleſti mutaſſe: & conditorem, opificemque vniuerſi, rebus conditis iure optimo praetuliſſe. Litteris itaque

Pſal. 44.

Antonij

Antonij Araoſij Roma ea de re miſſis, conſtanter reſpondit: *Meos equidem amare non desij: DEVMque quotidie venerans precor, ſaluos, incolumeſque eſſe iubeat. Et forſitan gratior DEO precatio, quae quam minimum carnis, & ſanguinis habeat admiſtum. Pereat ille amor, vt viuat, quem quaero, caeleſtis.*

In oppido, quod *Reginae caſam* appellari diximus, agenti, Dorotheam filiam obiiſſe diuinitus nunciatum, eo ipſo quo migrauit horae momento, ad Diuae Clarae Gandiae: ſed nihil mutatus, animoque turbatus, quaſi ad ſe nihil attineret. Verum non perinde mirandum, in filiae morte moeſtum non fuiſſe, quae iam inde a pueritia virginitatem DEO conſecrarat; propterea quod exſilij ſui terminum, vt pridem optarat, nacta eſſet: illud plerique magis mirabantur, Iſabellam filiam, Lermae Comitem, ſingulari matronam virtute, dotibuſq; naturae praeditam, non luxiſſe. Pintiae enim aulam Principis ingreſſurus, obuium habuit, qui triſtem, ſubitumque filiae interitum nunciaret. Paululum itaque clauſis oculis, aperta vero ad DEVM mente orans, beneque mortuae precatus, perrexit. Rebus in aula geſtis diſceſſurus, Principi dominae dixit: *Ora, quaeſo, pro anima famulae tuae Iſabellae, quam nunc morbo minime lento, ſed repentino*

2. *Lib. 2. c. 6.*

pentino exſtinctam audiui. Ad haec illa: *Itane tam triſtem nuncium obiter a diſcedente nuntiari mihi oportuit? nihilne parentem, talis filiae mors mouet amplius? Depoſitum,* inquit, *acceperam: repetiit Dominus. Reddamus itaque, vt par eſt, alacriter: quodque tam diu vſuram eius dederit, grati teſtificationem animi demus. Igitur non lugendum, praeſertim cum his vitae miſeriis, & corporis vinculis ſoluta emerſerit; in Beatorumque ſedes,* DEI *clementia, vt ſpero, & opto, commigrarit.* Domum vbi reuertit, ſacris pro illa operatus, aliam luctus ſignificationem nullam dedit. Eo ipſo die allaturus conſolationem alloquiis acceſſit Comes-ſtabilis: cumq; nihil moeſtum in vultu animaduertiſſet, indignabundus: *Tene,* inquit, *tali filia amiſſa, nihil moueri?* Modeſte ſubiecit ille: *Ex quo me tempore* DEO *dedicaui, ſic cor illi meum libens, volenſque obtuli, nihil vt in rebus humanis turbare illud poſſet.* Cum itaque acerba incidiſſent, duo fere dicere ſolitum ferunt: *Res humanas, vt quae*
Iſa. 50. & *nihil ad nos attinent, in minimis pono.* Et illud: *An*
59. *abbreuiata eſt manus Domini, vt ſaluare nequeat?*
Rom. 8. *quid igitur timeamus? Si* DEVS *pro nobis, quis contra nos?*

3\. Rem diuinam faciebat in aedibus filiae, Lermae Comitis. Gener arae impoſuit effigiem coniugis eius Leonorae, ſed B. Catherinae nomine inſignitam. Ille nihil muta-

mutatus, ſed obfirmato animo fuit: peracto demum ſacrificio, rogatus a Socio, cuius ea imago eſſet: Leonorae, inquit. Verum nihil nos mouit, niſi vt DEVM pro ea precaret ardentius. Addidit & illud: Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat licet: altari poſt hac ne imponat, etſi ex Leonora Catherinam fecerit.

Caeſar Carolus, cum ſecundo in ſuum ad Iuſti receſſum euocaſſet FRANCISCVM, periculum facere voluit, verane eſſent, quae inaudierat, liberos iam ex ſe natos nihil curare. Iniecta itaque de filiis mentione, de natu maximo Carolo, Gandiae Duce, conqueſtum apud ſe narrat Sanctium Cardonam, Ammirantium, vt nominat, Aragoniae, quod ditionem illius, in Gandienſi agro, Regiam nomine, contra ius teneret. Quid hic facto opus iudicas? & vter cauſſa cadet? Ad haec FRANCISCVS: *A quo ſtat ratio, iuſque, non habeo dicere. Illud tantum maiorem in modum peto abs te, Caeſar, vt Sanctio Cardonae non ius duntaxat ſartum tectum reddatur, verum etiam illi gratificeris potius, quam filio meo. Itane,* inquit Caeſar, *tuorum liberorum cauſſam agis? nonne praeſtat eam liberis tuis gratiam tribuere?* Rurſum FRANCISCVS, *Cardona fortaßis ea magis gratia, quã filius meus, indiget.* Mirifice Caeſar hominis conſtantia 4.

ſtantia delectatus, collaudauit: nec temere eſſe, quod vulgo iactarent, illum carnis ſe, & ſanguinis amore omnino ſpoliaſſe.

5. Miratus & Pontifex Pius quartus eandem in FRANCISCO virtutem. Romae enim illo verſante, filius Aluarus Borgia, bona Pontificis venia, atque indulto, ducere domum Ioannam Aragoniam, ſororis ſuae filiam, optabat: quae iam Marchionatus Alcaniſij hereditatem adierat. Cognito Pontifex FRANCISCI filium Aluarum eſſe, miratur, cur non a ſe beneficij loco poſtulaſſet FRANCISCVS; de quo bene merendi occaſionem vndique captaret. Accitum itaque illum, nihilque cogitantem quidnam vellet Pontifex, interrogat, *Aluarumne filium haberet*. Annuit ille. Ad haec Pius: *Cur ne verbũ quidem adhuc ea de re apud me feciſti? gnarus quantum tua, tuorumq; cauſſa cupiam.* Subiecit FRANCISCVS: *Multis equidẽ, beatiſsime pater, vndique arietibus ex Hiſpania oppugnabar, vrgebarque precibus, vt Aluaro filio id beneficium abs te impetrarem: verum, vt quod res eſt, dicam, vt ad hanc diem id abs te poſtularem, impetrare mihi non potui. Nam ſi ius, aequumque poſtulat filius, me nihil opus apud te deprecatore: ſin petit iniquum, rogare meum eſt, ne ſecundum illum ſententiam pronuncies, neue indulgenter cum illo agas: vt & in praeſens etiam, atque etiam rogo. Si enim*

is ſum,

is ſum, qui eſſe debeo, maiorem rationem religionis, tuaeque dignitatis habeam neceſſe eſt, huiuſque adeo Apoſtolicae Sedis exiſtimationis, quam priuati emolumenti: quod quidem publico cedat, communique bono, oportet. Recreatus incredibiliter Pius prudente FRANCISCI reſponſo, iudicium, mentemque laudauit. *Quid igitur faciendum cenſes?* inquit. Hic FRANCISCVS: *Duo eandē ambiunt ſponſam, eodem cognationis vinculo aſtricti: alter matris, patris alter frater: vterque a Sede Pontificia gratiam ſupplex poſtulat. Et quoniam iudicium requiris meum, equidem in ea ſum ſententia, e re ſponſae fore, liberam illi optionem relinqui, vt vtri nubere malit, pace tua, nubat in Domino. Quo fiet vt vtrique facias ſatis, & illa quem elegerit, coniugem nanciſcatur.* Obſtupuit ad haec Pontifex, hominis prudentiam praedicans: diſſenſit hic tamen ab illo; ſecundum Aluarum ex aequo, & bono pronuncians, vti bona cum venia ſororis filiam in matrimonio haberet: hoc addito elogio: Sede pontificia dignum videri, vt qui praeclaram ei operam adhuc nauaſſet, eius ratio haberetur: quique DEI amore, titulis ſeſe omnibus, liberorumque adeo amore, & cura abdicaſſet, eius tutelam Pontifex ſuſciperet. Profuit itaque durus is parentis animus Aluaro amplius, DEO ita iubente, quam ſi parens ſupplex id poſtulaſſet.

R Nobis

Nobis item, qui in eadem familia ſumus, domeſticum reliquit exemplum, oportere nos, a rerum humanarum ſollicitudine liberos, in DEVM, cui cura eſt, eritque de nobis, amorem traducere.

CAPVT VII.
De pietate, morumque facilitate.

Epiſt. 4. ad Ruſt. Monachum.

RECTE laudat D. Hieronymus Exſuperium Toloſae Tectoſagum Epiſcopum, quod ieiunaret ipſe, ciboq; demenſo ſuo, ſuum defraudans genium vnciatim parceret, vt alios famelicos aleret: cruciareturque aliorum potius, quam ſua inedia. Idem FRANCISCO vſu venit, qui in ſe rigidus erat, & ſeuerus; in alios blandus, ac facilis: nihil vt ſibi ignoſceret, aliis omnia. Parentum caritatem, vt diximus, non exſtinxerat; ſed carnis, & ſanguinis amorem, diuino illo, & caeleſti permutarat. Minus quidem erga affines blanditiis vtebatur, tamen ſi quid, ſalua Religione poſtularent, qua conſolando, qua re, conſilioque iuuando, benignũ parentem experti ſunt: vti fruſtra nunquam eius operam deſiderarint. Eximia vero illius in aegrotos pietas exſtitit, nihil vt deeſſe illis eorum, quae medici requirerent, pateretur. Socij omnes probe norant, tuto in illius aures, & ſinum

ſinum deponi omnia, quae cruciarent: moeſtitiamque detergere libenter ſolere, ſiue corporis morbis, ſiue animi, laborarent. Neque importunos ſe futuros, aut moleſtos metuebant. Nec, vt plerique ſolent, de tẽporis anguſtiis expoſtulaturum.

Ex hac morum facilitate mos illi natus, 1.
vti nihil aſpere imperaret, *Hoc facito:* vel, *Illud cura:* ſed hiſce blandiciis delinitos ſic appellabat: *Fac, quaeſo, illud* DEI *cauſſa, & amore adductus. Audereſne illo, valetudine ſalua, proficiſci? Valeſne, vt in miſſionem Euangelicam pergere queas? Commodumne tibi erit doctoris titulum tueri, huius, vel illius artis?* vel ſic: *In mentem mihi venit, hoc tibi munus imponere: ſed animi tui ſenſum explorare prius libuit.* Id genus officiis promptos, alacreſque expertus eſt magis. Si quem angi animo, cruciarique compeririſſet, omnes ingenij neruos intendere, qua re potiſſimum in partem laborum veniret, onus ſubleuaret, conſolationemque poſſet pius parens adferre.

Si quis humanitus lapſus, impegiſſet in 2.
re leui, nihil acerbius eloqui ſolitus; hoc tantum, *Ignoſcat tibi* DEVS, *ſic te ſanctum videam frater: quomodo dictum, factumue illud abs te?* Sin grauius deliquiſſet, ad ſe arceſſitum blande compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi ſimul &

medici functus officio. Crimen itaque referre, petere vt paenitentia ductus reſipiſcat. Paratum ſeſe in paenae partem, licet culpae affinis non eſſet, venire; vt libro
Lib.2.c.11 ſecundo demonſtratum eſt. Hoc caritatis ſigno, pietatiſque, quod ſibi propoſitum erat, facile conſequebtaur, vt ad meliorem frugem ſuos ab erratis reuocaret; illud identidem vſurpans: *Facilitate nihil eſſe homini melius, atque clementia.* &, *Omnia prius conſilio experiri, quam armis, ſapientem oportere.* Poſtea vero ſi mores, ingeniumq; mutaſſet in melius qui deliquerat, ſumma praeteritorum erratorum obliuio erat. Qua etiam virtute Ignatium ceteris praeſtitiſſe accepimus.

3. Dicere ſolebat, qui DEVM ducem ſequeretur, eum oportere non vnum ſibi caput, binos oculos, manuſque attribuere, ſed plurima membra cum ceteris habere communia. *Amicorum enim communia*, aiunt, *eſſe omnia*. Quo fieret, vt in communi calamitate, ſenſum doloris ad ſe quoque pertinere exiſtimaret. Sic fore, vt vnius omnes corporis membra eſſent: &, quod de ſe
2. Cor. 11. Apoſtolus ait: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Iter ingreſſurus, comiti negocium dabat, vt de tenui viatico, quemuis mendicum obuium, indonatum abire ne ſineret: ea tamen mode-

moderatione adhibita, vt a mendico etiam profectam eleemoſynam, appareret: niſi ſi quae grauior incideret neceſſitas, quae lege circũſcribi non deberet. Si nihil quod aliis largiretur ſuppeteret, animo laetus, quod ſponte inopiam eſſet amplexus, mente haec agitabat, ferebatque: *Si eſſet, quam libenter tibi donarem!* Haec vero gratior DEO, qui corda ſcrutans hominum, donantis animo munera metitur, eleemoſyna eſt: cum quis inops a rebus, animo tamen hilari, ac beneficio, dare paratus eſt ampliſſima; quam ſi diues donum, frigide tamen, offerat.

Cum ſingulari omnes caritate complecteretur, tum eo, potiſſimum, qui de fama illius calumniando detraherent. Illos enim bene de ſe mereri affirmabat, quod ne quid prudens admitteret reprehenſione dignum, redderent cautiorem. Sic enim Sapientes olim homines iudicarunt, magnas ex inimicis vtilitates capi & poſſe, & debere. De his ipſis nunquam minus honorifice loqui auditus eſt; immo honorifice de ipſis ſentire, & praedicare ſolitus. Quin & detrahi de illorum exiſtimatione praeſens, ſi adeſſet, nunquam ſinebat: illa fere familiariter adhibens: *Recte ille a ſe factum exiſtimat. Zelus non eſt improbandus.* Vel ſic: *Maiora* 4.

Plutarch. de vtilitat. ex hoſtibus.

debentur peccatis meis ſupplicia. Si quid errant, veniam illis a DEO *precor.* Incredibile vero memoratu eſt, fronte quam ſerena appareret, cum male aliorum, non ſuo vitio, audiret, vt quaſi media in tempeſtate portum tenere videretur. Nec verbis tantum erga inimicos officioſus erat, ſed & beneficiis, cum res daret, illos frequenter obſtrinxit. Eius rei exempla colligere plura queam, ſed ne quem laedere prudens videar, neue nominare cogar eos, qui hoſtiliter in eum incurrerunt, calumniiſque vexarunt, ſuperſedebo.

5. Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis etiamnum titulum geſtanti, cum Franciſca nouerca: quam litem perſequi, ſalua religione, ne bonis heredes fraudaſſe ignauia videretur, & iure experiri coactus, lite tandem cadens, tantum abfuit, vt moleſte FRANCISCVS tulerit, rem ſibi abiudicatam, vt etiam hilari fronte, ſummam animi conſtantiam, atque adeo laetitiam oſtenderit: &, vt amitae narrabat, gratiam iudicibus habuerit. Nouercae enim conſultum potius, quod eam coleret, quam ſibi cupiebat. Tali, tantaque iudicij praeſtantia iuuenis adhuc, nullis ſacris initiatus, fuit, vt caritatem, tranquillitatemque animi, Fortunae bonis omnibus anteferret.

Laynes

Laynes Praepoſitus generalis, ad omnes 6.
Hiſpaniae Prouincias litteras dederat, nomina perſcriberent, quibus eam DEVS mentem daret, vt, vel apud Indos, vitam in Euangelij praedicatione profundere parati eſſent: vel in Europa, prima Latinae linguae elementa pueros docere, non erubeſcerent. FRANCISCVS, cui tum commiſſa Hiſpania, etſi legibus iſtis ſolutus eſſet, ſua tamen manu Layni ſcripſit hanc animi teſtificationem, tabulis conſignatam, optare ſeſe pro CHRISTI nomine apud Indos ſanguinem fundere, caputque periculis obijcere. Orare itaque bona illius venia liceret in eam expeditionem proficiſci; precibuſque ad DEVM fuſis, hanc illi voluntatem promoueret.

CAPVT VIII.

De Prudentia eiuſdem.

DIVINAE, non humanae Prudentiae vnum inſtar omnium argumentum hoc eſt: excelſo FRANCISCVM animo bonis Fortunae, titulíſque omnibus nuncio remiſſo, ſponte Chriſtianam inopiam eſſe ſectatum. Prudenter nimirum iudicabat, caduca haec, atque inania, quae ſub aſpectum cadunt, pro nihilo ducenda, libenterque aeternis permutanda. Quam

quidem caeleſtẽ ſapientiam, mens hominis, caligine hebetata, & tenebris obducta, niſi fidei lumen, DEI munere conceſſum, accedat, perſpicere minime poteſt.

Si qui Societati nomen dare vellent, mi-
1. nimiſque rebus, vt fit initio, vrgerentur, quo minus ſe totos addicerent, largiri illis minuta, funemque concedere, ſalua tamen religione, & commodi ſpe maioris, ſolebat: gnarus futurum, vt tempore ipſo exilia illa, & parua, (quae, tamquam moles immenſas, obijcere Daemon mentibus ſoleat, vt ſalutis res minus procedat,) veluti nebulae ſole, diſſiparentur. Huius rei documenta haec habeo. Nobilis illuſtri loco in Hiſpania natus, a DEO quidem vocatum ſe, vt Societati aggregaretur, ad FRANCISCVM retulit; vna tamen re impediri, ac deterreri, quod ſine famulo, qui veſtibus, calceiſque eum ſpoliaret, indueretque, ſe commode viuere poſſe negaret. Ad haec FRANCISCVS: Si nihil moratur aliud, recipio daturum vnum e Sociis, qui ſeruiat, & quidem promptius, quam mercede conducti. Vix octauum iam diem opera illius vſus, facti paenitens, erubuit: Sociis miniſtrare ipſe coepit, pedes oſculari, & veniam precari, ſeruum ſe omnium appellans.

Alter

Alter item domi nobilis, vnam ſibi rem 2.
in Societate arduam ratus, recens, vt conſueuerat, quotidie induſium non mutare. Annuit FRANCISCVS. *Induſium, inquit, cum voles, accipies, ne ea te res a perfectae vitae curſu impediat.* Nec longius factum eſt, erubuit & ipſe, factique puduit, quod inania illa in deliciis habuiſſet. Mox molle induſium, cilicij aſperitate mutauit, & ad extremum vſque durauit diem.

Sacerdos item, non vulgari eruditione, 3.
cum belle domi ſuae agitaret, ampleque habitaret, Septimancae Sociorum numero adſcriptus, anguſtas tironum cellulas contemplatus, animo angi, ac debilitari coepit. Cognito FRANCISCVS, quod res erat, ampliſſimum Collegij domicilium illi attribuit: hoc amplius, domeſtica ſupellectile vti eum paſſus eſt: ſic breui anguſtum hominis animum ſuperauit. Conſilij enim poſt non diu puduit, piguitque, cubiculoq; digreſſus, cellam occupauit anguſtam; paupertatemque praecipue religioſe ſeruauit.

Illud in primis ſtudioſe cauit FRAN- 4.
CISCVS, ne miſſiones ſuſciperent Euangelicae praedicationis, Collegiique fundamenta iacerent, niſi quorum ſingularis eſſet, probataque pietas. Vt enim aedium fundamenta, ita & rerum omnium princi-

pia, in quibus ſint reliqua, permagni intereſſe aiebat, a quibus iacerentur. Dicere itaque ſolitum ferunt, eas demum miſſiones ſibi placere, quae moerorem adferrent; quod familiaritate tum priuaretur optimorum Sociorum. Vtriſque vero illud in primis negocij dabat, vt quot, quantaque negocia vrgerent, orandi tamen ſtudio nunquam abſtinerent: neue precationem, animi paſtum, ſcientes, prudentes omitterent.

5. Ad ſtudia quod attinet, commune hoc illi cum Ignatio iudicium fuit, nemini Sociorum fas eſſe, nouas, peregrinaſque ſententias tueri. Neque id in Theologia, optimarũ artium regina, duntaxat cauendum, vbi maiore animorum periculo peccatur, ſed etiam in philoſophandi ratione tenendum exiſtimabat. Qui enim hic auderent inaudita, praeterque omnium opinionem ſententias defendere, eos in grauioribus diſciplinis idem auſuros aiebat.

6. Concionatoribus Sociis auctor idem exſtitit, ſcriptoque conſilium mandauit, ſpiritum in concionando adhiberent, dicendique vim, & audientium corda permouerent. Non ad inanem pompam, ingeniique oſtentationem orationem componerent. Sacrorũ Antiſtites, & Principes

caute,

caute, prudenterque tangerent. Si quid reprehendere neceſſe haberent, dolore ſe id facere coactos, non ira, aut odio adductos, oſtenderent: illo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari auditores. Suo id exemplo confirmabat: *Cum enim acriter vitia reprehenderem*, inquit, *me ipſe obiurgare videbar. Quo fiebat, vt maiori impetu dicerem, & ad miſericordiam alios incitarem.*

Peſtilentia graſſante in aliquot Italiae, 7.
atque Hiſpaniae Prouinciis, conſultus a Societatis Patribus FRANCISCVS, quid; tanto in communi diſcrimine, facto opus videretur, vt & caritatis ratio haberetur, nec funditus morte Collegia exhaurirentur. Hanc ipſe rationem iniit, excogitauitq; ſalutarem. Nomina ad Rectores ſingulos referrent ij, qui communi ſe reipub. commodo deuouerent. Ex his, delectu habito, ij tanquam in ſtatione milites praeſidio relinquerentur, qui & vitae ſanctitate praeſtarent, firmaque eſſent valetudine, animoque celſiore praediti: minore ad haec Societatis iactura periculis obijcerentur. Hos a ceteris ſegregatos, proximorum ſaluti incumbere voluit. Quo factum, vt multi perdurarint, operamque nauarint gnauiter in Heſperiae vtriuſque Prouinciis, vbi peſtis vrbes tum populabatur: magna

magna laboris patientia, ciuium etiam admiratione, & Sociorum, qui interierunt, non exiguo praemio. Martyrum enim in numero etiam habitos, qui caritatis hoc munus recte obirent, in Romanis Martyrum Faſtis, & Euſebio legimus.

Martyrol. 28. Febr. Euſeb. lib. 7. cap. 20.

8. Fratres, quos *Coadiutores* vulgo appellamus, DEI *ſapientes* FRANCISCVS appellare conſuerat; qui morum ſimplicitate, humilique obedientia, & pie orarent, & domeſtica officia probe obirent. Gnarus DEVM precantibus illis ea ſuggerere plerumque ſolere, quae mundi ſapientes e libris haurire non poſſent.

9. Qui ceteris praeeſſent, dicebat non vna omnes qui parerent, regula metiri oportere: ſed bonos milites imitari, qui pro fiſtulae captu machinam illam bellicam ſulphureo puluere implent, ne diſſiliat.

10. Cum humanitus lapſum aliquem narrarent, de quo minimum metuebatur, ſe ipſe tacite explorans, & imbecillitatis humanae conſcius, vulgatum illud in ore habebat: *Homo ſum, humani a me nihil alienum puto.*

11. Conſultus à Patribus Collegij, qui etiam eleemoſynis alerentur, a diuite quidem illo, ſed qui male audiret; rectene acciperent. Ad haec ille: Eliam Prophetam, & Paulum Anachoretam a coruo quotidie alimen-

3. Reg. 17.

alimentum accepiſſe: ne dubitarent igitur ſeſe a DEO paſci, corui opera. His enim eleemoſynis, & precibus, vt ſolet, a DEO bonam illi ad reſipiſçendum mentem datum iri: vt e coruo, carniuoraque aue, columba tandem euaderet.

Mirabatur eos, qui quantum aliis de honore in ſalutando detraxerint, tantum ſibi arrogent, vindicentque: eaque re magni videri velint, cum ieiune alios appellarint, quibuſcum certare officiis oporteret. Hinc odia, rixaeque exſiſtant, detractio oritur, violatur amicitia. Modum itaque titulis ſtatuendum, ne tot odia naſcerentur; vt mercibus precium in bene conſtitutis rebus publicis ſolet; iudicauit. Ipſe vero minime reſtrictus in titulis dandis fuit, immo perliberalis, & benignus, ſi quem his palatij fumis delectari intelligeret. *Si peccandum,* inquit, *alterutram in partem eſt, in exſuperantia, quam ſi quid detraham, offendere malo.* 12.

Socius quidam imprudenter triclinium nudus ingreſſus erat, vt in ſe ipſe flagellis ſaeuiret, Beati Franciſci exemplum, credo, imitari ſtudens. Noſter, non iniuria, moleſte tulit, paenamque irrogauit; Caſſiani illud repetens: *Sanctorum quaedam miranda eſſe facta, non imitanda.* 13. *In praef. & Collat. 2.*

Dicere ſolebat, Religioſorum homi- 14.

num

num vitam, Crucem eſſe perpetuam, atque Martyrium: quod vincere quotidie ſeipſe neceſſe habeat, & perpetuo obtemperare ex voto debeat. Viderent itaque maiores, onera temperarent, ſubleuarentque: neue noua excogitarent, pro viribus cuiuſque, onus imponerent.

15. Sacerdoti adminiſtrandi Collegij, ad tempus, negocium dederat. Qui cum remiſſe ageret, ratus breue id tempus fore: non admodum itaque laborandum. Indignatus FRANCISCVS acriter reprehendit. *Sic*, inquit, *vel paucis diebus Societatis res geri debet, quaſi perpetuum munus eſſet. Nocet enim, qui frigide res adminiſtrat, vt vel temporis momento per negligentiam amittatur, quod multis retro annis, ſudoribuſque partum eſt.* Vel militia verum id eſſe docet, amiſſis breui vrbibus, quae longa obſidione captae, in poteſtatem venerunt.

CAPVT IX.

De animi candore, ceteriſque virtutibus.

IVRE Ambroſius pro funere laudauit in Satyro fratre Prudentiam, ſed ingenij candore, morumq; ſimplicitate eximiam: qui de aliis nihil ſiniſtrum ſuſpicaretur. Eadem FRANCISCI laus propria, qui ſerpentis prudentiae, columbae ſimplicitatem

tatem ex CHRISTI praecepto, adiecit: facilitatémque grauitate temperauit. Non illum fugiebat, aliter mundi ſapientes iudicare ſolitos: calliditate nimirum Prudentiam conſtare. Praeſtantior tamen ea virtus, atque perfectior, quae candore ſimul & ſimplicitate conditur. *Matth. 10*

Ne quid igitur ſecius de aliis ſuſpicaretur, animo ſuo imperarat, impetraratque. Irrepere itaque falſum de quoquam iudicium non ſinebat. Abditos eſſe hominis receſſus, atque latentes: proinde difficile animum cuiuſque cognoſci, & temere plerumque damnari. Quare non facile de aliis iudicium ferendum. Falli enim nos ſaepe, errare, ac decipi iudicando. Tutiſſimum videri, bene de omnibus exiſtimare, ac loqui: errata vero aliorum in bonam partem accipere, & quoad liceat, excuſare. 1.

Affirmabat, falli ſe aliorum opera malle, quam temere ſuſpicari: quo fiebat, vt fallerent eum non raro, qui fictam Pietatis ſpeciem prae ſe ferrent. Quae quidem virtus eo magis in FRANCISCO admiranda: cum, quod in aula, vbi callide omnia geruntur, compoſiteque dicuntur, a puero educatus fuerit; tum, quod magiſtratus geſſerit, & Prorex iudicia tractarit, probeque noſſet filiorum ſaeculi huius dolos. Candorem 2.

rem tamen vſque eo retinuit, vt vera placerent omnia, falſa diſplicerent. Dicere ſolebat & illud Tragici, *Veritatis ſimplicem eſſe orationem*; non fucatam, non ad gratiam compoſitam, artiſque idcirco expertem: fallere nolle, ſed ex ſuo animo virum bonum candide omnia metiri. FRANCISCI talis erat oratio, vt cum re ipſa, aiens, negansque conſentiret; & ficum, vt veteri verbo dici ſolet, ficum appellaret. Longum eſſet, taediique plenum, ire per ſingula virtutum genera. Nam de Caſtitate quid attinet dicere? cum adoleſcens etiamnum, matronas nobiles officij gratia inuiſurus, cilicij lorica corpus munire conſueuerit, & illibatum virginitatis florem ad matrimonium, vt libro primo demonſtratum eſt, attulerit. Poſt Societati iam adſcriptus, nunquam ſe a mulieribus, ne a filia quidem Lermae Comite, cum forte in eius aedibus articulari morbo decumberet, tumentes pedes contrectari paſſus eſt. Seueritatem, facilitatemque ita temperauit, vt ſeueritas facilis; & contra, facilitas ſeuera, cum res poſceret, videretur. Taceo in conſiliis dandis maturitatem, & prudentiam: tolerantiam in aduerſis: in negotiis ſuſceptis conſtantiam: animi denique in contemptu rerum humanarũ magnitudinem: cete-

Eurip.

cęteraſque virtutes plane heroicas. Vnum hoc addam, gratum, memoremque diuini beneficij ſemper vixiſſe, quod in Societatis familiam aggregatus eſſet, cuius nomine, quotidie DEO gratias agebat: illud etiam interdum vſurpans: *Si, vt vina guſtatu, ita & Religioſorum ſtatus probari poſſet, quiuis dynaſta, dulcedine liquoris diuini ebrius, Religioſorum ſe in familias cupide daret; ſed quia guſtari ſuauitas non niſi longo poſt tempore queat, eo ſit, vt plerique, aſperitate territi, refugiant.* Atque haec fere de FRANCISCI BORGIAE vita dicenda exiſtimaui. Faxit ille animorum parens, vt hoc vitae, virtutumque Exemplar, nobis ad imitandum propoſitum, moribus conſtanter exprimamus.

FINIS.

2. 29. Nou: 1600

INDEX RERVM
MEMORABILIVM
VITAE
FRANCISCI BORGIAE.

Romanus numerus librum, Arabicus vero caput deſignat.

A.

ABSTINENTIA *ciborum Franciſci* j.9.16. 18. ij.10. iij. 18.
Aegrotorum cura ſenatui Romano iij.5
Aethiopia premit Socios iij.3
Africa recipit Socios à Franciſco iij.6
Alciatus Cardinalis ad Franciſcũ mittitur à Pio v. iij.4
Aleae ludi fuga j.3.5
Alexandrinus Cardinalis iij.14
Alexander Farneſius aedificat templum domus Profeſſae Romanae iij.2
Alexius Delgadus occiditur iij.10
Alfonſus Salmeron Tridentum mittitur ij.20
a Franciſco appellatur de fuga Generalatus iij.1
Eccleſiaſten Pontificis agit iij.4
Alfonſus Deca, Societatis Theologus iij.19
interpres opuſculorum Borgiae ibid.
Alfonſus Ferdinandus occiditur iij.11
Alfonſus Vaena occiditur iij.10
Alfonſi Ducis Ferrariae ſtudium in Franciſcum iij.6
Aluarus Franciſci filius j.4. iv.6
Aluarus Mendezius occiditur iij.10

Andreas Ouetenſis, Patriarcha Aethiopiae iij.3
Andreas Gonſaluus Vianius occiditur iij.10
Andreas Pais occiditur iij.11
Antonius Corduba Franciſco, ac Societati ſe aggregat ij.4
primum ſacris operatur ij.6
Antonius Suarez occiditur iij.10
Antonius Ferdinandus Montis maioris occiditur ibid.
Antonius Correa Portuenſis occiditur iij.10
Amatus Vaſquius occiditur iij.10
Amorem ſuorum vt exuerit Franciſcus j.6. iv.6
Angelicae voces auditae in funere Mariae Gabrielae j.6
Aſcetici libelli, vulgo Exercitia ſpiritualia j.13
Aſſidua Franciſci Borgiae meditatio iv.4
eiuſdem attentio iv.5
Aſturum regio qualis ij.16
Aſturum ingenia ſubagreſtia ij.16
equi vero optimi ibid.
Auenionenſe Collegium erigitur iij.9
Auguſtae Taurinorum Collegium iij.9
Aulicorum morum oſor Franciſcus iv.1

B.

BAEZA *Granatenſis regni oppidum* j.2
Baezanum Collegium iij.12
Balthaſar Abbas, ac Princeps Fuldenſis iij.12
Baptiſta Segura occiditur iij.6
Bartholomaeus Buſtamantius Societatem ingreditur ij.4
liberatur e periculo ij.7
Nouitiorum curam ſuſcipit ij.12
Bartholomaeus Martyrum collegium exſtruit ij.17
relicto Epiſcopatu coenobio ſe reddit ibid.
Bartholomaeus Torreſius, Epiſcopus Canarienſium iij.6
Benedictus Caſtrus occiditur iij.10
Benedictus Palmius, Eccleſiaſtes Papae iij.4
Benignitas Franciſci iv.7
Bernardinus Cardenas vocat Franciſcum ij.2

Blaſius Ribera occiditur iij.10
Borgiae familiae pietas, cura pauperum j.1
Braſilienſi nauigatione occiſi Socij 12. iij.11
Brixiae Venetorum Collegium. iij.9

C.

CAROLI Caeſaris aulam petit Franciſcus j.3
in Franciſcum ſtudium j.4
aucupij amor j.5
familiaritas cum Franciſco ibid.
legat Franciſcum ad Auguſtam ibid.
funeris Iſabellæ curam committit Franciſco j.7
Proregem facit Franciſcũ, ac donat Cruce S. Iacobi j.8
Gandiam redeundi poteſtatem facit j.11
ad Franciſcum litterae j.20
promouere conatur Franciſcum ad Cardinalatum ij.5
eidem mutatae vitae rationem reddit Franciſcus ij.11
probat Franciſcum iv.6
abdicato imperio, Hieronymianis ſe iungit ij.11
in Luſitaniam mittit Franciſcum ij.13
moritur, ac pro concione laudatur a Franciſco ij.14
Carolus Borromaeus, ſummus Paenitentiarius iij.4
Collegium Mediolani erigit iij.12
Carolus Franciſci filius j.4
eius prudentia j.4 vxorem ducit j.16
Carolus Lotharing. Card. Muſſipõti Collegium erigit iij.12
Carolum IX. Galliae Regem adit Franciſcus iij.15
Carlomannus, Pipini Regis frater, monachus Caſini montis iv.1.
Carlomannus oues paſcit ibid.
Cardinalium muli Franciſco Romam ingredienti obuiam miſſi j.18
Cardinalatum fugit Franciſcus j.19.ij.5
Cardinalatu poſthabito, Societati ſe adiungit Antonius Corduba ij.4
Catecheſin docet Franciſcus ij.1.12.18

Catechiſtae miſſi in Aſturiam ij.16
Catecheſin docet Bartholomaeus Torreſius iij.6
Chriſtophorus Rodericus mittitur in regnum Neapolitanum aduerſus Valdenſes iij.4
Chriſtophorus Rotondus occiditur iij.6
in Cibo patientiae exercendae ratio Franciſci iv.5
Coenobij D. Clarae Gandiae auctor Franciſcus ij.8
Collegium Gandienſe à Franciſco j.13.
Romanum à Gregorio XIII. j.18
Methymnae Campi ij.6
Eborenſe ab Henrico Cardinale Luſitano ij.7
Placentinum a Guterio Caruaialio ij.10
Hiſpalenſe ibid.
Bracarenſe a Bartholomaeo Martyrum ij.17
Portuenſe ij.18
Branſbergenſe a Staniſlao Hoſio iij.8
Pultouinum a Sigiſmundo Poloniae Rege ibid.
Vilnenſe ibid.
Iaroſlauienſe ibid.
Poſnanienſe iij.8.12
Rigenſe iij.8
Marchetanenſe a Maria Toletana iij.9
Pintianum a Maiore Biueroae ibid.
Carauaccenſe a Michaële Reyno ibid.
Auenionenſe ibid.
Virodunenſe ibid.
Camberienſe, ibid.
Olomucenſe a D. Guilielmo Epiſcopo ibid.
Spirenſe ibid.
Herbipolenſe a Frederico Epiſcopo ibid.
Halenſe a filiabus Ferdinandi Caeſaris ibid.
Auguſtae Taurinorum ibid.
Brixienſe ibid.
Baëzanum ab Eluira Auila iij.12
Huetenſe a Stephano Ortiſio ibid.
Calataieronenſe a Repub. ibid.

Legionenſe a Ioanne Sancti Aemiliani iij.12
Malacitanum a Franciſco Blanco ibid.
Compoſtellanum ab eodem ibid.
Ouetenſe a Magdalena Viloa ibid.
Burdigalenſe a Repub. ibid.
Niuernenſe a Ludouico Gonzaga ibid.
Muſſipontanum a Carolo Lotharingo Cardinale ibid.
Fuldenſe a Balthaſare Abbate, ac Principe ibid.
Mediolanenſe a Carolo Borromaeo Cardinale ibid.
Collegia in inſulis Materia, & Tertia iij.12
Toletanum in domum Profeſſorum tranſiit iij.9
Humanitatis Collegia in ſingulis Prouinciis inſtitui iuſſit Franciſcus iij.2
Comitas in ſalutando moderanda iiij.1
Concionandi ratio Franciſci ij.8.17
Concionum Franciſci frequentia ij.20. iij.14
Concio Franciſci edita iij.19
Confeſſionis aſſiduitas Franciſci iv.4
Confidentia in Deo Franciſci ij.10
Conuiuiis vt interfuit Franciſcus j.9
Corporis caſtigatio eiuſdem j.9.ij.9.12
Conſcientiae puritas eiuſdem iv.4
Coquo inſeruit Franciſcus ij.1.12. iv.3
Crucis ſanctae partem Franciſcus mittit Philippo Hiſpaniae Regi. iij.14

D.

DIDACVS *Ferdinandus mortem euadit* iij.11
Didacus Andrada ſacerdos occiditur iij.10
Didacus Pereſius Miſcenus occiditur ibid.
Didacus Gondiſaluus occiditur iij.11
Daemon illudit Franciſco iv.1
expellitur a Franciſco iv.1 *orantem interpellat* iv.4
Domini nomen nimis iteratum iv.1
Domini appellatio moleſta Franciſco iv.1
Dominicus Ferdinandes occiditur iij.10

Domus

Domus Olyſſiponenſis Profeſſorum ij.7
Nouitiorum Septimancae ij.12
Paenitentiariorum Romae iij.4
Toletana, ac Pintiana iij.9 *Aronenſis* iij.12
Dorothea Franciſci filia, Deo ſacra virgo j.4
Ducis titulus quid commodi Franciſco iv.1

E.

ELVIRA *Auila Baëzani Collegij auctor* iij.12
Eleemoſynas largitur Franciſci mater i.1
Eleemoſynas mendicat Franciſcus ij.1. iv.1
accipit a Carolo Caeſare ij.11
largitur pauperibus iv.7
Emmanuel Aluarus, Emmanuel Rodericus Alcorchetius, Emman. Ferdinandes, Emman. Pachecus pro fide occiduntur iij.10
Emman. Sequeyra cum Sociis ingrediuntur inſulam Materiam iij.12
Epiſtola Franciſci ad Ignatium j.10.15
ad Carolum Caeſarem j.19
ad Ludouicum Principem Luſitaniae ij.3
ad Pontificem Maximum ij.5
ad Catherinam Luſitaniae Reginam ij.13
ad Philippum Hiſpaniae Regem iij.14
Epiſtola Ignatij ad Franciſcum j.10.15.ij.9
Caroli Caeſaris ad Franciſcum j.20
Ludouici Principis Luſitaniae ad Franciſcum ij.3
Henrici Cardinalis, Regis Luſitaniae, ad Franciſ. ij.17
Catherinae Reginae ad Franciſcum ij.18
Philippi Regis Hiſpaniae ad Franciſcum iij.6.14
Epiſtolis ſubſcribendi ratio Franciſci, ac cur prohibita iv.1
Eucharistia vtitur frequenter Franciſcus j.9.10.iij.16
de eiuſdem frequentia conſulit Ignatium j.10
Euchariſtiae veneratio Ioannis Ducis Gandiae j.11
Euchariſtiam manu tenẽs exhortatur alios Frãciſcus ij.18
Euchariſtia peſte infectis data a Sociis iij.5

Euchariſtiae adorandae ſtudioſus Franciſcus iv.4
Exemplo Franciſci multi ſe bonis abdicant ij.4.6
Exemplo domeſticus eſt Franciſcus ij.12
Exemplo ſuo docet Franciſcus iv.1
Exercitia ſpiritualia a Baſilio Mag. Aſcetica dicũtur j.13

F.

FAMAE ſuae detrahentes amat Franciſcus iv.7
Famauguſta, Cypri vrbs, olim Salamine iij.14
Ferdinandus Aluarus occiditur iij.11
Ferdinandus Sanches Caſtellanus occiditur iij.10
Ferdinandus Rex Catholicus j.1
Ferdinandi Valdeſij in Societatem ſtudium ij.15
Floridam inſulam ingrediuntur Socij iij.6
Floridanorum in Socios crudelitas, ac eorum punitio ibid.
FRANCISCI BORGIAE Natales, patria, ortus j.1
quae ortum praeceſſerunt ibid.
vnde nomen acquiſiuit ibid.
educatio puerilis, indoles, traditur magiſtris ibid.
in matrem morientem pietas ibid.
fuga in Paeninſulam j.2
Caeſarauguſtae litteris incumbit ibid.
in pueritia animus ad Religionem ibid.
aegrotat adoleſcens ibid.
Catherinae ſeruit ibid.
animi cultus, mores caſti ibid.
Pintiam in Caeſaris aulam proficiſcitur j.3
aleae ac vitiis ſuis interdicit ibid.
quorum vſu delectatus ibid.
corpus cilicio caſtigat ibid.
in matrimonio continentia ibid.
corporis exercitatio, ac ludi 1.3.5
ducit vxorem Leonoram j.4.
fit Marchio, ac Praefectus ſtabuli regij ibid.
in matrimonio concordia, & liberi ibid.
familiae eius inſtitutio j.5

muſicae gnarus componit cantiones ibid.
meditationes eius in venationibus, ac ſui victoria ibid.
Matheſi deditus ibid.
familiaritas cum Caeſare ibid.
febri laborantis meditationes ibid.
in defunctos pietas ibid.
librorum piorum vſus ibid.
arma tractat, angina laborat ibid.
luget mortem Mariae Gabrielae auiae ibid.
Iſabellae Auguſtae funus curat j.7
ex Auguſtae mortuae aſpectu, eius mutatio, & exclamatio ibid.
conſulit Ioan. Auilã de vitae emẽdandae propoſito ibid.
Prorex Gothalaniae creatur j.8
Crucem D. Iacobi a Carolo accipit ibid.
latrones bello perſequitur, ac eorũ receptatores punit ibid.
in morte damnatos pietas ibid.
in omnes aequitas ibid.
in litterarum doctores liberalitas ibid.
Barcinone pater Patriae appellatur ibid.
in horarum lectione meditatio j.9
orandi tempus, cibi abſtinentia ibid.
de Euchariſtiae vſu conſulit Ignatium j.10
mors parentis ipſius j.11
Praefectus curiae Philippi ibid.
xenodochiũ ac coenobium Dominicanorũ inſtituit ibid.
vxor moritur j.12
Collegium Societati aedificat j.13
a Philippo Hiſpaniae Principe vocatur ibid.
pro vitae ac ſtatus mutatione preces aliorũ depoſcit j.14
de familia religioſa eligenda deliberat ac conſulit ibid.
Religionis votis ſe adſtringit j.15
Theologiae operam dat j.16
Romam proficiſcens, ſuis valedicit j.17
inuiſit Ferrariae ac Etruriae Duces j.18
Romae excipitur, inuiſit Pontificem, Cardinales, tem-

pla, confitetur de tota vita j.18
de abdicandis rebus ad Carolum Caeſarem ſcribit j.19
fugiens Cardinalatum Roma diſcedit ibid.
impetrata poteſtate abdicandi ſe bonis, gratias agit Deo j.20
ſacerdotio inauguratur ij.1
primis ſacris operatur, concionatur ibid.
inuiſitur à multis ij.2
proficiſcitur Pompelonam ibid.
Cardinalatum reycit ij.5
vocatur à varijs ij.7
in Luſitaniam proficiſcitur ij.7.13.17
D. Clarae coenobium in Caſtellae regno eius opera erigitur ij.8
praeficitur quinque Prouincijs Hiſpaniae ij.9
Placentiam vadit, & Hiſpalim ij.10
Caeſari Carolo rationem reddit mutatae vitae ij.11
ſalutationes inanes excludit iv.1
Eborae aegrotat, periculis liberatur ij.13
lapſum tecti praeuidit ibid.
vltimae voluntatis Caeſaris executor nominatur ij.14
Portum proficiſcitur ij.18
Romam reuocatur à Pio IV. ij.19
Lauretanam aedem inuiſit ibid.
Praepoſiti generalis Vicarius ij.20
indicit congregationem generalem ibid.
conſilium fugiendi officij Generalatus iij.1
eligitur Generalis ibid.
Oratio ad congregationis Patres ibid.
deprecatur curam domus Paenitentiae in Vaticano iij.4
lue Romae graſſante quid egerit iij.5
Socios mittit in Indiam Occidentis, & in Africam iij.6
in Peruanam Indiam iij.7
in Braſiliam iij.10
moritur Romae: Vicepraepoſitũ nominare renuit: eius in Societatẽ beneficia: Prouincias quot adiunxerit iij.17

mores

mores ac corporis forma iij.18
ſcripta ac libelli editi iij.19
de abdicando Generalatu conſilium iij.13
cum Alexandrino Cardinali mittitur a Pio v. *ad foedus ineundum contra Turcas* iij.14
quid Ducis titulus ipſi attulerit iv.1
idem docendi pueros munus depoſcit iv.1
idem ianitorem agit iv.1
Franciſci Borgiae perſonam quidam fingens triremibus addicitur iv.1
Franciſci iter agentis prodromi *ibid.*
eiuſdem erga Superiores reuerentia iv.3
quibus Franciſcus aliorum curam commiſerit iv.4
Franciſco honoris cauſſa à varijs obuiam itum iij.14
Franciſcũ quanti fecerit Philippus Hiſpaniae Rex *ibid.*
Franciſci ſupremi morbi quae cauſſae iij.15
adit Carolum IX. *Galliae Regem* *ibid.*
Fräciſcus aegrotus Romã defertur, ac moritur iij.16.17
qualis erga ſanguine iunctos iv.6
in Indiam profectionem petit iv.7
D. Franciſci familiam amat j.14. ij.11. iv.2
Franciſcus Toletus, e Pontificio Eccleſiaſte Cardinalis Theologus, & eius obitus iij.4 *ibid.*
Franciſcae Ieſu, amitae Franciſci, viſio j.7
Franciſcus Lopez a Mauris occiditur iij.6
Franciſci Commendonus, in Polonia Legati, iudicium de Societate iij.8
Fräciſcus Borgia, Franciſci nepos, occurrit Franciſco iij.14
Franciſcus Blancus Epiſcopus Collegium Malacitanum, ac Compoſtellanum fundat, auget Montis regalis iij.12
Franciſcus Aluarus Couillius occiditur iij.10
Franciſcus Magalunius occiditur *ibid.*
Franciſcus Pereſius, Godoi Torrichius occiditur *ibid.*
Franciſcus Caſtrius occiditur iij.11
Franciſcus Paulus occiditur *ibid.*
Fredericus Epiſcopus Herbipolenſis Collegium erigit iij.9

GABRIEL

G.

GABRIEL *Gomeſius occiditur* iij.6
Gaſpar Aluarus occiditur iij.10
Gaſpar Goëſius occiditur iij.11
Gonzalus Henricus Diaconus occiditur iij.10
Gregorius Scribanus Logrunenſis occiditur ibid.
Gregorius XIII *creatur Pontifex* iij.17
parens Societatis IESV j.18
idem Paenitentiae Vaticanae curam confirmat iij.4
idem facultatem Societati eligendi Conſeruatorem confirmat ibid.
eiuſdem in peſte laborantes cura iij.5
Guterius Caruaialius Placentiae Collegium erigit ij.10
precibus Franciſci, ac Sociorũ, vitam commutat ibid.

H.

HAERETICORVM *in Socios crudelitas* iij.10.11
Halae Collegium excitatur iij.9
Helena, & Magdalena, Ferdinandi Caeſaris filiae, Halae Collegium Societati aedificant iij.9
Henricus Cardinalis Luſitanus Collegium Eborae Societati erigit ij.7.17
idem euocat ad ſe Franciſcum ibid.
idem indicit preces pro Franciſco aegroto ij.13
idem Luſitaniae Rex ij.17
Henrici Gouiani pietas, ac amor in Societatem ij.18
Hieronymus Mur Oranum in Africam miſſus iij.6
Hieronymus Natalis, Luſitaniae Prouincialis ij.7
Hieronymianorũ coenobium Carolus Caeſ. ingreditur ij.11
in Hiſpania ſeditio, ac terraemotus j.2
in Hiſpania haereſis exſtincta ij.15
in Hiſpaniam nouam proficiſcuntur Socij iij.7
Humilitas Franciſci ij.6.8.17.19. iij.1. iv.1
propria Chriſtianorum virtus iv.1
ignota priſcis Philoſophis ibid.
Humiliatorum religio exſtinguitur iij.12

IACO-

I.

IACOBVS *Laynes in Galliam mittitur, moritur* ij.20
Iacobus Laynes quot Prouincias moriens Societati adiunxerit iij.17
D. Iacobus Hiſpaniae tutelaris j.8
D. Iacobi ordo in Hiſpania ibid.
D. Iacobi Crucem, ac ordinem ſuſcipit Franciſcus ibid.
Iacobi Soriae in Socios crudelitas iij.10
Ianitorem Collegij agit Franciſcus iv.1
Ignem purgantem cur timuerit Franciſcus iv.5
Ignatius conſulitur a Franciſco de vſu frequenti Euchariſtiae j.10
Ignatius Franciſcum in Societatem admittit j.15
Ignatius Romae excipit Franciſcum j.18
Ignatij patriae, ac natiuitatis loco honorem exhibet Franciſcus j.19.ij.1
Ignatius agit pro Franciſco, ne Cardinalis fiat ij.5
Ignatius iubet Franciſcum ſolitudinem egredi ij.6
Ignatius Franciſcum praeficit Prouinciis Hiſpaniae ij.9
Ignatius moriens quot reliquerit Prouincias iij.17
Ignatius Azeuedus Socios in Indiam ducit iij.10
eiuſdem ad martyrium exhortatio, ac mors ibid.
Inferni paenarum meditatio iv.1
Imaginum Sanctorum ſtudioſus Franciſcus iv.4
Imperandi aliis Franciſci ratio iv.7
Ioannis Auilae funebris oratio Frâciſco ſtimulos addit j.7
praeſcribit vitia in aula fugienda ibid.
Ioannes Borgia, Franciſci pater j.1
idem in pauperes liberalis, in Euchariſtiam pius j.11
idem moritur ibid.
Ioannes Borgia, Franciſci filius, Legatus in Luſitaniam, ac Germaniam j.4
Ioannes Nunneſius, Patriarcha Aethiopiae, moritur iij.3
Ioannis Cadouilij in Socios crudelitas iij.11
Ioannes S. Aemiliani Societati Collegium fundat iij.12

Ioannes Auſtriacus, Dux exercitus Chriſtiani iij. 14
Ioannes Baptiſta Mendeſius occiditur iij. 6
Ioannes Ferdinandus Olyſſiponenſis occiditur iij. 10
Ioannes Mayorga Aragonius occiditur ibid.
Ioannes Ferdinandus Bracarenſis occiditur ibid.
Ioannes Baëza occiditur ibid.
Ioannes Zaureus Toletanus occiditur ibid.
Ioannes S. Martini Illeſcanus occiditur ibid.
Ioannes Aluarus occiditur iij. 11
Ioannes Ribera, Archiep. Valentin., inuiſit Franciſ. iij. 14
Ioannes Silua Villaregienſis Nouitiatus auctor iij. 14
Ioanna Aragonia Franciſci filia nubit j. 16
Ioanna Hiſpaniae Regina Caroli mater ij. 6
Ioanna Luſitaniae Princeps vocat Franciſcum ij. 6
eadem Madriti D. Clarae coenobium erigit ij. 8
eiuſdem liberalitas in Aſturos ij. 16
Ioanna Aragonia Romae Nouitiatum fundat iij. 2
Ioanna Crucis, Franciſci ſoror iv. 5
Iſabella Franciſci filia j. 4. iv. 6
eadem nubit Franciſco Rogio j. 16
Iſabella Caroli Caeſaris vxor moritur, funus Illiberim deducitur j. 7
eiuſdem verecundia ibid.
Iudicia varia de Franciſci vitae mutatione ij. 2
Iulianam Angelam inuiſit Franciſcus ij. 6

L.

LAVDARI *indigne fert Franciſcus* iv. 1
S. Laurentij templum iij. 14
Lauretanam D. Virginis aedem inuiſit ij. 19. iij. 16
Leonora nubit Franciſco j. 3. 4
eadem eſt a cubiculis Mariae Philippi Hiſpani j. 11
eiuſdem pietas in Deum, ac mors j. 12
Leonora Caſtri, nobilis Luſitana, Franciſci vxor j. 3. 4
eius laus, & obitus j. 12
Librorum piorum vtilitas j. 5

Libel-

Libellus Exercitioru̅ ſpiritualium Ignatij probatur a Paulo III. *opera Franciſci* j.13
Libri a Franciſco ſcripti iij.19
Loca honoratiora fugit idem iv.1
Ludouicus Gonzaga Niuernae Collegium facit iij.12
Ludouici Principis Luſitaniae litterae ad Franciſcum ij.3
idem Societatem petit, votis ſe adſtringit ij.7
eiuſdem pietas ac vitae ratio ibid.
Ludouici Floridani perfidia iij.6
Ludouicus Vaſconcelus cum imperio in Braſiliam mittitur iij.10
idem ingreditur Tertiam Inſulam iij.11
idem a piratis occiditur iij.11
Ludouicus Quiros occiditur iij.6
Ludouicus Correa Eborenſis occiditur iij.10
Ludus aleae quid incommodi j.5
Ludis quibus delectatus Franciſcus ibid.
Ludis quomodo adfuit Franciſcus j.9
Luſitaniae Rex vocat ad ſe Franciſcum ij.7
idem domum Profeſſorum Olyſſipone erigit ibid.
eiuſdem de Franciſco elogium ibid.
Luſitaniae Rex Ioannes moritur ij.13
in Luſitaniam proficiſcitur Franciſcus ij.7. iij.15
Luſitanorum Regum in Societatem liberalitas, in remotas gentes pietas iij.15

M.

MAGDALENA *Vlloa aedificat Nouitiatum Villagarzienſem, & Collegium Ouetenſe* iij.12
Magdalena, & Helena, Ferdinandi Caeſaris filiae, Halenſe Collegium inſtituunt iij.9
Malacitanum Collegium iij.12
Maria Toletana Collegium exſtruit iij.9
Maria Gabriela, auia Franciſci j.5.6
eadem D. Clarae coenobium ingreditur j.6
eiuſdem de Franciſco, ac de filia ſua vaticinia j.6

eiuſdem

eiuſdem cum ſua filia, Abbatiſſa, ſua de veſte attrita contentio j.6
in ipſius funere Angelicae voces auditae ibid.
Marchenatenſe Collegium iij.9
Margareta Auſtriaca, Maximiliani Caeſaris filia, D. Clarae coenobium ingreditur ij.8
Martyres quid in Eccleſia iij.10
Martyrum relatio ad quid vtile iij.11
Martyrio afficiuntur Socij iij.6.10.11
Marcus Caldera occiditur iij.10
Materiam inſulam ingrediuntur Socij iij.10.12
Mediolanenſe Collegium iij.12
Meditationes piae Franciſci in aucupio, & venatione j.5
Methymnae Campi Collegium ij.6
Melchior Carnerus, Patriarcha Aethiopiae, in Iaponia moritur iij.3
Michaël Aragonius occiditur iij.11
Michaël Reynus bona omnia Societati legat iij.9
Michaëli Marco traditur cura Franciſci iv.3
Morbos pellit Franciſcus orando iv.4
Mores aulicos auerſatur Franciſcus iv.1
Mors Mariae Gabrielae ad pietatem incitat Franciſcũ j.5
Mortem ac martyrium euadit Didacus Ferdinandus, & Sebaſtianus Lopezius iij.11
Morienti Franciſco quid conſolationi iv.3
Mortem ſuorum vt tulit Franciſcus iv.6
in Mortuos Franciſci pietas j.8.iv.4.6
Montelanum Collegium iv.1
Muſſipontanum Collegium iij.12

N.

NICOLAVS *Dinyus Brigantinus occiditur* iij.10
Nicoſia, Cypri oppidum, olim Tamaſſus iij.14
Niuernenſe Collegium iij.12
Nobilitas pietate clareſcit j.1
Nouitiatus vtilitas ij.12

Nouitiorum magiſter Buſtamantius ij.12
Nouitiatus Romanus quorum opera factus iij.2
Nouitiatum aedificat Septimancae Franciſcus ij.12
in Nouitios facilitas Franciſci iv.8
Nouitiatus Nouillariae a Comitibus erigitur iij.9
Nouitiatus Villagarzienſis iij.12
Nouitiatus Brunenſis a Repub. ibid.
Nouitiatus Aronenſis a Borromaeo Cardinale ibid.
Nouitij ad Indicam profectionem aptiores iij.10
Nouitiatus Villaregienſis a Ioanne Silua iij.14

O.

OBEDIENTIA *Franciſci* iv.3
Occulta cognoſcit Franciſcus iv.4
Olomucenſe Collegium iij.9
Oranum in Africam miſſi Socij iij.6
Orationis ſtudioſus Franciſcus j.9.16.18.ij.1.iij.11.18 iv.j.4.5.
Orationis ſtudio creſcet Societas IESV iv.3
Orationum Franciſci vis iv.4.5
Ouetenſe Collegium iij.12

P.

PAENITENTIAE *ſtudioſus Franciſcus* j.9.iv.3.5
Paenitentiarij Pontificij e Sociis electi iij.4
Palmenſem ad portum Socij 39. occiſi iij.10
Patientia Franciſci ij.6.12.iv.5
Patientia Sociorum in obeunda morte iij.6.10.11
Paupertatis vt ſtudioſus Franciſcus ij.1.ij.6.8.10.iv 2
Pauperum curam habet familia Borgia j.1
Pauperum curam ſuſcipit Franciſcus j.8.iv.7
Pauperum Religioſorum curam gerit j.11
in Peccantes manſuetudo Franciſci iv.7
Peſtilentiae Romae origo iij.5
Peſtilentiae tempore Sociorum caritas iij.5.iv.8
Petrus Martineſius in Florida inſula occiditur iij.6

Petrus Ludouic. Borgia in Africã cum poteſtate miſſus iij.6
Petrus Domenicus Oranum in Africam miſſus iij.6
Petrus Faber, ad Tridentinum Concilium miſſus, ſalutat Franciſcum, dat exercitia ſpiritualia j.13
Petrus Fonſeca occiditur iij.10
Petrus Munnoſius occiditur ibid.
Petrus Pontaureus occiditur ibid.
Petrus Diaz occiditur iij.11
Petrus Ferdinandus occiditur ibid.
Philippus Hiſpaniae Rex Franciſcum in Cardinalem promouere laborat ij.5
idem commendat, & excipit Franciſcum ij.5.iij.14
eidem valedicit Franciſcus ij.19
idem petit a Frãciſco Socios in Indiam Occidentalẽ iij.6
idem in Africam mittit Petrum Ludouicũ Borg. iij.6
idem petit Socios in Pirum iij.7
a Philippo Hiſpaniae petit Franciſcus, ne ſe oneret dignitate Eccleſiaſtica iv.j
eidem Crucis ſanctae partem mittit Franciſcus iij.14
eiuſdem litterae ad Franciſcum ibid.
Pietas Franciſci iv.7
Pirum inſulam ingreditur Societas iij.7
Pius v. creatur Pontifex iij.3
idem Socios in Poloniam mitti iubet iij.8
idem Ordinem Humiliatorum tollit iij.12
idem foedus componit contra Turcam iij.14
eiuſdem ad Ioannem Auſtriacum exhortatio ibid.
idem Paenitentiariorum munus Societati iniungit iij.4
idem examinandi Clericos officium Sociis confert iij.4
idem vtitur familiariter Franciſco iij.3
mittit Chriſtophorum Rodericum in Neapolitanum regnum ad Valdenſes haereticos iij.4
idem commendat Societatem Principibus ibid.
idem declarat Societatem Ordinẽ Mendicantium ibid.
idem Societati ius eligendi Conſeruatorem facit ibid.
eiuſdem in aegrotos liberalitas iij.5

Pius

Pius IV. *vocat Franciſcum Romam* ij.19
idem miratur Franciſci prudentiam iv.6
eiuſdē de Franciſci in Generalē electione iudicium iij.1
eiuſdem iuſſu Socij cum exercitu Melitā miſſi ſunt iij.1
idem moritur iij.3
Poloniae regnum ingreditur Societas iij.8
Priegae Marchio ad ſe vocat Franciſcum ij.6
Principum curam habet Franciſcus iv.3
Prouincias quot reliquerint Societati Ignatius, Laynes, Franciſcus iij.17
Prudentia Franciſci iv.6.8.9

R.

REGINAE *Caſa, oppidum Hiſpaniae* ij.6.iv.6
Rodericus Moya Societati bona ſua legat iij.9
Religioſorum hominum vita qualis iv.8
Roſarij myſteriorum meditationis vtilitas j.9

S.

SACERDOTIO *inauguratur Franciſcus* ij.1
Sacerdotio inauguratur Antonius Corduba ij.6
Sacerdoti moderandus traditur Franciſcus ij.9
Sacerdotum quorundam inſtitutum iij.9
Sanctorum quot menſibus ſortitio in Societatem inducta j.1. iv.4.
Sanctus Ioannes occiditur iij.10
Sanctorum reliquiis ſtudioſus Franciſcus iv.4
Sanguis Martyrum ſemen eſt Chriſtianorum, dictum Tertulliani iij.10
Sebaſtianus Lopezius mortem ac martyrium euadit iij.11
Sebaſtianus Moralis Epiſcopus in Iaponiam miſſus, Goae moritur iij.3
Seditio in Hiſpania j.2
Serui vnde honorem mutuentur j.3.5
Sigiſmundi Poloniae Regis de Societate IESV *opinio* iij.8
idem Collegia Societati erigit *ibid.*

T 2 *Simon*

Simon a Coſta occiditur iij.10
Simon Lopez occiditur *ibid.*
Societatem IESV, *precibus Mariae Gabrielae, ingreſſus Franciſcus* j.6
Societatis ſacerdotes conſulit libenter Franciſcus j.10
Societati aedificat Collegium Franciſcus j.13
Societatem cur elegerit Franciſcus j.14
Societatem petit ab Ignatio Franciſcus j.15
Societatem, poſthabito Cardinalatu, eligit Antoninus Corduba ij.4
Societati ſe adiungunt multi exemplo Franciſci ij.4.12
Societate honores ac dignitates excludit Ignatius ij.5
Societati qui aptiores ij.12
Societati falſo aſperſa infamia ij.15
Societatis Vicarius bis Franciſcus ij.20
Societatis Generalis eligitur Franciſcus iij.1
Societatis templum Romae auguſtum iij.2
Societatis precibus ſe commendant multi *ibid.*
de Societate IESV *Pij* V. *Pont. Max. iudicium* iij.3.4
Societati Paenitentiariorum Pontificiorum officium demandatur iij.4
e Societate Pontificius Eccleſiaſtes petitur iij.4
Societas a Pio V. *Principibus commendatur* *ibid.*
Societas Mendicantium Ordo declaratur *ibid.*
Societati poteſtas fit eligendi Conſeruatorem *ibid.*
e Societate varij miſſi in Indiam iij.6.10.13
Socij in Indiam Occidentis quando, & quoties miſſi iij.6.7
Societas quibus rebus creſcet iv.3
Socij qui ad miſſiones apti iv.8
Sociorum nomina qui pro fide occiſi ſunt
Aluarus Mendeſius iij.10
Antonius Suarez *ibid.*
Alfonſus Vaena Toletanus *ibid.*
Antonius Ferdinandus Montis Maioris *ibid.*
Andreas Gonſaluus Vianius *ibid.*
Amatus Vaſquius *ibid.*

Antonius

Antonius Correa Portuenſis ibid.
Alexius Delgadus iij.10
Alfonſus Ferdinandus iij.11
Andreas Pais ibid.
Baptiſta Segura iij.6
Benedictus Caſtrus iij.10
Blaſius Ribera ibid.
Chriſtophorus Rotondus iij.6
Didacus Andrada iij.10
Dominicus Ferdinandes ibid.
Didacus Pereſius Miſceus ibid.
Didacus Gondiſaluus iij.11
Emmanuel Aluarus iij.10
Emmanuel Ferdinandes ibid.
Emmanuel Pachecus ibid.
Emmanuel Rodericus ibid.
Ferdinandus Aluarus iij.11
Ferdinandus Sanches Caſtellanus iij.10
Franciſcus Lopez iij.6
Franciſcus Aluarus Couillius iij.10
Franciſcus Pereſius Godoi Torrichius ibid.
Franciſcus Caſtrus iij.11
Franciſcus Paulus ibid.
Franciſcus Magalunius iij.10
Gabriel Gomeſius iij.6
Gregorius Scribanus Logrunenſis iij.10
Gonzalus Henricus Diaconus ibid.
Gaſpar Aluarus ibid.
Gaſpar Goeſius iij.11
Ignatius Azeuerus Luſitanus iij.10
Ioannes Ferdinandus Olyſſiponenſis ibid.
Ioannes Mayorga Aragonius ibid.
Ioannes Ferdinandus Bracarenſis ibid.
Ioannes Baptiſta Mendeſius iij.6
Ioannes Baëza iij.10
Ioannes Zaureus Toletanus ibid.

Ioannes S. Martini Illeſcanus iij.10
Ioannes Aluarus iij.11
Ludouicus Quiros iij.6
Ludouicus Correa Eborenſis iij.10
Marcus Caldera iij.10
Michaël Aragonius iij.11
Nicolaus Dinyus Brigantinus iij.10
Petrus Martineſius iij.6
Petrus Fonſeca iij.10
Petrus Munnoſius *ibid.*
Petrus Pontaureus *ibid.*
Petrus Diaz iij.11
Petrus Diaz Sacerdos *ibid.*
Petrus Ferdinandus *ibid.*
Simon a Coſta iij.10
Simon Lopeſius *ibid.*
Stephanus Zuraire Cantaber *ibid.*
Sanchius Ioannes *ibid.*
Toleto Carpetanus iij.6
Solimanni Turcarum Imperatoris crudelitas iij.14
Solitudinis amans Franciſcus j.1.14.ij.9
Staniſlaus Hoſius praeeſt Tridentinae Synodo iij.8
idem Societati Branſbergae Collegium erigit *ibid.*
Stephanus Ortiſius Societati patrimonium legat iij.12
Stephanus Zuraire Cantaber occiditur *ibid.*
Studioſos Societatis quales voluit eſſe Franciſcus iv.8
Superiores quales eſſe debeant iv.8
a Suſpicionibus vt alienus Franciſcus iv.9

T.

TEMPLVM *S. Laurentij* iij.14
Temporis ſtudioſus Franciſcus iv.4
Terraemotus in Hiſpania j.2
Tertiam inſulam ingrediuntur Socij iij.13
Terram, ſurgens lecto, oſculatur ter Franciſcus iv.4
Theodoſius Dux Brigantinus inuiſit Franciſcum ij.7.17

S.Tho-

S. Thomae Aquinati vt ſtuduerit Franciſcus iv.4
Toleto Carpetanus occiditur iij.6

V.

VENATIO *Chriſtiano homine digna* j.5
Veſtium cura ac ratio Franciſci iv.1
Villaregienſem Nouitiatum inuiſit Franciſcus iij.14
Virodunenſe Collegium iij.9
Viros religioſos honorat Franciſcus iv.1
Vultus hilaritas Franciſci iv.4

FINIS.

PIA OPVSCVLA

EIVSDEM

FRANCISCI

BORGIAE

GANDIAE

DVCIS.

ILLVSTRISSIMO,

AC REVERENDISSIMO *D. Gaſpari Quiroguae, Archiepiſcopo Toletano, ſummoq; Conſilÿ ſanctae Inquiſitionis Praeſidi, Alphonſus Deça, Theologus Societatis* IESV, S. P. D.

FRANCISCVS Borgia Dux Gandiæ, antequam ſe ad noſtram Societatem adiungeret, libellos quoſdam ad ſui profectum ſcripſit, rudimenta continentes ea, in quibus ſe ipſe adhuc tiro exercebat ad pietatem. Qui cum amicis nonnullis communicati, quod eſſent & ſan-

ſanctiſſimis documentis pleni, & a viro illo profecti, qui genere eſſet, atque vitae ſplẽdore clariſſimus, magnam inprimis admirationem habuerunt. Nam cùm Franciſco proauorum ſanguine illuſtriſſimo, & multis, magniſq; peramplae familiae, ac proprij dominatus negotijs implicato, & in aula Regũ, & gratia educato a puero, de canibus, de equis, de accipitribus, Principũ virorum more, non de moribus, atque virtutibus, deque orandi, meditandique ratione tractationes congruae viderentur; & ab illo ciuilia potius quam religioſa, militaria magis expectarent homines quam ſpiritalia, & ea quæ

ſpecie

ſpecie ſua fallaci perſtringũt imperitorum oculos, non ea quae, depulſa animis offuſa caligine, pectora noſtra complent clariſſima luce, & ad bene, beateque viuendum iuuant: haec ab ipſo ſapienter conſcripta (quod praeter opinionem hominum accidiſſent) admirabilia multis ſane ſunt viſa. Itaque Franciſco ipſo inſcio, atque inuito, libelli in vulgus editi Hiſpanice, typiſque etiam excuſi ſunt. Intellexerunt nimirũ homines, non eſſe anguſtis DEI gratiam finibus circumſcriptam, neque cultu corporis tantummodo, & habitu virtutum pondera aeſtimanda. Nam vt ſub vili palliolo latet ſaepe ſapientia;

pientia; ſic ſub holoſericis inter-
dum, atque aureis veſtibus humilitas, ſuique contẽptio incluſa eſt, atque humanarum rerum deſpicientia. Quod ſi vnquam alias, in Franciſco certe noſtris temporibus vidimus: qui aetate florens, Regia ſtirpe natus, opibus, copijs, liberis, amicitijs, clientelis abundans, magna Regis ſui, & hominum laude publicis muneribus honorifice perfunctus, rebus denique omnibus, quae in bonis vulgo numerantur, ad voluntatem fluentibus, quae ipſi fuerant lucra,
Philip. 3.
haec arbitratus eſt propter Chriſtum detrimenta; mundiq́; omni inanitate reiecta, paupertatem diui-

diuitiis, aſperitatē delicijs praetulit; aulico ſplendori humilem ſquallorem, potentiae ſui ludibrium longe anteposuit: & nudus nudum Chriſtum ſequutus, in eo ſe abiectionis ſtatu collocauit, in quo docuit grauiſſimo exemplo pictis, & adūbratis vera, & ſolida, caducis ſempiterna infinitis partibus antecellere; cæleſtia terrenis, humanis diuina. Praeterit enim vere figura huius mundi, vt ait Paulus: & id quod 1. Cor. 7.
in praeſenti eſt (vt idem ſcribit) 2. Cor. 4.
momentaneum, & leue tribulationis noſtrae, ſupra modum in ſublimitate aeternū gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae viden-

tur,

tur, ſed quae non videntur: quae enim videntur, temporalia ſunt; quae autem non vidētur, aeterna ſunt. Franciſcus itaque aſpiciens
Hebr. 12. in auctorem fidei, & conſummatorem IESVM, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucē, confuſione contempta, maiores di-
Hebr. 11. uitias aeſtimans theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti;
Heb. 13. exiuit extra caſtra illud portans, praeclariſſimum nobis ad imitationem, poſteriſque omnibus exemplum relinquens. Huius igitur viri libellos (quos ſupra commemoraui) vere Catholicos, vere pios, de Hiſpano ſermone in Latinum conuerſos denuo in lucem emittimus. Pri-

mum

mum quidem, ne tanti viri memoria temporum vetuſtate obſoleſcat: deinde, vt conſtet quibus quaſi gradibus ad tantam virtutum excellentiam peruenerit: poſtremo, vt quibus praeluxit vitae exemplo, eos quoque doctrina inſtruat, & non ſolum praeſentibus proſit, ſed etiam futuris. Habent enim multa, ex quibus, ſi ſtudium diligens, & aſſidua exercitatio acceſſerit, magna percipi poſſit vtilitas. Latina autem haec opuſcula euulgamus, quo fructus latius eorum pateat, & non tantum ad Hiſpanorum, ſed ad exterorum etiam manus perueniant. Tibi autem, Praeſul illuſtriſſime, haec dica-

mus, tum quoniam in iſta quaſi vigilia fidei Catholicae tuendae praeſides, & truculentam circumfrementium haereticorũ rabiem, qui ſub ouina pelle lupos tegunt, a noſtris regionibus procul arces; & ne quid Apoſtolicae atque auitae Religionis candorem obſcuret, aut inficiat, neue contagione ſerpat, pro officio tibi diuinitus dato, ſumma vigilantia, atque ſapientia prouides: (& iuſtiſſimũ ſane eſt, vt te omnes grata animi pietate colant, in quos tantum, tam turbulentis, & calamitoſis temporibus, tamque eximium abs te confertur beneficium) tum etiam propter ſingularem meam in te obſeruantiam, eamq;

eamq; excitatam virtutum tuarum admiratione, & ſumma tua in nos beneuolentia, & perpetua noſtrae Religionis defenſione, quam, ex quo primũ ferme coepit, peramanter ſuſcepiſti. Itaque non magis mihi propria eſt, quã cõmunis cum omnibus noſtrae Societatis hominibus. Sed quoniam omnibus ſingulatim hoc facere non licet, ego & meo, & eorum omnium nomine, hoc munuſculo teſtari volui, quantum tibi in Chriſto & debeamus omnes, & cupiamus. Vale. Compluti.

AVRELII VRSI Romani.

CVM *prope regali potuiſſes viuere luxu,*
Et fluere Hiſpanis, BORGIA, *deliciis;*
Pauperis ante pedes nudum te ſternis IESV,
Et capis, aeternum quis potiaris, opes.
Nunc vere es diues, dum nil cupis, & capis illud
Quod, FRANCISCE, *tibi ſufficit, omne bonū.*

TRACTATVS PRIMVS.

Luc. 19.

VT appropinquauit IESVS, videns Ciuitatem, fleuit ſuper illam, dicens, Si cognouiſſes & tu, *&c.*

SI CAPILLI *noſtri omnes* DEO *numerati ſunt, quemadmodū in Euangelio legimus,* *Luc. 12.* *quanto magis* CHRISTI, *hoc eſt, ſapientiae* DEI *verba numerata eſſe credendum eſt! quantis porro haec ab Angelis laudibus efferri putandum! quanti ab hominibus fieri debent, in quorū vtilitatem dicta ſunt! Si negligamus certe, aut ſi non ea attentiſſime conſideremus, magna reprehenſione digni ſimus neceſſe eſt, quando omnia* CHRISTI *Domini noſtri facta, & dicta, noſtra ſunt inſtructio. Caeterum, cum ad eam rem humanae vires non ſufficiant, eos imitari opus eſt, qui artem aliquam perfecte addiſcere cupientes, ad perfectiſſimum eius artis magiſtrum ſeſe conferūt, vt videlicet praeceptoris ſapientia diſcipuli*

imperitiam ſuppleat,& reformet. Cum ergo de rebus quatuor, quae ſub praefato themate cõtinentur, tractaturi ſimus, eiuſmodi aliquem praeceptorẽ adire oportet, cuius praeſidio ignorantiae noſtrae tenebrae depellantur. Et quidẽ in verbis thematis, quod appropinquauit Dominus, quod vidit ciuitatẽ, quod fleuit ſuper eam, poſtremo quod locutus eſt, legimus: quibus quaſi quatuor gradibus ad illud quod ſequitur, Si cognouiſſes & tu, hoc eſt, ad noſtri ipſorum cognitionem peruenire in promptu eſt modo diligentia adhibeatur. Neceſſe primum eſt vt appropinquet IESVS: *ſi enim ab eius gratia & lumine longe ſimus, nec nos ipſi poterimus, nec illum cognoſcere. Nec minus opus eſt vt videamus: ſic enim docet*
Iſa. 42. *Iſaias, dicens.* Caeci intuemini, & videte. *Nam de tertio, quam ſcilicet neceſſariae ſint lacrymae, illud ſatis indicat, quod per Prophetam dicit Domi-*
Ioël. 1. *nus:* Expergiſcimini ebrij, & flete, *iucunditates enim huius vitae, mentem inebriare ſolent, & de gradu rationis, & dignitate deijcere. Denique, fuiſſe locutum Dominum videmus, vt intelligeremus nobis etiam loquendũ eſſe, ne ob taciturnitatis ma-*
Pſal. 31. *lum nobis contingat quod Dauidi, cum dixit:* Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, &c. *Quae omnia vt addiſcere, & complecti mente, & ſermone poſſimus, praeceptor aliquis quaerẽdus nobis eſt, quod paulo ſuperius dicebamus: nec vero peritior inueniri poteſt Domini matre, quae* DEVM *mente per fidem concepit, voluntate autem per chari-*

charitatem, ſuis denique ad noſtram redemptionem viſceribus induit. Quis enim ita aſpicere nouit vt illa, quae nil habuit, quo minus reſpiceret Dominus humilitatem ancillae ſuae? *& quis vnquam ita fleuit vt ea, cuius* animam doloris gladius pertranſiuit? *quis poſtremo tam ſapienter locutus eſt vt quae dixit:* Magnificat anima mea Dominum, *ob magna videlicet ab eo accepta beneficia? quaeque vbi dixiſſet,* Fiat mihi ſecundum verbum tuum, *facta eſt Patris filia, Filij mater, & Spiritus ſancti ſponſa? Non alium igitur praeceptorem quaeramus, quando in puris creaturis ei ſimilem inuenire non poſſumus: ſed huic humiliter ſupplicemus, nobis vt faueat, quo poßimus ea intelligere, & facere quae in themate propoſita ſunt, mente pia dicentes:* Aue Maria.

Luc. 1. *Luc. 2.* *Luc. 1.* *Luc. 1.*

Vt appropinquauit, &c.

NON *minus neceſſarium eſt* DEVM *cognoſcere cupienti, vt appropinquet Domino, quam iis qui videre volunt, ad lucem accedere: cumque vera lux ſit* CHRISTVS *Dominus noſter, qua vident ſe Sancti in caelo, & iuſti in terra, ante omnia opus eſt vt appropinquet* CHRISTVS. *Ex quo illud facile conijcere licet, quod nondum eam cognitionem ſimus adepti, quam cupimus in cauſa eſſe, quia nondum appropinquauit* CHRISTVS: *aut non adeo ſumus ei propinqui, ſi forte iam appropinquauit, nos tamen vt conſpicere in eo, eiuſque ope poßimus. Id quod cum nobis admodum ſit neceſſarium, debemus certe ei*

appropinquare, quo & ipſe etiam nobis appropinquet; ſic enim ſcriptũ eſt: Appropinquate DEO, & appropinquabit vobis, &c. *Iam vero, quam id neceſſarium nobis ſit ad cognitionem perfectam conſequendam, illud aperte declarat, quod in Ioſeph velut in figura expreſſum eſt. Ille enim cum in Aegypto degeret, nondum a fratribus ſuis agnitus, dixit illis,* Accedite ad me: *& cum acceßiſſent prope,* Ego ſum, *ait,* frater veſter, quem vendidiſtis in Aegypto. *Quae quidem verba, nobis nos certe oſtendunt, qui ſimus: noſter enim Ioſeph, noſter, inquam, frater, bonumque noſtrum, nos, quos ſe videt necdum agnoſcere, tam multis ab eo acceptis beneficiis iubet propius accedere: atque vbi acceſſerimus dicit,* Ego ſum frater veſter, quem vendidiſtis in Aegypto. *Iubet itaque, quo eum poßimus agnoſcere, vt propius ad ſe accedamus: vbi vero acceßimus, quo nota nobis ſit noſtra malitia, & in eum iniquitas, ait,* Ego ſum quem vendidiſtis in Aegypto. *Id vero illi perfectius cognoſcunt, qui ei propinquiores ſunt: participant enim magis eius lumine, quo eis ſua apertius miſeria demonſtratur. Quare nos in hac re Prophetae cõſilium ſequi oportet dicentis:* Accedite ad eum, & illuminamini. *Atque hoc de primo. Quod vero ad ſecundũ attinet, ideo vidit* CHRISTVS *Ciuitatem, vt nobis oſtenderet, quantum teneamur inſpicere animam noſtram, quae ciuitas eſt quaedam, & ciues eius videlicet opera. Quocirca nullũ aliud efficacius*

Iacob. 4. *Geneſ. 45.* *Pſal. 33.*

inuſ-

inueniri poteſt medicamentum, illo quo Dominus ſanaturus caecum vſus dicitur in Euangelio: expuit Marc. 8.
enim in terram, fecitque lutum, & poſuit ſuper oculos eius. Ad eandem etiam normam debemus nos, ſi ſpiritualiter videre volumus, ponere ſuper oculos noſtros propriarum miſeriarum lutum, vt conſpicientes noſtrum nihil, cognitionem noſtram, quam quaerimus, conſequamur: conſequemur vero, ſi quod Rex Dauid nobis praecinit, attentis auribus audiamus: ille enim huius Ciuitatis labores adeo peculiariter praeuidit, vt ex eius mente poßimus magnam partem rerum illarum agnoſcere, quae ipſi conuenire videntur; ſic enim ait ille: Vidi iniquitatem, & Pſal. 54.
contradictionem in Ciuitate. *O quam aperte iniquitas Ciuitatis huius, id eſt, animae noſtrae, ab his percipi poteſt, qui cõſiderant quod* in iniquita- Pſal. 50.
tibus concepti ſumus. *Quid vero eſt iniquitas, & peccatum aliud quàm nihil? nihil ergo eſt origo Ciuitatis huius, nihil etiam caetera putari debent, quaecũque in omni vita cõſequuntur; ait enim idem Propheta:* Et ſubſtantia mea tanquam nihi- Pſal. 38.
lum ante te. *Finem vero eius ſimilẽ eſſe principio illud oſtendit:* Exibit ſpiritus eius, & reuerte- Pſal. 145.
tur in terram ſuam, & in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. *Quis ſe exiſtimet eſſe aliquid, cum ſuae etiã naturae initium ignoret? cum nec intelligat modum quo conditus eſt, quomodo genitus, quando moriturus, nec animae ſuae naturam, nec quid in ea inſit, nec quomodo exiſtat, ſatis*

vnquam cogitatione aſſequi potuerit: quis non ſuum nihil videat, ſi miſerias corporis, ſi carceris corruptionem, ſi quam ſit fami, frigori, aliiſque infirmitatibus obnoxius contẽpletur? Nam de pugna mentis, & corporis, quid opus eſt dicere? quis enim arrogantiam, & ſuperbiam ſuam non deplorat, ſi ſua opera conſuleret? ſi id cogitet, & ſecum reputet, quantum DEI *inſpirationibus ſanctis reſiſtat, quantum in bene operando difficultatis ſentiat, quemadmodum luci a* DEO *miſſae rebellis ſit, quoties operandi opportunitate oblata, in aliud tamen tempus bonum opus differat, cauſamque negligentiae quaerat; alias quidem prudentiae ſpeciem praetexens, alias vero ibi trepidans, vbi non eſt timor, vt perpetuum hominis opus eſt, videatur diruere ſcilicet bonum quod in eo aedificat* DEVS, *ſalutique propriae aduerſari, & libertatem ſuam attenuare. Haec eſt nimirum*
Rom. 7. *contradictio illa, de qua Apoſtolus ad Romanos:* Video, *inquit*, aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati. *Tantam enim*
Ibidem. *vim habet eiuſmodi contradictio*, vt non quod volumus bonum agamus, ſed quod nolumus malum. *O magnam Ciuitatis huius calamitatem! ſed grauiora adhuc idem Propheta in his*
Pſal. 54. *quae ſequuntur, plane declarat, dicens:* Die ac nocte circundabit eam ſuper muros eius iniquitas, & in medio eius labor, & iniuſtitia. *Nullam namque aliarum ciuitatum ita hoſtes premunt,*

munt, vt non interdum quieſcere ſinant: cum enim nox, tum temporis diuturnitas, &, qui continuus eſſe non poteſt, armorum vſus, nonnullum relinquere ſolent induciarum locũ. At Ciuitatem hanc, de qua loquimur, tanquam expertus miles, inquit Propheta, die ac nocte circundari iniquitate. *Quibus verbis ſatis eius laborem, & periculum indicat, quippe cuius inimici,* mundus, *ſcilicet,* daemon, & caro, *nec labore, nec temporis diuturnitate fatigati, vllũ intermittunt oppugnandi tempus: idq; adeo, vt non ſolum obſideant, ſed & ſuper muros eius iniquitatem conſtituant. Quod quidem nobis tum accidit, cum veterem hominem non mortificantes, eum iniquitatibus ſubiectum, adeoque in maiori periculo conſtitutum relinquimus: in magno enim periculo ciuitas verſari ſolet, cum in eius muros hoſtes aſcenderint. Accedit ad haec, quod in medio eius dicitur* labor *eſſe, &* iniuſtitia: *& quidem ſi ea conſideremus quae hactenus dicta ſunt, vere dici poteſt, quod ſit in medio eius labor: ſed quiddam etiam grauius forte reperiemus; id vero eſt, quod cum Ciuitatem oporteret his armis continuo ſe defendere, quibus ſuos* CHRISTVS *inſtruxit in horto, dicens:* Vigilate, & orate. *armis profecto excellentiſſimis. Quod vel illud abũde confirmat, quod eadem nocte, cum in duobus gladiis ſatis eſſe dixiſſet Dominus, ad haec tamen arma commendanda ter ab oratione ſurrexit, vt eorum nimirum neceſſitatem, & excellentiam declararet. Cum, inquam, his armis*

Marc. 14.

Luc. 22.

Ciuitati

Ciuitati perpetuo vtendum eſſet, non leuiter deplorandum eſt, quod eas tam facile alias quidem ſomno oppreßi, alias negligentia, & tepiditate deponimus, atque ita in labore ciuitatem conſtitutam relinquimus, quippe quam, cum hoſtes obſideant, defendere negligimus. Quid vero de iniquitate dicemus, niſi quod iniquitate Ciuitas plena eſt? Et de voluntate quidem, ſi aduertimus, ſenſus & ſuperiores animae potentiae ita velut expoſtulantes conqueruntur: memoria quidem, quod cum eius ſit delectari in Domino, eam tamen obcaecata voluntas propriis paßionibus obliuiſci DEI *faciat, atque in eas miſerias praecipitet, quibus in perpetua amaritudine verſetur: intellectus vero, quod ei caeleſtium & aeternorum conſiderationem adimat, dum tranſitoria quaerit, atque terrena. Queruntur oculi quod aſpicere ex concupiſcentia cogantur, vnde iure poenas daturi ſint: atque in eum modum reliqui ſenſus queruntur, vt facile Ciuitatis huius iniquitas appareat. Nec tamen hic dicendi finem facit Propheta, ſed addit:* Et non deficiet de plateis eius vſura, & dolus. *Quod certe non minus, quam ea quae hactenus dicta ſunt, dolendum eſt, quando non ſolum bono eſt deſtituta, ſed eſt in ea & vſura, & dolus. Quod vt intelligi melius poßit, aduertendum eſt, vſuram eſſe mutuum dare pluſquam dederis ſperando, adeoque non eius, cui das, cauſa, ſed tua ipſius qui mutuum das. Erit itaque ſpiritualis vſura, ſi ſimili animo quis laboret, atque operam ſuam collocet. Quis autem*

Pſal. 54.

verbis

verbis conſequi poßit mille Ciuitatis huius vſurarum modos? Reperies qui eleemoſynam det ob vanam gloriam; alium qui oret ſolum ob orationis ſuauitatem; alium denique ieiunantem inferni tantum timore perterritum: ita omiſſo principali fine, qui DEVS *eſt, omnia in vſuram quandam conuertuntur, vt merito his qui ita agunt dicat Dominus:* Receperunt mercedem ſuam. *Quanta vero* *Matth. 6.* *eſt Ciuitatis huius miſeria, quae nec ex laboribus ſuis fructum aliquem capit, nec ea colligit quae ſeminauit! Ad dolos veniamus: qua quidem in re nos potius tempus, quam materia, deficiet. Quis enim Ciuitatis huius dolos dicere poßit? Quoties nos propriae paßiones decipiunt! quoties tẽtationes! Quantus vero error ille eſt, quo communiter mortales ſe eſſe aliquid putant, & ſuis ipſi viribus ita nituntur, quaſi in eorum manu propria vita ſit! vt mirum non ſit toties cadere, qui tam miſere decipiuntur; neque reſiſtere poſſe, dum infirmitatem propriam non cogitant: multa etiam, & magna facere poſſe putant; qui ſi proprias vires conſiderarent, longe aliter profecto ſentirent. Nec ſolum nos ipſi decipimus, ſed & proximos etiam miris dolis, dum videlicet alios honoramus, quo nos ipſi etiam honore proſequantur: alios quia timemus, laudamus: aliis, aliis de cauſis obſequimur: denique mille dolis, & fraudibus pleni ſumus. Quamobrem dicit Scriptura:* Vae duplici corde. *Eoque procedit res haec,* *Eccli. 2.* *vt putent & quidam,* DEVM *ſe poſſe fallere;*

ſic enim

ſic enim in vitiis quidam vitam agunt, vt illud Pſalmi dicere videantur: Non videbit Dominus, nec intelliget DEVS Iacob. *Miſerum te, qui* DEVM *etiam fallere poſſe putes, nec vides quod paulo poſt ſcriptum eſt:* Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat? *Vſque adeo malum inualuit, vt boni etiam in hac parte plerunque decipiantur: qui cum meliora & perfectiora videant, a ſenſuum cupiditate retenti tamen, aut alias ob cauſas reuocati, dicere ſolẽt,* Nihil hoc eſt, mortale non eſt, & non videbit Dominus, nec intelliget DEVS Iacob. *Quos ego ita libenter interrogauerim: Si* DEVS *ſe voluit dici Deum Iacob luctatoris, an non vobis videtur eos aſpicere qui luctantur? num ſe videlicet ſinant proſterni ab hoſtibus, an contra ipſi eos deijciant, ſtrenue illorum illuſionibus reſiſtendo? Eſt alius qui ſpirituales viros inſignis error detinet, qui cum ſentiunt in ſe paupertatis, obedientiae, & caeterarum virtutum deſiderium, in eo ſibi placent, & quaſi a debitore* DEO *petunt ſibi vt faueat, quando eius cauſa pauperes, & obedientes eſſe cupiunt: nec aduertunt hi quantum* DEO *debeant, a quo eiuſmodi deſideria habuerunt. Ita obliti qua via in eum ſtatum perducti fuerint, quantaque obligatione* DEO *ea cauſa deuincti ſint, non intelligunt, non ſibi noua a* DEO *deberi beneficia, ſed pro acceptis noua a ſe deberi obſequia. An quiſquam eorum qui inopem vitam ducunt, ſi eius filium Rex aliquis dedi ſibi poſtulaſſet,*

Pſal. 93. *Ibidem.* *Pſal. 93.*

laſſet, eum vt Regem faceret, Regi ſe putaret, aut dicere auderet beneficium praeſtitiſſe, qui filium non negauerit? Quis ergo putare audeat magnam ſe rem facere, qui petenti a ſe DEO *concedat filium, id eſt, voluntatem, quo paupertatis virtute decoratam reginam faciat? Seruire enim* DEO, *regnare eſt; pauperemque eſſe ſpiritu, eſt eſſe omnium rerum Dominum: denique obedientem eſſe, & manſuetum, eſt terram poßidere; ſic enim ſcriptum eſt:* Manſueti autem haereditabũt terram. *Pſal. 36.* *Cui, rogo te, obedire ſolebas cum viueres in peccato, vt magnum putes nunc ſi* DEI *legi obedias? Meminiſſe certe deberes, quam duram vitam viueres cum diues eſſes: ita poſſes videre quantum ei debeas, qui te ab illis propriorum affectuum moleſtiis liberauit. Hi, atque eiuſmodi alij multi ſunt Ciuitatis huius errores, quorũ non minimus is eſſe putandus eſt, quod ex his quae in nobis operatur Dominus, cum humiles fieri deberemus, ſuperbi reddimur: ſolet enim plerumque accidere, vt cum in operando facilitatem aliquam experimur, eam nobis temere tribuamus, dum non cogitamus de infirmitate noſtra, cuius rationem habens Dominus, ita ſolet fauere. Facit enim* DEVS *more peritißimi ducis, qui quos videt eſſe debiliores milites, ſolet cum his mitius agere, ne ſi illos durius tractet, forte amittat. Haec dum contemplatur Hieremias, merito flens dicit:* Quomodo ſedet ſola Ciuitas plena populo? *Thren. 1.* *Merito certe flet ſolam eße, quae plena ſit populo: flet vero etiam, quia*

plena

plena eſt: niſi enim plena eſſet, ſola non eſſet. Sed his Prophetae lacrymis omiſsis, nos ad CHRISTI *lachrymarum conſiderationem conuertamus, qui vi-*
Luc. 19. *dens* Ciuitatẽ, fleuit ſuper illam. *Solent quidem medici cum deprehenderint grauiorem eſſe morbum, atque in periculo magno conſtitutum aegrotum intellexerint, vultu triſtitiam diſsimulare, ne ille, ſi triſtem medicum viderit, ſuum quantum ſit periculum agnoſcat: ita is dum lætitiam ſimulat, ſe aegroto conſulere putat. Longe ſecus vero medicus noſter* CHRISTVS *nobiſcum agit, qui cum ſciat quanti referat, vt proprias infirmitates, noſtraque pericula agnoſcamus, triſtitiam vultu prae ſe fert, & aegrotum cõſpiciens flet, vt iſte videlicet ex eo poſsit morbi grauitatem conijcere: Si enim medicus, in cuius manu ſalus eſt, ob aegritudinem tamen infirmi flet, quanto aequius eſt flere aegrotum! Itaque dicebat filiis Hie-*
Luc. 22. *ruſalem:* Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete; *indicans plane nõnullis lachrymas, quia non ſuper ſe fleant, parum prodeſſe. Scimus fleuiſſe*
Gen. 28. *Eſau, ſed non ſuper ſe, ſed ſua cauſa: ita nobis ſaepe ſolet proprius amor lachrymas exprimere, dum nobis laborantibus tenere compatimur. Fleuit autem* CHRISTVS, *quo extergat, depellatque inutiles lachrymas ab oculis noſtris, iubet vero flere nos ſuper nos ipſos: nec enim ſuper* CHRISTVM *flere*
1. Pet. 2. *debemus,* quia peccatum non fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius. *Poſſumus quidem paſsionem eius flere, ſed ſuper nos ſolos culpas flere debe-*

debemus. Flendum quidem eſt, quod tam multa paſſus eſt CHRISTVS: *ſed illud non eſt omittendum, vt ſuper nos ipſos fleamus, qui ei doloris tanti cauſa fuerimus: idque nobis cogitandum eſt, quod illum quidem Iudaei comprehenſum tenuerunt, ſed tenemus nos etiam tanquam comprehenſum, dum quo minus in animis noſtris regnare poßit, imperfectionibus propriis impedimus. Deduxerunt illi* CHRISTVM *a iudicibus ad iudices: itidem facimus nos, qui tam ſaepe male de proximis iudicamus, & eorum facta per varia mentis noſtrae iudicia traducimus. Vulnerarunt illi* CHRISTI *iam mortui latus: nos contra voluntatem regnantis, & in aeternitate viuentis, dum aliquid facimus, quid aliud quam eius cor vulneramus? Id quod ille aliquando Paulo conqueſtus dicebat,* Saule, Saule, cur me perſequeris? *Quanto vero nos Iudaeis crudeliores ſumus; qui* CHRISTVM *in laboribus poſitũ nulla ex parte eleuamus, cum illi* CHRISTO *laborem, quaeſito Simone, qui crucẽ portaret, nonnihil leuauerint! Bonum quidem eſt flere, cum* CHRISTVM *videas* opprobrium eſſe hominum, & abiectionem plebis: *ſed illud nihil minus vtile, ſi fleas cum te vides tam libenter honores admittere, parumque curare, vt* CHRISTI *exemplo contemni velis. Flendũ quidẽ eſt merito, cum* CHRISTVM *videas adeo a ſuis derelictum, vt dicat,* Conſiderabam ad dexteram, & non erat qui cognoſceret me: *ſed illud non minus dolendum, quod*

Actor. 9. *Pſal. 21.* *Pſal. 141.*

tanto neglecto exemplo nunquam nos nec notis, nec amicis deſtitui patimur. Eſt quidem aequum ſentire CHRISTI *paupertatem: ſed illud eſt nihil minus flendum, quod nolumus imitari.* Denique *pium eſt* CHRISTI *mortem flere: ſed illud etiam pium, ſi gemamus toto pectore, quod nos necdum eius cauſa mortuos ſentiamus. Neque (quod peius eſt) dum videmus* CHRISTVM *mortuum, optamus mortem, nec nobis vita haec lõga eſſe videtur. Sunt certe tam multa cur merito flere debeamus, vt nullis me ea putem verbis pro dignitate perſequi poſſe. Ad id igitur veniamus, quod eſt in themate noſtro postremum, atque id videamus quam nobis neceſſarium ſit nobiſcum loqui. Audiamus vero primum dicentem Iſaiam:*

Eſai. 43. Tacui, ſemper ſilui, patiens fui; ſicut parturiens loquar, diſſipabo, & abſorbebo ſimul. *Ex his profecto verbis facile poteſt intelligi, quam ſit incommodum tacere, & ad ſenſualitatis noſtrae impetus conniuere, quamque ſit neceſſarium* parturientis *more, id eſt, vehementer, & ex magno dolore loqui: vehementer quidem, vt diſsipentur peccata; dolore vero, quod ea fuerint a nobis commiſſa. Quando vero loqui neceſſe eſt, quae alia, obſecro, poſsimus verba dicere, quae tantum aut poſsint valere, aut nobis prodeſſe, quantum ea valent, quibus*

Luc. 19. *vſus eſt* CHRISTVS, *dicens:* Si cognouiſſes & tu? *Si cognouiſſes, inquam, memoria, quanti ſit pretij de* DEO *ex amore cogitare, non te tam facile* DEI *oblita diſpergeres. Si cognouiſſes, intellectus,*

quan-

quantum tibi nocuerit in eis non eſſe quae Patris caeleſtis ſunt, multo profecto diligentius dirutae Ciuitati remedium quaereres. Si cognouiſſes, voluntas, quae ſis dum terram amas, quae vero dum diligis DEVM, *facile profecto timorem omnem abijceres, vt* DEI *charitate repleri poſſes. Si cognouiſſetis, oculi, quam fueritis inutiles, incaute, brutorumque more circumſpiciendo, immenſam profecto lacrymarum copiam profunderetis; eoq; magis, ſi perpenderetis, quantum ex creaturarũ contemplatione fructum percipere potuiſſetis, quantumque in eius amorem excitari, qui eas vobis ex tanto amore conceſſit: eſſetis videlicet potentiis animae tanquam folles quidam, quibus in eis diuini amoris flamma excitata indies creſceret. Si cognouiſſetis, aures, quale fuerit vanis fabulis delectari, quale vero ſit ea quae per homines* DEVS *loquitur, interioremq; Sponſi vocem auſcultare, de qua ſcriptum eſt:* Anima mea liquefacta eſt, vt Sponſus loquutus eſt: *certe ſurditatis veſtrae duritiam ſentiretis. Quod ſi cum perdite quaereres, anima mea, ſuaues odores, cum pari diligentia* DEI *ſuauitatem in omnibus quaeſiuiſſes; (poteſt enim facile conijci ex ſole* DEI *claritas, fortitudo ex igne, ex melle dulcedo) quantum,* DEVS *bone, quae nullum ex alia recepiſti, hinc fructum percepiſſes! Facile profecto dici non poteſt, quam fueris* DEO *ingrata, cui cum debueris tanquam myrrha electa dare ſuauitatẽ odoris, pro ſuaui odore foetorem dediſti. Nam de guſtu quid dicam* *Cant. 5.*

Iob 6. *aliud, quam quod in hunc modum Iob ait:* Poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum afferat mortem? *vtinam videres quid ſit delectari amaris, & quod vere dulce eſt, amarum putare; diceres profecto cum eodem Iob:* Quae prius nolebat tangere anima mea, nunc prae anguſtia cibi mei ſunt. *Si cognouiſſetis, manus, quanto cum labore, & periculo peccati mortua opera faciebatis, videretis profecto aperte, quam vere illud de vobis ſcriptum ſit:*

Pſal. 113. Manus habent, & non palpabunt. *Et ſi diuinas conſiderationes, quas laborantibus in vinea* DEVS *afferre ſoleat, cognoſceretis quales ſint, di-*

Pſal. 76. *ceretis certe cum Propheta:* DEVM exquiſiui manibus meis, & non ſum deceptus.

Denique ſi cognouiſſes & tu, anima mea, vt facere non poßis quin aliquid agas, quanti vero periculi plenum ſit ſi male agas, quanti autem detrimenti ſi non bene agas, quantum porro in eo lucri, ſi ſis in DEI *gratia: quantã, bone* DEVS, *in charitatis operibus diligentiam poneres! Nullam, ſat ſcio, bene operandi intermißionem faceres: nec vllum, quo plura ſemper poßes opera facere, ſomnũ dares oculis tuis. O te beatam ſi te cognouiſſes, ſi te, inquam, aliqua poſſes ratione cognoſcere! Quid dicam tandẽ de me, aut quid aliud peccator ſum, quàm claui, quam flagella, quam crux, quam haſta, poſtremo quam mors* CHRISTI *redemptoris noſtri? Nam nec claui, nec crux illa in culpa fuerunt, nec* CHRISTO *potißima doloris cauſa. Quin etiam ſuum ipſae de* CHRISTI

morte

morte dolorem inſenſibiles creaturae quodammodo teſtatae ſunt. Ego ipſe, ego, inquā, ſum, qui CHRISTI *manus meorum operum nequitia transfixi, eius corpori carnis meae infirmitas tanquam flagellum eſt. Ego eius latus tanquam haſta aperio, dum eius voluntati non pareo: ei acetum propino, cum de aliis detraho: poſtremo, eius ipſe mortis cauſa ſum.* O filij hominum, vſquequo graui corde? *Pſal. 4.* *Vide te, ô homo, quis ſis & demittes facile alas vanitatis tuae: o ſi cognouiſſes & tu, quam aequum ſit te, qui durus fuiſti clauus* CHRISTO, *eſſe amarum tibi, & cum anima tua duriter agere! quique fuiſti crux* CHRISTO, *eſſe crucem tibi, negando propriam voluntatem, eamque tanquam perfidam puniendo! qui denique fuiſti mors* CHRISTO, *eſſe ſaltem mortificationis cauſam tibi, cum pudore cogitando, vitam te ab eo accipere, cui tu mortis cauſa fueris!* O *quam eſt tibi neceſſarium, peccator, haec non obliuiſci ſed in crucifixo* CHRISTO, *tanquam in ſpeculo, te ipſum conſpicere, in eius manibus agnoſcere crudelitatem tuam, in capite ſuperbiam, in tormentis denique, & laboribus peccati grauitatem!* Q*uod ſi aeternus pater in filio vnigenito tam ſeuerum iuſtitiae exemplum edidit, quid te futurum fuiſſe putas, ſi tecum vt iuſtitia poſtulabat agere voluiſſet?* O *ſi diligenter perpenderes, quemadmodum tecum* DEVS *agat, quam clare cognoſceres, neminem vnquam nec tanto amore quempiam dilexiſſe, nec tam multas amādi rationes excogitaſſe!* N*ullum*

certe reperire eſt ſponſum, qui ſic ſponſam dilexerit, vt CHRISTVS animam. Nam ſi ſolent ſponſi eis, quas chariſſimas habent, ſponſis & blandiri, & quibuſcunque poſſunt in rebus placere; facit idem multo magis CHRISTVS cum ſuis, qui ſe (modo aduertas) mille modis quo te inueniat, & recreet, praeſentem exhibet. Si egrediaris ad forum, in paupere tibi occurrit, vt ei ſubuenias, imo vero (vt melius dicam) quo tibi ipſe ſubueniat: petit alias idem tanquam infirmus a te ſalutem, te vt ſeruet: alias te in carcere expectat, ſe vt liberes, te ipſe a tetriori carcere liberaturus. Quid plura? Conſilium tanquam rudis a te quaerit, vt, dum tu ei conſilium das, aeterna te ille ſapientia donet. Iam vero ſi ſponſi ſponſis munera mittunt, quanta illa ſunt munera, quod tibi creaturae continenter ſeruiunt! quod CHRISTVS eſſe, vitam, & ſpiritualia dona largitur! Si laetitiam illi, & gaudium ſponſis procurant, ſepties id CHRISTVS facit quotidie; caeleſtia ſponſis ſuis gaudia repraeſentans. Quid enim nobis aliud Eccleſiae militantis feſtorum celebritates, quam triumphantem Eccleſiam referunt? Quod ſi ſponſi maximam temporis partem cum ſponſis traducunt, ſponſus hic animarum noſtrarum nos nunquam deſerit: In eo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Si geſtant quidam ſponſarum nomina argento, & auro impreſſa, CHRISTVS nos, quemadmodum legimus, in manibus ſuis ſcriptos habet. Si celebrant illi conuiuia, CHRISTVS ſuo ſanctiſſimo

Actor. 17.

ctiſſimo corpore ſuos paſcit, ſuaſque dicit delicias Prouerb. 8.
eſſe cum filiis hominum. *Demum rationes vide, quibus te in ſui amorem pertrahere ſtuduit: vt enim duritiam tuam in oratione molliret, ſanguine ſudans orauit: vt eius doloribus compatereris, alligari ad columnam voluit, & flagellari: vt te humiliares, ſpinis ſe coronari paſſus eſt: denique vt amares, mori voluit.* O ſi cognouiſſes & tu, *ex quanto id amore proceſſit! videres certe parum eſſe ſemel pro illo mortem oppetere, iuſtumq; putares, vt omnes in te creaturae conuerſae, tuae ingratitudinis a te poenas repeterent; diceres montibus,* Cadite ſuper me; *& collibus,* Cooperite Luc. 23.
me: *nihil tibi aſperum eſſe, nullus labor grauis videretur: quin eos etiam qui te perſequerentur, amore proſequereris, quippe quibus in perſecutione tua tecum conueniret: caperes ex lapidibus fructum, dum iis pro puluinaribus vtereris; ex veſtibus item, dum aſperioribus indueeris; ex cibis denique, dum amarioribus paſcereris. Illud iam reliquum eſt, vt quae diximus quatuor illa opere exequamur, quando & neceſſaria admodum ſunt, & per gratiam facilia. Quid enim facilius quam appropinquare* DEO, *qui tam prope eſt? Illud eſt potius difficile, vt ab eo ſeparari poſſimus: nec enim poſſumus vſquam ire, vbi ipſe non ſit. Itaque mirari debemus eos, qui audent inimicum ſibi* DEVM *facere, a quo nec longius abire poſſunt, nec niſi in eius conſpectu dormire, & vigilare.*

Pſal. 138. *Vnde Dauid:* Quo ibo *(inquit)* a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? *Quod ſi omnibus tam praeſens eſt, quanto erit his praeſentior, qui ſe quaerunt! Id quod vel ex eo poſſumus facile intelligere, quod prodigum illum de quo eſt in Euan-*
Luc. 16. *gelio,* cum adhuc longe eſſet, videns pater ipſius, miſericordia motus eſt, & occurrens cecidit ſupra collum eius. *Rem profecto conſideratione dignam, quod a longe adhuc poſitum pater amplexurus acceſſerit: indicatur enim infinita* DEI *bonitas, magnaque per eam in eo inueniendo facilitas. Ecquid eſſe facilius poßit quam*
Rom. 10. *eum inuenire qui dicit,* Inuentus ſum a non quaerentibus me? *Quanto putamus hunc facilius ab his poſſe inueniri, qui ſe quaerant! Nam quod ſecundo propoſitum eſt, cui ſit difficile, nempe videre? quando videndi cupiditate permoti homines, tam longe a patria peregrinari ſolent, idque vt vanum aliquid videant? Cur ergo, quod ſine labore, & periculo per* DEVM *poſſunt, non ſe ipſi vident, quando in ſe homo multo habet plura, quam mundus, conſpectu digna? omnia enim propter hominem creata ſunt. Id ergo quaerant homines; etenim ſcri-*
Pſal. 106. *ptum eſt:* Videbunt recti, & laetabuntur. *Audiant vero, vt ad lachrymas (quod erat tertium) excitentur, quid ſumma veritas promittat, dicens:*
Matth. 5. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. *Poſtremo vt nobiſcum nos ipſi interius loquamur, illud Iob*
Iob 7. *nos moueat:* Loquar in tribulatione ſpiritus,

confa-

confabulabor cum amaritudine animae meae,& reuelabor loquens mecũ in ſtratu meo. *Quod ſi tantus hic vir, tam ſanctus, dum eſſet in tribulationibus ſuis ſe ipſe interioribus collocutionibus conſolabatur: cur nos tantum remedium negligamus? cum praeſertim id tantum, tamque verum gaudium conſequatur? Sic enim ſcriptum eſt:* Exultabunt renes mei, cum locuta fuerint recta labia mea. *Quaeramus igitur theſaurum cognitionis noſtrae, idq; ea ratione qua quaerendum eſſe ex Euangelij verbis intelleximus: quem nos ſi inuenerimus, continuo vt agrum hunc poſſimus emere, omnia noſtra vendemus tantũ enim eſt conſequutus qui reperit theſaurum hunc, quantum nec argento, nec auro emi poſſit: multo namque maius eſt gaudium eorum, qui ſe per* DEI *gratiam agnoſcunt, quam ſi ex teterrimo carcere educti, Orbis totius dominium obtinerent. An tibi non videtur ſummae eſſe cauſa laetitiae quod ſe quis ſentiat viuere ſuper terram, ſub quam eſſe, ſe videt ſuis peccatis commeruiſſe? An ille laetitia plenus non ſit, qui inferni, quas meruit, cum Domini claritate, & creaturarum pulchritudine quas conſpicit, tenebras confert? An non eſt illius gaudium merito maximum, qui dum conſiderat, quemadmodũ a daemonibus tractari meruit, non ſe ab hominibus male tractari videt? quandoquidem ſi male ab his tractaretur, boni deberet conſulere, & in lucro ponere. Iam vero ſi cogitet quae ſit illorum vita, de quibus dici poteſt:* Bonum erat

Prouer. 23. *Matth. 13.* *Marc. 14.*

ſi natus non fuiſſet homo ille: *ſeque videt & DEVM amare, & ei placere poſſe, illumque Angelorum more laudare: cur hic non maximo gaudio repleatur? Apparet plane illum prudenter agere, qui pro agro hoc, in quo tantus eſt theſaurus, id totum dederit, quicquid habet. Sunt tamen nonnulli (quod dolendum eſt) qui quamuis res ſuas exterius reliquerint, necdum tamen agrū hunc reperire potuerunt. Cuius rei cauſam hanc poſſumus dicere, quod non plene omnia reliquerunt, ſed aliquem vel affectum, vel proprietatem adhuc retinent, quae illos, quo minus poßint theſaurum hunc cernere, offuſis videlicet tenebris impediat. Quocirca diligens nobis eſt adhibenda opera in hac re. Argumento autem eſſe poterit ad id cognoſcendum, an videlicet in nobis ſit vera noſtri cognitio, ſi nos ipſi odio proſequamur: vt enim ſe quiſque agnoſcit maxime, ita ſe maxime odio habet; quoque minus agnoſcit, minus etiam odit. Supplicemus igitur Domino, ſuae nobis ſapientiae lumen infundat, quo Ciuitatem hanc, id eſt, animam noſtram conſpicientes, ſuper eam fleamus, atque indies & in DEI cognitione creſcere, & in eius amore proficere mereamur. Amen.*

Matth. 13.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS. DE CHRISTIANIS OPERIBVS.

AVCTORIS EPISTOLA AD *Religioſißimam foeminam, Sororem Franciſcani Ordinis Sanctae Clarae, Monaſterij Gandienſis Abbatiſſam, ſuamque amitam, & in* CHRISTO *Dominam.*

CVM cuperem, Reuerenda admodum Mater, tibi pro his moleſtiis aliqua ex parte ſatisfacere, quarum tibi meis ſaepe peccatis cauſa fui, nec me id putarem niſi bonis operibus facere poſſe, eaque mihi deeſſe viderem: id conſilij cepi, vt me CHRISTI operibus ſanctiſſimis coniungere aſſidua medi-

meditatione contenderem, ſperans futurum, vt eius meritis, atque exemplis, boni aliquid tandem aliquando poſſem efficere. Ea itaque gratia, in hunc libellum, quod *Speculum Chriſtianorum operum* dici poteſt, nonnulla congeſſi, quae mihi ad eam (de qua ſupra dixi) ſatisfactionem commoda videbantur. Ea tibi, Mater obſeruandiſſima, mitto, atque offero, tuamque Reuerentiam oro, vt me ſuis orationibus adiuuare non deſinat, quando adeo infirmus ſum, vt nec tibi ſine ope tua audeam ſatisfacere. Debes tu quidem hoc ſi non mihi, at Domino, & praeceptori tuo CHRISTO, qui in Cruce pro nobis omnibus, vt ſatisfacere pro peccatis poſſemus, ſe patri obtulit, Cum ſit (vt eſt in Pſalmo) *redditurus*
Pſal. 61. DEVS *vnicuique ſecundum opera ſua*, illud nos Apoſtoli conſilium amplecti oportet, quo
Galat. 6. admonet, *vt operemur bonũ ad omnes, dum tempus habemus*
Ioan. 9. *Veniet* enim (vt eſt apud Ioannem) *nox, quando nemo poteſt operari*. Quamobrem ſimul ac conceptum eſt aliquod bonum opus, iudicioq; rationis probatum, & a voluntate ita admiſſum, vt id quod ſit ad DEI gloriam, aut vtilitatem proximi, aut Scripturae ſacrae conſentaneum, facere inſtituerit; diligenter, nullaque interpoſita mora exequendum eſt. Si enim bona

cum

cum poſſumus operari, negligamus, magnum ex eo accipimus detrimentum, ſatiuſque fuerat non deliberaſſe, quam, vbi deliberaris, non facere quae facienda eſſe intellexiſti. Vulgatum eſt illud: *Infernum eſſe plenum bonis deſideriis* Caeterum nullum ego putarim praeſentius eſſe remedium hominum malis, quam bona opera. Si enim peccatum ſit, te, vt peccatum deſeras, adiuuant: ſi vero ſatisfaciendum ſit, non niſi bonis operibus id praeſtari poteſt: ſin velit quis perſeuerare, neç id niſi operibus bonis conſequi poteſt. Quia *qui operantur in me, non peccabunt*, ſicut dicitur in Eccl. Quare imitandus eſt nobis Eſaias Propheta, qui dicit, *Et opus meum cum* DEO: faciendaque nobis in DEO ſunt opera, & ad DEI gloriam referenda: ita enim fiet vt ſint ſtabilia, & permaneant. Quia vero noſtra opera DEO, niſi per CHRISTVM, placere non poſſunt: vt & poſſint eſſe grata, poſſintque in eius conſpectu conſiſtere, cum CHRISTI operibus ea coniungentes, patri offeramus: ita enim fiet, vt quae per ſe nullius ad beatitudinem momenti ſunt, CHRISTI meritis, & gratia, in DEI conſpectum admittantur. Idcirco enim CHRISTVS induit paupertatem noſtram, vt ſuis nos ipſe diuitiis indueret: itaque voluit ambulare, comedere, ieiu-

Bernardus.

Eccli. 24.

Eſai. 49.

ieiunare, dormire, vigilare, atque eiuſmodi alia opera facere, noſtrae vtilitatis cauſa; vt ea videlicet patri offerremus, atque ex ea oblatione fructum plurimum referremus. Quanquam vero pro talento ſibi credito poſſit quiſque ex hac exercitatione fructum capere, nec ſit neceſſe his eſſe alligatum quae dicemus: viſum eſt tamen pauca de hac re ſcribere, quae poſſent rudioribus ſaltem prodeſſe.

ARGVMENTVM.

TRIA ſunt, quibus exerceri animam conuenit, vt eius opera in diuinae Maieſtatis conſpectum aſcendere mereantur. Ea vero ſunt: *Primum, vt ſe in ſingulis rebus confundat: Secundum, vt* DEO *gratias agat: Tertium, vt aliquid a* DEO *petat*. Quibus quidem etſi in omnibus vti poſſit, nos tamen ea his ſolum accommodabimus, quae quotidiana ſunt. Tu vero ex his poſſis facile intelligere, quemadmodum te in reliquis gerere debeas. Vt ergo a primis incipiamus,

Cum te mane veſtibus induis.

Confuſio. CONFVNDERE *quod te induas, cum* CHRISTVS *in Cruce nudus tua cauſa ſit.*

Gratiarum actio. *Gratias age quod noſtram ille humanitatem pro nobis induit, quos ſciebat quam eſſent beneficio tanto futuri ingrati; quodque nos gratiae, quam ſaepe lacerauimus, veſte induit.* Petitio. *Petas autem, vt quando te induens, nudum veſtis, ſit ei gratū hoc miſericordiae opus,*

opus, atque id eum per eam ignominiae veſtem obteſtare, qua ab Herode indui iuſſus eſt.

Cum audiendi ſacri cauſa templum adis.

Quod DEVM, *imperfectus ipſe, laudaturus templum adeas, quem perfecti Angeli perpetuo laudant.* Confuſio.

Quod cum ex eius domo peccatis abſtractus tam ſaepe abieris, reuocat ille tamen toties te, & ſtans ad oſtium pulſat. Gratiarum actio.

Vt per eam charitatem, qua beatiſſima Virgo filium in templo praeſentauit, tu DEO *praeſentari, & Spiritus ſancti templum effici merearis.* Petitio.

Cum oras.

Conſidera tuorum peccatorum multitudinem, & cum Publicano dic: DEVS, propitius eſto mihi peccatori. Confuſio. *Luc. 18.*

Quod pro te CHRISTVS *orarit, idque impetrarit, vt, cum tu oras, exaudiaris.* Gratiarum actio.

Vt per eam orationem, quam in deſerto pro peccatoribus fudit, ea dignetur dona concedere, quae nos oratione dominica petere iuſſit: recitabis vero eam ſemel. Petitio.

Cum ſacrum audis.

Quod ad id te negligenter praeparaueris, vt DEO *in ſacro aſſiſteres, quodque beneficij huius continuatio, quae te debuit magnopere permouere, vt id magnifacias, (eſt enim immenſae* CHRISTI *charitatis argumentum) ipſa negligentem, adeoque ingratum reddiderit.* Confuſio.

Quod te Angelum efficit, ſi viua eum, quem adoras, Gratiarum actio.

ras, ſide confiteris. Eſt enim Angelorum DEO *aſſiſtere, eumque ſine intermiſſione laudare.*

Petitio. *Vt per illud ſacrificium, cuius hoc monumentum eſt, ſui ſanguinis tibi merita impertiat: tibique huius ſacrificij virtute eam lacrymarum copiam det, quibus peccata abluas, faciatque vt mortuo in te veteri homine, cum* CHRISTO *reſurgas.*

Cum menſae aſſides.

Confuſio. *Quod eius pane veſceris, cui infidelis, & ingratus fueris.*

Gratiarum actio. *Quod te, cum ipſius inimicus eſſes, hactenus enutrierit.*

Petitio. *Vt per eum amorem, quo in deſerto turbas paucis panibus ſaturauit, ſuae gratiae pane te quotidie paſcat.*

In negotijs quae ad noſtram, vel proximi vtilitatem pertinent.

Confuſio. *Quod nos noſtram, vel proximi cauſam* DEVS *agere velit, qui nobis ipſi, atque alijs ſaepe detrimenti cauſa fuerimus: cum praeſertim tanti momenti ſit proximorum vtilitati ſtudere, vt ea cauſa* CHRISTVS *in hunc mundum venerit, vt noſtram videlicet, & proximorum cauſam ageret.*

Gratiarum actio. *Quod cum his ipſe negotijs nihil indigeat, ita ei tamen, quaſi indigeret, grata ſunt.*

Petitio. Luc. 2. *Vt per eam charitatem qua dixit,* in ijs oportere ſe eſſe, quae ſui patris eſſent, *eam nobis gratiam concedat, vt in his ſemper ſimus, quae ad eius gloriam, & honorem pertineant.*

Cum

Cum veſperi oras.

Quod DEVM *alloqui debeas, quem trementes dominationes, & poteſtates adorant.* Confuſio.

Quod ad orandum animum nobis dans iubet, vt a ſe petamus. Gratiarum actio.

Vt per eam voluntatis ſuae cum Patris voluntate conſenſionem, qua in horto ſanguine ſudans Patri dixit, Non quod ego volo, ſed quod tu, *diuinae voluntati conformes & in vita, & in morte eſſe mereamur.* Petitio. *Matth. 26.*

Cum caenas.

Ob negligentias eo die commiſſas: quare dolens comede, & dic cum Propheta: Fuerunt mihi lachrymae meae panes die ac nocte. Confuſio. *Pſal. 41.*

Quod de prandij beneficio ingrato caenam praeparauerit. Gratiarum actio.

Vt per eam charitatem, qua ſe in vltima caena in cibũ dedit, nos praeparet, vt ſe humiliter recipiamus, eiq; ſemper charitatis vinculo coniuncti ſimus. Petitio.

Cum oras cubitum iturus.

Quod cum CHRISTVS *in cruce tanto & amore, & dolore pro te preces fuderit, tu tamen parum ames, parumque doleas.* Confuſio.

Quod moritur ille, & tu viuas. Gratiarum actio.

Vt per eum dolorem quem ſenſit ipſe quidem moriens, eius vero mater morientem aſpiciens, id nobis concedat, vt & in morte noſtra mortis ipſius recordemur, & propter ipſius mortem noſtra ſit aeterno Patri accepta. Petitio.

Cum te noctu veſtibus exuis.

Confuſio. *Quod requieſcere in lecto vis, idque exutus veſtibus, cum pro te* CHRISTVS *& indutus veſtibus ſomnũ ceperit, & vbi caput reclinaret non habuerit.*

Gratiarum actio. *Quod iis quae pro te paſſus eſt, tibi veterem hominem exuerit.*

Petitio. *Vt per eum dolorem quem ſenſit cum veſtibus crucifigendus exueretur, nos malis mentis habitibus, & moribus exuat, vt nudi rebus terrenis crucem amplectamur, atque in cruce morientes nuptialem veſtem mereamur, quam praeparauit aeternus Pater diligentibus ſe.*

FINIS PRIORIS EXERCITII.

QVIA vero longum eſſet exercitij huius formam ad omnia noſtra opera accommodare, haec ſatis ſint, ex quibus, quemadmodum reliqua ad hanc normam exigenda ſint, facile colligi poſſet. Quod ſi cui placet in caeteris etiam exerceri, hac, quae ſequitur, forma vti poterit.

Cum ſtat.

Meminerit ſtantis ante iudicem CHRISTI.

Cum ſedet.

Sedentis CHRISTI, *cum ei illudentes impĳ dicerent: Aue Rex Iudaeorum.*

Cum ambulat.

Per Samariam tranſeuntis, itemque in Caluariae montem aſcendentis.

Cum

Cum defatigatur.

Defatigati ex itinere, & ſuper fontem ſedentis.

Cum equo inſedit.

Vecti aſino, atque Hieroſolymam ingredientis.

Cum aegrotos inuiſit.

Aegros ſanantis.

Cum eius bona opera reprehenduntur.

Accuſationis Iudaeorum, & murmurationis, quod CHRISTVS *in Sabbatho curaret.*

Cum ei ab aliquo aſperius reſpondetur.

Eius reſponſionis, Sic reſpõdes Pontifici? eius etiam colaphi, quem in CHRISTI *faciem ſacratiſsimam impius miniſter impegit.*

Cum fame premitur.

Eius quam in deſerto paſſus eſt.

Cum friget.

Algentis in praeſepio CHRISTI.

Cum ſitit.

In cruce ſitientis.

Cum excitatur a ſomno.

A ſuis diſcipulis, cum in naui dormiret, excitati.

Cum in aduerſis deſeritur ab amicis.

A fugientibus diſcipulis deſtituti.

Cum diſcedit ab amicis.

A Virgine ad paſsionem abeuntis.

Cum eius bonis operibus detrahitur.

Detractionis Iudaeorum, cum dicerent; In principe daemoniorum eijcit daemonia.

Cum publice contumeliam patitur.

Producti ad populum a Pilato, dicẽte, Ecce homo.

Cum falſo accuſatur.

Accuſati in domo Caiphae.

Cum iniuriam patitur.

Ad mortem iniquiſſime condemnati.

Cum dolore aut morbo grauatur.

Flagellis caeſi ad columnam, ſpiniſque caput cincti, atque in crucem adacti, vbi a planta pedis ad verticem non erat in eo ſanitas.

Denique cum morti propinquus eſt.

Morientis CHRISTI *recordetur, atque in Patris manus ſpiritum commendantis.*

Atque ita in omnibus CHRISTO, *quem ſimilia aut feciſſe, aut pati meminit, ſeſe offerat. Ita ex his, & ſimilibus effectibus, magnum, qui ſe ex charitate hoc modo diligenter exercebit, fructum referre poterit.*

Porro quia hactenus fere exteriorũ rerum exempla poſita ſunt, de interioribus nonnihil etiam addendum putauimus: idq; in ſpiritualium praeſertim virorum gratiam, qui non tam corporis quam ſpiritus moleſtias, & labores ſentiunt.

Cum igitur à ſe datum ex charitate conſilium videt a proximo non recipi: meminerit CHRISTI *etiam conſilia fuiſſe à pleriſque ſpreta.*

Cum offendi paſſim DEVM *videns aegre fert: vehementer commotum* CHRISTVM *ex templo vendẽtes, atque emẽtes aliquando eieciſſe recordetur.*

Cum videt ſpiritualem aliquem amicum virtutis viam deſerere: quid CHRISTVS *ſenſerit, cum Iudam vidit veritatis viam deſerentem.*

Cum conſiderat, quam pauci ſint paſtores in domo DEI, *qui ſuo pro dignitate munere fungantur: quid ſenſerit* CHRISTVS *cum dixit,* Meſſis quidem multa, operarij autem pauci: *atque ea cauſa quantum fleuerit.* *Matth. 9.*

Cum dolet ob defectus proprios: vidiſſe Dominum eos antequam eſſent, & doluiſſe.

Cum videt collapſum aliquem ex perfectionis ſtatu: quam CHRISTVS *aegre tulerit caſum Petri, qui ſe antea fuiſſet confeſſus Filium* DEI, *& transfiguratum in monte vidiſſet.*

Cum tentationibus premitur: quas CHRISTVS *tulerit in deſerto.*

Cum videt malis bonorum ſocietatem diſplicere: quo animo CHRISTVS *fuerit, cum Geraſenos, ad quos bonitate, & charitate permotus venerat, rogantes videret, vt ab illorum ipſe finibus diſcederet.* *Marc. 5. Luc. 8.*

Cum dolenter proximi alicuius peccata: cogitet appropinquantem CHRISTVM *Hieroſolymorum Ciuitati ſuper eam fleuiſſe.* *Luc. 19.*

Cum imperfectam fidem habere quenquam videt: meminerit dicentem CHRISTVM *diſcipulis, qui ob incredulitatem daemonium eijcere non potuerant: O generatio incredula, vſquequo patiar vos?*

Cum irrident bonos mali: dictum eſſe CHRI-

STO *in cruce, Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere.*

Cum hi qui male vixerant, moriuntur: magnopere doluiſſe CHRISTVM *videntem paucis ſuum eſſe ſanguinem profuturum.*

Cum ſibi deuotionis ſpiritum deeſſe ſentit: dicentem CHRISTVM, DEVS, DEVS *meus, vt quid dereliquiſti me?*

Cum DEI *quis nomen blaſphemat: vidiſſe id* CHRISTVM *olim, & doluiſſe.*

Cum ſe familiaritate DEI *priuari ſentit, eique cupit eſſe quam coniunctiſsimus, aut cum ſe huius vitae periculis eripi optat: quanta illa fuerit* CHRISTI *charitas, cum Patrem pro re hac ita oraret: Pater, pro eis rogo, vt vnum omnes ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.*

Haec (inquam) ita cogitanda, & cum quid accidit, id in mentem reducendum, quod CHRISTVS *in ſimili ſtatu conſtitutus ſenſerit, eique quod nos vel agimus, vel patimur, offerendum. Qua in re ſedulam quiſque debet operam ponere, nec ſibi tantam ſalutis occaſionem oblatam eripi ſinere: alioquin non ſolum turpis negligentiae, ſed etiam inſignis erit ingratitudinis nota ſi, quae tam facile poſſumus aſſequi bona, parui faciamus. Quare te oro, moneo, atque hortor, o anima, quaecunque es, ne tantum bonum negligas: ſed cogites quam ſit facile, quod a te exigit* DEVS, *quanta vero largiri cupiat. Petit enim ex te, quae etiam ipſo non petente fueras factura: &*

ambulandum enim eſt, & comedendum, & labo- *Iob 5.*
randum, & aegrotandum denique, ac moriendum. Quae tu, & eiuſmodi caetera, ſi tua aut mundi cauſa agas, vel patiaris, praeterquam quod & laborioſa erunt, nullum ex his fructum referes: ſi autem CHRISTI *amore agas, ac feras, & erit tibi leuior labor, (recreat enim* CHRISTVS *pro ſe laborantes) & vbi ipſa tranſacta erunt, praemium accipies,* quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, *1. Cor. 2.*
nec vlla poteſt lingua enarrare. *Quamobrem committendum nullo modo eſt, vt tantam culpa noſtra felicitatem amittamus: ſed in id potius totis viribus incumbendum, vt* CHRISTVM *in omnibus imitemur. Ita fiet, vt illa nos ſubinde verba conſolentur:* Qui ſequitur me, non ambulat in *Ioan. 8.*
tenebris, ſed habebit lumen vitae: *lucem videlicet illam,* quae illuminat omnem homi- *Ioan. 1.*
nem venientem in hunc mundum, *omneſq; beatos in vitae aeternae portum feliciter perduxit. Quo nos* DEVS *gratia ſua tandem aliquando perducere dignetur, vt Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum laudemus, & glorificemus in ſecula ſeculorum. Amen.*

TRACTATVS TERTIVS.

COLLYRIVM SPIRITVALE.

PROLOGVS.

Ex damnis quae nobis ſuperbia affert, poteſt humilitatis fructus agnoſci, quae eo in ſcriptura magis celebratur,quo magis eſt ad vitam ſpiritualem inter virtutes cæteras neceſſaria;quippe quae ſit totius aedificij ſpiritualis fundamentum. Parum enim profuerit, ſcientiam, aut fortitudinem, aut liberalitatem,aut eiuſmodi virtutes acquiſiſſe,niſi eas quis humilitate cõſeruet.Etenim quid prodeſt Eleemoſyna, quam, cum deſtituitur humilitate, vanae gloriae vitium inficit? Quis porro fructus ea quae fortiter facta putantur ſequi poteſt, ſi humilitate careant hi qui ea geſſerunt? Id quod cum de reliquis virtutibus dici poſſit, plane apparet magnum eſſe ſuperbiae detri-

detrimentum: idque vel ex eo cognoſci poteſt, quod haec vna de caelo Luciferum deiecit, & hominem ex eo quo fuerat honore praeditus deturbatum, ſimilem iumentis effecerit. Quod cum ita ſit, non puto eſſe neceſſarium, humilitatis virtutem magnopere commendare, ſine qua, quod altum hominibus eſſe videtur, abominabile eſt ante DEVM: tantum itaque ea tradam, in quibus ſi diligenter verſemur, hanc poterimus virtutem facilius conſequi: quam niſi diligẽter cuſtodiamus, quae eſt inimicorum noſtrorum in oppugnando dexteritas, facile erit amittere. Quare attente quae ſequuntur conſideranda ſunt ei, qui velit tanto hoc praeſidio contra omne genus mali vti, de quo ſcriptum eſt: DEVS *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* 1. Pet. 5. Quod vt ſtudioſe facias, amice Lector, id te monere poſſit, quod cum beatiſſima Virgo virtutibus omnibus cumulata eſſet, humilitatis tamen ſolius videtur meminiſſe, cum Dominum magnificans dixit: *Reſpexit Dominus humilitatem ancillae ſuae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Luc. 1. Quod cum ad humilitatis commendationem magnopere facit, tum illud quod Dominus prae caeteris virtutibus humilitatem, & manſuetudinem a ſe homines

 diſcere

diſcere vult: quod certe omnes deberet maxime excitare ad diligẽter in hac praecipue virtute operam ponendam.

ARGVMENTVM.

CVM hoc vnum praecipue nos ſoleat in ſuperbiam efferre, quod nobis plus aequo tribuimus: par eſt, tantum hoc malum, atque animae detrimentum, quod ei ſui ignoratio affert, contrario adhibito remedio pellere. Quocirca vt ſolet aduerſarius ea menti offerre, quae hominis cogitationem diſſipant, atque a ſui cognitione auertunt: ita contra opus eſt, in his mentem aſſidue exerceri, eaque conſiderare, quibus in vera humilitate conſeruetur. Quo vero vbique ſe poſſit defendere, quando vndique oppugnatur, Tractatum hunc (quo id inſtituimus docere, quo ſe quiſque pacto in ſpiritualibus rebus, atque corporalibus, quo etiam in exterioribus, atque interioribus poſſit cõfundere, id eſt, de ſe, vt debet, humiliter ſentire, ſeque in omnibus humiliter gerere) ita diuidemus, vt primo loco dicamus, quemadmodum eorum quae ſub terra ſunt, poſſit conſideratione confundi: ſecundo vero, vt ex iis quae ſunt ſuper terram, inanimatis videlicet creaturis, atque iis quae vegetandi, & ſentiendi vim habent, ex proximis denique, atque ex ſe ipſo humilitatis fructum poſſit referre: poſtremo, vt ex iis quae in caelo ſunt, & ſuper caelum, Angelis nimirum, & Sanctis, diuina denique Maieſtate, eundem confuſionis fructum reportet: ita poſſit anima vbique & humilis eſſe, & DEO placere.

PRIMA

PRIMA PARS,

QVA TRADITVR, QVEMADmodum eorum quae ſub terra ſunt, ſe poſſit anima conſideratione confundere.

MVLTA *ſunt in inferni conſideratione, quae ad noſtram confuſionem, atq; humilitatem plurimum valeant. Primũ enim, quem non moueat, quod cum vno ſolo peccato in tanta ſupplicia daemones ſint coniecti, ſe tamen, qui tam multa commiſerint, nec dum vident digna ſupplicia pati? Quem, inquam, non confundat, qui in ſe* DEI *patientiam tantam experitur, vt cum tam ſeuerus iudex fuerit in daemones, ei locum paenitentiae tam benignus cõcedat? Quod eo magis permouere vnumquemque debet, quod eam ſoleant homines in perſuadendo aliis peccato diligentiam adhibere, quam nec a Lucifero factam vnquam legimus: nec enim verbis tantum homines, ſolaque, vt Lucifer, ſignificatione, ſed importunis etiam precibus, ſed pecunia, ſed honore, ſed vita, omnibus denique quibuſcunque poſſunt modis, alios in peccatum impellunt: vt hominum malitia hac certe in parte Luciferi malitiam excedere videatur. Quod vel vnum, hominum ſuperbiam eo vſque deberet deprimere, tantamque homini*

Confundit nos infernus.

Dæmones.

homini confuſionem afferre, vt ea, aliqua ſaltem ex parte, quod in inferno ſupplicij peccata noſtra merentur, compenſaretur. Accedit huc, quod eo vſque procedit plerunque hominum nequitia, ne dicam inſania, vt ipſum etiam daemonem ſoleat ad ſe tentandum prouocare, eique ad ſui interitum tanquam arma praebere: vt mihi immerito facere videantur, qui, cuius ipſi damni cauſa ſunt, in daemonem culpam ſolent reÿcere. Quod ſi qui alios ad crimina pepulerunt, vix pro confuſione inter eos conſiſtere poſſunt ante terrenum iudicem; quanta par eſt confuſione plenum eſſe, qui ſe cum daemonibus ante CHRISTI *tribunal ſiſti conſideret! Haec ſi quis, qua debet, attentione ſecum reputet, poßit ille quidem, & certe debet, ob propriam malitiam eo vſque confundi, dum plene intelligat quanta non ſolum in hac vita, ſed in ea etiam quae nullum ſit finem habitura, ſuis peccatis ſupplicia promeruerit. Ita fiet, vt leue ei videatur omne quidquid in hac patitur, ſi cum iis conferat, quae in inferno (ſi cum eo pro meritis actum eſſet) fuiſſet paſſurus. Itaque confuſione plenus, & ſuam miſeriam agnoſcat, & eam, qua ſe tamen indignum ſentit, miſericordiam petat.*

Ne vero quiſquam eorum, qui ſe iis (de quibus iam diximus) malis liberum putat, exiſtimet, non eſſe cur ſe magnopere confundat: quiſque ſecum de hac re ſic reputet, nihil eſſe cur de ſe minus humiliter ſentiat; quin potius eo maiori ſe confuſionis obligatione obſtringi, quod vna cum tantis malis DEI *gratia per*

ſingula

ſingula temporum momenta eripiat: quae niſi hominibus praeſens eſſet, quis non in peccati foueam caderet, adeoque aeternis ſupplicijs dignus eſſet? Cum vero haec DEI *miſericordia euaſerit, quas non ei gratiarum actiones debeat? Magna certe ijs ſe confundendi cauſa ineſt, qui cum perpetuo* DEI *miſericordiam tantam experiantur, tantopere nihilominus ſunt ingrati: atque eo magis humiliari debent, quo ſe minus* DEI *gratia dignos agnoſcunt; nihilque minus in* DEI *obſequio facere debent, quam, ſi ex inferno educerentur, fuiſſent facturi. Quam ſi quiſque obligationem recte conſideret, ſeque pro beneficiorum magnitudine parum poſſe* DEO *referre intelligat, hic non animum deſpondeat, ſed illa ſe Prophetae admonitione conſoletur:* Ne auertatur humilis factus confuſus, pauper, & inops laudabunt nomen tuum. *Deniqueſi coram daemonibus habet homo multa quibus ſe confundat, nihil ſe minus debet coram reliquis damnatis confundere, quando intelligit multos eſſe ob vnum peccatum tantum conjectos in infernum. Vbi quid ſentire aequum eſt eum, qui ſe tanta, tamque multa peccaſſe agnoſcit? Debet certe qui haec conſideret, quantum illos peccatis, tantum etiam confuſione, ſi poteſt, ſuperare.* *Pſal. 73.* Damnati.

Iam vero ſi eos qui in limbo ſunt cōſideres, quantaque te DEVS *miſericordia a multis quae accidere ſolent periculis ereptum, ad baptiſmi gratiam, ne illo caderes, tandē perduxerit, eſt certe quod plores, lachrymiſq; tantam ingratitudinem diluas: eoq;* Limbus.

magis

magis, quod qui in limbo ſunt, nullum vnquam mortale peccatum commiſerunt, tu vero quoties id commiſiſti, toties fuiſti infernum promeritus. Quod ſi illi minori peccato in tam profundum locum deiecti ſunt, qua tu frõte audeas ſuper terrã viuere, qui DEVM *toties grauiſſime offendiſti? Quibus vero oculis audeas* DEI *viſionem contemplari, qua illi multo minore culpa priuati ſunt? Haec ſi recte conſideres, nec illos qui in limbo ſunt; dum tua cum illorum peccatis confers, intentis audeas, ſat ſcio, oculis aſpicere.*

Purgatorium. *At eorum conſideratio qui in purgatorio ſunt, eo nos debet magis confundere, quod illi quamquam tuto iam loco, tantiſq; mũdi malis erepti, certi praeterea nunquam ſe amplius* DEVM *offenſuros, in portum denique prouecti, in ſuppliciis tamen ſunt: nos vero & tempeſtatibus iactamur, & ſalutis noſtrae incerti, inter aſtutos admodum, & acerrimos hoſtes, adeoq; in perpetuis periculis verſamur. Quod ſi cuiquam confuſionem minuat, quod illos intelligit digna peccatis ſupplicia pendere, is ita putet, nonnullos fortaſſe ibi cruciari ſuo vel exemplo, vel prauis conſiliis, vel ſcandalo, vel denique negligentia in peccatum impulſos: pleroſque etiam ibi diutius retineri quod eius orationibus aliiſq; ſuffragiis minus adiuuentur. Id ergo iſtum (quiſquis eſt) confundat, quod eis vt patiantur cauſa fuerit, opem vt liberentur aut nullam, aut exiguam ferat: propriaſque putet eorum culpas, & ſuas; quia neſcit an ſolo purgatorio igne ſint diluendae, eo ſe magis, magiſque confundat.*

SECVN-

SECVNDA PARS,

QVA TRADITVR, QVEMADmodum eorum quae in terra conſpicimus, conſideratione confundi debeamus.

SI eorum qui noxij ſunt comparatione nocentiores inuenimur, quales coram innoxiis rebus, quaeſo, apparebimus? Etenim ſi eorum qui peccarunt, conſideratio noſtram magnopere ſuperbiam deprimit; quanto nos eorum conſideratio humiliare debet, quae nunquam a Creatoris praecepto vlla in re diſceſſerunt! Inanimes dico creaturas, quae ſolum vegetandi, vel ſentiendi vim habent, vehementer quidem arguunt noſtram inobedientiam, ingratitudinẽ, atque inertiam. Terra quidem, quae fructum profert, nos plane reprehẽdit, qui infructuoſi, atque ſteriles ſumus. Aqua vero, dum prata irrigat, ſitim ſedat, eaque facit, ob quae a DEO *data hominibus eſt, quantũ eos arguit, qui eam tunc Creatori negant, cum ipſius nomine petenti pauperi praebere omittunt! Iam vero ignis, dum ſapidas carnes reddit, quantum eorum crudelitatem condemnat, qui proximi carnem inclementer tractant! Quantum porro aër, qui noſtram perpetuo vitam tuetur, negligentiam noſtram in* D E I *obſequio, quos vel*

Confundis nos terra.

Aqua.

Ignis.

Aër.

vna haec res maxima DEO ſeruiendi obligatione deuincit. Petrae vero quae in CHRISTI paſſione, quamquam inſenſibiles, ſciſſae ſunt, quantum debe-rent noſtram duritiem, atque inciuilitatem confun-dere! Eſt mel palato dulce, nos vero DEO ama-riſsimi: ſuauis eſt florum odor, at noſtrorum quantus eſt peccatorum foetor! Creſcunt plantae ſurſumque tendunt: at homo, dum vilia ſectatur, ſe magis, ma-giſq; indies deprimit: cui quanto eſſet conſultius vel in hac re arbores imitari! quae quo in profundum plures radices iaciunt, maiorem ex iis ad ramos vir-tutem trahunt: ſic enim homo, ſi profundas humili-tatis radices iaceret, magnum virtutum fructum referret. Iam vero quem non moueant iumentorum ſeruitia? cum praeſertim iis exhibent, qui ſe peccatis iumentis ſimiles reddiderunt? Quanto vero dignior eſt, qui haec male tractat, qui male tractetur! aut quis non iure miretur obedire haec illis, qui DEI tamen voluntati repugnent? Induit te aries pelle, & veſtit lana ſuiſq; ſuſtentat carnibus: tu vero eis cum in DEI gloriam vti deberes, his, atque aliis DEI beneficiis abuteris: dumque mille modis tuae concu-piſcentiae ſtudes ſatisfacere, & creaturis, & DEO iniuriam facis. Fatigatum labore levant ſuppoſito tergo iumenta, ſeduloq; in ea re ſuo, qui eas in hunc finem creauit, creatori parent: tu vero nihil minus quam finem tuum aut cogitas, aut quaeris, quem certe par erat DEO aliquam (ſi ita dicere licet) quietem adferre, quando ex eius creaturis tantum in

Lapides. Mel. Flores. Plantae. Iumenta. Aries.

labore

labore leuamen capis? Non eſt quidem quod quiete putemus indigere DEVM, *qui quidem ſumma eſt ſui atque omnium felicitas: ſed quiſcere tamen (quae eius eſt benignitas) putari ſe vult in iuſtorum animis,* Deliciaſque ſuas *ait* eſſe cum filiis hominum; *de quibus tamen in hunc modum merito conqueritur:* Laboraui ſuſtinens. *O quantum verbum hoc ad noſtram confuſionem valere debet, quando noſtris* DEO *operibus laboris cauſa ſumus, cum quietis tamen eſſe deberemus! Itaque non de brutis ſed hominibus dictum eſt:* Paenitet me feciſſe hominem. *Haec te, o puluis, & cinis, humilient, haec tibi lachrymas excutiant: idq; praeſertim cum creaturam ſeruitio quietem tibi adferre ſentis, quando non tu ſimiliter erga* DEVM *te geris. Cum vero iumentis tuis pabulum das, ita puta, quanto aequius eſt illis te, quam tibi illa ſeruire, quae nunquam* DEO *nec rebellia, nec ingrata fuerunt.* Prouerb. 8. Eſaiae 1. Geneſ. 6.

Serpentium prudentia, qui feruntur admota altera aure terrae, alteram, ne vocem incantatoris audiant, cauda occludere; tuae te imprudentiae admoneat, qui ne ad daemonis quidem tentationes aures claudere didiciſti. Tuam tibi inertiam formica demonſtret, ea in aeſtate praeparans, quae ſint ipſi in hyeme vſui futura: quod vel vnum plane tuam negligentiam arguit, qui non ea, dum viuis merita praepares, quibus ſis poſt hanc vitam maxime opus habiturus. Serpentes. *Pſal.* 57. Eccli. 12. Formicae. *Prouer.* 6.

Quo vero ſit latior meditandi campus, apes co- Apes.

Bombyces. *gita, & bombyces, & eiuſmodi reliqua animalia, ita tibi admiranda multa, quaeque magnam in te excitent confuſionem, occurrent: quae nos conſulto omittimus, ne prolixiores ſimus; ſimul etiam quod nobis id propoſitum ſit, vt rem tantum indicemus, quae ſit diligenter ab vnoquoque cogitanda, maiora melioribus ingeniis relinquentes. Hoc vero interim admonemus, magnam in creaturis omnibus ſuppetere confuſionis materiam, ſi, quoties vna quaelibet occurrit, perſuaſum habeas, te, quoties Creatorem offendiſti, non id meruiſſe tantum, vt earum obſequio careres, ſed vt illae etiam in te* DEI *iniuriam vlciſcerentur. Quod cum eas necdum feciſſe vides, ſed tibi adhuc ſeruire; quantas debes, quantaq; cum humilitate,* DEI *miſericordiae laudes! quam ſaepe porro te ad* DEI *obſequium paratum offerre!*

Sus. Canis. *Ne vero quenquam impediat quorundam brutorum conſideratio, dumque vel volutantem ſe in luto ſuem conſpicit, aut cum reſumentē canem videt quod euomuerat, ſe illis putet non eſſe ſordidiorem. Vtque de rebus iudicet quiſque vt par eſt, ſciendum eſt, nihil per ſe malum eſſe, niſi quatenus in conſpectu* DEI, *vel* DEI *iudicio malum eſt. Quare cum ea quae de ſue, & de cane diximus, (quippe quae ſint eis naturalia) non habeantur mala coram* DEO, *non eſſe a nobis mala exiſtimanda: ſed illud potius cogitandum peccatori quale ſit, aut quas mereatur poenas, cum faciat ſus ſecundum naturam, dum voluitur in luto; facit ille contra naturam ſuam, cum* DEVM

nec

nec amat, nec DEO *ſeruit: cumque in peccato quieſcit, in quanto ſordidiore quam ſus luto volute-tur; quantoque (cum ad relictum peccatum redit) foedius quam canis ad vomitum reuertatur: atque id eum confundat, eoq; magis, quod iſta intelligit* DEO *magnopere diſplicere. Non itaque quenquam reuo-cent a confuſione quorundam irrationalium anima-lium facta, ſed ſua quemque male acta confundant, qui iudicio libero praeditus, omne potuit, & debuit malũ vitare. Atque haec de iis quae ratione carent.* 2. Pet. 2.

Sequitur vt dicamus, quemadmodũ nos debeat ratio-nalium creaturarum, id eſt proximorum noſtrorum, conſideratio confundere. Sunt igitur in his ſuperiores alij, alij aequales, alij vero inferiores: de ſuperioribus pauca dicam, quando eorum auctoritas, & in te po-teſtas, tantopere debet mouere ad humilitatem cum praeſentes ſunt, vt niſi te humillime coram ipſis ge-ras, rationis iudicio carere videri poßis, qui non con-ſideres quam illi, & qualem perſonam gerant. Rationalia cõfundunt nos. Superiores.

Confundat vero te, magnoq; timore cõcutiat, quod cum ſint hi miniſtri DEI, *non de te, qui diuinam Maieſtatẽ laeſeris, poenas ſumant. Itaque ſi iubeant aliquid, ſi reprehendãt, ſi caſtigẽt, id tibi, quamquam aliis durum videri poßit, debet leue, & ſuaue videri, ſiue id cogites quod mereris, ſiue id memineris quod olim ſub daemonis poteſtate faciebas, cum videlicet ſub eius vexillo peccato ſeruires, eiuſque in rebus non ferendis iugum ferres: vtebatur enim te tan-quam carniſice, cum videlicet te ad perpetrandum o-*

pere aut mente homicidium adigebat; te denique tanquam foetidorum & corporum, & animarum vectore, vtebatur, cum tuis vel exemplis, vel perſuaſionibus multi in peccatum cadentes, in infernum tandem praecipites ibant. Hanc tu tam miſeram ſeruitutem ſi tecum repu es, dulcia tibi videbuntur omnia ſuperiorum tuorum praecepta, cum te praeſertim illi non iubeant facere, niſi quae ad pacificam, quietamque, & fraternae charitatis plenam vitam pertinent: teque indignum iudicabis, qui eos habeas ſuperiores, qui ſint ipſi miniſtri principis pacis, & tibi occaſio magna merendi vitam aeternam. atque haec de ſuperioribus ſint ſatis.

Aequales. *Aequalium conſideratio ita te confundet, ſi te indignum putes qui aequalis dicaris iis, quibus vel dignitate, vel officio minor non ſis: debes enim illorum virtutes cogitare, quibus te coram* DEO *maiores ſunt. Quod vt tibi perſuaſum omnino ſit, ita cogita, neminem tibi te ipſo in malis notiorem eſſe: ſcis enim de te ipſe, quam multa & male cogites, & appetas; aliorũ vero interiora peccata non tibi perinde certa ſunt. Quod cum ita ſit, ſintque tibi peccata tua certa, aliorum autem incerta, merito te debes peiorem caeteris iudicare, adeoque reliquis inferiorem.*

Infirmi. *Quocirca ſi quenquam vides infirmum, cum tu ſanus ſis, noli efferri, ſed potius humiliter conſidera, tractari illum a Patre caeleſti tanquam dilectũ filium, te vero paterna correctione, & amoris plena indignum eſſe: contra vero ſi tu aegrotus ſis,*

puta

puta te id tuis peccatis meruiſſe, alios vero, qui proſpera vtuntur valetudine, id conſequutos, tanquam quibus non magna pro peccatis ſatisfactione opus ſit.

Si diues ſis, illud time, quam difficile qui pecunias habent, in regnum DEI *introibunt: ſi proximus, cogita ei, quod fidelis ſit diſpenſator rerum Domini, auctum fuiſſe talentum.* Diuites.

Si pauper ſis, DEI *iuſto iudicio, & tuis meritis tribue, qui vel ſpiritualia bona tibi a* DEO *data diſſipaueris, aut egentes proximos te, cum poſſes, aut orationibus, atque aliis huiuſmodi eleemoſynis non iuueris: ſi proximus, exiſtima eius a* DEO *votis ſatisfactum, magnoq; illum a* DEO *beneficio cumulatum, qui* CHRISTO *paupertate ſimilis effectus ſit. Ita te ſi in proximorum rebus geras, deque illis & te ſentias, (vt par eſt) nunquam tibi confuſionis materia deerit.* Pauperes.

Nec vero putes defuturam in rebus inferiorum: nec enim hi quod ſint inferiores officio, contemnendi ſunt; ſed potius eo pluris ſunt faciendi, quod iis tanquam fortioribus maiora onera DEVS *iniungat, tecum vero tanquam cum imbecilliori clementer agat, qui illorum non poſſis (quae tua eſt infirmitas) more viuere: nec enim tantum habes animi, aut virium, vt noctu, diuq; poſſis tam multa pati. Quod ſi cogites, quam illorum plerique laeto animo ſuos ferant labores, quamque paucis in ſuſtentanda vita contenti ſint, denique ſi cum eorum virtute tuam imbecillitatem conferas, magnam humilitatis materiam habebis.* Inferiores.

Famuli. *Cum te famuli comitantur, id te confundat, quod cum* CHRISTVM *deſerueris, eique debitum honorem negaueris, illi te ſequuntur tamen, & magno honore proſequũtur. Adde quod tibi ſeruiunt, ad caeleſte regnum creati: cogita, cum tu es in peccato, & illi in gratia, indignum te eſſe qui illis ſeruias.* Confundat te illud CHRISTI *exemplũ, cum diſcipulorum pedes lauit.* Confundat *quod dixit:* Non veni *miniſtrari, ſed miniſtrare.* Confundat te tandem coram omnibus eorum creatio: *ſunt enim ad imaginem* DEI, *& ſimilitudinem facti, & tantopere chari aeterno Patri, vt pro eis vnigenitũ dederit. Atque id*

Infideles. *te debet coram infidelibus confundere, quando & ad eandẽ imaginẽ creati ſunt, & pro omnibus* CHRISTVS *mortuus eſt: eoq; magis coram his debes confundi, quod fidei illi lumine deſtituti, iiſque quibus* DEVS *ſolet ſuos recreationibus conſolari, multa tamen, magnaq; patiũtur in ieiuniis, ceremoniis, atque eiuſmodi aliis; tu vero Chriſtianus, & Spiritus ſancti gratia illuſtratus, donoq; fortitudinis adiutus, & diuino amore ſubleuatus, in minimis quibuſq; ita fatigaris, vt leuem paenitentiam vel ferre non poſſe, vel ſi feras, magnum te aliquid facere putes.* Excitent *itaque te ad confuſionem infideles : tecumque ſaepe*

Matth. 11. *id cogita, ſi fuiſſent* in Tyro & Sidone *factae virtutes, quae factae ſunt in te, olim in cilicio & cinere paenitentiam egiſſent: hoc eſt, ſi infideles, quod tu, lumen fidei recepiſſent, quanto* DEO, *quam tu, gratiores fuiſſent! Deplora itaque quod tam inutilis*

ſis,

ſis, [illegible]
Crucifixerunt [illegible]
mel, ſed ignorantes [illegible]
peccando, quem [illegible]
gloria ſedere. Quod [illegible]
putas te confundet [illegible]
Angeli imaginem [illegible]
quem repraeſentat; [illegible]
par eſt, qui in ſe [illegible]
gerat, & DEVS [illegible]
eſt: Ego dixi, dij eſtis, [illegible]

Quo vero tandē ea [illegible]
pertinent, aduertendum [illegible]
conducere ad [illegible]
videlicet exercitium [illegible]
nibus vndique oppugnant [illegible]
magna ei diligentia [illegible]
accipere detrimentum. [illegible]
modi velut habitum [illegible]
ximis aliquid agendū [illegible]
habeamus, tanquam [illegible]
mini, aut praeceptores [illegible]
tentione audiamus [illegible]
quam ſi nobis per eos DEVS [illegible]
magnopere noſtram [illegible]
re. Quae in re [illegible]
quod nemo in cauſa propria [illegible]
quod aliquando [illegible]
pauci de rebus [illegible]

aſtuti, & vafri tanquam prudentes laudantur; & qui omnia irrident, ſapientes habentur, cum contra tamen de iis ſentiendum eſſet. Quocirca tutum eſt etiam in bonis tum gratiae, tum naturae, & timere ne decipiamur, & DEO in omnibus, quaecunque in aliis viderimus, gloriam dare, omniaque ſemper in meliorem partem interpretari. Quod ſi contingat eos aliquid facere, quod rectum eſſe non videatur, ne vtique iudicemus, quando niſi noſtri non nobis licet iudices eſſe: ſed vel excuſemus factum, vel inde mente auerſa eorum bene acta conſideremus, noſtraque cum illorum virtutibus vitia comparemus, ne vllum confuſionis gradum (ſi aliter agimus) amittamus. Itaque ſi viderimus vel mortaliter peccantes, id cogitemus vel feciſſe ex ignorantia, vel iam ad DEI gratiam per paenitentiam rediiſſe, futurumque illis peccatum maioris hic paenitentiae, adeoque gloriae in caelo perfectioris occaſionem. Ne vero quicquam confuſioni depereat, aduertendū in conuerſationibus, vbi maiora ſolent eſſe pericula. Vt ſi de manſuetudine agatur, veniat in mentem irarum tuarum: ſi de rebus pulchris, tuorum peccatorum foeditatis recorderis: ſi de magnatum potentia ſermo fiat, id conſideres, quam nihil ſis, nihilque poſſis, tum etiam cum maxime aliquid efficere coneris: ſi de auaritia quis loquitur, tua inordinata deſideria; ſi de humilitate, tuam ſuperbiam memineris: atque ita in reliquis. Cum mentio ſit vitiorum, noſtrorum recordemur; cum autem virtutum, eas nobis deeſſe cogitemus. Ita fiet,

In conuerſationibus confundūt nos,

Manſuetudo.

Pulchritudo.

Potentia.

Auaritia.

Humilitas.

Vitia.

Virtutes.

ſiet, vt confuſionis materia nobis ſemper ſuppetat; idque in conuerſationibus praeſertim, vbi maius eſt confuſionis amittendae periculum.

At vero, vt ad eam, quae ex noſtrarum rerum conſideratione naſcitur, confuſionem propius accedamus, pauca quaedam attingenda nobis ſunt breuiter, nam lectori profundiorem eorum conſiderationem relinquimus.

Praelatum igitur confundat, quod cum CHRISTVS *dicat,* Animam meam pono pro ouibus meis: *ipſe in paſcendis ouibus adeo ſit negligens, vt ne eas quidem agnoſcat omnes.* Praelati. *Ioan. 10.*

Si Sacerdos, cum CHRISTVS *dicat,* Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: *quam ipſe viam inſtiterit, quaeque his manibus egerit, quibus ſolet in ſacrificio* CHRISTVM *tenere.* Sacerdotes. *Ioan. 12.*

Si concionator eſt, confundatur quod CHRISTI *officium exerceat, quodque eius quae praedicat exempla non ſequatur, neque hiſce, quae dicit, conſentanea opera faciat: veniat & illud in mentem,* Eloquia Domini, eloquia caſta: *videatq́; ſi non ſatis mundum vas ſit, quanta ſit confuſione dignus, illudque timeat:* Peccatori dixit DEVS, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? *Quod ſi Paulus timebat, ne, cum aliis praedicaret, ipſe reprobus efficeretur: quantum debet quiſque concionatorum timere, ſeque magnopere confundere!* Concionatores. *Pſal. 11.* *Pſal. 49.*

Confundantur praeterea Praeceptores, & Doctores, vt Praeceptores.

res, vt qui confuſione praecipue opus habeant. Ait
1. Cor. 8. *enim Apoſtolus*: Scientia inflat. *Quod ſi quis ob ſcientiam extollitur, ea vel maxime cauſa confundi debet: plus enim in eo ſapit quam oporteat ſapere.*

Diſcipuli. *Confundat diſcipulos ſua ipſorum ignorantia, qui niſi docerentur, brutis animantibus ſimiles eſſent: ſimul etiam, quod parum & in litteris proficiant, & ſua aliis ſcientia proſint, cum debeant tamen eo magis prodeſſe multis, quo fuerint ſapientiores: denique quod cum addunt ſcientiam, addunt etiam & dolorem.*

Religioſi. *Religioſus autem multo magis debet coram infidelibus, & Chriſtianis reliquis confundi: quando ei non ſolum fidei lumen datum eſt,* CHRISTI*que iugum dulce impoſitū; ſed & vita omni ſolicitudine vacua ſpeciali quodam priuilegio conceſſa. Confundatur quod ex tam multis millibus electus ſit, qui ſi vocati fuiſſent, multo erant* DEO *gratiores futuri. Confundatur quod tam negligens, & diſtractus ſit in choro, vbi* DEO *aßiſtunt Angeli. Confundatur ob ſeruitia fratrum in culina, in valetudinario, atque aliis locis ipſi exhibita, qui neque cui ſeruiatur, neque qui ſeruiat, dignus eſt. Confundant eum in coenaculo fercula, quae* DEVS *ipſi ſine vllo ipſius labore, aut ſolicitudine apponenda curat: veſtes etiam quibus induitur, & omnis domeſtica ſupellex in eius vſum parata: cumque his homines, quorum opera agri etiam, quorū cultu omnia denique, quibus tanquam mediis res eae in hunc tandem ſtatum ad eius vtili-*

tatem deuenerunt. Super omnia vero debet eum confundere, quod ſeruus DEI *dicitur, qui ei tamen ſaepe ſit inimicus. Nomen certe id eſt, de quo Virgo beatiſſima tanquam gloriabatur, cum ſe diceret* Ancillam DEI, *quodque magnopere ſuperbos* *Luc. 1.*
quoſque confundere debeat.

Confundat praeterea Religioſum magis, magiſq; domus DEI, *quam tanquam filius inhabitat: cum tamen a Patris caeleſtis perfectione tam longe abſit, quotque in ea paſſus conficit, tot tanquam fluctibus in confuſionis pelago immergatur. Nam ſi* domum Domini decet ſanctitudo, *quomodo in ea iniquum fert* DEVS? *aut cur ab orationis domo non eijcitur indeuotus? Si porro eiuſmodi eſt domus Domini, vt magnus & Rex, & Propheta Dauid eligat in ea potius, quam alibi habitare, ſeque in ea contemptum, & abiectum eſſe pro beatitudine ducat: quanta eius debet eſſe confuſio, qui illic inuitus maneat! aut ſi manet libenter, tanto tamen eſt* DEI *beneficio ingratus!*

Confundat nos domus DEI. — *Pſal. 92.* — *Pſal. 83.*

Poſtremo eum omnes Religionis ceremoniae confundant, quando eas vel non intelligit quorſum ſpectent, aut non aduertit, aut graues eſſe putat, aut ſibi denique vtiles eſſe non curat.

Ceremoniae Religionis.

Confundatur cum pro amore DEI *eleemoſynam petit; eſt enim ea res inſignis cuiuſdam priuilegij: cogitetque quale ſit, quod pro ipſo* DEVS, *tanquam qui indigeat, his qui ei mēdicanti aliquid dant, ſe debitorem conſtituat, eique ſuum theſaurū crediderit.*

Piorũ eleemoſynae.

Quod

Quod ſi aliquando quae ipſi DEI *cauſa data ſunt, non in eum, in quem petiit, vſum inſumpſit, tanquam ſacrilegus confundatur, qui* DEO *auferat, quod ipſo petente alij* DEO *dederunt. Cogitet cum petit tanquam pauper, niſi animo pauper ſit, falſo ſe nomine petere: ſi vero petit ex curioſitate, adeoque contra quam* DEVS *vult, deceptor eſt, & more eorum, qui falſis vtuntur diplomatis, numos a proximo ſurripit.*

Angelorũ munus. *Confundatur denique, quod cum* DEI *nomine petit, Angelorum munere fungitur, qui ab hominibus ſemper tanquam* DEI *legati petunt: ab aliis quidem, vt pauperibus ſubueniant, ab aliis autem, vt iniurias ſibi factas remittant; ab aliis vero, vt* DEO *quam debent gloriam, & honorem dent. Cum vero eleemoſynam acceperit, confundatur, quod & danti* DEO, *& proximo ingratus ſit: ita autem fiet, vt cum ei aliquid erit petendum, incipiat confundi, vt qui intelligat, quanta eum eleemoſyna obligatione deuinciat: ſolumque neceſſaria petat, quando eo maiori obligatione obſtrictus eſt, quo plura acceperit.*

Peregrinatio. *Cum vero peregrinatur, caueat in eam cogitationem veniat, vt ſe Apoſtolicam vitam agere putet: ſed illud potius cogitet, eam paenitentiae loco ſibi eſſe vitam attributam. Quod ſi eſt e Religioſis incluſis, putet ſe, tanquam feram indomitam, voluiſſe Dominum ab hominum conuerſatione remouere.*

Reges & Principes. *Si Rex ſit, aut Princeps, confundatur, quod in eo ſtatu ſit, quem* CHRISTVS *vitauit; cum eum*

vellent

vellent Iudaei Regem creare. Mirum vero eſt, audere *Ioan. 6.*
quenquam id munus aſſumere, quod CHRISTVS
recuſauit, niſi forte id pro cruce habeat, & CHRI-
STI *amore ſubeat.*

Confundantur Domini, quod ſint in requirendis Domini.
*reditibus valde diligentes, in puniendis autem pec-
catis publicis admodum negligentes: timeant vero,
quod pecunia, aliiſque bonis vtantur tanquam ſuis,
nec eius ſoleant meminiſſe, a quo cuncta acceperunt.
Confundantur porro, quod ſe magnum aliquid fa-
cere putant, cum eleemoſyna pauperi ſubueniunt;
nec cogitãt ſe dare aliena,* DEO*que quae ſua ipſius
ſunt reddere, in eoque, in quo ſe putant beneficium
facere, magno a* DEO *beneficio cumulari. Quod ſi
vel tum, cum eleemoſynã dant, ſe debẽt confundere,
quanto magis cum in vanos vſus pecunias expẽdunt!*

Cogitandum autem eſt equiti, in Euangelij de- Equites.
fenſionem, adeoque ad promouendũ honorem DEI,
*aſſumptum ſibi fuiſſe gladium. Quod ſi huius rei
memoriam proprij honoris ſtudium delet, ſuumque
diuino honorem praefert, quid niſi Euangelij perſe-
cutor eſt? Confundatur igitur tanquam* DEO *infi-
delis, cogitetque ſe, quanquam ab hominibus honora-
bilis habetur, eſſe peccati ſeruum, adeoque* DEI
*Sanctorum iudicio nullo non modo dignum honore,
ſed inferni ſuppliciis deſtinatum.*

Commendatarij autem, qui in Religione aliqua Commen-
profeßionem fecerunt, de obſeruationis votorum datarij.
negligentia confundantur: eoq; magis, quod ſciant,

quam

vna haec res maxima DEO ſeruiendi obligatione deuincit. Petrae vero quae in CHRISTI paßione, quamquam inſenſibiles, ſciſſae ſunt, quantum debe-rent noſtram duritiem, atque inciuilitatem conſuadere! Eſt mel palato dulce, nos vero DEO amaniſsimi: ſuauis eſt florum odor, at noſtrorum quantus eſt peccatorum foetor! Creſcunt plantae, ſurſumque tendunt: at homo, dum vilia ſectatur, ſe magis, magiſq; indies deprimit: cui quanto eſſet conſultius vel in hac re arbores imitari! quae quo in profundum plures radices iaciunt, maiorem ex iis ad ramos virtutem trahunt: ſic enim homo, ſi profundas humilitatis radices iaceret, magnum virtutum fructum referret. Iam vero quem non moueant iumentorum ſeruitia? cum praeſertim iis exbibent, qui ſe peccatis iumentis ſimiles reddiderunt? Quanto vero dignior eſt, qui haec male tractat, qui male tractetur! aut quis non iure miretur obedire haec illis, qui DEI tamen voluntati repugnent? Induit te aries pelle, & veſtit lana, ſuiſq; ſuſtentat carnibus: tu vero eis cum in DEI gloriam vti deberes, his, atque aliis DEI beneficiis abuteris; dumque mille modis tuae concupiſcentiae ſtudes ſatisfacere, & creaturis, & DEO iniuriam facis. Fatigatum labore levant ſuppoſito tergo iumenta, ſeduloq; in ea re ſuo, qui eas in hunc finem creauit, creatori parent: tu vero nihil minus quam finem tuum aut cogitas, aut quaeris, quem certe par erat DEO aliquam (ſi ita dicere licet) quietem adferre, quando ex eius creaturis tantum in labore

Lapides. Mel. Flores. Plantae. Iumenta. Aries.

labore leuamen capis? Non eſt quidem quod quiete putemus indigere DEVM, *qui quidem ſumma eſt ſui atque omnium ſelicitas: ſed quiſcere tamen (quae eius eſt benignitas) putari ſe vult in iuſtorum animis,* Deliciaſque ſuas *ait* eſſe cum filiis hominum; *de quibus tamen in hunc modum merito conqueritur:* Laboraui ſuſtinens. *O quantum verbum hoc ad noſtram confuſionem valere debet, quando noſtris* DEO *operibus laboris cauſa ſumus, cum quietis tamen eſſe deberemus! Itaque non de brutis ſed hominibus dictum eſt:* Paenitet me feciſſe hominem. *Haec te, o puluis, & cinis, humilient, haec tibi lachrymas excutiant: idq; praeſertim cum creaturam ſeruitio quietem tibi adferre ſentis, quando non tu ſimiliter erga* DEVM *te geris. Cum vero iumentis tuis pabulum das, ita puta, quanto aequius eſt illis te, quam tibi illa ſeruire, quae nunquam* DEO *nec rebellia, nec ingrata fuerunt.* Prouerb. 8. Eſaiae 1. Geneſ. 6.

Serpentium prudentia, qui feruntur admota altera aure terrae, alteram, ne vocem incantatoris audiant, cauda occludere; tuae te imprudentiae admoneat, qui ne ad daemonis quidem tentationes aures claudere didiciſti. Tuam tibi inertiam formica demonſtret, ea in aeſtate praeparans, quae ſint ipſi in hyeme vſui futura: quod vel vnum plane tuam negligentiam arguit, qui non ea, dum viuis merita praepares, quibus ſis poſt hanc vitam maxime opus habiturus. Serpentes. Pſal. 57. Eccli. 12. Formicae. Prouer. 6.

Quo vero ſit latior meditandi campus, apes co- Apes.

Bombyces. *gita, & bombyces, & eiuſmodi reliqua animalia, ita tibi admiranda multa, quaeque magnam in te excitent confuſionem, occurrent: quae nos conſulto omittimus, ne prolixiores ſimus; ſimul etiam quod nobis id propoſitum ſit, vt rem tantum indicemus, quae ſit diligenter ab vnoquoque cogitanda, maiora melioribus ingeniis relinquentes. Hoc vero interim admonemus, magnam in creaturis omnibus ſuppetere confuſionis materiam, ſi, quoties vna quaelibet occurrit, perſuaſum habeas, te, quoties Creatorem offendiſti, non id meruiſſe tantum, vt earum obſequio careres, ſed vt illae etiam in te* DEI *iniuriam vlciſcerentur. Quod cum eas necdum feciſſe vides, ſed tibi adhuc ſeruire; quantas debes, quantaq; cum humilitate,* DEI *miſericordiae laudes! quam ſaepe porro te ad* DEI *obſequium paratum offerre!*

Sus. Canis. *Ne vero quenquam impediat quorundam brutorum conſideratio, dumque vel volutantem ſe in luto ſuem conſpicit, aut cum reſumentē canem videt quod euomuerat, ſe illis putet non eſſe ſordidiorem. Vtque de rebus iudicet quiſque vt par eſt, ſciendum eſt, nihil per ſe malum eſſe, niſi quatenus in conſpectu* DEI, *vel* DEI *iudicio malum eſt. Quare cum ea quae de ſue, & de cane diximus, (quippe quae ſint eis naturalia) non habeantur mala coram* DEO, *non eſſe a nobis mala exiſtimanda: ſed illud potius cogitandum peccatori quale ſit, aut quas mereatur poenas, cum faciat ſus ſecundum naturam, dum voluitur in luto; facit ille contra naturam ſuam, cum* DEVM

nec

nec amat, nec DEO *ſeruit: cumque in peccato quieſcit, in quanto ſordidiore quam ſus luto volutetur; quantoque (cum ad relictum peccatum redit) foedius quam canis ad vomitum reuertatur: atque id eum confundat, eoq; magis, quod iſta intelligit* DEO *magnopere diſplicere. Non itaque quenquam reuocent a confuſione quorundam irrationalium animalium facta, ſed ſua quemque male acta confundant, qui iudicio libero praeditus, omne potuit, & debuit malũ vitare. Atque haec de iis quae ratione carent. Sequitur vt dicamus, quemadmodũ nos debeat rationalium creaturarum, id eſt proximorum noſtrorum, conſideratio confundere. Sunt igitur in his ſuperiores alij, alij aequales, alij vero inferiores: de ſuperioribus pauca dicam, quando eorum auctoritas, & in te poteſtas, tantopere debet mouere ad humilitatem cum praeſentes ſunt, vt niſi te humillime coram ipſis geras, rationis iudicio carere videri poſsis, qui non conſideres quam illi, & qualem perſonam gerant.* 2. Pet. 2. Rationalia cõfundunt nos. Superiores.

Confundat vero te, magnoq; timore cõcutiat, quod cum ſint hi miniſtri DEI, *non de te, qui diuinam Maieſtatẽ laeſeris, poenas ſumant. Itaque ſi iubeant aliquid, ſi reprehendãt, ſi caſtigẽt, id tibi, quamquam aliis durum videri poſsit, debet leue, & ſuaue videri, ſiue id cogites quod mereris, ſiue id memineris quod olim ſub daemonis poteſtate faciebas, cum videlicet ſub eius vexillo peccato ſeruires, eiuſque in rebus non ferendis iugum ferres: vtebatur enim te tanquam carniſice, cum videlicet te ad perpetrandum o-*

pere aut mente homicidium adigebat; te denique tanquam foetidorum & corporum, & animarum vectore, vtebatur, cum tuis vel exemplis, vel perſuaſionibus multi in peccatum cadentes, in infernum tandem praecipites ibant. Hanc tu tam miſeram ſeruitutem ſi tecum reputes, dulcia tibi videbuntur omnia ſuperiorum tuorum praecepta, cum te praeſertim illi non iubeant facere, niſi quae ad pacificam, quietamque, & fraternae charitatis plenam vitam pertinent: teque indignum iudicabis, qui eos habeas ſuperiores, qui ſint ipſi miniſtri principis pacis, & tibi occaſio magna merendi vitam aeternam. atque haec de ſuperioribus ſint ſatis.

Aequales. Aequalium conſideratio ita te confundet, ſi te indignum putes qui aequalis dicaris iis, quibus vel dignitate, vel officio minor non ſis: debes enim illorum virtutes cogitare, quibus te coram DEO maiores ſunt. Quod vt tibi perſuaſum omnino ſit, ita cogita, neminem tibi te ipſo in malis notiorem eſſe: ſcis enim de te ipſe, quam multa & male cogites, & appetas; aliorũ vero interiora peccata non tibi perinde certa ſunt. Quod cum ita ſit, ſintque tibi peccata tua certa, aliorum autem incerta, merito te debes peiorem caeteris iudicare, adeoque reliquis inferiorem.

Infirmi. Quocirca ſi quenquam vides infirmum, cum tu ſanus ſis, noli efferri, ſed potius humiliter conſidera, tractari illum a Patre caeleſti tanquam dilectũ filium, te vero paterna correctione, & amoris plena indignum eſſe: contra vero ſi tu aegrotus ſis, puta

puta te id tuis peccatis meruiſſe, alios vero, qui proſpera vtuntur valetudine, id conſequutos, tanquam quibus non magna pro peccatis ſatisfactione opus ſit.

Si diues ſis, illud time, quam difficile qui pecunias habent, in regnum DEI *introibunt: ſi proximus, cogita ei, quod fidelis ſit diſpenſator rerum Domini, auctum fuiſſe talentum.* Diuites.

Si pauper ſis, DEI *iuſto iudicio, & tuis meritis tribue, qui vel ſpiritualia bona tibi a* DEO *data diſsipaueris, aut egentes proximos te, cum poſſes, aut orationibus, atque aliis huiuſmodi eleemoſynis non iuueris: ſi proximus, exiſtima eius a* DEO *votis ſatisfactum, magnoq; illum a* DEO *beneficio cumulatum, qui* CHRISTO *paupertate ſimilis effectus ſit. Ita te ſi in proximorum rebus geras, deque illis, & te ſentias, (vt par eſt) nunquam tibi confuſionis materia deerit.* Pauperes.

Nec vero putes defuturam in rebus inferiorum: nec enim hi quod ſint inferiores officio, contemnendi ſunt; ſed potius eo pluris ſunt faciendi, quod iis tanquam fortioribus maiora onera DEVS *iniungat, tecum vero tanquam cum imbecilliori clementer agat, qui illorum non poſsis (quae tua eſt infirmitas) more viuere: nec enim tantum habes animi aut virium, vt noctu, diuq; poſsis tam multa pati. Quòd ſi cogites, quam illorum pleri que laeto animo ſuos ferant labores, quamque paucis in ſuſtentanda vita contenti ſint, denique ſi cum eorum virtute tuam imbecillitatem conferas, magnam humilitatis materiam habebis.* Inferiores.

Famuli. *Cum te famuli comitantur, id te confundat, quod cum* CHRISTVM *deſerueris, eique debitum honorem negaueris, illi te ſequuntur tamen, & magno honore proſequūtur. Adde quod tibi ſeruiunt, ad caeleſte regnum creati: cogita, cum tu es in peccato, & illi in gratia, indignum te eſſe qui illis ſeruias. Confundat te illud* CHRISTI *exemplū, cum diſcipulorum pedes lauit. Confundat quod dixit:* Non veni *miniſtrari, ſed miniſtrare. Confundat te tandem coram omnibus eorum creatio: ſunt enim ad imaginem* DEI, *& ſimilitudinem facti, & tantopere chari aeterno Patri, vt pro eis vnigenitū dederit. Atque id*

Infideles. *te debet coram infidelibus confundere, quando & ad eandē imaginē creati ſunt, & pro omnibus* CHRISTVS *mortuus eſt: eoq; magis coram his debes confundi, quod fidei illi lumine deſtituti, iiſque quibus* DEVS *ſolet ſuos recreationibus conſolari, multa tamen, magnaq; patiūtur in ieiuniis, ceremoniis, atque eiuſmodi aliis; tu vero Chriſtianus, & Spiritus ſancti gratia illuſtratus, donoq; fortitudinis adiutus, & diuino amore ſubleuatus, in minimis quibuſq; ita fatigaris, vt leuem paenitentiam vel ferre non poſſe, vel ſi feras, magnum te aliquid facere putes. Excitent itaque te ad confuſionem infideles: tecumque ſaepe*

Matth. 11. *id cogita, ſi fuiſſent* in Tyro & Sidone *factae virtutes, quae factae ſunt in te, olim in cilicio & cinere paenitentiam egiſſent: hoc eſt, ſi infideles, quod tu, lumen fidei recepiſſent, quanto* DEO, *quam tu, gratiores fuiſſent! Deplora itaque quod tam inutilis*

ſis,

ſis, taliſque vt coram Iudaeis etiam confundi debeas. Crucifixerunt illi quidem CHRISTVM, *ſed ſemel, ſed ignorantes eum: tu vero crucifixiſti ſaepe peccando, quem ſcires tamen ad dexteram Patris in gloria ſedere. Quod ſi te illi confundunt, quantum putas te confundet quilibet Chriſtianus! Etenim ſi Angeli imagini honorem deferimus, propter eum quem repraeſentat; quanto eum in honore habere par eſt, qui in ſe viuentis* CHRISTI *imaginem gerat, & DEVS participatione ſit; ſicut ſcriptum eſt:* Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Iudaei. *Pſal. 81.*

Quo vero tandẽ ea abſoluam, quae ad proximos pertinent, aduertendum id eſt, quod puto magnopere conducere ad confuſionis conſeruationem: daemonem videlicet exercitium hoc quibuſcunque poteſt rationibus vndique oppugnare, atque ita vehementer, vt magna ei diligentia opus ſit, qui ab illo magnum nolit accipere detrimentum. Eſt itaque neceſſe, ita eiuſmodi veluti habitum acquiſiſſe, vt ſimul ac cum proximis aliquid agendũ ſit, eo vnumquemque in honore habeamus, tanquam ſi noſtri eſſent omnes aut domini, aut praeceptores; eaque vnumquemque attentione audiamus, eorumq; conſilia ſequamur, tanquam ſi nobis per eos DEVS *loqueretur; caueámuſq; magnopere noſtrum illorũ iudicio iudicium praeferre. Qua in re duabus de cauſis peccari ſolet: altera, quod nemo in cauſa propria idoneus ſit iudex; altera quod aliquando adulatione, ſaepe vero ex ignorantia pauci de rebus ſentiũt vt par eſt. Itaque nõnunquam*

aſtuti, & vaſri tanquam prudentes laudantur; & qui omnia irrident, ſapientes habentur, cum contra tamen de iis ſentiendum eſſet. Quocirca tutum eſt etiam in bonis tum gratiae, tum naturae, & timere ne decipiamur, & DEO in omnibus, quaecunque in aliis viderimus, gloriam dare, omniaque ſemper in meliorem partem interpretari. Quod ſi contingat eos aliquid facere, quod rectum eſſe non videatur, ne vtique iudicemus, quando niſi noſtri non nobis licet iudices eſſe: ſed vel excuſemus factum, vel inde mente auerſa eorum bene acta conſideremus, noſtraque cum illorum virtutibus vitia comparemus, ne vllum confuſionis gradum (ſi aliter agimus) amittamus. Itaque ſi viderimus vel mortaliter peccantes, id cogitemus vel feciſſe ex ignorantia, vel iam ad DEI gratiam per paenitentiam rediiſſe, futurumque illis peccatum maioris hic paenitentiae, adeoque gloriae in caelo perfectioris occaſionem. In conuerſationibus confundũt nos. *Ne vero quicquam confuſioni depereat, aduertendũ in conuerſationibus, vbi maiora ſolent eſſe pericula. Vt ſi de manſuetudine agatur,* Manſuetudo. *veniat in mentem irarum tuarum: ſi de rebus pulchris,* Pulchritudo. *tuorum peccatorum foeditatis recorderis: ſi de magnatum potentia ſermo fiat,* Potentia. *id conſideres, quam nihil ſis, nihilque poſſis, tum etiam cum maxime aliquid efficere coneris: ſi de auaritia quis loquitur,* Auaritia. *tua inordinata deſideria; ſi de humilitate,* Humilitas. *tuam ſuperbiam memineris: atque ita in reliquis.* Vitia. *Cum mentio fit vitiorum, noſtrorum recordemur;* Virtutes. *cum autem virtutum, eas nobis deeſſe cogitemus. Ita*

fiet,

ſiet, vt confuſionis materia nobis ſemper ſuppetat; idque in conuerſationibus praeſertim, vbi maius eſt confuſionis amittendae periculum.

At vero, vt ad eam, quae ex noſtrarum rerum conſideratione naſcitur, confuſionem propius accedamus, pauca quaedam attingenda nobis ſunt breuiter, nam lectori profundiorem eorum conſiderationem relinquimus.

Praelatum igitur confundat, quod cum CHRISTVS *dicat,* Animam meam pono pro ouibus meis: *ipſe in paſcendis ouibus adeo ſit negligens, vt ne eas quidem agnoſcat omnes.* Praelati. *Ioan. 10.*

Si Sacerdos, cum CHRISTVS *dicat,* Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: *quam ipſe viam inſtiterit, quaeque his manibus egerit, quibus ſolet in ſacrificio* CHRISTVM *tenere.* Sacerdotes. *Ioan. 12.*

Si concionator eſt, confundatur quod CHRISTI *officium exerceat, quodque eius quae praedicat exempla non ſequatur, neque hiſce, quae dicit, conſentanea opera faciat: veniat & illud in mentem,* Eloquia Domini, eloquia caſta: *videatq́, ſi non ſatis mundum vas ſit, quanta ſit confuſione dignus, illudque timeat:* Peccatori dixit DEVS, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? *Quod ſi Paulus timebat, ne, cum aliis praedicaret, ipſe reprobus efficeretur: quantum debet quiſque concionatorum timere, ſeque magnopere confundere!* Concionatores. *Pſal. 11.* *Pſal. 49.*

Confundantur praeterea Praeceptores, & Doctores, vt Praeceptores.

res, vt qui confuſione praecipue opus habeant. Ait
1. Cor. 8. *enim Apoſtolus*: Scientia inflat. *Quod ſi quis ob ſcientiam extollitur, ea vel maxime cauſa confundi debet: plus enim in eo ſapit quam oporteat ſapere.*

Diſcipuli. *Confundat diſcipulos ſua ipſorum ignorantia, qui niſi docerentur, brutis animantibus ſimiles eſſent: ſimul etiam, quod parum & in litteris proficiant, & ſua aliis ſcientia proſint, cum debeant tamen eo magis prodeſſe multis, quo fuerint ſapientiores: denique quod cum addunt ſcientiam, addunt etiam & dolorem.*

Religioſi. *Religioſus autem multo magis debet coram infidelibus, &* Chriſtianis *reliquis confundi: quando ei non ſolum fidei lumen datum eſt,* CHRISTI*que iugum dulce impoſitū, ſed & vita omni ſolicitudine vacua ſpeciali quodam priuilegio conceſſa. Confundatur quod ex tam multis millibus electus ſit, qui ſi vocati fuiſſent, multo erant* DEO *gratiores futuri. Confundatur quod tam negligens, & diſtractus ſit in choro, vbi* DEO *aſsiſtunt Angeli. Confundatur ob ſeruitia fratrum in culina, in valetudinario, atque aliis locis ipſi exhibita, qui neque cui ſeruiatur, neque qui ſeruiat, dignus eſt. Confundant eum in coenaculo fercula, quae* DEVS *ipſi ſine vllo ipſius labore, aut ſolicitudine apponenda curat: veſtes etiam quibus induitur, & omnis domeſtica ſupellex in eius vſum parata: cumque his homines, quorum opera agri etiam, quorū cultu omnia denique, quibus tanquam mediis res eae in hunc tandem ſtatum ad eius vtili-*

tatem

tatem deuenerunt. Super omnia vero debet eum confundere, quod ſeruus DEI *dicitur, qui ei tamen ſaepe ſit inimicus. Nomen certe id eſt, de quo Virgo beatiſſima tanquam gloriabatur, cum ſe diceret* Ancillam DEI, *quodque magnopere ſuperbos quoſque confundere debeat.* *Luc. 1.*

Confundat praeterea Religioſum magis, magiſq; domus DEI, *quam tanquam filius inhabitat: cum tamen a Patris caeleſtis perfectione tam longe abſit, quotque in ea paſſus conficit, tot tanquam fluctibus in confuſionis pelago immergatur. Nam ſi* domum Domini decet ſanctitudo, *quomodo in ea iniquum fert* DEVS? *aut cur ab orationis domo non eÿcitur indeuotus? Si porro eiuſmodi eſt domus Domini, vt magnus & Rex, & Propheta Dauid eligat in ea potius, quam alibi habitare, ſeque in ea contemptum, & abiectum eſſe pro beatitudine ducat: quanta eius debet eſſe confuſio, qui illic inuitus maneat! aut ſi manet libenter, tanto tamen eſt* DEI *beneficio ingratus!*

Confundat nos domus DEI. *Pſal. 92.* *Pſal. 83.*

Poſtremo eum omnes Religionis ceremoniae confundant, quando eas vel non intelligit quorſum ſpectent, aut non aduertit, aut graues eſſe putat, aut ſibi denique vtiles eſſe non curat.

Ceremoniae Religionis.

Confundatur cum pro amore DEI *eleemoſynam petit; eſt enim ea res inſignis cuiuſdam priuilegÿ: cogitetque quale ſit, quod pro ipſo* DEVS, *tanquam qui indigeat, his qui ei mēdicanti aliquid dant, ſe debitorem conſtituat, eique ſuum theſaurū crediderit.*

Piorū eleemoſynae.

Quod

Quod ſi aliquando quae ipſi DEI *cauſa data ſunt, non in eum, in quem petiit, vſum inſumpſit, tanquam ſacrilegus confundatur, qui* DEO *auferat, quod ipſo petente alij* DEO *dederunt. Cogitet cum petit tanquam pauper, niſi animo pauper ſit, falſo ſe nomine petere: ſi vero petit ex curioſitate, adeoque contra quam* DEVS *vult, deceptor eſt, & more eorum, qui falſis vtuntur diplomatis, numos a proximo ſurripit.*

Angelorũ munus. *Confundatur denique, quod cum* DEI *nomine petit, Angelorum munere fungitur, qui ab hominibus ſemper tanquam* DEI *legati petunt: ab aliis quidem, vt pauperibus ſubueniant; ab aliis autem, vt iniurias ſibi factas remittant; ab aliis vero, vt* DEO *quam debent gloriam, & honorem dent. Cum vero eleemoſynam acceperit, confundatur, quod & danti* DEO, *& proximo ingratus ſit: ita autem fiet, vt cum ei aliquid erit petendum, incipiat confundi, vt qui intelligat, quanta eum eleemoſyna obligatione deuinciat: ſolumque neceſſaria petat, quando eo maiori obligatione obſtrictus eſt, quo plura acceperit.*

Peregrinatio. *Cum vero peregrinatur, caueat in eam cogitationem veniat, vt ſe Apoſtolicam vitam agere putet: ſed illud potius cogitet, eam paenitentiae loco ſibi eſſe vitam attributam. Quod ſi eſt e Religioſis incluſis, putet ſe, tanquam feram indomitam, voluiſſe Dominum ab hominum conuerſatione remouere.*

Reges & Principes. *Si Rex ſit, aut Princeps, confundatur, quod in eo ſtatu ſit, quem* CHRISTVS *vitauit; cum eum vellent*

vellent Iudaei Regem creare. Mirum vero eſt, audere *Ioan. 6.*
quenquam id munus aſſumere, quod CHRISTVS *recuſauit, niſi forte id pro cruce habeat, & CHRISTI amore ſubeat.*

Confundantur Domini, quod ſint in requirendis Domini.
reditibus valde diligentes, in puniendis autem peccatis publicis admodum negligentes: timeant vero, quod pecunia, aliiſque bonis vtantur tanquam ſuis, nec eius ſoleant meminiſſe, a quo cuncta acceperunt. Confundantur porro, quod ſe magnum aliquid facere putant, cum eleemoſyna pauperi ſubueniunt; nec cogitãt ſe dare aliena, DEO*que quae ſua ipſius ſunt reddere, in eoque, in quo ſe putant beneficium facere, magno a* DEO *beneficio cumulari. Quod ſi vel tum, cum eleemoſynã dant, ſe debẽt confundere, quanto magis cum in vanos vſus pecunias expẽdunt!*

Cogitandum autem eſt equiti, in Euangelij de- Equites.
fenſionem, adeoque ad promouendũ honorem DEI, *aſſumptum ſibi fuiſſe gladium. Quod ſi huius rei memoriam proprij honoris ſtudium delet, ſuumque diuino honorem praeſert, quid niſi Euangelij perſecutor eſt? Confundatur igitur tanquam* DEO *infidelis, cogitetque ſe, quanquam ab hominibus honorabilis habetur, eſſe peccati ſeruum, adeoque* DEI *Sanctorum iudicio nullo non modo dignum honore, ſed inferni ſuppliciis deſtinatum.*

Commendatarij autem, qui in Religione aliqua Commendatarij.
profeßionem fecerunt, de obſeruationis votorum negligentia confundantur: eoq; magis, quod ſciant,

quam

quam aegre ferre ſoleant ſibi ab aliis praeſtitã fidem non ſeruari, vtque de his, qui ſibi aliquid promiſerunt, plerumque ob violatam fidem poenas ſumant.

Famuli. *Confundantur famuli, quod adeo ſint ſoliciti in dominorum gratia ineunda: quam ſi diligentiam in* DEI *ſeruitio adhibuiſſent, quanto citius, quamque veriorem gratiam iniſſent!* Seruire enim DEO, regnare eſt.

Iudices. *Cogitent iudices, quanta ſeueritate in reos ſententiam ferant: confundantur vero, quod* DEI

Sapient. 6. *iudicium, de quo ſcriptum eſt,* Iudicium duriſſimum his qui praeſunt fiet, *nec ſecum diligenter reputent, nec perhorreſcant.*

Aduocati. *Confundantur aduocati, quod cum alienis cauſis patrocinium ferant, ſint tamen conſcientiae propriae magnopere negligentes: nec vero idcirco efferantur, quod ſua alios videant opera indigere; indigẽt enim & ipſi multorum auxilio, in his quae ad animam pertinent.*

Medici. *Confundantur medici, cum cogitant, quemadmodum aegrotos tractent, quando ſciunt, cum in morbum ipſi inciderint, quanta velint valetudinẽ ſuam diligentia procurari.* Cogitent *etiam animarum ſuarum vulnera: eoque confundantur, quod cum medici appellentur, peritiores tamen ſint inducendi in ſe morbi, quam pellendi.*

Mercatores. *Confundat mercatores ſolicitudo ea, quam in emendo vili, caroque pretio vendendo adhibent: ea propter ignorantes, quod regnum caelorum, quod gratis*

gratis datur, comparare neſciunt; emunt vero infernum, quod magno & pretio emitur, & dolore poſsidetur.

Vt vero etiam ad reipub. artifices veniamus,

Confundantur ſartores, qui tantum in conficiendis alienis veſtibus ſtudium adhibent, cum ſint ipſi tamen innocentiae veſtis acceptae in baptiſmate valde negligentes. Sartores.

Confundantur praeterea ſutores, qui cum in duriſsimum etiam corium acu penetrent, in ſe tamen diuinas inſpirationes penetrare non ſinant. Sutores.

Et quis autem poſsit de feminarum ſtatu pro dignitate diſſerere, his praeſertim temporibus, quibus eſt tantopere vanitas hominum aucta? Feminae.

Confundantur itaque virgines, quod ſaepe ſtatuerint nubere. Etſi enim id licitum eſt, quanto tamen ſatius CHRISTO *ſolo ſponſo eſſe contentas! atque eſſent quidem ipſae* CHRISTO *ſolo contentae, ſi eum quanto poſſent amore diligerent.* Virgines.

Confundantur nuptae, quod in ornandis ſe ſint admodum diligentes, eiuſque rei cauſa tam multa inſumant; contra vero in eo negligentiſsimae ſint, vt CHRISTVM *induant. Cum ſe torquibus aureis ornant, meminerint ferreas fuiſſe* CHRISTI *catenas, eique ignominiae cauſa iniectas. Cum autem manus armillis ornant, ligatas* CHRISTI *manus fuiſſe recordentur. Cum porro ſe veſtibus albis elegantiae cauſa induunt, fuiſſe* CHRISTVM *alba veſte indutum ignominiae cauſa meminerint. Et* Nuptae.

confun-

confundantur non ipſae modo, ſed etiam viri, qui cum eiuſmodi veſtium lautitias ferunt, CHRISTI *vituperiis gratiam parem non referunt. Quod ſi illae manuum ſuarum opera conſiderent, detrahent, credo, digitis annulos, vt iis qui ornamento digni non ſunt, cum feminis Chriſtianis opera indigna fecerint.*

Viduae. *Confundantur viduae, quae virorum mortem tam aegre ferunt, quod cum ipſis* DEVS *omnia impedimenta perfecti in ſe amoris abſtulerit, tanto beneficio adeo ingratae ſint, vt ſibi melius cum creatura fuiſſe, quam cum Creatore, adeoque* DEVM *ſpernere, impatienter lata virorum morte, ſignificare videantur. Conqueruntur enim ereptos ſibi viros: ſed profecto de illis aequius conqueratur* DEVS, *qui ſe ab illis ſperni videat. Confundantur ergo illae, audiantque in haec verba conquerentem Dominum:*
Hier. 2. Me dereliquerunt fontem aquae viuae, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quae continere non valent aquas. *Itemque illud:*
Hier. 2. Quid inuenerunt in me iniquitatis, quia elongauerunt ſe a me?

Atque haec de ſtatibus dicta ſufficiant, ne propoſitam breuitatem excedere videamur: ſimul etiam quod facile ſit ex dictis reliqua colligere; & ſi quis ea quae diximus diligenter cogitet, ſe confundendi occaſionem ſemper habere.

Confundat nos memoria. *Iam vt ad interiora veniamus, Confundere, o homo, de memoria tua: cum enim hanc admirabilem potentiam tibi ſcias a Creatore in id eſſe datam, vt ſui*

vt ſui poſſes & ſemper, & ſuauiter meminiſſe; tu tamen in ea vilia quam plurima repoſuiſti, hiſque eam ita occupaſti, vt vix eius, qui eam dedit, poſſes recordari: itaque fit vt nulli ipſa minus quam Creatori ſeruiat. Confundere igitur, quod ea in Domini ſui iniuriam abuſus ſis, quodque cum in mentem tibi ſaepe reducatur, ab Eccleſia quidem qui ſis, admoto quotannis cinere capiti, atque illis verbis additis, Memento homo quia puluis es, & in puluerem reuerteris; *a ſcriptura vero, nunc quidem finis tuus, cum dicit,* Memorare nouiſſima tua; *nunc vero ea quae cauſa tua* CHRISTVS *paſſus ſit, cum dicit,* Recordare paupertatis, & tranſgreſſionis meae, abſynthij, & fellis; *alias autem ſaepe alia; tu tamen nihil minus quam haec, & huiuſmodi alia meminiſſe videare: & merito flere debeas, & cum Propheta dicere,* Renuit cõſolari anima mea, memor fui DEI, & delectatus ſum; *eoq; magis confundi, quod in* DEI *aliquando obliuione fueris recreata.*

Geneſ. 3. *Eccli. 7.* *Thren. 3.* *Pſal. 76.*

Iam vero vt ad intellectum tranſeamus, quantus ſe in eo confuſionis campus aperit! qui cum intelligat ſe in eum finem creatum eſſe, vt ſummum bonum intelligeret, ſaepe tamẽ non vana modo, & inutilia, & tranſitoria, ſed peſſima etiam cogitat, atque in iis denique occupatur, quibus intelligit minime debere eſſe intentum Flendum tibi certe eſt malum hoc, & quanta poſſis confuſione deplorandum.

Intellectus.

Quid autem de voluntate dicemus, qua cum Voluntas.

a DEVM

DEVM *ſuper omnia deberes diligere, ea tamen fueris proſequutus, quae vel cogitare pudeat, nedum dicere? Quid tibi, inquam, dicam, o caeca voluntas, quae bonis aeternis ſenſuum delicias praetuliſti? quam cum dulcis* DEI *charitas in Seraphinorum choro poſſet conſtituere, mundi foedus amor in inferna deiecit. Merito quidem, o anima, tuae te debent potentiae confundere, in quibus tam foedatam videas imaginem* DEI: *poßis tu quidem eas, & debes*

Geneſ. 3. *cum dolore iis verbis reprehendere*, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, *deque eis in hunc modũ conqueri: Quis vos, o potentiae, o imago* DEI, *quis, inquã, vos perdidit? quis tibi, o memoria,* DEI *memoriã abſtulit? quis tibi, o intellectus, mentem eripuit? quis te decepit, o voluntas? O quam illud*

2. Paralip. 12. *quadrat in te, o anima:* Facti ſunt principes eius ſicut arietes non inuenientes paſcua! *More enim arietum cum paſcua non inueniunt, potentiae tuae, quaſi in* DEO *paſcua non haberent, venenata paſcua quaeſierunt: adeoq; ea cauſa viribus defectae ſunt, vt magna debeas confuſione confundi.*

Ad ſenſus tranſeamus.

Oculi. *Dedit quidem* DEVS *oculos, vt creaturarum pulchritudine conſpecta, in re omni ſe amares, ipſiq; pro omnibus gratias ageres: tu vero contra quaecunque vides conſumis, aut ira veluti ardẽs, aut auaritia concupiſcens. Itaque cum oculi tui coram* DEO *eſſe*

Pſal. 122. *deberent*, ſicut oculi ancillae in manibus dominae ſuae, *baſiliſci (qui quaecunque conſpicit,*

viſu

viſu interficit) oculi facti ſunt. Confundere igitur, quod lumen tibi datum in tenebras verteris: quodq; aures & ſanctis inſpirationibus claudis, & murmu- Aures. *rationibus aperis: quod qua deberes* DEVM *lingua* Lingua. *benedicere, hominibus maledicis: quod cum ſolicitus ſis ne quicquam male oleat, graue olens tamen pec-* Nares. *catum non ſentis: quod denique durum eſſe videatur, ſi quid eſt pro* CHRISTO *patiendum, ſuaue* Tactus. *vero ſit quod pro mundo pateris.*

Deplora itaque ſenſuum mala, atque eius rei memoria humiles tibi, & confuſionis plenas lachrymas exprimat. Quod ſi necdum ſatis haec ſunt, te caput Caput. *tuum confundat, quod ſpinis preſſum non ſit: confundãt capilli, quod non ſint euulſi: manus autem, &* Capilli. *pedes, quod non transfixi clauis: reliqua te denique* Manus. *membra confundant, quod cum niſi* DEI *virtute* Pedes. *moueri non poſsint, fueris tamen tu pedibus* CHRISTVM *perſequutus, manibus autem, atque operibus ipſum vulneraris, & lingua laeſeris. Denique ſi recta ratione rem reputes, tu tibi magna ſolus confuſionis materia es: nec enim eſt in te quicquam, de quo ſi diligenter cogites, non debeas magnopere confundi. Quod ſi in te ſint, quae non intelligas, vel ea cauſa maxime confundi debes, quod te ipſe plene non noueris. Nam vel quae ſit anima, aut quid in ſe habeat, aut corpori quemadmodum vnita ſit, denique vt ſit a corpore ſeparanda, ſi ex te ipſe quaeras, ſcio, non poteris reſpondere. Quod ſi in rebus propriis tam es inſcius, quam eris, obſecro, in alienis! Illud*

interim verum eſt, & in his quae de te ſcis, & in his quae ignoras, magnam tibi confuſionis materiam ſuppetere.

Bona. *Quod ſi mihi quiſquam hoc loco obijciat, non in bonis, ſed in malis tantum operibus confuſionis cauſam reperiri, id ego negauerim: puto enim in bonis etiam propterea nos debere confundi, quod ad bonum ſimus admodum imbecilles, adeo vero procliues in malum, vt magis mirum ſit, ex tam corrupta natura boni aliquid prodire, quam ex roſario roſam naſci: eſt enim id roſeto naturale, vt roſam proferat; at perfectum opus non ſola hominis natura poteſt producere: nec enim* DEO *gratum quicquam ſine eius gratia eſſe poteſt. Qui ergo miratur inter ſpinas ortam roſam, multo magis mirari debet boni aliquid à ſe factum; tantoque magis confundi, quod videt, vt in ſterili ſolo, dignoque quod ob peccata in* DEVM *maxima ſale conſpergatur, operetur mira* DEVS, *atque id excolere perſeueret. Quare non de malis tantum operibus nos, ſed de bonis etiam confundi poſſumus, & debemus. Si qua enim facimus bona,* DEVS *eſt qui ea in nobis coepit, fecit, atque perfecit: noſtrum illud eſt, vt magis, magiſque confundamur, atque humiliemur, qui* DEO *tam ſaepe reſtiterimus, eamque quam meruimus poenam eius clementia euaſerimus.*

TERTIA

TERTIA PARS,

QVA TRADITVR QVEMadmodum caeleſtium rerum contẽplatione poſſimus confundi.

VIX *ſcio quibus poßim verbis de caeleſtibus dicere, qui ne in terrenis quidem pro dignitate, quanta in his confuſionis cauſa ſit, potuerim declarare.*

Eſt quidem certe vel in ſola caeleſtium motuum contemplatione, magna confuſionis materia, ſi cum tam admirabili ordine, noſtrorum actuum inordinationem conferamus. Iam vero de planetis quid dicam? quos ſcimus ſemper & a ſuperioribus recipere, & quam receperint virtutem perpetuo inferioribus communicare? Vnus ex rebus omnibus homo eſt, qui ſibi, quo minus a DEO *caeleſtia bona recipiat impedimento eſt; eaque cum receperit, aliis negligit impartiri. Cumque caeli omnes, & ſtellae ſolis lumine veſtiantur, vnus homo ſolis iuſtitiae lumine indui recuſat magiſq; (quemadmodum ſcriptum eſt)* tenebras diligit, quam lucem.

Confundũt nos caeli.

Planetae.

Stellae.

Ioan. r.

Quod ſi Angelos contemplemur, quantum eorum, quaeſo, nos puritas atque innocentia confundet! quantum id, quod eorum tanta & ſapientia, &

Angeli.

charitate praeditorum conſilia tam neceſſaria negligimus! Deficient me quidem verba, noſtram pro dignitate confuſionem explicare volentem, ſiue cum Seraphinorum amore tepiditatem noſtram, ſiue cum Cherubinorum ſcientia noſtram ignorantiam comparemus.

Quod ſi cui forte videbitur ſubliniores eſſe Angelicos ſpiritus, quam vt cum his puluis noſter, & cinis debeat comparari; ad Sanctos veniamus, qui carne, & ſanguine conſtiterūt: neque eis (quanquam hominibus) humana fragilitas impedimento fuit, quo minus pro DEI *honore magna quaedam, & admiranda opera perpetrarent. Caeleſtium itaque hominum, terrenorum facta confundant: Martyrum quidem in tormentis conſtantia, & virtus, noſtram in propoſitis inconſtantiam, atque infirmitatem; Confeſſorum vero paenitentia, vitaeq; auſteritas, noſtras delicias; virginum autem puritas, maximeque noſtri Domini, turpitudinem noſtram confundat. Atque illud etiam, quod ſacratiſsimae Virgini cum ſimus obligatiſsimi, propter filij educationem, qui eſſet pro nobis Patri in cruce offerendus, gratiam tanto beneficio parem nunquam rependimus: quin etiam ſumus ingrati, adeo, vt nec ab ea miſericordiam petere prae pudore audere deberemus.*

Sancti. Martyres. Confeſſores. Virgines. Mater DEI.

Chriſtus. *At vero in* CHRISTI *conſideratione, quis poſsit pro dignitate confundi? aut quae hic profunditas confuſionis ſatis eſſe poteſt, vbi quis conſiderat* CHRISTVM, *quod vnicum habet remedium,*

atque

atque confugium, ita ſpreuiſſe, vt poßit ille merito dicere: Proiectus ſum a facie oculorum tuorum? *Eius enim pedum vulnera, ſegnities tua, & torpor inflixit: eius latus tua inobedientia aperuit: manus eius opera tua clauis confixerunt: tua illi lingua fel propinauit: poſtremo, tua eius caput ſuperbia ſpinis cinxit. Atque, vt vno verbo dicam, nihil eſt in* CHRISTO, *quod cum videas, non debeas merito confundi; ſiquidem ſcriptum eſt:* Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt in me. *Pſal. 30.* *Pſal. 118.*

Sacratiſſima Trinitas.

Iam vero quid dicemus de confuſione, quam ſanctißimae Trinitatis conſpectus affert? aut quanta erit coram DEO *confuſio, ſi coram daemone tanta fuit! Quibus porro oculis audebis Patrem aeternum aſpicere, qui eius vnicum filium ab illo miſſum, vt a te dißipatam haereditatem recuperaret, non ſolum (vt par erat) non excepiſti, ſed in crucem etiam adegiſti? Quam reddes* DEO *pro credita tibi haereditate rationem? Quid vero pro his quae ab eo accepiſti & temporalibus, & ſpiritualibus bonis reſpondebis? Quid porro dices* DEI *filio, qui pro te omnia paſſus eſt? Poteſt quidem ille merito hominibus dicere: Confundantur homines, quòd cum ego* DEVS *e caelo in terras eorum cauſa deſcenderim, proque eorum ſalute homo fieri dignatus ſim; nolunt illi tamen mea cauſa peccati ſordes relinquere. Confundere, o homo, quando prius ego te dilexi, quam tu me diligeres:*

prius ipſe ſeruiui tibi, quam mihi ſeruires. O dura hominum corda! o ferrea pectora! qui cum me alligatum columnae videant, flagellis caeſum, & vulneratum amore, alligari peccato malunt, quam mihi adhaerere, meoque mundi amorem honori praeponunt: nec intelligunt quam ſaeuis a daemone flagellis caedantur, peccatorum vinculis colligati. Dedi ego homini viſcera mea, quibus tanquam firmiſsimae columnae complexu adhaereſcat: contemnit ille tamen, eaque ſequitur, quae ipſum coram me merito condemnent. O hominum ingratitudinem! o inſenſatas humanas mentes! mihi ſeruiunt bruta, me arbores atque herbae laudant, vnus ex omnibus homo non agnoſcit: ſed more rabidi canis, qui dominum ſuum morſu petit, contra me inſurgit, dignus quem terra dehiſcens abſumat. Confundere, o homo, pro quo Agnus manſuetus ſactus ſum, & leo eſſe ferox tandem aliquando deſine. Amplector ego te charitate, tu me cupiditatis flagellis caedis: cumque ego te pretioſis humilitatis margaritis ornem, tu meo ſuperbiae ſpinas capiti infigis. Intelligant aliquando homines, non arcis includenda, ſed in pauperes eroganda bona accepiſſe. Conſiderent quantopere a me diligantur, quos ego, ab ipſis in carcerem coniectus, inferni carcere eripiam: quemque illi non deſinunt ingratitudine crucifigere, ego charitate in charitatis viam reduco. Confundere, o homo, quem cum aſpiciunt Angeli, tum contemptui habent, & decipiunt daemones, atque in conſpectu meo condemnant.

Confun-

Confundere, inquam, & iudicium meum time, qui niſi hic confundaris, & peccata tua fleas, magna te manet, & amara confuſio. Quem vero non confundat, quod ego DEVS *& Dominus venatoris more perpétuo homines inſequor, ne mihi qui tanti conſtiterint forte pereant; illi vero me tanquam venenoſum ſerpentem ſemper fugiunt? Cur me non timent, & mea iudicia? Cur non vitam mutant, qui mortis nec horam, nec diem ſciunt?*

Quid autem Spiritui ſancto reſpondebis, aut quo ipſi ore loqui audebis, qui ei toties animae tuae portas occluſeris, eumque a te (vt daemonem reciperes) impie, atque impudenter excluſeris? Confundimini, o miſeri homines, quos cum DEVS *crearit, vt eſſetis filij Patris veſtri qui in caelis eſt, digna tamen caeleſti Patre opera vix vnquam faciatis. Eſt in eo infinita manſuetudo & benignitas, paratuſq; ſemper eſt peccata remittere: vos vero iniquitate pleni, non ſolum factas vobis iniurias non condonatis, ſed his etiam qui de vobis nihil male meruerunt, iniuriam facitis. Eſt in eo ſumma bonitas, qua inimicis etiam, dum eos ſemper cōſeruat, benefacit: vos autem etiam amicis male facitis. Eſt in illo aeterna ſapientia, & prouidentia admirabilis, qua vniuérſum moderatur: in vobis autem inſigne omnia perdendi ſtudium, modo vt ſoli regnare poſſitis. Sed vos per Prophetam* DEVS *ita reprehendit:* Nunquid habitabitis vos ſoli in terra? *Eſai. 5.*

Concluſio operis.

Me non materia, ſed tempus deficit: ſint itaque ſatis haec ſapienti lectori, qui poßit ex paucis multa colligere, & confuſionis fructum conſequi, ſi praeſertim aßidue, & diligenter in his ſe exerceat: quod quiſque debet eo maiori ſtudio facere, quod in eo maxima ſpiritualis fructus pars poſita ſit, vt noſtram infirmitatem, & miſeriam agnoſcamus. Quod qui conſequuti ſunt, atque eiuſmodi ſundamento iacto aedificare coeperunt, poſſunt illi reliquam partem tuto ſuperextruere: nam qui ſecus opus aedificant, his cum altius opus ſurrexerit, ſolet corruere. Accidit enim, vt orationis conſolationes, quae ad virtutes ſolent conferre, niſi humilitate conſeruentur, in falſas, fallaceſque conſolationes euadant. Ita boni deſideria, bona quidē ſunt: ſed ſi ea nobis ita tribuamus, vt non DEI *eſſe beneficia agnoſcamus, cum magnopere fallimur, tum non poſſumus, tam infirmo iacto fundamento, quicquam firmum extruere. Quamobrem qui ſua vult opera eſſe perfecta, ea & confuſione incipiat, & conſeruet, nec niſi confuſione comitante progredi quoquam audeat: ita fiet, vt qui confuſionem nunquam deſerit, a* DEO *nunquam deſeratur:*

Pſal. 50. *qui* cor contritū & humiliatum nunquam deſpicit, *ſed* cum humilibus libenter conuerſatur. *Hanc poſſumus dicere nuptialem veſtem, qua qui erit indutus, a nuptiis non excludetur. Hoc eſt inſigne filiorum* DEI: *hac indui oportet qui* CHRISTVM *ſequi velit, quando ipſe ea ita indutus*

dutus eſt, vt diceret: Tota die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meae cooperuit me. *Quod ſi etiam* CHRISTI *faciem confuſio cooperuit, qui eſt Angelorum ſpeculum, & Sanctorum gloria; cur non ea peccatoris facies cooperiatur? aut quis niſi ea indutus in* DEI *conſpectum venire audeat, cum ſcriptum ſit:* Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua? *Attende porro dicentem Dominum:* Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? *Quod ſi iuſtos etiam induit* DEVS *confuſione, non eſt quod ſe putet peccator ſine ea viuere poſſe: cum praeſertim non ſolum iuſti in terra, ſed etiam in caelo Sancti veſte hac induti ſint. Quod vel ex illis Euangelij verbis intelligi poteſt, quibus* CHRISTVM *in die iudicij ita alloquuntur:* Quando te vidimus eſurientem, & pauimus te? *id enim dicunt tanquam admirati, tam paruis operibus, tanta ſe praemia meruiſſe: id quod ſatis Auguſtinus indicat, cum ſic dicentes inducit: Domine, cur tantam, & talem nobis gloriam praeparaſti? Quod ſi haec nos humilitas in caelũ euehit, aequum eſt eam hic amplecti, eique nos tanquam tabulae in naufragio credere, neque dubitare futurum, vt ei innixi, periculoſo miſerae huius vitae pelago traiecto, in caeleſtem tandem aliquando portum* DEI *miſericordia perueniamus. Amen.*

Pſal. 43.
Pſal. 20.
Matth. 25.

TRA-

TRACTATVS QVARTVS.

DE PRAEPARATIONE AD SACRAM EVCHARISTIAM.

Confeſſio beneficiorum DEI.

DOMINE DEVS *omnipotens, creator omnium, omnia obediunt tibi,& a te ſibi praefixum ordinem ſeruant: ſoli homines, in quibus ego miſerrimus ſum, a tua voluntate recedimus. Id quod non ſolum a me peccatum eſſe, ſed alios etiam volui meae eſſe voluntati obſequentes, nec homines modo ad imaginem tuam factos, ſed etiam elementa volui mihi inſeruire: adeoque, ſi ſecus accidiſſet quam volebam, aegre tuli, vti ſi cuncta ipſe creaſſem. Cui quanto fuiſſet aequius ſi omnia reſtitiſſent, atque in meam cuncta mortem conſpiraſſent, qui tua ipſe fuiſſem mandata tranſgreſſus! Sed miſericordia tua factum eſt, vt nec in me illa iniurias tuas vlta ſint, nec de me miniſtri iuſtitiae tuae, meique hoſtes daemones*

poenas

poenas ſumpſerint. Diſsimulaſti hactenus, Domine DEVS *meus mihiq́; paenitentiae tempus bonitate tua immēſa conceſsiſti, quo poſsē videlicet caecitatem meam agnoſcere, atque aliter quam antea vitam inſtituere: eaque cauſa multis me mirandiſque modis, nunc concionibus, nunc lectionibus, alias vero inſpirationibus ſaepe admonuiſti: quae tamen omnia cum facile obliuioni traderem, nullas in me firmas radices iaciebant. Sed cum medicina tua omnia vulnera mea (quamquam maxima) longe ſuperaret, addidiſti id etiam,* DEVS *meus, vt mihi te omnia viſibilia praedicarent. Videbam morientes homines: cumque nemini viderem mortem parcere, ſed vitam noſtram aliquo tandem fine concludi, mouebat me quidem res haec, finemque vitae contemplanti lux quaedam affulgebat: ſed, heu, facile inde mens auocata, in ſolitas facile tenebras recidebat: nec me (quae tua clementia ſemper fuit) vnquam, quanquam id ſaepe meritum, deſeruiſti, quin etiam alia ſubinde, atque alia remedia adhibebas. Cumq́; ſatis tanto malo non eſſent viſibilia haec, tu ipſe, Domine, propius acceſsiſti, dormientem excitaſti, & ad cor meum dulciter allocutus, ita inuitaſti, quaſi te nunquam ego offendiſſem. Quod ſi ego beneficium, vt par erat, agnouiſſem, vel id vnum me ſemper in officio continuiſſet; ſed, heu, offendi te ſaepius, ſaepiuſque neceſſe fuit ſubinde cadentem a te leuari. Quodque dolendum mihi magis, magiſque eſt, cum mihi tam ſaepe explorata benignitas tua humiliare maxime*

debuiſ-

debuiſſet, diuinaque conſolatio tua ad id valeret, vt affectiones meas facilius mortificarem: tantis abuſus beneficiis, humilitatiſque, & mortificationis propriae oblitus, tuis etiam donis efferebar, aliiſque eorum me cauſa praeferebam, quae me magis, magiſque humilem reddere debuerant. Neque *id tibi ſatis fuit,* Domine DEVS *meus, cur me deſereres, quod in rem meam a te facta, in proprium ego damnum cuncta conuertebam: ſed adiecisti plura, maiorique mecum miſericordia vſus, conſolationem tuam, quae mihi ſuperbiae cauſa erat, ſubtraxiſti: vt vel ſic agnoſcerem tuum eſſe donum, quod niſi te dante habere non poſſem, nec te auferente, aliquamdiu etiam retinere.* Et *(quod mihi reliquis maius videtur) me ita rurſum conſolari dignatus es, quaſi ego, vt me conſolatione priuares, non meruiſſem.*

Pſal. 115. Quid retribuam tibi, o Domine, pro omnibus quae retribuiſti mihi? *Sufficere haec quidem mihi debuerant, vt tuas laudes nunquam intermitterem, ſed mea me rurſum iniquitas in aliud malum coniecit: cum enim frequenter experirer conſolationes tuas, his, tanquam mihi deberentur vti coepi: cumque noua ſemper beneficia eſſe agnoſcere debuiſſem, atque in ſingulis conſolationibus, charitatem tuam, & miſericordiam renouatis laudibus confiteri, cum tu beneficia renouares, nouam ego ingratitudinem pro gratia referebam. Vſus es etiam hic, Domine, miſericordia tua, lumenque quo malum iſtud agnoſcerem, & agnito morbo remedium quaererem, conceſ-*

conceſſiſti: quo etiam viderem, quoties ipſe mihi impedimento fuiſſem, tuiſque vocationibus reſtitiſſem; tu vero meam quanta cum charitate ſemper ſalutem quaeſiuſſes. Intelligo id iam Domine, me mihi damnationis cauſam eſſe, atque id agere vt peream; te vero id velle, atque id quaerere, vt ſaluus ſim. Quod cum ita ſit, cur ſim tam caecus, tam vero mihi inimicus, vt a me non quam longiſſime abeam, teque vnum ſequar, quando ego mihi mortis, tu mihi vitae cauſa es? iuſtumque eſt, vt cum deſero voluntatem tuam, meamque facio, me creaturae tuae eo vſque perſequantur, dum perimant. Nam ſi tibi obediens ſum, omnia mihi ſcio eſſe dulcia futura, quando omnia ſeruiunt tibi, cui velim ego ad mortem vſque obedire. O immenſa bonitas, & vnicum peccatorum refugium, miſereat te miſeri huius; quem proprio ſanguine redemiſti. Scis, Domine, quam infirmus ſim, vtque ſatis non fuerit vocaſſe te, & propria manu cor meum tetigiſſe, ſed eſſe neceſſe, vt nunquam inſpirare intermittas, meq; ſemper mouere, vt faciam voluntatem tuam: alioqui ſi taceas, ero ſimilis deſcendentibus in lacum; *& ſimulac deſerueris, me ipſe perdam. Fac, Domine, agnoſcam, quid tibi debeam cum ſancta inſpiras, quantaque debeam diligentia exequi quod iubes: in eo enim frequẽter pecco, quod tuas inſpirationes negligo, vel eis remiſſe admodum obtempero. Agnoſcam, inquam, Domine, quantae miſericordiae ſit quod iubes, quantoque amore iubes.* *Pſal. 142.*

iubes. Agnoſcam etiam quam tuis praeceptis obedientiam, & diligentiam debeam: etenim ſi terrenorum Regum praeceptis tanta cum diligentia obeditur, tantoque honori ducitur eorum iuſsis parere; quanta par eſt & obedientia, & ſolicitudine tua iuſſa capeſſere, qui es tu Rex Regum, & Dominus dominantium! *Agnoſcam te, cum inſpiras, qui ſis, & ego, cui loqueris, qui ſim: agnoſcam, inquam, te, qui iubes, creatorem eſſe, me vero, cui iubes, puluerem eſſe, & cinerē; finem autem praecepti nominis tui ſanctificationem, cui gloria omnis, & honor debetur. Intelligam etiam praemium, quod iis qui humiliter, & diligenter tua mandata ſuerint executi, in caelis praeparaſti. Video quidem, o caeleſtis Pater, indignum me eſſe qui exaudiar: ſed ſi reſpicis Filium tuum vnigenitum, per quem id peto, ſi eius merita, & quod pro me ſoluit ſanguinis pretium attendas, exaudies orationē meam: cum praeſertim ille nobis ita promiſerit iamiam moriturus,* quidquid in nomine eius a te peteremus, *nos eſſe conſecuturos. Aequum eſt itaque, Domine, vt fiat quod ille promiſit: cum praeſertim, niſi ita fiat, nos, vt debemus, voluntatē tuam facere non poſsimus.*

Deut. 20. *Ioan. 16.*

PRAEPARATIO AD SACRAM EVCHARISTIAM.

QVIBVS *diuina miſericordia conceſſum eſt, vt ſacroſanctum Sacramentum frequentent, hos tribus ante diebus habitationem tanto hoſpiti praepa-*

praeparare non pigeat. Et primo quidem die ſupplicandum erit aeterno Patri, vt per eam charitatem, qua ſic dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, ſic etiam mouit Patrum ſanctorum, Patriarcharum, & Prophetarum corda, vt Filij ſui chariſsimi aduentum magnis precibus flagitarent: quippe qui diuino lumine illuſtrati, intelligerent in illo vno ſuam eſſe ſalutem poſitam, perque horum etiam merita lacrymas, & deſideria, noſtra dignetur ad hoc ſacroſanctum ſacramentum corda praeparare, quando veritatis ore dictum eſt: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum: *atque ad id, vtendum erit ſequenti oratione, tempore matutino.* Ioan. 6.

Oratio.

Excita, Domine, corda noſtra ad praeparandas Vnigeniti tui vias, vt per eius aduentum purificatis tibi mentibus ſeruire mereamur. Qui tecum viuit, &c.

Excitatorium.

Emitte agnum, Domine, dominatorem terrae, de petra deſerti ad montem filiae Sion. *Petet autem, cum haec dicit, a Domino augeri ſibi ſancta deſideria, eamque mentis munditiem concedi, qua Filij* DEI *templum fieri poſsit.* Eſai. 16.

Aliud Excitatorium.

Quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis ſtabit ad videndum eum?

Veſperi vero ad Angelorum Reginam eundum

erit, eique flexis genibus ſupplicandum, nobis praeparationis gratiam impetret: offerendae autem ei nouem Angelicae ſalutationes.

Prima quidem, commemorando eius deſiderium, quo tanquam peccatorum mater Domini aduentum, adeoque humani generis remedium tantopere exſpectauit: ſimul etiam ſupplicando, vt ipſius meritis, & DEI, & ſalutis animarum feruentia deſideria conſequamur.

Secunda vero, illam ipſius praeparationem commemorando, quam habuit ſemper ad diuinam gratiam; ſimulq; ſupplicando, vt nobis a DEO dignam ad Sacramentum hoc praeparationem impetret.

Tertiam vero offeremus cum humilitatis eius memoria, qua DEI Filium in incarnatione ſuſcepit: atque vt itidem nos eum humiliter recipiamus ſupplicabimus.

Quartam autem, in eius amoris memoriam, quo ſine dolore natum complexa eſt; ſupplicantes vt eum nos itidem charitate amplectamur.

Quinta erit in doloris memoriam, qua de cruce depoſitum ſuſcepit in gremio: petemus vero, vt cum paßionis CHRISTI ſenſu eum recipiamus.

Sexta vero, in eius fidei memoriam, qua eum, quem reſurrecturum ſperabat, in ſepulchro poſuit: petemus vero, vt cum incremento fidei CHRISTVM ſuſcipiamus.

Septimam offeremus, ſupplicantes vt per praeparationem quam ad Spiritus ſancti aduentum pro ſe, &

ſe, & Eccleſia tota fecit, nobis a DEO *gratiae incrementum obtineat, quo digne* CHRISTVM *ſuſcipere valeamus.*

Octauam autem, vt per deuotionem, qua CHRISTVM *ipſa in Sacramento ſuſcipiebat, nos etiam deuote ſuſcipiamus.*

Denique nonam cum offeremus, ſupplicabimus, vt per gaudium & laetitiam, qua a Filio in die Aſſumptionis recepta eſt in caelum, nos iidem CHRISTVM *cum ſpirituali gaudio recipiamus.*

Dies ſecundus.

Secundo die ſupplicandum CHRISTO, *vt qua charitate dignatus eſt in mundum venire, eumque morte aeterna eripere, nos ſuo aduentu viuificet: quando ipſe dixit nos, niſi eius carnem manducemus, vitam habere non poſſe.*

Oratio matutina.

Excita, quaeſumus, Domine potentiam tuam, & veni: vt ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis te mereamur protegente eripi, & te liberante ſaluari. Qui viuis, &c.

Toto hoc die in eo ponenda eſt opera, vt CHRISTI *ſanguine conſcientia noſtra mundetur: eaque cauſa meditandae erunt ſeptem ſanguinis* CHRISTI *effuſiones, videndumque quid nobis ornamenti deſit, atque id omne a* CHRISTO *petendũ, quem ſumus ipſi hoſpitio ſuſcepturi: ſupplicandumque ei, vt ſuis diuitiis, diuinoque cordis ſui theſauro pau-*

pertati noſtrae ſubueniat. Inde enim expectandum cuique eſt, quod ad ornandum domum noſtram fuerit opportunum. Petemus vero id his verbis, quae excitatorij loco eſſe poterunt.

Excitatorium.

Eſai. 28. Geneſ. 2.

O Rex gentium, & deſideratus earum, lapiſq; angularis, qui facis vtraque vnum, veni, ſalua hominẽ, quem de limo formaſti.

Aliud Excitatorium.

E ſurſum Agnus mittitur,
Laxare gratis debitum,
Omnes pro indulgentia
Vocem demus cum lachrymis.

Veſperi adeunda erit mater DEI, *cuius nobis manibus hic panis datus eſt: orandumque vt quando hoc ſacrum conuiuium in crucis menſa apparatum eſt, per eos quos ſenſit ad crucem dolores, nobis hanc a* DEO *gratiam impetret, vt Filij ſui paßionis participes ſimus.*

Offeremus vero ipſi quinque orationes Dominicas, totidemque ſalutationes Angelicas, ſupplicantes, efficiat ſuis precibus apud DEVM, *vt* CHRISTI *quinque vulnera in cordibus noſtris imprimantur.*

Dies tertius.

Die tertio ſupplicandum Spiritui ſancto, vt qua charitate Apoſtolorum corda & ad ſe recipiendum praeparauit, & adueniens die Pentecoſtes repleuit, noſtra corda inflammet, atque ita praeparet, vt eum toto corde, totiſque viribus amemus, qui ſe

nobis

nobis ex tanta dedidit charitate. Id vero hiſce verbis petendum.

Oratio matutina.

Mentes noſtras, quaeſumus Domine, Paracletus, qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, ſicut tuus promiſit Filius, veritatem. Qui tecum viuit, &c.

Hoc die conandum eſt, vt eo ſint feruentiora deſideria, vehementioreſque affectus, quo propior eſt ſolemnitatis dies: eorumque more, qui oſtia claudunt, quo poſsint domũ commodius ornare, claudendi erunt ſenſus, & animae potentiae ad interiora reuocandae: vocandus autem hoſpes ſaepe his verbis.

Excitatorium.

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum viſita,
Imple ſuperna gratia
Quae tu creaſti pectora.

Aliud Excitatorium.

Hieruſalem ſurge, & ſta in excelſo, *Baruch 5.*
& vide iucunditatem, quae veniet tibi a DEO tuo.

Veſperi oranda erit ſponſa Spiritus Sancti, & peccatorum mater, perque eam Spiritus ſancti gratiam obteſtanda, qua templum ſanctiſsimae Trinitatis facta eſt, noſtrae vt paupertati ſuccurrat, cui ille ſuum ita aduentum promiſit: Si quis diligit *Ioan. 14.*
me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &

manſionem apud eum faciemus.

Recitanda vero ſepties, Aue Maria, *quo dona Spiritus ſancti impetremus.*

Ne vero poſt communionem in ingratitudinis vitium incidamus, in gratiarum actione tres item dies conſumemus.

Primus dies.

Primo die agendae gratiae Patri aeterno pro creationis beneficio, quod in communione renouatum eſt: quos enim ſua bonitate ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam crearat, eadem nos in Eucharistiae ſacramento renouat, ſuamque, quae in nobis fuerat peccato deformata, imaginem reformat.

Recitabimus autem verſus hos nouem, & caeleſtes creaturas ad patris noſtri, qui in caelis eſt, laudes in hunc modum inuitabimus.

Daniel. 3. Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate, & ſuperexaltate eum in ſecula.

Benedicite Angeli Domini Domino, benedicite caeli Domino.

Benedicite aquae omnes quae ſuper caelos ſunt Domino, benedicite omnes virtutes Domini Domino.

Benedicite Sol, & Luna Domino, benedicite ſtellae caeli Domino.

Benedicite imber, & ros Domino, benedicite omnis ſpiritus Domini Domino.

Benedicite ignis, & aeſtus Domino, benedicite frigus, & aeſtas Domino.

Bene-

Benedicite rores, & pruina Domino, benedicite gelu, & frigus Domino.

Benedicite glacies, & niues Domino, benedicite noctes, & dies Domino.

Benedicite lux, & tenebrae Domino, benedicite fulgura, & nubes Domino.

Hoc, inquam, modo creaturas inuitabimus, vt pro nobis DEO *gratias agant, pro illis, inquam, beneficiis in Sacramento praeſtitis, quorum nos vel verba iſta Cantici admonent. Fecit enim nos ex hominibus Angelos, ex terrenis caeleſtes; effuſiſque in nos gratiae, & lachrymarum aquis, admiranda ſuae charitatis opera declarauit: illuminauit Sole iuſtitiae, vt praeſentis vitae lunam, id eſt, inconſtantiam contemneremus: conuertit cordis noſtri frigus in ſuae charitatis ardorem, noſtraſque luce ſua tenebras depulit: grandinem denique, fulgura, & nubes affectuum noſtrorum remouit. Ita verſus praedicti, non tantum gratiarum actiones, ſed etiam monimenta quaedam erunt beneficiorum* DEI *in Euchariſtiae ſacramento acceptorum: ſi videlicet per ſingula verba, ſingula* DEI *beneficia in Sacramento praeſtita recolamus.*

Interdiu excitanda mens erit, & hoc ſubinde exercitium ita renouandum.

Excitatorium.

Benedicimus DEVM caeli, & coram omnibus viuentibus confitebimur ei, quia fecit nobiſcum miſericordiam ſuam. *Tob. 12.*

Aliud Excitatorium.

Pſal. 102. Benedic anima mea Domino; & omnia quae intra me ſunt, nomini ſancto eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas.

Veſperi ad Reginam noſtram, & DEI Patris filiam adeundum, recitataque ter ſalutatione Angelica, agendae ei gratiae, de praeparatione ipſius ad incarnationis myſterium, quo tanquam medio ad nos caeleſtis hic panis peruenit: maximum vero id eſt beneficium, quod quam ederimus caro, & quem bibimus ſanguis ex virgine acceptus ſit; quodque eius meritis, & precibus, & ad CHRISTVM ſuſcipiendum digne praeparemur, & noſtra nobis a DEO peccata remittantur: quare pro omnibus Virgini agendae ſunt gratiae.

Dies ſecundus.

Diei ſecundi matutino tempore, CHRISTO DEI Filio, & Domino noſtro, de redemptionis beneficio, cuius hoc Sacramentum monumentum eſt, gratiae agendae: inuitandaque terra ad DEI laudem, quam ſibi DEI Filius tanta benignitate factus homo coniunxit; dicendumque, Benedicat terra Dominum, laudet, & ſuperexaltet eum in ſecula: aſcendit enim ipſe, aſſumpta terra noſtra, in Caluariae montem, vt germinaret terra noſtra, quae ex ſe tribulos, & ſpinas poſt Adami maledictionem producere nouit.

Benedicite montes, & colles Domino.

Bene-

Benedicite vniuerſa germinantia in terra Domino. Benedicite fontes, *id eſt, lachrymae,* Domino. Benedicite maria, *dolorũ ſciluet*, & *ſanguinis* flumina Domino, *qui pro nobis tantis cum doloribus ſanguinem fudit* Benedicite cete, *id eſt, maximi quique Sancti*, & omnia quae mouentur in *eiuſmodi* aquis, *id eſt, reliqui iuſti,* Domino. Benedicite omnes volucres caeli Domino, *id eſt, contemplaturi, qui in ſupremo cordis nidificant*. Benedicite omnes beſtiae, & pecora, *id eſt, peccatores*, Domino, *qui eorum peccata remittit.* Benedicite filij hominum Domino, *per quem facti ſunt filij* DEI. *Hoc, inquam, modo agendae erunt* DEO *gratiae, recitatis illis quinque verſibus Cantici, quorum iam hic fecimus mentionem.*

Excitatorium ad DEI *laudem.*

Benedicimus DEVM caeli, *&c. vt ſupra.*

Aliud animae Excitatorium.

Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnis retributionis eius. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus. *Pſal. 102.*

Veſperi adeunda Regina, & Domina noſtra DEI *mater, recitatæq; ter* Aue Maria, *agendae ei gratiae, quod lacte proprio, magniſque laboribus panem hunc nobis ad victum dederit, in crucis ara pro nobis tanquam propoſitionis panem, atque in altari in noſtrum & remedium, & leuamen, aeterno Patri*

offerendum, atque in ſacrario ad ſolitudinis noſtrae conſolationem reponendum. De his, inquam, atque aliis nobis in Sacramento eius interceßione collatis beneficiis, erunt Virgini agendae gratiae.

Dies tertius.

Tertio die agendae gratiae de beneficio adoptionis, & regenerationis, eiuſque in ſacra communione confirmationis. Eſt enim hic vere panis filiorum, non mittendus canibus, *id eſt, iis qui ad peccatorum vomitum reuertuntur. Eſt, inquam, panis, quem cum comedimus, augetur in nobis adoptionis ſpiritus,* in quo clamamus, Abba pater. *Eſt etiam ſons, in quo* renouatur *animae,* ſicut aquilae, iuuentus ſua, *id eſt, quam in baptiſmo accepit pulchritudo, atque innocentia: augetur enim huius panis vigore virtutes, & fides, & dona reliqua, quae animae in baptiſmate infuſae faciunt eam eſſe Iſraël.*

Rom. 8.

Pſal. 102.

Benedicat *igitur* Iſraël Dominum, laudet, & ſuperexaltet eum in ſecula. *Cumque anima ſe totam cum hac hoſtia, & ſacrificio, Sacerdotum more* DEO *offerat, eiuſque virtute ex illorum numero ſerui ſimus, quibus dicitur*: Euge, & intra in gaudium Domini tui (*eſt autem Domini gaudium, ſe nobis in Eucharistiae ſacramento tantopere communicare: ſunt enim ipſius* deliciae, eſſe cum filiis hominũ.) Benedicite Sacerdotes Domini Domino. Benedicite ſerui Domini Domino. Benedicite *etiam* ſpiri-

Matth. 25.

Prouerb. 8.

ſpiritus,& animae iuſtorum Domino: *facit enim hoc Sacramentũ veros adoratores, qui* DEVM *in ſpiritu, & veritate adorent, vnumque cum* DEO *ſint charitatis vinculo, eorumque animae vt ſint ſedes ſapientiae efficit.* Benedicite ſancti, & humiles corde Domino, *per quem ſancti ſunt, quique ad ipſos tanta cum humilitate deſcendit.* Benedicite Anania, Azaria, Miſaël Domino, *id eſt, tres animae potentiae, quas tanquam tres illos pueros ab incendio liberauit ſuae gratiae rore: intellectum quidem ab ignorantia, & errore; memoriam autem ab ingratitudine, & obliuione, à tepiditate vero, & malitia voluntatem* Laudate *ergo,* & ſuperexaltate eum in ſecula Benedicamus Patrem, & Filium, cum ſancto Spiritu, laudemus, & ſuperexaltemus eum in ſecula. Benedictus es Domine in firmamento caeli, & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſecula.

Excitatorium ad laudem.

Benedicimus DEVM caeli, *&c. vt ſupra.*

Excitatorium animae.

Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius. *Pſal. 102.*

Benedic anima mea Domino, qui replet in bonis deſiderium tuum, renouabitur, vt aquilae, iuuentus tua. *Pſal. 102.*

Veſperi miſericordiae Reginam, & Spiritus ſancti ſponſam adibimus: eique recitata ter ſalutatione

Ange-

Angelica, gratias agemus, quod charitate maxima, redemptionis noſtrae cauſa, Filium Patri in cruce obtulerit. Quod ſi homines his quorum opera redempti ſunt, & ſeruitute liberati, magna ſe intelligunt obligatione deuinctos; matri huic miſericordiae, quae pro libertate noſtra carnem ſuam, ſuum ſanguinem, amorem, vitam, bonum denique omne pro nobis dedit, quantum, quaeſo, debemus! aut pro his, atque aliis in nos ab ipſa collatis beneficiis, quas poſſumus quaeſo, grates perſoluere? non id quidem opis eſt noſtrae, ſed quas poſſumus tamen (nam quas debemus, non poſſumus) & ſanctiſsimae Trinitati, & beatiſsimae Virgini, & Sanctis omnibus referamus. Amen.

TRACTA-

TRACTATVS QVINTVS.

QVO SPIRITVALIS QVAEdam exercitatio, ad noſtri cognitionem comparandam, in ſeptem dies hebdomadae diſtributa continetur.

PROLOGVS.

NE ex illis ſimus, *qui accepe- runt in vanum animam ſuam*, *Pſal. 61.* duo ſunt nobis frequenter conſideranda; quid videlicet DEVS erga nos fecerit, quid etiam nos erga DEVM faciamus: vt diuturna meditatione iſtarum rerum ad cor conuerſi, cum vtilitate infirmitatem noſtram agnoſcamus, & ingentia quae quotidie a DEO accipimus beneficia; & eundem Dominum totis viribus, omnique conatu diligamus in hac vita, vt eodem poſtea in perpetua illa perfruamur. Haec exercitatio in ſeptem partes diſtribuetur, vt ſingulis hebdomadae diebus ſingulae etiam partes reſpondeant. Ad calcem item cuiuſcunque

partis,

partis, breuis quaedam oratio proponetur: aliquot praeterea ſcripturae verba, quorum frequenter memoria reuocata, toto illo die ad meditationem excitemur, illi exercitationi in materiam propoſita adiungentur: quae propterea verba, poſthac *Excitatorem* nuncupabimus. Qua ex re fructum ille ſane percipiet, qui in eadem ſe diu exercebit. Vt enim incaleſcit qui ad ignem accedit; ſic qui ad diuini amoris flammas orando pie, vel meditando accedit, inflammetur neceſſe eſt. Age ergo anima deuota, DEO excitare: id enim tibi proponitur, quod beatorum Seraphim officium eſt, hoc eſt, ſine intermiſſione diligere: id nobis concedat Dominus. Amen.

PRAEPARATIO ANTE EXERCITIVM.

CONFESSIONE *interna conſcientiam examinet, dolorem peccatorum pro viribus habere ſtudeat, ſacram confeſſionem proponat, coniungat oratione Dominicam cum Angelica ſalutatione: preceturque* CHRISTVM *Dominum, vt diuinae cognitionis lumine, igneq; ſui amoris animam ſuam ita colluſtret, atque inflammet, vt ſuis viribus diffidens, diuina bonitate nitatur, & eo etiam quod hanc ſuam miſeriam Redemptori noſtro praeſentem, & ab illo aeterni Patris oculis oblatam fuiſſe intelligat.*

Et ita

Et ita ad orandum ſibi gratiam concedi humiliter poſtulabit his verbis: Quia non poſſumus cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex DEO eſt, 2. Cor. 3.

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum viſita,
Imple ſuperna gratia
Quae tu creaſti pectora.

Die Lunae.

Quid DEVS *erga nos? perpendam me antequam eſſem nihil fuiſſe, ab eo me fuiſſe procreatum, ab eodem vt eſſem accepiſſe.*

Quid nos erga DEVM? *vt a tanta illa gratiae dignitate mea culpa exciderim, & quod ipſius manibus conſtructum fuerat, meïs deſtruxerim.*

Quid DEVS *erga nos? vt me ad ſuam imaginem, & ſimilitudinem conformauerit.*

Quid nos erga DEVM? *vt ipſius imaginem ac ſimilitudinem infecerim: vtque vili pretio adductus, tantae rei fecerim iacturam.*

Quid DEVS *erga nos? vt quod me creauerit, nullũ aliud tanti operis pretium a me exigat, quam vt ſe mihi donet.*

Quid nos erga DEVM? *cum id quod a me exigit, tam ſit mihi vtile, ego tamen nihil ab eo volui, niſi ipſum fugere, ab eodemque diſcedere, quaſi ſeparatus ab eo viuere poſſem.*

Conſideratio.

Vltimo loco perpendam eius benignitatem, qui

cum

cum noſſet qualis futurus eſſem, humanam naturam induit, vt mea crimina ipſius ſanguine luerentur. Atque ita finem impones meditando hoc incarnationis myſterium, gratias agens pro tanto beneficio.

Oratio.

Agnoſcam, quaeſo, Domine, creator caeli & terrae, quam bonus mihi tu, quam malus ego ipſe mihi ſim: vt videns me deſtruere quod conſtruis, delere quod in me depingis, eo nomine perpetuas mecum geram inimicitias, quouſque tua miſericordia me conſtringat, & ab omni crimine coerceat: ſic enim fiet, vt tu omnia in me opereris. Ergo, Domine, cum
Ioan. 5. *tu ipſe dicas,* Pater meus vſque modo operatur, & ego operor; *operentur, obſecro, in me ma-*
Pſal. 35. *nus tuae, &* manus peccatoris non moueat me, *vt clarificent te opera tua, & ex illis in caeleſti curia Angeli glorificent te.*

Excitator.

Oſeae 13. Perditio tua ex te Iſraël, auxilium autem tuum ex me.

Die Martis.

Quid DEVS *erga nos? vt me ex terra procrearit, quo me puluerem, & cinerem agnoſcerem, iuſtuſque eſſem meae indignitatis aeſtimator, & ideo*
Pſal. 69. *vere* egenus, & pauper *a Domino miſericordiam ſemper efflagitarem.*

Quid *nos erga* DEVM? *vt hoc beneficio abuſus, conſulto a meae indignitatis aſpectu oculos remouerim; viuens quaſi immortalis, a meae imbecillitatis*

memo-

memoria animum auocarim: cum tamen ab eius recordatione tantus fructus proueniat.

Quid DEVS *erga nos? Quid in meo eſt capite? quid ex ore, oculis, naribus effluit? ſtomachus vero quid eſt, niſi ſentina quaedam? quid amaritudo fellis, & vniuerſi corporis corruptio, vt haec iuſto iudicio aeſtimem, & meam conditionem agnoſcam?*

Quid *nos erga* DEVM? *vt capiti puluinos molles ſubiecerim: hanc mei corporis foeditatem, quam delicate, quam ſolicite tractauerim, quanta temporis iactura, quo fructu, vt vermibus pararem eſcas.*

Quid DEVS *erga nos? quid poſt mortem futurus ſim, vt corpus in foetorem vertetur, vt ab omnibus deſeretur. Quae omnia* DEVS *fecit, ne in re tam vili, & caduca amorem meum collocarem.*

Quid *nos erga* DEVM? *iniquus fui, qui pulcherrimam animam male tractauerim, vt foetido corpori indulgerem: qua ex re quibus ſtimulis in mortis articulo compungi debeo: denique quam male in mortali corpore amorem fixi, & immortalem animam neglexi.*

Conſideratio.

Perpende tanta hac naturae noſtrae foeditate benigniſſimum DEVM *non fuiſſe deterritum, quo minus eam ſuſciperet, & ad tot labores, & acerbitates naſceretur. Et ita in meditatione myſterij Natiuitatis finem facies, ob tantum beneficium gratias agendo* DEO.

Oratio.

Iob 7. *Domine*, quid eſt homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum? *Si tua beneficia ille non cognouit, quia nec ſuam miſeriam: cognoſcat tandem, quaeſo, mala quae geſſit, quia ſuae fuit oblitus miſeriae. Intelligat ſe non intellexiſſe falſi honoris ſpecie deceptum. Quapropter a te, clementiſſime Domine, peto ſuppliciter,* Iob 17. *vt, tua ope adiutus*, putredini dicam, pater meus es tu, & ſoror mea vermibus; *& vere intelligam, teipſum mihi adiutorē, te refugium eſſe, qui caeli, & terrae verum es bonum; cuius manibus opus manuum tuarum me totum committo: ne me, quaeſo, deſpicias, Domine. Fac vt vere poſſim dicere,* Pſal. 26. Pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumpſit me: *cui debetur omnis gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

Excitator.

Iob 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentū quod comeditur a tinea.

Die Mercurij.

Quid DEVS *erga nos? perpendā quanto amore meam animam tribus potentiis ditauerit, vt mihi memoriam conceſſerit, vt tot beneficiorum recordatione ipſum diligerem, & tantae bonitatis memoria repetita delectarer.*

Quid *nos erga* DEVM? *quibus in rebus meam memoriam verſari ſim paſſus: quam ſit oblita ſuſcepti beneficij; quam deberem erubeſcere, quod res tam*

turpes

turpes in eam condiderim: quodque tam ſim diligens, vt ea in hoc vas ſtultus inſeram, quae mihi poſt afferant interitum.

Quid DEVS *erga nos? vt menti lumen praetulerit, vt veritatis lux tenebras depelleret, ſemperque diuinae miſericordiae immenſũ pelagus contẽplarer.*

Quid *nos erga Deum? vt defectu cognitionis intellectum excaecauerim, diuino rebellis lumini: vt vere poßim cum Dauid dicere:* Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui vt viderem. *Pſal. 39.*

Quid DEVS *erga nos? vt voluntati eam facultatem inſeruerit, qua percipiebat diuini amoris dulcedinem: vt ea mihi quaſi arrha quaedam ſit aeternae felicitatis, & mei arbitrÿ libertate, ac* CHRISTI *meritis* DEVM *amans,* DEVS *quodammodo ſiam.*

Quid *nos erga* DEVM*? vt meam voluntatem paſſus ſim eſſe mancipium rerum, quae tam mihi ſunt acerbae, & moleſtae: & quidem quam vili me ipſe vendidi, quid perdidi, quid obtinui: perdidi vitam, lucriſeci mortem; conſors diuinae naturae eſſe desÿ, & daemonis feci me vile mancipium.*

Conſideratio.

Perpendam CHRISTVM *voluiſſe circumcidi, & in tam tenera aetate pretioſißimum ſanguinem fundere, propterea quod ego nolui in meis potentiis ſuperflua reſecare. Et ita in meditatione iſtius myſterÿ finem imponere orationi debeo.*

Oratio.

Quid, Domine, in caducis rebus reperire potuit mea memoria, vt illis tuum locum daret? quid praeter te aſſequi potuit mea intelligentia dignum, quod intelligeret? quid praeter te voluntas mea reperire potuit dignum, quod amaret? Dolor vere eſt, non amor, quicquid praeter te diligitur. Ergo quando ex praepoſtero voluntatis amore, & intellectus obſcuratus eſt, & memoria oblita tui: tu, Domine, propter te ipſum, amaritudinem, quaeſo, infunde omnibus iis quae praeter te diligo, vt ſic ea refugiam, teque ſolum diligam, qui meus amor eſſe voluiſti. Amen.

Excitator.

Pſal. 34. Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione.

Die Iouis.

Quid DEVS *erga nos? vt mihi oculos dederit, vt ex creaturarum pulchritudine, eius, qui eas donauit, amorem elicerem, eumque in omnibus, quae oculis ſeſe offerunt, perpetuo diligerem.*

Quid *nos erga* DEVM? *vt oculis meis hoſtibus eius aditum pateſecerim, & creaturarum pulchritudine abuſus, quaſi quidam baſiliſcus aduerſus me, & contra proximum meum, habenas concupiſcentiae laxauerim.*

Quid DEVS *erga nos? vt mihi aures conceſſerit; vt vocis ſponſi audita dulcedine, anima mea quodammodo liquefieret.*

Pſal. 57. Quid *nos erga* DEVM? *vt* tanquam aſpis

ſurda

ſurda *cauda aures obſtruxerim, ne ſanctas inſpirationes audirem, quas tamen aures murmurationibus aperui.*

Quid DEVS *erga nos? vt mihi oderatum conceſſerit, quo odorum ſuauitate, qui afflantur e floribus, excitatus, ipſum laudarem, & in odorem currerem vnguentorum eius: florum ſuauitas me potius ad terrenas voluptates illexit, & cum peccatoribus dixi:* Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: *deſerui veſtigia pedum Domini, & rerum foetore captus erraui.* *Sapient. 2.*

Quid DEVS *erga nos? quanta liberalitate varios, ſuauiſſimoſque cibos ſuppeditarit; quorum dulcedine expleto guſtu, donatoris amorẽ cognoſcerem, & ſpiritualiter guſtarem quam ſuauis eſt Dominus.*

Quid *nos erga* DEVM? *immenſa gula voracis draconis naturam indui, & tantum beneficium in perniciem meam conuerti: ex quo verum ſpiritualium rerum guſtum amiſi, & fel peccatorum melle dulcius ſum arbitratus.*

Quid DEVS *erga nos? dedit manus, vt ea operarer, quae gaudium, atque laetitiam Angelis afferrent, quae in ipſa morte me ſequerẽtur, nec prius deſererẽt, quam in beatorũ eſſem numerum cooptatus.*

Quid *nos erga* DEVM? *manus meae foeditatem operatae ſunt: tantum abeſt, vt Angelis gaudio fuerint mea opera, vt iuſtos potius ingenti affecerint dolore: denique ea ſum operatus, quorum conſortium vereor, & quae me damnationis reum faciunt.*

Conſideratio.

Perpendam Dominum, vt meorũ criminum poenas lueret, in deſerto a ſpiritu ductum, pro mea gula ieiunaſſe. Et in hoc myſterio meditationem occupabo.

Oratio.

Domine, quid dicã de oculis meis, quibus tanquam follibus cum ex creaturarum aſpectu accendere deberem ignem amoris tui, iiſdem potius inferni in me ignem accẽdi, tot videlicet deprauatis cupiditatibus? Quid dicam de mearum aurium ſurditate, quas miſerorũ vocibus patere nolui? Conſiderabo cuius rei gratia conceſſa ſit mihi lingua, & quibus in rebus eadem ſim vſus. Quomodo recenſere potero, quarum potiſſimum rerum ſuauitate me capi permiſerim? quid dicam de operibus manuum mearum? quid reſpondebo; cum ſim ego ipſe qui feci? Quo me vertam neſcio: nam licet ſolus ceciderim, non ſcio tamen ſolus exurgere. Vere amici & proximi mei deceperunt, & deſeruerũt me, & propterea cor meum conturbatũ eſt; & dereliquit me virtus mea. *Reſpice ergo, Domine, vnicum refugium meum, afflictionem meam, & propter tuam bonitatẽ fer opem huic miſeriae. Conforma, Domine, ſenſus meos ad tuam voluntatẽ, tuamq; gloriam, ad quam creaſti eos. Amen.*

Pſal. 37.

Excitator.

Hier. 9. Aſcendit mors per feneſtras, ne ambuletis in vanitate ſenſus.

Die Veneris.

Quid DEVS *erga nos? vt mihi peccanti creaturarum*

rarum obſequium non ademit: vt vitam, vireſque tribuit, quibus ego tamen ipſum offendebam.

Quid *nos erga* DEVM? *non modo non me creaturarum vſu cognoſcebam indignũ, ſed potius ſi quid deerat conquerebar; nec ad aliud vitam optabam, & vires, quam vt meae indulgerem voluntati: nec mirabar terram meorum ſcelerum pondus ſuſtinuiſſe.*

Quid DEVS *erga nos? ſua protectione a viſibilium, & inuiſibilium hoſtium manibus eripuit me, in quo etiam, vt in Caim, ſuum poſuit ſignum, ne videlicet daemones ex me tot criminũ poenas repeterent.* *Geneſ. 4.*

Quid *nos erga* DEVM? *quos hoſtes vitare debui, eos ipſos quaeſiui: illis me peccando tradidi, quibus mors mea cordi eſt: in eorum ſocietate ſecurum, in morte denique me viuum arbitrabar.*

Quid DEVS *erga nos? vt me per amicos admonebat, per concionatores docebat, inſtruebat per Angelos, aliorum funeribus excitabat: illudque vero offerebat, quod ego impetrare votis omnibus nunquam meruiſſem.*

Quid *nos erga* DEVM? *clauſi aures amicorum conſiliis; cor concionibus, & inſpirationibus: oculos a memoria mortis auerti, vt ei parerem tyranno, qui neque aliud poteſt, neque aliud vult, quam me acerbiſſimis poenis afficere: & Regem caeleſtem deſerui, qui vt me ab illis liberaret, eas ipſe in ſe pertulit ſponte.*

Conſideratio.

Perpende DEVM, *vt te a morte liberaret,*

acerbiſsimam crucis mortem pertuliſſe. Et hoc myſterium meditationis materia eſto.

Oratio.

Quid, Domine, in te reperi, vt te perſequerer? quid in me, vt me diligerem? Quid tu a me, cum peccantem tolerabas; vel quid ego a me ſperare poteram, cum te offendebam? Vere infinita eſt tuae miſericordiae multitudo. Haec me, obſecro Domine, ad tuum amorem alliciat: haec mihi vt in tuo obſequio permaneam perſuadeat: haec me ad tuas laudes hortetur, vt creatione ſum, ita ſim totus tua gratia tuus. Amen.

Excitator.

Eſai. 5. Quid eſt quod debui vltra facere vineae meae, & non feci? an quod expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas?

Die Sabbati.

Quid fuiſſet erga me faciendum DEO? *Merito memoria, quae* DEI *oblita eſt, in inferno eſſet punienda, vt obliuionem ſibi ſempiternis poenis luendam fore recordaretur: vt intelligentia tot ſceleribus commeruit poenam eandem, vt illo miſero ſtatu cognoſceret remedia, quibus in hac vita ſe potuiſſet ab illis poenis liberare: quantus porro voluntatis dolor, quae hic noluit aliqua ex parte mortificari, ſi ſe vidiſſet in inferno penitus, ac ſine fine mori.*

Quid debuiſſem facere erga DEVM? *vt metuere deberet memoria, ne vnquam poſthac in* DEI *obliuionem incideret: quam deberet in poſterum eſſe*

ad di-

ad diuinum obſequium ſolers, & perſpicax mea intelligentia; quam voluntas in eiuſdem amore ardens, & inflammata: me denique, vt cum deberem remedium adhibere, denuo tamen nouis ſceleribus, nouis etiam poenis obligatum in inferno collocem.

Quid fuiſſet erga me faciendum DEO? *quam graues oculis meis, & formidabiles tenebrae eſſent futurae, & aſpectus daemonum: quam horribiles auribus gemitus damnatorum: quam intolerabilis naribus inferni foetor: quam amarus guſtui calix tormentorum: quam crudelis tactui aeternus ignis.*

Quid debuiſſem facere erga DEVM? *iis ad meam ſalutem perſpectis, de nulla aduerſitate, quae occurrat, mirari mei oculi iure poterunt: nullam aures infamiam, aut conuitium; nullum foetorem odoratus reſpuere; nullam guſtus amaritudinem: manus denique hunc noſtrum, ſi opus eſſet, ignem non extimeſcerent, vt illum ſempiternum vitare poſſent: ſed ego ſtultus labores omnes in illud tempus reiicio, in quo omnis labor aeternus eſt.*

Quid fuiſſet erga me faciendum DEO? *ſuae gratiae protectione a peccato me praeſeruat, & conſequente ab inferno, a quo me ſingulis momẽtis liberat. Quoties illi debeo hanc aeternae poenae liberationem! quoties de integro me ipſum mihi reddidit!*

Quid debuiſſem facere erga DEVM? *ſolicitus quaero illis me vinculis charitatis exoluere, vt ab illis liber in praeceps ruam. Poſſum ne ego recenſere, aut meminiſſe quoties hoc a Domino beneficium accepe-*

rim? & tamen denuo me eius hoſtibus trado.

Conſideratio.

Perpende Dominum ad inferos deſcendiſſe, vt ſanctos Patres inde educeret: eoq; tempore eius corpus in cruce pependiſſe, ſub qua beatiſſima Virgo manebat. In quo myſterio finẽ impones meditationi.

Oratio.

Pſal. 87. *Vere poſſum, Domine, dicere, quia* repleta eſt malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. *O quoties a mortis me faucibus reuocaſti! quoties in eaſdem me miſer induxi! Ergo, Domine, ſi mea omnia in meum ſpectant interitum, ſi tua omnia mihi vitam afferunt, cognoſcam, quaeſo, me, vt me ipſe fugiam; cognoſcam, quaeſo, te, vt me totum tibi dedam, cuius ſola clementia & me creauit, & toties ab interitu liberauit. Amen.*

Excitator.

Pſal. 93. Niſi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea.

Die Dominico.

Quid DEVS *erga nos? vt nobiſcum ipſe ſit,* in

Act. 17. quo viuimus, mouemur, & ſumus: *vt nos dormientes tueatur, vt nullo tempore derelinquat.*

Quid nos erga DEVM? *quantum mouere me hoc debuit, vt eius paenitentiam ſuſciperem, & eum diligerem, qui tam prope, & perpetuus mihi comes eſt: & tamen dum haec ipſe facit, ego multa admiſi ſcelera, & flagitia.*

Quid DEVS *erga nos? videt mea crimina is*

qui

qui omnia videt, & remedium meis malis quaerit.

Q*uid nos erga* DEVM*? oblato remedio non vtor, quin meæ cupiditati modis omnibus cupio ſatisfacere.*

Q*uid* DEVS *erga nos? poſt haec tamen omnia ſuauiter diſponit: vt virtutes inſerat in animum, occaſionem captat.*

Q*uid nos erga* DEVM*? tanta bonitate, & patientia quod ille plantauerat, ego momento temporis eradicaui, ac perdidi.*

Q*uid* DEVS *erga nos? ne euellam iterum eas,* DEVS *conſeruat humilitate, & confuſione mei: vt iis quaſi radicibus nixae virtutes, in me perficiantur, & perſeuerent.*

Q*uid nos erga* DEVM*? licet diuina miſericordia eas non eradicauerim, permitto tamẽ areſcere: & tot deprauatis cupiditatibus obruo, vt merito mirari debeam, ſi quãdo eas poſt tot impedimẽta in me reperio.*

Q*uid* DEVS *erga nos? dum ſum in gratia, amore ſe mihi tradit: & vt charitatem in me aleret ſui, ſanctiſſimum Eucharistiae ſacramentum inſtituit: denique in omnibus ſe mihi donare vult, neque a me aliud exigit, quam vt ſe recipiam.*

Q*uid nos erga* DEVM*? tot noxiis diſtractus rebus, in hanc vnam tam ſalutarem animum non intendo: ingrato animo Angelorum panem mihi oblatum reſpuo; vt nihil aliud facere videar, quam impedire bona eius in me collata.*

Conſideratio.

Perpende ipſum reſurrexiſſe: & quantum debeamus

mus aeterno Patri, quod ea vulnera, quae nos fecimus, ipſe glorificauit. Conſidera item ipſum ad Patris ſedentem dexteram noſtris operibus honorari, timendumque eſſe vehementer eius iudicium, ſi ea praua ſint; permagni autem noſtra referre, ſi ipſum ſemper praeſentem habeamus. Atque haec meditationis eſto materia.

Oratio.

O altitudo infinitae ſapientiae, vere in mari via tua, & ſemitae tuae in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur. Quam deberem mirari, cum in me bonum aliquod deſiderium eſſe video! multo vero magis cum illud exercere incipio, ſumme denique ſi expletum. Mirum eſt te in tam ſterilem terram iacere ſemina, & ex tam infructuoſo ſolo fructus colligere. O ſi cognoſcerem, Domine, me ſemen tuum perdere, quod in animam iacis; & cum primum germinat, illud conculcare pedibus; & cum iam albeſcit, & ad maturitatem peruenit, conuellere! vere in omnibus humiliarer, & ex tuis operibus bonis, quae in me video, ſummopere confunderer. Da ergo mihi, Domine, propter te ipſum, & propter tuam bonitatem, vt haec agnoſcam, vt ex eo ſanctiſſimum nomen tuum glorificetur in ſecula ſeculorum. Amen.

Excitator.

Auguſt. in Confeſſion. In me eras, & ego te non cognoſcebam: ſero te cognoui, bonitas infinita, ſero te cognoui.

TRA-

TRACTATVS SEXTVS.

SVPER CANTICO TRIVM puerorum, cuius initium eſt: *Benedicite omnia opera Domini Domino.*

ARGVMENTVM.

MERITO quidem DEVM ob id laudamus, quod creauerit caelum, & terram, mare, & omnia quae in eis ſunt: ſed non minus pro his laudandus eſt, quae in ſe homo, tanquam in paruo mundo quodam, continet. Sunt enim, ſi quis diligenter aduertat, in hominis anima reliquarum creaturarum virtutes, atque operationes ſpiritualiter. Quamobrem in huius Cantici enarratione id agemus, vt ex animi interioribus eliciamus DEI laudes: non minus, vt ſperamus, DEO gratas futuras, quam ſi ex rebus exterioribus, quae nos, quod ſint viſibiles, facile ad DEI laudes excitāt, ipſum laudaremus. Erit quidem res haec, quam ſuſcipimus, ſatis difficilis: nec enim facile eſt reperire in anima dies, & noctes, lucem, & tenebras, caelum denique, & terram: ſed nihil minus putamus fructus ex ea ad DEI gloriam, & laudem perceptum iri, ſi nos modo diuina gratia non deſtituat.

Bene-

Benedicite omnia opera Domini Domino.

SI non ſufficis, anima mea, benedicere Domino, pro vno ſolo eorum, quae in te miſericordia ſua operatus eſt; quomodo poßis eum pro omnibus operibus ſuis laudare, de quibus eos qui ſcribi poſſent libros nec ipſe mundus capere poſſet? nec id mirum, quandoquidem operibus innumeris, innumerae & laudes debentur. Quid ergo facies, anima mea? aut quomodo tantas res tantula ipſa laudibus perſequi poßis? Incipe tamen, & DEVM *in quinque ſaltem operibus lauda, quando omnia eius opera laudare pro dignitate non ſufficis. Primum igitur lauda, quod tanta cum perfectione, tum pulchritudine mundum condiderit; eumque, quod magis laudare debeas, condiderit tibi; teque, quod illa beneficia ſuperat, ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam fecerit. Deinde, quod non ſolum te tibi dederit ex nihilo creando, ſed & ſe ipſe pro te tanta ex miſericordia redimendo tradiderit. Tertio, propter reconciliationem, ſine qua parum reliqua profuiſſent; ſi te, inquam, vbi in peccatum incidiſti, daemonum laqueis non exoluiſſet, praeueniendo gratia ſua, & te mirabiliter liberando. Reputans igitur tecum, & animo ſedulo verſans, quoties tibi, atque aliis peccatoribus eiuſmodi beneficium* DEVS

praeſti-

praeſtiterit, incipe Canticum, & dic: Benedicite omnia opera Domini Domino. Laudate, & ſuperexaltate eum in ſecula. *Vere, vt ſcriptum eſt*, Magnificata ſunt opera Domini, nimis profundae cogitationes eius. *Quarto, pro amore, quo animam impaßibilem quodammodo reddere ſolet. Videre enim eſt, qui* DEVM *perfecte amarunt, quantum frigore, calore, laboribus, & variis tribulationibus afflicti, non ſolum haec vſque ad mortem paßi ſint, ſed ea omnia magno etiam cum deſiderio, magnaq; cum iucunditate tolerarint. Poſtremo, pro ſanctis deſideriis, quibus facit plerumque, vt qui martyres re ipſa non ſunt, martyrij tamen meritum conſequantur. Tanta eſt ſanctorum deſideriorum vis coram* DEO, *qui voluntatem quandoque acceptam fert ſine operibus. Quis igitur poßit, aut ſciat* DEI *laudes dicere, praeſertim in terra aliena, in qua miſeri exulamus? quis, inquam, poßit opera Domini pro dignitate laudare?*

Daniel. 3.

Pſal. 103.

Benedicite Angeli Domini Domino.

Angelos poſſumus dicere ſuperiores animae potentias, quae reliquis magis ſunt ad diuinas laudes idoneae: vt potentiae in quibus ſanctißimae Trinitatis imago ſit. Laudet itaque anima mea memoria ſua D E V M *ſuum, cuius, ſi quid in rebus dulce eſſe poteſt, eſt certe dulcißima recordatio, quemadmodum ſcriptum eſt:* Renuit conſolari anima mea, Pſal. 76.

memor

memor fui DEI, & delectatus ſum. *Laudet intellectus relinquendo terrena, & caeleſtia ſedulo quaerendo, vt abſcōdita ſit vita noſtra cum* CHRISTO, *& conuerſatio noſtra in caelis ſit. Laudet voluntas toto corde, totiſque viribus: nec enim in aliud creata eſt, quam vt* DEVM *amando quaereret, & inuento frueretur. Id quoties feceris, anima mea, tribuſq; his potentiis* DEVM *laudaueris, (vt debes) eris tanquam Angelus* DEI. *Quod ſi te a* DEO *peccato ſeparaueris, (quod tibi magnopere cauendum, & timendum eſt ne contingat) boni Angeli nomine, & dignitate amiſſa, in Luciferi ſocietatem tranſibis, qui nunquam ad amiſſas* DEI *laudes eſt rediturus: tu vero dum viuis in carne, redire potes, merito ſanguinis immaculati Agni, qui nobiſcum multo aliter, quam cum Angelis, agere in hac parte dignatus eſt. O quam eſt aequum; omnes vt Angelos inuites ad* DEVM, *vel ob hoc vnum admirabile opus, pro quo ei infinitae gratiae debentur, aliqua ſaltem ex parte laudandum!*

Benedicite caeli Domino.

Quos alios dicimus caelos in anima, ſeu mundo iſto minori, quam miſericordias Domini? quibus vt caelum terram vndique cingit, & tegit, ita animam *Pſal. 32.* *ipſe protegit, ſicut ſcriptum eſt:* Miſericordia Domini plena eſt terra: & *quidem ſicut* caelos extendit vt pellem, *ita in animas noſtras, pellibus hiſce corporum cinctas, miſericordias ſuas diffundit:*

dit: vtque cor laetificat, atque dilatat caeli aſpectus, ita confirmat animam, & conſolatur memoria miſericordiarum DEI.

Benedicite aquae omnes, quae ſuper caelos ſunt, Domino.

Quanquam ſunt multae ſuper terram aquae, non aſcendunt tamen ſuper caelos, niſi iuſtorum lachrymae, diuini amoris calore expreſſae. Hae ſunt namque quae Angelos laetificant, & de quibus ſcriptum eſt: Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo *Pſal. 55.* *Sunt quidem & lachrymae aliae, quas plerumque excutiunt ſenſualitatis amor, & terrenarum rerum affectus: ſed iſtae non modo non aſcendunt, ſed in infernum vſque recta deſcendunt. Lauda itaque, anima mea, Dominum, pro aquis his, quibus iuſtos tanquam pane cibat, facitque vt ea cuncta deſpiciant, pro quibus peccatores flere conſueuerunt. Sunt autem illae tanta conſolationis cauſa his, qui percipiendum a ſe ſperant earum fructum in caelo, cum* abſterget DEVS *(vt eſt in Apocalypſi)* *Apoc. 7.* omnem lachrymam ab oculis ipſorum: *vt nec ſine iis quietem capiant, nec cibum, aut ſomnum, ſed eis ſemper comitati, Dominum benedicentes, in caelum ſpiritu aſcendant.*

Benedicite omnes virtutes Domini Domino.

Vt magnum quiddam eſt, & admirabile, creaſſe

 caelos

caelos cum aquis, de quibus diximus; nec minus mirum atque laudabile, vim tantam, & ordinem talem poſuiſſe in eorum motibus: ita nobis laudandus eſt DEVS *pro ea virtute, qua ab ipſo accepta, anima amoris affectibus ſe ipſa mouere poteſt: vtque nobis non ſolum* DEVS *caelos dedit, ſed & virtutem etiam iis quibus mouerentur; ita animae non tantum aquas dat, ſed mouet etiam vt eas a ſe deſideret illa, & petat. Id quod vt intelligas, anima mea, quanti faciendum ſit, aduerte, quod vt neminem*

Ioan. 5. *ſanabant aquae* piſcinae, *de qua eſt in* Euangelio, niſi ab Angelo prius motae; *ita nec lachrymis animas ſanas reddi, niſi Spiritus ſancti virtute illae exprimantur.*

Benedicite ſol & luna Domino: benedicite ſtellae caeli Domino.

Tres videre eſt in hoc verſu claritates, ſolis nimirum, lunae, & ſtellarum: quae ſunt certe omnes laude digniſſimae. Intellige vero tu, anima mea, ſolis nomine, ſolis iuſtitiae IESV CHRISTI *Domini noſtri ſplendorem, ac lucem, qua te caecam, naſcendo, & moriendo pro te, cognitionis ſuae luce perfudit. Claritatem vero lunae intellige Sanctorum exempla, quae, dum in huius ſeculi tenebris agerent, nobis clariſſima reliquerunt. Vt vero in luna eſt alias intenſior lux, alias vero remiſſior: ita non omnes eadē luce Sancti reſplendent. nam caeteros, tanquam plena luna, beatiſſima Virgo virtutum magnitudine,*

atque

atque ſplendore longe antecellit: eſtque in caeteris, prout videlicet Dominus illorum quemque illuſtrare dignatus eſt, ſplendor inaequalis Laudandus praeterea eſt Dominus in ſtellis, id eſt, ea luce, qua peccatores ex inferni tenebris eripit. Multi enim ſunt, quos, cum negligenter vixerint, morituros tamen, ſua gratia ita illuſtrare dignatur, vt feliciter vitam claudant: tanta eſt DEI *pietas erga indignos, quos, cum eorum tamen iniquitas ſupplicium mereatur, ſua miſericordia plerumque illuſtrat. Vt enim a ſole iſto viſibili & luna, & aſtra reliqua lumen accipiunt; ita a ſole iuſtitiae & iuſti omnes, & peccatores etiam illuſtrantur.*

Benedicite imber & ros Domino

Vt gignitur tum imber, vbi in mediam aëris regionem vapores eleuati fuerint: ita ſpirituales aquae tum demum generantur, cum eorum, qui in terris vitam degunt, deſideria in caelum conſcenderint. Laudabis vero in rore Dominũ, qui quemadmodum ſolet mane rore demiſſo refrigerare terram, noctis calore depulſo; ita poſt tribulationis noctẽ, tanquam mane, diuinae conſolationis rore ſpiritum, vt poßit aſcendere in montẽ Domini, recreat, atque laetificat.

Benedicite omnis ſpiritus DEI Domino.

Intellige per ſpiritus hos, id eſt, ventos, Spiritus ſancti dona: ſine quibus nec magis viuere poteſt

 anima,

anima, quam ſine reſpiratione corpus, nec in portum, niſi iis ſlantibus, animae nauis aliquando peruenire. Haec enim audaces nimium animas timidas reddunt, faciuntque ex duris pias, ſapientes ex rudibus, poſtremo ex debilibus fortes reddunt.

Benedicite ignis, & aeſtus Domino.

Benedicat Domino anima, quam illius ignis flamma incendit, de quo a Domino dictum eſt: Ignem veni mittere in terram: *diuini nimirum amoris ignem. Quod ſi vel pro ſcintilla vna ſumme laudandus eſt: quantas, quaeſo, laudes ei debemus, cum fuerit amor vehementiſſimus, nempe in morte, qua ſe charitatis vis maxime prodit! Vt aeſtum hoc loco poſſimus intelligere vehementiſſimum charitatis ardorem, quo incenſus Laurẽtius, & reliqui Martyres, ea fecerunt, pro quibus a nobis* DEVS *nunquam ſatis digne laudari poſſit.*

Luc. 12.

Benedicite frigus, & aeſtas Domino.

Vt non ſolum neceſſarius eſt calor ad fructus colligendos, ſed & frigore opus eſt, quo compreſſa terra eos ferre poſſit: ita nobis non tantum opus eſt diuino amore, ſed illud eſt interdum neceſſarium, vt nos frigidos etiam quandoque experiamur: quo non ſolum magis agnoſcamus, quid differat ſtatus vterque, cum nimium incaleſcimus amore, & cum nimio algore frigeſci-

frigeſcimus; ſed eo diligentius contendamus ad ignem accedere, quò magis frigemus: vt qui intelligamus, eo magis neceſſarium eſſe nobis calorem, quo fuerit frigus intenſius. Ita omnipotens Dominus, qui omnia ſuauiter diſponit, *& plerumque calorem dat, & interdum etiam frigidos nos eſſe permittit, idque ad gloriam ſuam, & rem etiam noſtram, vt diximus.* Sap. 8.

Benedicite rores, & pruina Domino.

De verno rore ſupra dictum eſt: nunc de hyemis rore, atque pruina, quae nox (vtpote longior, adeoq; frigidior) albiora reddit, dicendum eſt. Laudemus igitur Dominum, qui, quo eſt tribulationis longior, & laborioſior nox, eo ſpiritualem rorem candidiorem efficit, & puriorem. Maius enim eſt eo meritum, quo fuerit dolor pro CHRISTO *acerbior: vt beati merito dicendi ſint, qui pro eo multa paßi ſunt; ſic enim maiora in caelo praemia meruerunt.*

Benedicite gelu, & frigus Domino.

Quae rigeſcunt frigore, ſi quidem animalia ſunt, moueri non poſſunt: ſi vero arboris fructus, amittunt ſaporem. Similia patitur a peccato anima, nam & moueri ad bonum non poteſt, & diuinarum conſolationum ſuauitatem non percipit. Cum videris ergo, o anima mea, quempiam frigore iſto rigentem, laudabis Dominum, *cuius niſi te ignis ardor incenderet,*

tu itidem rigeres. Cum tamen vides proximum tanto frigore premi, eius te miſereat, ne, ſi non compatiaris, te ſimile frigus itidem corripiat. Itaque ad DEI *laudes fac vt frigus excitet, & vt te, dum illum ſubueniendo quaſi calefacis, diuini amoris flammae corripiant.*

Benedicite glacies, & niues Domino.

Duo ſunt glaciei, & niuis velut propria: alterum, quod ſunt valde frigida: alterum, quod poſt tempeſtatem tranquillo iam tempore pulcherrima apparent. Simile quiddam reperire poßis in peccati frigore: nam cum in id incideris, magna eſt tanquam oborta tempeſtas; at vbi humani affectus mitigati fuerint, & velut animae tempus tranquillum redditum, DEVS *bone, quam eſt pulchrum, & iucundum ſpectaculum, cum ea velut nix liquefit, diuinitus immiſſo gratiae calore! Itaque dicit Propheta:* Si fuerint peccata veſtra tanquam coccinum, velut nix dealbabuntur.

Eſai. 1.

Benedicite noctes, & dies Domino.

Noctes *ſunt aduerſitatis tempora, proſperitatis autem* dies : *vt enim in proſperitate ſplendent omnia, ita in aduerſitate contenebreſcunt. Quod ſi velis euadere, anima mea, noctis huius pericula, quae impatientia affert; tum etiam pericula diei vitare, in*

quae

quae ſolet ingratitudo, & ſuperbia conijcere; nullum profecto praeſentius remedium inuenies, quam ſi iuſtum Iob imitatus, Domini nomen, ſiue quod ille dederit, ſeu abſtulerit, ſemper benedicas: ita implebitur in te quod ait Propheta: Per diem non te vret ſol, nec luna per noctem. *Pſal. 120.*

Benedicite lux, & tenebrae Domino.

Cum te videris, anima mea, aliqua gratiae, vel deuotionis luce perfundi, & DEVM *lauda, quando idcirco dat, vt ſe laudes; & operam da, vt ea quae recepiſti, maiora reddas, quo poſſis magis benedicere Domino: nec ceſſare tamen debes a laudibus* DEI, *ſi te videas in tenebris eſſe, & velut ſenſibili gratia deſtitutum: tum enim tanquam aurum in fornace probaris, facitque de te Dominus periculum, ſis ne ei fidelis ſeruus, an vero ſe tantum laudes orationis dulcedine captus. In eiuſmodi itaque tenebris poſita, confirma fide viua orationem tuam. Et quidem ſi non animum in ea tribulatione deſpondes, nec laudes* DEI *intermittis, nihil eſt quod dubites futurum, vt de hac nocte dici poſſit:* Nox ſicut dies illuminabitur, itemque ſicut tenebrae eius, ita & lumen eius. *Pſal. 138.*

Benedicite fulgura.

Quae dicimus fulgura, *niſi ſanctas inſpirationes, quae fulgurum more, & ea quae tangunt corda*

veluti comburunt, & quocunque accedunt, timorem incutiunt? emittuntur enim a DEO, *& ad caeleſtia negotia, tanquam* DEI *legati, cum animas ſanctas conuocant, tum vt poßint videre* DEVM *Deorum in Sion, ſuauiter diſponunt.*

Et nubes Domino.

Nubes dicere poſſumus iuſtitiae deſideria: ſic enim ſancti Patriarchae, & Prophetae olim a DEO *pe-*
Eſai. 45. *tebant:* Pluant nubes iuſtum. *Quoties ergo videris in te, anima mea, eiuſmodi nubes, id eſt,*
Matth. 5. *deſideria, Dominum lauda, quia ſcriptum eſt:* Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Benedicat terra Dominũ, laudet, & ſuperexaltet eum in ſecula.

O quantum debet benedicere DEO *puluis, & cinis, qui in fictilibus vaſis tantum theſaurum reponere dignatus ſit! Conſidera vero, anima mea, duabus de cauſis praecipue tam admirandas res in luto noſtro Dominum facere voluiſſe: altera, quo eius magnitudo, potentia, atque clementia magis agnoſcerentur, adeoque ei gratiae infinitae haberentur, qui vilitatem noſtram reſpicere dignatus ſit: altera, quo nos in humilitate conſeruaret, ne videlicet donorum ſuorum magnitudo, & multitudo extolleret. Nam & ea cauſa voluit nos terram iſtam geſtare, vt qui agnoſceremus quam viles ſimus, non ſolum*

eum

eum benediceremus, ſed & laudaremus etiam, & ſuperexaltaremus in ſecula.

Benedicite montes, & colles Domino.

Montes intelligamus hoc loco eos, qui perfectionis montes aſcenderunt: de his enim ſcriptum eſt, quod beneplacitum eſt DEO habitare in eis. *Pſal. 67.* *Laudent tamen etiam colles, id eſt, qui aſcendere deſiderant; etenim de iis etiam ſcriptum eſt:* Beati *Pſal. 81.* qui diſponunt aſcenſiones in cordibus ſuis. *Vt enim colles ſunt quaſi montes, ita qui perfectionem (vt par eſt) deſiderant, ab ea non longe abſunt.*

Benedicite vniuerſa germinantia in terra Domino.

Dici non poteſt, quae, & quanta creauerit Dominus in mundo hoc viſibili, nec quae, aut quanta in hominis inuiſibilem ſpiritum ſoleat infundere. Quis enim dicat ſpirituales animae flores, & fructus, quaeque facit oriri in nobis Dominus, *alias quidem amore eliciens, alias vero timore perterrens? aut quis tribulationum, & conſolationum fructus? quis merita? quis* DEI *amorem admirabilem, & eam, quae animas noſtras tractat, (quibus cum eſſe ſuas dicit delicias) ſapientiae profunditatem poſſit enarrare? Quando ergo non ſufficis ſingula perſequi, anima mea,* benedic *(quemadmodum eſt in* Cantico) *pro vniuerſis* Domino.

Benedicite fontes Domino, benedicite maria, & flumina Domino.

Fontium aquas, eas intellige lachrymas, quas videndi DEVM *deſiderium vehemens ſolet exprimere, de quo ait Propheta:* Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te DEVS. *Maris vero amaras aquas, eas dicere poſſumus, quas contritio, & de peccatis dolor ſolet excutere, iuxta illud Prophetae:* Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae. *& illud Iob:* Loquar in amaritudine animae meae. *Denique fluminum aquae Apoſtoli ſunt, & item Sancti reliqui, de quibus ſcriptum eſt:* Eleuauerunt flumina vocem ſuam: *quorum exempla imitandi, aut conuerſatione, & ſocietate fruendi, cum nos deſiderium vehemens accendit, tum vero tertij generis lachrymas effundimus.*

Pſal. 42. *Eſai. 38.* *Iob 10.* *Pſal. 92.*

Benedicite cete, & omnia quae mouentur in aquis, Domino.

Admirabile quidem eſt ſpectaculum, cum piſces, & cete in mari moueri conſpiciuntur; ſed non minus eſt admirandum, ſi quis ea, quae in contemplationis aquis mouentur, aſpiciat. Hic enim non ſolũ malum deſerendi, bonumque proſequendi, atque eiuſmodi

alia vota multa conſpicias, ſed & charitatis vehementia quaedam deſideria, quibus nec immania cete conferri poßint. Iis impulſus Moyſes dicebat: Aut dimitte illis, aut dele me de libro vitae. Exod. 32.
Optabat etiam Apoſtolus anathema eſſe pro fratribus ſuis *ſecundum carnem: & alibi,* Quis nos, *inquit,* ſeparabit a charitate DEI? tribulatio? an gladius? an mors? *Lauda ergo, anima mea, Dominum pro his quae mouentur in aquis iſtis, id eſt, pro amoris affectibus, quos Spiritus ſanctus tanquam in aquis deuotionis in nobis excitat.* Rom. 9. Rom. 8.

Benedicite omnes volucres caeli Domino.

Admirabilis quidem eſt auium tam varia multitudo, tantaque varietas: ſed non ſunt minus admirabiles conſiderationes illae virtutum DEI, *quae auium more ſolent in contemplatione in caelum aſcendere: vtque itineris ſui nullum aues veſtigium derelinquunt, ita plerumque accidere ſolet iis, qui in contemplatione poſiti in ſublime tolluntur. Fiunt enim adeo extra ſe ſpiritus virtute, & conſiderationis bonitatis* DEI, *ſapientiae, potentiae, atque clementiae dulcedine in altum ſublatae, vt nullum videantur itineris ſui veſtigium reliquiſſe. O quantum debent ij benedicere Domino, qui, cum in carne ſint, perinde agunt, ac ſi Angeli eſſent! Benedicant ergo aues caeli Domino, quas nihil dubium eſt in caelum eſſe admittendas, quando in ſe habent eum*

inhabi-

inhabitantem Spiritum, eumque columbina ſimplicitate referunt, qui in ſpecie columbae aliquando voluit hominibus apparere.

Benedicite omnes beſtiae, & pecora Domino.

Duo beſtiarum genera intelligimus in hoc verſu, ſit enim hic mentio domeſticarum, & ferarum: domeſticas intellige carnis noſtrae paſsiones; inimici enim hominis, domeſtici eius: *feras autem reliquos hominis hoſtes, mundum nimirum, atque daemonem. Quoties ergo ſe anima ab his videt diuina gratia liberatam, toties benedicat Dominum: eoque vehementius laudet, quo ſe ab his ſaepius male tractatam eſſe meminit. Ne vero iterum in eorum manus incidat, praeſentiſsimũ putet eſſe remedium, aſsiduam orationem: hac enim & debiles redduntur hoſtes, & nos efficimur fortiores: in hoc item ex conſideratione peccatorum noſtrorum, quae* beſtiae *merito dici poſſunt, magnus ſolet & amoris* DEI, *& diuinarum laudum fructus percipi ab his, quibus,* *cum* diligant DEVM, omnia cooperantur in bonum. *Lauda itaque, anima mea, Dominum, qui te ab his beſtiis ſua miſericordia eripuit, & dic cum* *Propheta:* Anima mea ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: benedictus Dominus, qui non dedit me in captionem dentibus eorum.

Mich. 7. *Rom. 8.* *Pſal. 123.*

Bene-

Benedicite filij hominum Domino.

Vbi ventum eſt ad creaturarum finem, admonentur filij hominum benedicere Domino: *quandoquidem ea cauſa & creaturae ſupradictae creatae ſunt, & quae per illas ſuperius ſignificari diximus, ſunt hominibus a* DEO *ſpiritualia dona infuſa, vt laudet his Dominum: quippe qui, vt eius gratia reliqua facta ſunt, ita eſt ad* DEI *laudes cantandas creatus. Vnde in Pſal. non petit ab homine* DEVS *nec vitulos, nec hircos, ſed laudis potius ſacrificium.* *Pſal. 49.*
O filij hominum, vſquequo graui corde? *Pſal. 4.*
cur non aduertitis ea cauſa creaturas omnes vobis eſſe a DEO *datas, vt ipſum laudaretis? nec pro tanto beneficio aliud a vobis poſtulari, quam id quod eſt adeo per ſe dulce, vt & eo ſe Angeli magnopere oblectent, & Sancti ſibi glorioſum ducant? Benedicite filij hominum Domino, nec committatis, vt vos a Creatore creaturae abducãt: id potius videte, quemadmodum creaturae reliquae a conditione ſua* DEO *ſemper ſunt obſecutae. Cur igitur ſolus homo ingratus ſit? & qui tanta eſt dignitate, vt dictum ſit de hominibus a* DEO, Dij eſtis, *ſe ſinat in hac parte* *Pſal. 81.*
a creaturis reliquis ſuperari?

Benedic Iſraël Dominum, lauda, & ſuperexalta eum in ſecula.

Iſraëlis *nomine intelligitur, qui* DEVM *videt:*

vident

vident autem DEVM, *qui mundo ſunt corde, ſicut*
Matth. 5. *ſcriptum eſt*: Beati mundo corde, quoniam ipſi DEVM videbunt: *& quidem hi eo magis debent* DEVM *laudare, quo ab illo maiora beneficia receperunt: tantoque diuinum nomen maiori ſtudio ſanctificare, quanto ſunt ab eo puriores, ſanctioreſve effecti. Quod niſi ita faciant, timere debent, vt a quibus ſit exacte talenti ratio exigenda.*

Benedicite Sacerdotes Domini Domino.

Sacerdotū munus eſt, DEO *ſacrificia offerre: qui ergo in ſe ſentiūt eiuſmodi deſideria, vt ſe non putent ſatisfacere, ſi ſe ipſi* DEO *offerant, niſi etiam alios huc adducant; idq; ponūt in maximo* DEI *beneficio, ſi aliorum ſaluti poſſunt conſulere; benedicant Domino pro tanto munere, atque in eo perſeuerent. ſunt enim tanquam Angeli, qui in cōſpectu* DEI *incenſum adolent, fragrantemq; ſacrificiorum odorem in caelum vſque magno Sanctorū gaudio emittunt.*

Benedicite ſerui Domini Domino.

Quo intelligatur quanta obligatione teneantur benedicere Domino ſerui eius, legatur quod ait Pro-
Pſal. 133. *pheta:* Ecce nunc benedicite Domino omnes ſerui Domini, qui ſtatis in domo Domini: *& quidem magnam piis affert conſolationem non ſolum manſio in domo Domini, ſed & cogitatio*

etiam

etiam eo aliquando tandē perueniendi, ſicut ſcriptum eſt: Quam dilecta tabernacula tua Domine! *Pſal. 83.* concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: *& alibi,* Elegi, *inquit idem Pſalmiſta, Ibidem.* abiectus eſſe in domo DEI mei magis, quā habitare in tabernaculis peccatorum.

Benedicite ſpiritus, & animae iuſtorū Domino, benedicite ſancti, & humiles corde Domino.

In Sapientiae libro ſcriptum eſt: Iuſtorum animae in manu DEI ſunt: *debent ergo iuſti benedicere Domino, cuius pretioſi ſanguinis merito iuſtificati ſunt: atque itidem facere debent ſancti, & humiles. Nam* DEVS humilibus dat gratiam, *1. Pet. 5.* ſuperbis autem reſiſtit: *nec horum ei laudes gratae ſunt, ſicut ſcriptum eſt:* Non eſt ſpecioſa *Eccli. 15.* laus in ore peccatoris. *dicitur etiam huic in Pſalmo:* Quare tu enarras iuſtitias meas, & *Pſal. 49.* aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Benedicant itaque iuſti Domino, rectos *Pſal. 32.* enim decet collaudatio.

Benedicite Anania, Azaria, & Miſaël Dominum, laudate, & ſuperexaltate eum in ſecula.

Si conſideres, o anima mea, viſibiles creaturas, benedices tu quidem Domino: inuiſibilia enim,

& aeter-

Rom. 1. *& aeterna* per viſibilia cognoſcuntur. *Nec vero minus, ſi conſideres quid in te ſpiritualiter, quomodo, & quando operetur* DEVS, *laudabis eum, & ſuperexaltabis in ſecula: idq; puritate, fide, & charitate ea, qua benedixerunt Domino tres iſti pueri, qui nec minas timentes, nec ignis vim,* DEI *laudes (vt par erat) facile rebus caeteris antepoſuerunt.*

Benedicamus Patrem, & Filium, cũ ſancto Spiritu, laudemus, & ſuperexaltemus eum in ſecula.

Benedictus es, Domine, in firmamento caeli, & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſecula.

Tu enim es DEVS *noſter, ſummiſque laudibus dignus, qui creaſti propter hominem caelum, & terram; vtque hominem* DEVM *faceres, homo fieri dignatus es: cui debetur gloria, & honor in ſecula ſeculorum. Amen.*

FINIS.

EIVSDEM

P. FRANCISCI BORGIAE

DE RATIONE CONCIONANDI

SEV

PRAEDICATIONE EVANGELICA

LIBELLVS.

Index Capitvm.

Cap. I. Praeparatio ad concionandi munus, cum timore, & fiducia Dei 435
II. Quale ſtudium concioni adhibendum 439
III. De meditatione ante concionem 441
IV. De diſpoſitione concionis 444
V. Quomodo ſe ipſe comparabit, & cum fructu alios iuuabit 449
VI. Suggeſtum aſcenſuro quid agendum 452
VII. Concionatoris officium in ſuggeſtu 453
VIII. Dimiſſa concione Concionatori quid agendum 600

P. FRANCISCI BORGIAE DE RATIONE CONCIONANDI LIBELLVS.

CAPVT I.

Praeparatio ad concionandi munus, cum timore, & fiducia DEI.

QVI *ex officio, Superiorumque iuſſu, de ſuperiore loco ad populum de verbo* DEI *diſſerere ſtudent, ij optimo iure cum Propheta dicere poſſunt,* Timor, *Pſal. 54.* & tremor venerunt ſuper me. *Timor quidem ob muneris magnitudinem; tremor vero, quia me ipſe probe explorans, quae doceo eadem re praeſtare debeo, ne minacem illam vocem audiam:* Quare tu enarras *Pſal. 49.* iuſtitias meas, &c. *Ex altera parte, ſi taceo, & talentum a Domino mihi creditum defodio, timor quoque, & tremor erit, ne aliquando ad me quoque pertineat illud:* Vae mihi, quia tacui. *Nec enim Iſai. 6.* *modicae culpae affinis eſt, qui vbera, & lac doctrinae filiis* DEI *eſurientibus negat. Quod crimen qui committunt, crudeles perinde ſunt, atque Lamiae; de quibus per Hieremiam Prophetā* DEVS *ſic expoſtulat:*

Thren. 4. Lamiae nudauerunt mammam, lactaue-runt catulos ſuos; filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. *Si ſuggeſtum concionaturus aſcendo, vereor, ne negligenter me comparauerim, careamque zelo honoris* DEI, *& ſalutis proximorum: timeo ne ambitione peccem, aut inanis gloriae ſtudio: quae vitia vanum hominem, & ſui amore occaecatum comitari ſolent. Si, vt boni Eccleſiaſtae, ſeu* Concionatoris *munus expleam, & diuino Spiritu, gratiaque caeleſti opus eſt: quale nam hoc meum domiciliũ eſt, quod* DEI *Spiritus inhabitare velit? cum cor hoc meum latronum ſpelunca ſit, nidus* *Exod. 4.* *ſerpentum, antrumque daemonum. Si Moyſes, &* *Hierem. 1.* *Hieremias ſe coram* DEO *purgant, detrectantque legationem, quod ſe indignos, & ineptos huic muneri,* *Iſai. 6.* *balbos item, & infantes cognoſcerent: Si Iſaias igne indigebat, quo Angeli manu vrerentur, & mundarentur labia, prius quam caeleſtẽ nuntium proferret:* *Luc. 1.* *Si innocentiſſimae vitae* CHRISTI *Praecurſor, iam inde a puero paenitentiam ſectatus, ſolitudinis aſperitatem amplectitur, vt hic mundi Redemptorem, Agnumque* DEI *digito melius commonſtraret:* *Matth. 3.* *Si denique Saluator ipſe antequam ad Euangelicam praedicationẽ aggrederetur, baptizari prius in Iordane voluit, & caelos aperiri, vnde poteſtas docendi a Patre caeleſti accepta hac voce, ab omnibus* *Matth. 4.* *exaudiretur,* Ipſum audite: *Si deſertum ingreditur, ieiunat, pugnat cum daemone, & vincit: quomodo non timebo, qui in deſertum non abij? quomodo non*

non tremam, qui in mundi horto deſideo, nec caelos mihi apertos video, ſed infernum potius merito peccatorum? neque Patris aeterni vocem parendo audiui, ſed daemonum potius ſibila auſcultaui? neque tentationes ſuperaui, ſed illis deditus captiuum me tradidi?

Gentium Doctor Paulus humo affligitur, & oculorum lumen, ne mundum aſpiciat, amittit: DEVS *enim Euangelij praedicatorem humiliari vult, atque terrena haec aſpicere prohibet. Quomodo ego ſuperbus, & in terrenis rebus lynceus, in caeleſtibus, & aeternis caecus? qua fronte cathedram Sanctorum aſcendam, & eloquar quae non ſatis intelligo? quomodo docebo, quae ipſe non ſeruo? Humili hac ſui cognitione, & pudore vilitatis ſuae ſe ipſe concionator cognoſcat, atque deijciat, magni muneris, quod ſuſtinet, habita ratione. Verum, ne animo deficiat, cauendum, neque ignauus reddatur timore, vt dicendi, ac reprehendendi viribus, & neruis careat: neue amittat ſanctam illam libertatem, auctoritatem, & zelum huic officio perneceſſaria. Temperandi itaque, & corrigendi timores illi amore, & fiducia* DEI: *animumque addat ſuae imbecillitati, atque triſtitiae, fortitudine, & gaudio Spiritus ſancti neceſſe eſt. Quare in mentem illi veniat, quantam* DEI *oculis voluptatem adferant, omnibuſque adeo caelitibus gaudium, pedes praedicãtium Euangelium; ſic enim per Prophetam Spiritus ſanctus ait:* Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, *Actor. 9.* *Iſai. 9.*

euangelizantium bona. *Diffiſus itaque ſcientiae, & talento, ſiſtat ſe* DEO; *petatq; ſapientiam, gratiam, virtutem, & fortitudinem; dicatque humili*
Pſal. 138. *veritate:* Domine, non eſt ſermo in lingua
Pſal, 50. mea: *&*, Domine labia mea aperias, & os meum annunciabit laudem tuam. *Tu ſi,* DEVS, *opem fers, vitam emendabo, & per ſemitas tuas ducam fratres meos; & ante actae vitae meae errata medicinam illis adferent, atque remedium.*
Pſal. 50. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te
Matth. 9. conuertentur. *Et ſi tu, o* DEVS, *negas bonum eſſe, vinum nouum Euangelij tui mittere in vtres veteres, & laceros; qualis anima mea tot vitiis inquinata digna erit, quam tu manu tua renoues, & adornes; ne in me liquor ille pereat, nec proximi miſericordia tua priuentur?*
Pſal. 50. Cor mundum crea in me DEVS, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. *Et quanquam vitio meo manus habeo*
Geneſ. 21. *Eſau, erit vox mea Iacob, tractans magnalia tua, & miſericordias; & acquiram mihi, & fratribus meis benedictionem tuam. Hac fiducia vade, o Eccleſiaſtes, gladioque accingere, quod eſt verbum* DEI; *& Spiritum ſanctum ora, vt ſe verbis tuis inſinuet, cordaque auditorum penetret; qui ſolus claues habet, & aperit quando vult;* vt detur tibi ſermo,
Epheſ. 6, *quemadmodum Apoſtolus ait,* in apertione oris tui cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij, pro quo legatione fungeris, ita vt in ipſo audeas, prout oportet, loqui. *Legatione*

tione enim fungeris, ſiue ex officio quo teneris, ſiue ex obedientia, quae tibi hoc munus mandat.

CAPVT II.

Quale ſtudium concioni adhibendum.

HAC *praeparatione, oratione, & ſui cognitione inſtructus Euangelium legat, quod explanandum ſuſcepit, facto prius conſcientiae examine, quam librum aperiat: puluis enim peccatorum oculos ſpiritus impedit, quo minus poßit a vilibus pretioſa diſcernere, vt oportet, teſte Propheta, facere illum, qui* Hier. 15. *DEI ore, & lingua loqui vult. Lecto Euangelio, ſanctorum Patrum, Eccleſiae Doctorũ veterum expoſitionem conſulat, & recentiorum eos, qui ingenio ſuo magis quadrant: petatque a DEO Spiritum, quem cum illis Sanctis communicauit, in explicando Euangelio. Nam ſine illo Spiritu frigide ſaepe dicet Concionator, & fructum ex auditoribus non colliget. Caueat diligenter Eccleſiaſtes, ne formulis, & phraſibus haereticorum vtatur. Sanctorum Patrum ſcripta attente legat, nec audacter, quae ab illis dicta ſunt, proferat; illi enim ſaepe, vt tempora tum ferebant, cum ſcriberẽt, & quo fine ſcribebant, non errarunt: nonnulla dixerunt, quae, ſi in hoc ſaeculo incidiſſent, non erant dicturi. Nec illorum verba citet in ſuggeſtu, impugnandi gratia, vel refellendi; id enim eſſet Sanctorum auctoritati derogare, & populum offendere. Habeat illos potius humili ſenſu magiſtrorum loco, iiſque addictus ſit, gaudeatque ſe inſtrumentum*

mentum eſſe gloriae accidentalis Sanctorum, renouando honorifica praedicatione ſanctam, quam docuerunt, doctrinam, litteriſque mandarunt ad DEI *gloriam, & Euangelij incrementum, animorumque ſalutem. Vitabit tanquam ſcopulos, inuenta a ſe, atque excogitata temere plebi obtrudere: quin potius receptam Scripturae interpretationem libenter amplectatur, optimamque interpretandi rationem exiſtimet, Scripturam per alia Scripturae loca interpretari, & Patrum loca inter ſe componere. Vulgatam Bibliorum lectionem religioſe ſequatur, ſenſum ſequutus ſanctorum Auguſtini, Hieronymi, Gregorij, Ambroſij, atque Chryſoſtomi: Gloſſam item, quam Interlinearem, & Ordinariam vocant, non faſtidiat. Scripturae loca interpretari non audeat, niſi bene intellecta. Tanquam rem ſigillo obſignatam reuerenter Scripturam, & humiliter tractet, praemiſſa precatione, adhibitoque diligenti ſtudio: ſic fiet, vt* DEVS *abdita reſignet, & quaſi*
Matth. 11. *tenebris obducta reuelet. Solet enim* quae abſcondit ſapientibus huius mundi, reuelare ea paruulis; *quod curioſi, & ſuperbi non conſequuntur, ſed humilibus datur. Lectis iam diligenter interpretibus ſacris, ruminet accurate, attenteque conſideret, atque inuenta diſponat. Animum inde ſacrarij loco, & adytorũ conſeruet, hauſtis tanquam diuitiis ex theſauris* DEI *familiarium ſanctorum Patrum. Meminerit eidem* DEO *clauem tradere, cordiſque ſui cuſtodiam commendare, tanquam*
capſu-

capſulam doctrinae caeleſtis; vti vere cum Propheta Regio dicere queat : In corde meo abſcondi eloquia tua, vt nunquam peccem tibi. *Sic itaque munitus ſi interdum, vt ſit humanitus, a daemone laedaris, pudeat te tui, paeniteatq; humiliter confugiens ſtatim, tanquam ad anchoram, ad* Con*feßionis ſacramentū. Meminerit quoque theſaurum ſe portare in vaſis fictilibus, quae* DEO *commendet, vt theſaurus ille tutus ſit a furto daemonis, & inanis gloriae. Quemadmodum feciſſe accepimus beatum Franciſcum,* DEVM *ſic identidem appellando:* Cuſtodi, Domine, tuos ipſe theſauros; cognoui enim furem me eſſe; alioqui eos ipſe vel furto auferam, vel hoſti tradam.

Pſal. 118.

1. Cor. 4.

CAPVT III.

De meditatione ante concionem.

NEC *ſatis ducat Eccleſiaſtes, legiſſe, ſtudiumq; adhibuiſſe, memoriaque complexum eſſe dicenda; verum in mentem illi veniat Eliae Prophetae exemplum, qui comparatis iis quae ad ſacrificium neceſſaria eſſent,* DEVM *orauit, ignem de caelo mitteret, quo victima incenderetur :* Et cecidit ignis Domini, *inquit Scriptura,* & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides. *Idem & ille precetur, oretque Dominum cum Hieremia :* De excelſo miſit ignem in oſſibus meis, & erudiuit me. *Credat itaque abſque hoc igne manſurum crudum cibum, & inſipidum, vt ne conuiuae*

3. Reg. 18.

Thren. 1.

quidem concoquere poſſint. Hic vero ignis precando parari, & meditando ſolet, vt expertus ille, qui di-
Pſal. 38. *xit,* In meditatione mea exardeſcet ignis. *Hac meditatione inſtructus Concionator, ex Euangelio, quod in manibus eſt, attributa hauriat diuinae quidem potentiae in miraculis; ſapientiae vero in doctrina Praeceptionum, & Conſiliorum; bonitatis denique in miſericordiae effectis. Sumat & inde virtutes Fidei, Spei, & Charitatis; humilitatem item, patientiam, fortitudinem, caſtitatem, miſericordiam, & reliquas. Re enim explorata comperiet nullum eſſe Euangelium, ex quo ſpiritualis homo, nulla vi allata, non queat haurire id genus excellentis virtutis. Sententias expendat, & verba; a quo, & ad quem prolata; quo fine, tempore, & occaſione dicta: in omnibus enim myſteria reperiet, ſi* DEVS *illi clauē intelligentiae Scripturarū dederit.* DEVS
Hebr. 1. *enim aeternus,* qui primum loquutus eſt in Prophetis, poſt nobis loquutus eſt in Filio. *Et hic quidem ſermo non eſt in Euangelio mutus, ſed iis diſerte, qui aures audiendi habent, loquitur.*

Fingat ſe praeſentem ſermonibus a CHRISTO *habitis, & ad viuum auditoribus exprimat, voce potius quam geſtu. Obſeruet minas, ad terrorem incutiendum; miſericordias vero* DEI, *& beneficia ad amorem* DEI *conciliandum.* Timor *enim animum a vitiis deterret, vt contra* amor *ad virtutem inflammat. Induat Eccleſiaſtes eas animi affectiones, quas auditorum animis imprimere vult: nec enim*

alios

alios mouet, qui non ſe prius mouerit, incenderit, atque inflammarit: vnde & quidam olim ait, ſi vis me flere, dolendum eſt Primum ipſi tibi. *Horatius in Arte Poët.*

Conſolationi erit futuro Concionatori in laboribus, atque vigiliis conſiderare CHRISTVM *Dominum, cum illa verba, quae interpretanda ſuſcepit, diceret, Patrem in Verbo diuino ſpectaſſe, & quaſi iam coram eſſet praedicaturus, quaque attentione auſcultarent auditores: animaduertat quoque,* CHRISTVM *hominem, pro illis ſe obtuliſſe, qui illum audirent. Speret itaque, conciones tali patrocinio, ac praeparatione fructum allaturas,* DEO*que Patri offerat, vt Filius obtulit; rogetque, vt verus infirmorum animorum medicus auditoribus medicinam impertiatur Euangelij, quantum iis opus eſſe non ignorat. Roget quoque medicum illum Doctrinae panem, quem ad ſuggeſtum inops affert, in manibus ſuis multiplicari patiatur, & auditoribus largiatur. Quod niſi fecerit, neque qui plantat, neque qui rigat, adferent emolumentum; quin potius damnum concionatori adferet praedicatio: quemadmodum imperitus medicus nocet aegroto, ſi ignorantiae culpa, aut negligentiae, pharmaca praepoſtere porrigat. Ad finem meditationis dolorem expendat, quo* DEVS *offenſus angitur; & zelum, quo vti oportet, vt & illius amore, & in ouium ſalutem mortem non detrectet. Qua quidem in re ſi ſe profeciſſe ſentit, argumento eſt, meditationem bene ſpiritui ſuo ceßiſſe: vt Euangelium meditatum*

in libro

Apocal. 10. *in libro Apocalypſis beati Ioannis quod amaritudinem affert ventri*, etſi in ore tuo videatur dulce tanquam mel. *Sciat quanto plures lacrymas effuderit, tanto melius guſtare faciet populum myrrhae amaritudinem. Tandem dabit illi Dominus intelligentiae lumen ſpiritualis; ſcriptum eſt enim:*
Pſal. 118. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis, *modo humili gratiarum actione recipiatur, & donum gratuitum, nulliuſq; meriti eſſe ſui agnoſcat. Et ſi nullum alium laborum fructum recipiat e lectione, ante meditationem, illo contentus ſit, memor illam etiam eſſe gratiam, donumque* DEI. *Certus etiam ſit, ſi his bene vtatur, maiora ſe accepturum. Meminerit praeterea, praeceptorem non ſolere alteram diſcipulo lectionem dictare, donec priorem bene teneat. Denique, ſi in nihil recipiendo humiliare ſe nouit, non exiguum Concionator fructum capiet.*

CAPVT IV.
De diſpoſitione concionis.

QVAE *legerit, meditatuſq; fuerit Eccleſiaſtes, ordine digerat neceſſe eſt: qui ordo loco libri erit, quo memoriae cauſa quotidiana notamus. Dici enim non poteſt, quantum ordo, diſpoſitioque memoriam iuuet: ſi enim multa collegerit, magnamque rerum copiam in ſuggeſtum attulerit, ſed rudia omnia, & indigeſta; & confuſe omnia, perturbateq; dicet, & faſtidium auditoribus ſine fructu pariet.*

Deinde

Deinde aut non intelligit auditor, aut nihil memoria retinet; & rerum permiſtio efficit, vt nihil perſuadeas, voluntatemque non moueas. In vniuerſitatis creatione ordo docetur, & in aedificiis exſtruendis: vt mediis concionibus Spiritus ſanctus in cordibus habitet fidelium. Primo creauit DEVS *(vt imaginamur) materiam primam informem: hinc lucem, & terram, ceteraque, quae materiam & illuſtrarent, & adornarent, donec ad hominem creandum peruentum eſt; omniaque ſuo loco collocauit. Idem concionatori ſentio faciendum; qui locum primo eligat Topicum, argumentum hinc ducet, materiamque doctrinae, quaeque ſermone perſuadere populo cupit: deinde conquiret, quid ea de re ſancti Patres docuerint, meditabiturque Euangelium; hinc ornabit eleganti ordine, omniaque locis accommodis diſponet, partes digerendo, donec intellectui factum ſit ſatis. Ad haec habeat Locos multos communes in promptu, ſententiarumque copiam, auctoritatum vim, rationum momenta, Metaphoras, ſeu tranſlationes, tropos, & figuras ſacrae Scripturae, exempla, hiſtoriae, & ſimilitudines: qualia noſtra memoria ſingulis libris collecta, & edita legimus; vtilius tamen ſuis quiſque vigiliis, & lucubrationibus vtitur. Caueat tamen, ne quid praeter rem adferat, ſciatq; quae ſuo loco, & tempore placent, & iuuant; ea ſi loco ſuo moueas, neque vtilia ſunt, nec perſuadent. Prophetarum loca recte explicata docent, & admiratione ipſa mouent, fructumque afferunt, praeſertim*

ſertim cum DEVS *expoſtulat cum hominibus, & eae prophetiae vehementer mouent, quas in lege gratiae impletas videmus Interdum vtile erit Euangelium diei explanare ordine, & ad verbum, hauriendo hinc, inde quae ad mores pertinent: quo potiſsimum concionantis referri labor debet. Nonnunquam vero, explicato paraphraſi quadam Euangelio, periodum aliquam, vel ſententiam Euangelij ſumat, quae luminibus illuſtrata, magnam dicendi, & amplificandi materiam ſuppeditabunt. Verum tanta in his varietas exiſtit, quanta eſt ingeniorum, cum non ſolum quae vni placeant, alteri diſpliceant, verum etiam plerunque quae nobis hodie probabantur, poſtridie improbantur: vt quae hodie componens ſibi placebat, die ſequenti reijciat.*

Conciones primum calamo ſcribere, prudentis eſt hominis, & periculum vitantis: percommodum item ſequentibus annis. Verum ſcribēdi rationem variam varij tenent: alij compendio quodam quae dicturi ſunt, & ſumma capita notant: alij tribus, quatuorve folijs integram orationem diffuſe ſcribunt; nec audent verba publice facere, niſi prius ea ſcripſerint, memoriaeque de ſcripto mandarint: quod laborioſum eſt, & inſipientium, meticuloſorum potius, quam in concionandi artem expertium. Et vero his alligari verbis, dicentis vim (ſpiritū vulgo appellant) continere videtur, & refrenare, quo minus libere audeat Concionator obiurgare, & vehementius, diuino Spiritu ſuggerente, dicere. Sunt & qui

mediam

mediam viam, quam probo, tenent; vt vna pagina rem, de qua dicturi ſint, ſummatim, & methodice complectantur: quin & verba appoſita ad rem ipſam adiungunt, ordineque omnia diſponunt. Sic fit, vt liberiore, cum res poſtulat, campo excurrere poßint, ad amplificandum ſermonem, & eloquentiae vim oſtentandam; vtque affectus mouere poßint, ſubitario dicendi impetu. Et haec quidem ratio, mea quidem ſententia, tuta eſt, & frequens.

Phraſes, dicendique modus, & verba, cauendum ne affectata adhibeantur, & plus aequo conquiſita; haec enim & dicentis animum exſiccant, & audientis. Vitanda contra & verba ſordida, ruſtica, & barbara, & obſoleta: ſit itaque ſermo caſtus, quem nemo aeſtimator aequus facile reprehendat. Deſcripta iam concione, repetat interdum, vt memoriae non ſolum infigatur, verum etiam vt decentibus verbis, geſtuque, & actione exprimat, priuſquam in publicum prodeat; praeſertim ſi non magna dicendi venuſtate, naturae beneficio, & arte polleat, nec vſum concionandi habeat.

Sunt qui memoria locorum vtuntur, & artificioſa, quam ab Oratoribus, adhibitis imaginibus, didicerunt. Sed vidi his impediri ſaepenumero magis, quam iuuari. Mediam itaque viam hic quoque tenere iuuat: vt in margine orationis ſcriptae, ſex, vel octo locis praecipuis notas pingat, vt crucis figuras, litteras, & numeros: quibus memoria comprehenſis, fidere poßit, ſi forte, vt ſaepe accidit, memoria exciderent,

derent, quae didiciſſet; vel inter concionandum turbaretur: ad quas Notas, tanquam ad anchoram, confugere queat.

Opportunum tempus concionis memoriae mandandae, eſt pridie veſpertinis horis accurate ediſcere, priuſquam quieti ſe nocturnae, ſomnoque neceſſario tradat, vt a ſomno euigilans, ſpecies impreſſae occurrant; cubitu vero ſurgens exigat a memoria quae pridie, tanquam depoſita, tradidit. Orationem, quoque ad DEVM *matutinam ea de re inſtituere poterit, de qua verba ad populum facturus eſt, vt ſibi ipſe perſuadeat, quod aliis dicendo perſuadere conatur. Facilius enim id conſequetur, vt alios in ſuam ſententiam rapiat, qui ſibi primum perſuaſerit, quod ab aliis extorquere nititur.*

Neque vero minus ſtudium eſt adhibendum in iis, quae dicenda non ſunt, quam in iis, quae dicenda videbuntur. Verba itaque de re controuerſa, & graui expendat, ne quid excidat imprudenti, quod cum Scholaſtica pugnet Theologia. Et ſi forte humanitus, vt ſit, aliquod verbum imprudenter excidiſſet, aut ſententia, quae in malum ſenſum rapi poſſet, & periculoſe ſonet; ſtatim ipſe, priuſquam ad alia pergat, perſpicue explicet neceſſe eſt: ne quod ſcandalum, aut offendiculum, quaſi ſecius de religione ſentiat Concionator, in auditorum animis relinquatur: nam, vt Propheta ait, Eloquia Domini, eloquia caſta.

Pſal. 11.

CAPVT

CAPVT V.

Quomodo ſe ipſe comparabit, & cum fructu alios iuuabit.

MATER, *vt lacte nutriat infantem, ſe alit primum, curatque valetudinem, & ſolidos cibos mandit, quos in infantis os ingerit. Ad eundem modum Concionator, vt ſpiritualem eſcam populo, quem filiorum loco habet, commode praebeat, prius ipſe cibum mandet, vt ſic in os infantis ingerat. Quare ſacrificet pie, oret, ieiunet, vigilet, lacrymetur, flagellis ſe verberet, corpuſque paenitentia ſubigat ſpiritui, & domet. Sic fiet, vt peccata, quibus tanquam a daemonibus multi occupantur, citius expellat; nam, vt* CHRISTVS *ait,* Hoc genus daemoniorum non eijcitur, niſi per orationem, & ieiunium. *In precando* DEVM, *eiuſdem Domini exemplum imitetur, qui, cum ad caeleſtem Patrem properaret, ſic orabat :* Pater, cum eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo; nunc autem ad te venio, ſerua eos, &c. *His tanquam cõmendatitiis litteris, quas nobis vita abiens reliquit, vti ad* DEVM *Patrem oportet, qui eas preces, haud dubie, libenter accipiet.* Matth. 17. Ioan. 17.

Angelorum quoque ſubſidium imploret, a Seraphinis quidem amorem petat, a Cherubinis ſcientiam, & lumen; de ceteris Hierarchiis ſua dona poſtulet, quae a DEO *acceperunt. Praecipue vero ab Angelo cuſtode auditorum poteſtatem ſibi fieri*

poſtulet, docendi eos, tanquam diſcipulos, qui eius ſunt cuſtodiae commiſſi. Pudori quoque ſit, eos docere auſum, qui tales nacti ſint & magiſtros, & cuſtodes. Quorum ſi diſciplina nihil profecerunt, quomodo tua, qui imperitus ſis, & peccator, doctrina proficient? Roga item, vt inſpirando ea ſuppleant, quae in te deſiderantur, vel ob imperitiam, vel negligentiam tuam; vel denique ne ab Angelo tuo illud audias, Medice, cura te ipſum: *ipſe ſerua, quam fers legem; & fac ipſe prior, quod iubes. Sic ex concionibus vtile quid hauries animae tuae commodo. Da itaque operam, vt boni magiſtri officio fungaris, re ipſa exequendo, quae doces: vt de caeleſti illo Doctore accepimus, qui* coepit primum facere, *quam* docere. *Actor. 1.

Cum aliquam virtutem perſuadere ſtudioſe cupis, eius Sancti auxilium implora, qui in ea excelluit, dum in terris verſaretur. Exempli cauſa, de Patientia verba faciens, commenda te, tuaque D. Iobo: ſi de Paenitentia ages, Magdalenam appella: ſi de Continentia, & Caſtitate, Ioſephum: ſi de Caritate, eum diſcipulum, quem dilexit IESVS: *vt horum apud* DEVM *interceſſione ſingulas illorum virtutes conſequaris, & meritis, per* DEI *miſericordiam, vt cum fructu populus & verbum* DEI *ſimul audiat, & cuſtodiat.*

Verum cum ambitionis aeſtus oppugnare, atque vtinam ne expugnare, concionãtes ſoleat; praeſertim ſi audientium frequens ſit concurſus: armet ſe ipſe,

pugnetq;

pugnetq; cum hoſte illo, qui viperae inſtar cor ipſum, & ſanguinem bonum, tanquam veneno corrumpere ſolet. Huic malo hoc eſto remedium. Suggeſtum conſcenſurus, verecundia ducatur, & pudore; quaſi palinodiam canere pergat, & quae dixit, retractare ſit iuſſus. Re vera enim, ſi recta rem ratione expendas, hoc agis, dum virtutem laudas, atque commendas; retractas ea, & reuocas, quae turpiter antea peccando commiſiſti, cum toties D E V M *offendebas. Se itaque, ſuaque opera accuſet, & damnet; ipſe ſibi praeco ſit, & carnifex. Quae cum ita ſint, quid, o infelix cinis, ſi publice palinodiam canis, teque retractas, ſuperbis? ſi tuam ipſe vitam condemnas, cur extolleris? Triduo ante concionem ſtudium ſit obſequi tribus* Trinitatis *perſonis: primo die* D E O *Patri memoriam commenda, poſtero die Filio intellectum, tertio die Spiritui ſancto offer voluntatem. Si quid forte memoria excidet, Patrem caeleſtem appella; ſi alicuius loci difficilis explanationem, vel arcanum aliquid ſacrae Scripturae inueſtigas, ad Filium confuge; cum te aridum, & ſine deuotione comperies, roga Spiritum ſanctum, vt ſui amoris ignem in corde tuo accendat: vt ſic omnes animae potentiae inſtrumenti loco ſint* D E O *acceptae; quo illis bene ad illius laudem, & gloriam vtaris.*

CAPVT VI.
Suggeſtum aſcenſuro quid agendum.

CONSCENSVRVS *ad dicendum animi puritatem in primis curet, & purae conſcientiae examen adhibeat, tanquam mox habita concione, rationem reddere debeat animae, & ſiſtere ſe ante tribunal, iudiciumque iuſti* DEI. *Qua de cauſa in mentem illi veniat, Filium* DEI IESVM CHRISTVM *ſuggeſtum, & cathedram Crucis conſcendiſſe, vt mortem ibi oppeteret. Apoſtolū item ſanctum Andream ex Cruce concionatum, eamque miris antea laudibus extuliſſe, in eaque exſpiraſſe. Sic qui nunc verus eſt* CHRISTI *crucifixi Concionator, ita in ſuggeſtu ſtare debet, vt praeparatus ſit, cruciatus perferre, imo & mortem oppetere, in teſtimonium, & defenſionem verbi* DEI, *quod concionatur, & Eccleſiae Catholicae Romanae, matris noſtrae, & magiſtrae.*

Cogitet etiam Eccleſiaſtes, ſe eſſe inſtar machinae, ſeu bombardae bellicae, qua, tanquam ariete, muros ſuperbos Babyloniae quatere vult DEVS, *atque proſternere: ſe vero ſimilem eſſe pulueri tormentario, & fictilem, & aeris inſtar grauem, frigidum: puluerem ſe eſſe nigrum, ſordidum, foetidum, & ad inquinandum alios aptum, quos tetigerit; qui puluis, vt finem conſequatur ſuum, ignem illi applicare neceſſe eſt ſancti Spiritus, qui illum incendat, vt olim, Pentecoſtes die, corda Apoſtolorum ignitis linguis*

linguis inflammauit. Quo dono vt potiaris, & luce, & igne, humiliter, & cum fiducia recites Hymnum:

Veni creator Spiritus,
Mentes tuorum viſita;
Imple ſuperna gratia,
Quae tu creaſti pectora. *&c.*

CAPVT VII.

Concionatoris officium in ſuggeſtu.

IN *ſuggeſtu non turbetur animo, neque ſibi diſpliceat, ſi perpaucos ad concionem confluxiſſe viderit: quin potius mirari oportet, exiſtere vnum aliquem, qui illum audire patienter non recuſet. Conſideret, tametſi pauci ad audiendum venerint, nihil meriti ſibi detractum iri: imo tantum addet lucri, quantum adimit, ne inanis gloriae vitio tangatur.* CHRISTVM *itaque, magiſtrũ ſummum, praeſentem habeat, Concionatorem caeleſtem, qui paucis ſaepe diſcipulis, & vni mulierculae infimae conditionis praedicare non erubuit, ſummo etiam & labore, & laſsitudine longae viae.* *Ioan. 4. & 8.*

Paratus ſit etiam ſilere, dato iam a comite ſilentij ſigno, tametſi vix dimidium dixerit eius, quod attulit: praeſtat enim per obedientiam ſilere, quam ſine illa diſerte loqui. Erit tamen prudentiae ita ſermonem temperare, vt vna hora abſolui concio queat; neque enim extendi vlterius debet: nec proficit auditor, imo taedio afficitur, nauſeamq; concipit etiam de auditis, ſi horam Concionator excedat.

Geſtus, motuſque corporis, perſonae & decoro conueniant, & officio: reſpondeant vero rei, de qua agitur. Cauendum ne in geſticulando nimius ſit, vt Hiſtrionis perſonam in ſcena agere videatur; nec contra ita quietus ſtet, atque immobilis, vt ſtatua, non homo, videatur. Meminerit, actionem, & pronunciationem principem eſſe Oratoris partem, teſte Demoſthene, & velut orationis vitam.

In Hiſtoriis narrandis vitanda prolixitas: faſtidium enim pariet, tempuſque, quo docendus potiſſimum populus eſt, amittet.

Cum peccatorem reprehendet, cogitet ſe ipſum reprehendere. Se enim peccatorum maximum aeſtimet neceſſe eſt. Id erit perfacile, quando nullius, imo ne omnium quidem auditorum, tot errata agnoſcit, quot ipſe ſe commiſiſſe conſcius nouit. Sic docendo, fructumque auditoribus adferendo, ne ipſe quidem expers eiuſdem fructus erit.

Non pigeat, pudeatque ſententias, & praeclare dicta ab aliis concionari, licet ſint aequales, & ſui temporis ſcriptores: reſpiciens in exemplum CHRISTI, *qui cum Sapientia eſſet Patris, eadem tamen*
Marc. 3. *praedicare non erubuit, quae ante illum Praecurſor Ioannes, nimirum de Paenitentia, in deſerto concionatus erat. Hinc etiam diſcat Eccleſiaſtes, ſaepe verba facienda publice, priuatimque, exhortandumq; populum eſſe ad paenitentiam. Ille enim ſenſuum ductu, & deprauata conſuetudine, ruit in delicias, mundique voluptates. Animaduertat,* DEVM *per*

Hiere-

Hieremiam falſos appellare Prophetas, qui non praedicent paenitentiam. Prophetae, *inquit*, tui viderunt tibi falſa, & ſtulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad paenitentiam prouocarent. *Thren. 2.*

Si concionanti forte quis rumor obſtrepat, patienter ferat, neque animo turbetur, vel iracundiam oſtendat: ne dum patientiam alios docet, ſe ipſe palam refellat, quod ea virtute careat. Meminerit, ſe maiori antea impedimento aliis fuiſſe, quo minus DEI *vocem audirent, quam ſibi nunc obſtrepunt. Si quid dicto opus ſit, vt rumor conquieſcat, modeſte id fiat, abſque animi perturbatione, vt auctoritati ſimul, & humilitati locus ſit.*

In reprehendendis moribus, & vitiis, prudentiam adhibeat, & modeſtiam: ſi enim verba animos offendunt, vel aſpere, & acerbe id fiat, maius erit offendiculum, & detrimentum, quam emolumentum, & emendatio. Prudentis eſt medici, catapotia inaurare, vt a debili ſtomacho ſuauiter accipiantur: & quamuis inaurata ſint, nihilominus operantur. Correctio fraterna ſit cum candore, & in caritate; vt facile appareat, proficiſci ab animo pio, vereque Chriſtiano, & commiſerante, quique eius, qui reprehenditur, ſalutem quaerat; oſtendat item, ſe neminem improbum exiſtimare, aut notare, tantum cauere velle, ne huiuſmodi peccata committantur, vel improbus ſit. Verba ita temperabit, vt ſi quis laeſum ſe ſuſpicetur, moleſteque ferat, vere dicere Concio-

nator poſſit, non eius cauſa dictum eſſe. Temperari *autem correctio fraterna poteſt, & mitigari, allato aliquo loco, vel exemplo ſacrae Scripturae, vel ex SS. Patribus, quibus eadem vitia reprehendantur. Vt enim non tu es qui loqueris, ſed Spiritus ſanctus; ita nec ſe iure laeſos eſſe doctrina tua conqueri poterunt. Denique reprehenſio commiſerationem oſtendat, non indignationem, aut odium cuiuſquam. Habeat & perſonarum delectũ, quas reprehendit; ſic*
1. Timot. 5. *enim docet, iubetq; Apoſtolus Paulus, ſenes vt patres, anus vt matres reprehendẽdas: Incredibile dictu eſt, quanto ſtudio daemon Euãgelico melli fel admiſcere in reprehendendo conetur, vt multos hac ratione ab audiendis concionibus deterreat, vel inuidiam, & odium zelotis Eccleſiaſtis conciliet. Si quando viſum erit neceſſarium ſaluti, & conſeruationi eius, qui corrigitur, vt vulnus detegatur, & cauterium adhibeatur, & oleum etiam ſuauitatis addendum eſſe*
Exod. 8. *meminerit: ſic enim* DEVS *olim durum Pharaonem accepit, quem & plagis multis affecit; mox flagellum auertit, vt ad ſe rediens reſipiſceret, moreſq; placide emendaret. Si inter concionandum loca occurrant, quae tamen domi non cogitaſſet, non temere proferat, tanquam non ſatis matura. Solet enim daemon ſaepenumero haec ſuggerere, vt concionantem turbet, vel auocet a re aliqua, de qua agebatur, cogitatione rei non magni momenti: niſi forte ſpiritus ſui robur agnoſcat, lumenque ingenij, & ad rem ipſam facere videatur, vt vel ſilentio rem praeteriiſſe, ſcru-*

puli

puli religionem inijcere poſſet. Quod ſi accidat, redeat ſtatim ad ea quae domo meditata attulit, habito reſpectu caeleſtis doctrinae: ne nimia ſui fiducia, vt fit, in errorem labatur.

Haereſes, & errores, qui cum Catholica pugnant veritate, ne temere, & ſine delectu tractet in ſuggeſtu Concionator: propterea quod eorum rudes, & imperiti, nihil his proficiant; & quamuis doceri poſſint, praeſtat tamen non attingere. Scimus enim maiorem eſſe daemonis aſtutiam, quam humanam prudentiam, & vigilantiam. Prudentis itaque Eccleſiaſtae officium erit, robur addere argumentis Catholicae fidei, & cum ea pugnans mendacium refellere alia via: vt verbi gratia, cum ſe occaſio offeret, confirmabit obedientiam Romanae Eccleſiae debitam; firmabitque Scripturae locis, & rationibus virginitatis donum, caelibatum Sacerdotum: enumerabit fructus Religionum, Religioſorumque hominum: exaggerabit meritum bonorum operum, & paenitentiae: hortabitur ad obedientiam Principum, & Antiſtitum Eccleſiaſticorum, & ſecularium: item de fructu indulgentiarũ, tam pro viuis, quam pro vita functis: & interceſſionis vtilitatem, & inuocationem Sanctorum commendabit; vt & cultum reliquiarum, & memorias illis conſecratas. Et haec quidem omnia prudens Eccleſiaſtes ſancto zelo ita temperabit, vt qui nouerit contrarios eſſe errores, intelligat qua ratione refelli poſſint: qui vero non nouerit, in ſua permaneat ſimplicitate,

& ſe ipſe conſoletur, habeatque ad manum, ſi forte intus, exteriuſque tentaretur in fide, quo ſe tueatur. In prouinciis vero haereſi contaminatis, non opus eſt hac cautione, ſed aperte, tamen in caritate, & viſceribus doloris, haereticorum fraudes, caecitatem, & errores deteget. Quod tamen non aggrediatur in ſuggeſtu, niſi omnibus neruis ingenij, doctrinae vi, & ſpiritu, & argumentorum pondere adhibito: ne, dum ſanare vult, plus noceat, vſus infirmis argumentis.

Vitandum & illud, ne in corona hominum indoctorum agat de gradibus perfectionis ſpiritus, & de Orationis, & Contemplationis ſublimitate: pauci enim intelligent, & multi animum in tanta luce deſpondebunt. Si enim videat ſe ſcopum non attingere, qui proponitur, vulgus ſe errare putat, ſuaque opera bona nullius eſſe meriti, & quae coeperant, modica. Alij vero carnis ſerui illa irrident, nec facile aſſentiuntur huiuſmodi Orationis, & Contemplationis ſublimitati. Sic fit, vt & Concionator inanis gloriae vitio periclitetur, & auditor vacuus domum, & aridus redeat. Conſultum itaque fuerit, vt doctrinam ad auditorum captum temperet, ac moderetur.

Vitabit Auxeſes, hoc eſt, exaggerationes nimias, & Hyperbolas, & laudes ſine exceptione, & comparationes odioſas de praeſtantia Sanctorum inter ſe: nec virtutes, vel opera, temere ita extollat, vt ceteris omnibus anteponat. Nam praeterquam, haec

ſine

ſine auditorum fructu dicuntur, ſi ad examen, & trutinam vocarentur, negocium concionanti faceſſere poſſet huiuſmodi exaggerationes. Tutius itaque fuerit candide loqui, & moderate.

Non ſatis ſit virtutes laudaſſe, & Sanctos ſed & media oſtendat, & viam, qua inuitari queant auditores: oſtendens interea ſpinas, quae viam illam ad aeternam ſalutem impeditam reddũt. Viae, quas ad virtutem patefaciet, multae ſint, & faciles: alij enim alias ingrediuntur.

Quo populum libentius ſe audire videt, & attentius, atque frequentius, eo audacius veritatem, in iis quae oportet, exponat: vitia item, & abuſus non taceat, memor illius Saluatoris noſtri, qui quo die ab Hebraeis honorificentius cum applauſu, & ramis acceptus fuit, cantantibus illis; Benedictus qui venit in nomine Domini, *eo ipſo die eiecit e templo ſumma ſeueritate, & flagellis ementes, & vendentes.* *Matth. 21.*

Vitabit & illud, ne humano reſpectu, aut ſpe commodi adductus, & lucri, munus exerceat ſuum: niſi volet lepram peccatorum, quam a populo aufert, in ſe recipere, vt Gieſo auaro accidiſſe legimus; qui lepram in ſe ſuſcepit, quam Nabamo diuina gratia conuerſo abſtulerat. *4. Reg. 5.*

CAPVT

CAPVT VIII.
Dimiſſa concione, Concionatori quid agendum.

FINITA *concione vbi ſe in cubiculũ Eccleſiaſtes receperit, gratias aget* DEO, *quod opera ſua in tam ſublimi miniſterio, vtilique fine, vti voluerit. Repetat memoria errata, quae concionãdo commiſit, vt ſe ipſe humiliet, vtq; alias eadem ſugiat. Sic fiet, vt munitus ſit aduerſus laudes, & adulationes aliorum, & contra caecum ſui amorem, & inanem gloriam: quae apertis mendaciis fallunt, & excaecant, niſi ſpiritus ſit humilis, atque ſubactus. Vt autẽ ſe ipſe humiliter cognoſcat, ſuamque miſeriam, effugiatque adulationes, dicat:* Summe DEVS, quoties hodie contra me miſerum peccatorem ſententiam dixi! Quantum inter ſe pugnant apud me dicta, & facta! Tepidus ego, & delicatulus, quam in alios ſeuerus ſum excitando, & reprehendendo! contra in me quam mollis ſum, & blandus! Mihi ipſe quam facile ignoſco, ceteris vero minime! Vide quo modo de Euangelica perfectione diſſerere audeat, qui tam longe ab ea diſtat, violator praeceptorum tuorum. Equidem leoni ſimilis videor, qui cauda ſua pedum veſtigia delet: ſic ego operibus, & vitae veſtigiis obſcurare videor eam, quam verbo doceo, doctrinam.

Si ſorte

Si forte dicent amici, fructum te concionando referre, dic cum humili Virgine Maria: Magnificat anima mea Dominum. *& cum Propheta Regio:* Dico ego opera mea Regi. *Regis enim caeleſtis ſunt omnia, quae caeli ambitu continentur, ipſique omnis gloria debetur. Et hic quidem fructus eſt grani in terram cadentis, & mortui, cum ipſe vult, & quantum ei placet.* Nos vero ſerui inutiles ſumus: & cum omnia fecerimus, quae oportet, nondum ſatisfecimus. *Si forte contra dici inaudieris, nullum ex tuis concionibus fructum apparere, ſatis tibi ſit morem geßiſſe imperanti, quae res non modici quaeſtus eſt. Et dicas:* Saltem, Domine DEVS, quando nulli rei ſatis idoneus ſum, teſtis eſſe poſſum, & praeco diuinae tuae voluntatis, praedicans legem tuam ore meo hominibus: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. *Illud quoque conſolationis ſit cogitanti, tametſi fructus non appareant hominibus, ſaepe tamen* DEVM *ſolere clam percipere, corda auditorũ mouendo, quae ſolus ille ſcrutatur, & videt, ſub hominum vero aſpectum non cadunt. Memineris & Apoſtolos, & diſcipulos* IESV CHRISTI *Euangelium praedicando per totum terrarum orbem, paucos ſaepe mouendo, modicum fructũ retuliſſe, quem poſt mortem illorum, tanquam ex ſemine natum, colligi* DEVS *voluit.*

Luc. 1.
Pſal. 44.
Ioan. 12.
Luc. 16.
Pſal. 50.

Audis fortaſſe murmur de te natum eſſe, caue turberis, ſi cauſam non dederis: immo gratias DEO

age,

age, qui audit detractiones & blaſphemias, quas & ille concionatus in terris audiuit, poſtquam & docendo, & aegrotos ſanando omni bono de Iudaeis meritus eſſet. Et quamuis alij per te non profecerint, ſaltem tibi profuiſſe videare concionando. Vide quantum te praedicatione Euangelica obſtrinxeris, vt eadem quae aliis praeceperis, ſeruanda tibi eſſe ſcias. Si enim contra atque docueris feceris, ſimilis eris ſepulcris dealbatis, foris quidem albis, & ornatis, intus vero oſsibus, & foetore plenis.

His, & ſimilibus meditationibus humilem ſe Concionator ſeruet neceſſe eſt: & quanto erit humilior, tanto etiam maiores fructus reportabit, eritque gratior DEO *Opt. Max. qui perfectiſsimus eſt Euangelicae praedicationis magiſter, & vnicus humilium Concionatorum Doctor: cui cum Patre, & Spiritu Sancto laus, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.*

FINIS.

Emendanda in aliquot exemplaribus.

Pagina 261. *linea* 12. beneficio, *lege,* benefico. *pag.* 446 *lin.* 14. componens ſibi placebat, *lege,* componenti placebant. *lin.* 24. inſipientium, *lege,* incipientium. *lin.* 25. artem expertium, *lege.* arte experientium. *pag.* 448. *lin.* 7. euigilans, *lege,* euigilanti.

AD

FRANC. BORGIAM

IOANNES VERZOSA CAESARAVGVSTANVS.

QVALIS *ab arce fluat ſtellantis gratia caeli*
In noſtras & quanta animas, cum poſcimus, vt nos
Reſpiciat CHRISTI *bonitas, faciatque beatos:*
Exemplum, Franciſce, *exſtas hoc tempore rarum*
Borgia: *qui donis Fortunae ingentibus auctus,*
Et titulis, ſummiſque opibus mirabilis olim:
Vt tua diuino ſunt corda impulſa fauore,
Ducebas quae pulchra, fugis; mentemque operoſam
Virtute ignota priſcis Sapientibus ornas.
Nec guſtas quod dulce, niſi almum nomen IESV,
Incuruat cui ſe omne genu: quantoſque libenter
Ponebas in venatu, hippodromoque labores;
Aeterna vnde ferunt victores praemia, penis:
Nec poſitos ante eſſe doles; ex quo tibi rectum
Noſſe datum, ſaniſque oculis diſcernere verum.
Nunc Praeſes poſt Loiolam gregis, atque Lainem,
Tertius electi, lata pietate, ſeueris
Doctrinis, vitaque rudi ad caeleſtia tutum
Chriſticolis oſtendis iter; dubiaque in arena
Stare mones vnum contra tres quemlibet hoſtes.
Certe ego ſeu te contemplor, ſeu verba ſerentem
Auſculto ſacra e ſuggeſto: protinus omnis
In partes feror inde tuas, mutorque repente;
Vt vox amotum terris excelſa ſub oras
Sublimem leuat aethereas: ſic conſona factis
Verba tua, & verbis ſic ſunt tua conſona facta.

Approbatio.

Libellus hic *De ratione concionandi, & praedicatione Euangelica,* R^{di} Patris Francisci Borgiae, Ducis Gandiae, & Societatis Iesv Praepoſiti Generalis Tertij, doctus, ac pius eſt, vtiliſque futurus omnibus diuini verbi praeconibus. Quare praelo committi tuto poſſe iudico. Datum Antuerpiae, Nonis Nouemb. 1597.

Silueſter Pardo, S. Theologiae Licentiatus, Cathedralis Eccleſiae Antuerp. Canonicus, librorumque Cenſor.

1004586